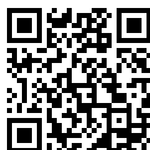
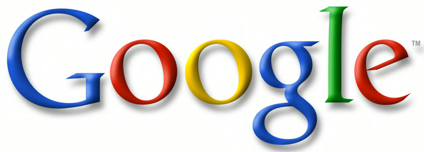
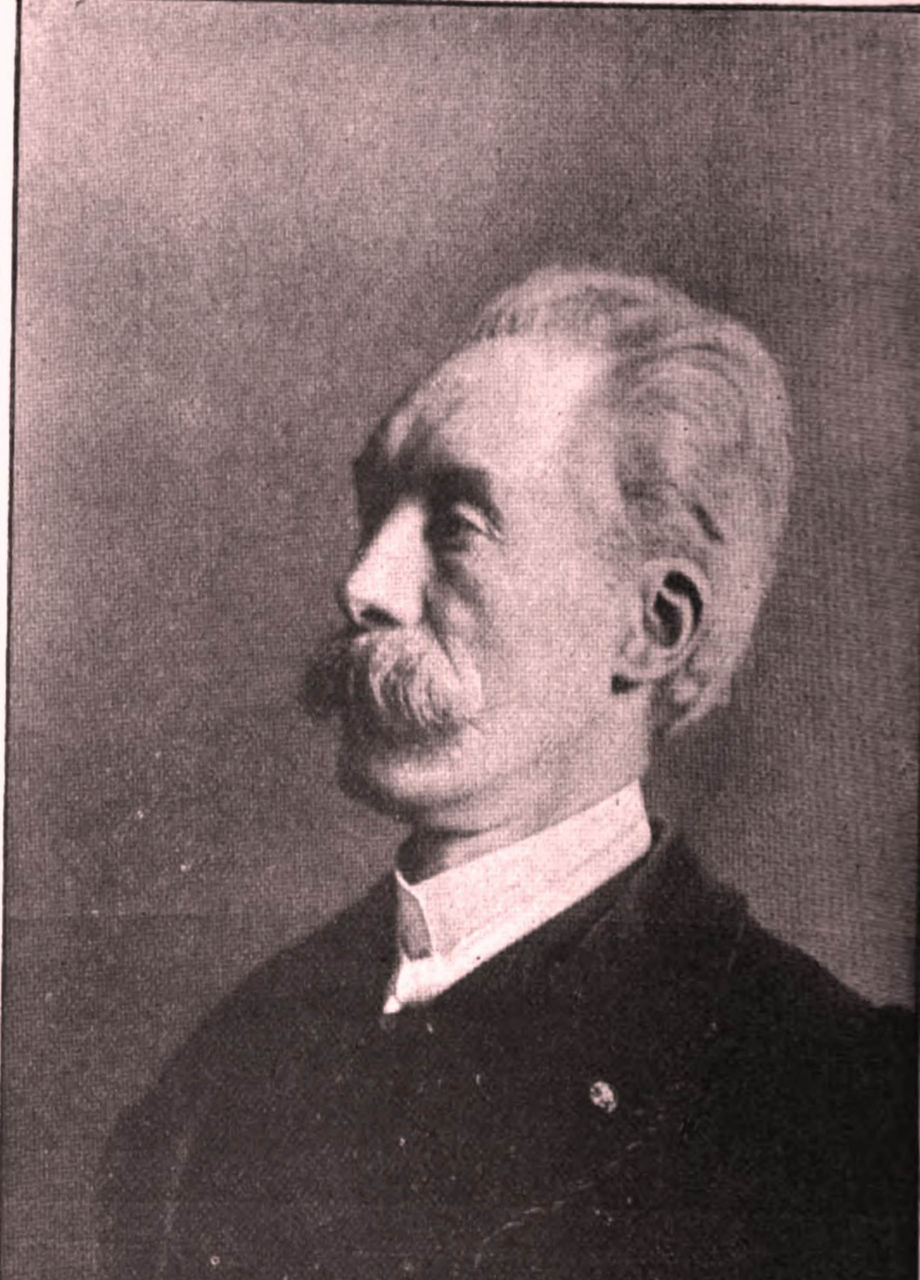

Het Belfort

1965

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars)

Gent

Drukkerij A. Siffer

Dertiende jaargang, 1898. Januari Nr 1.

DE

TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS

DOOR

TH. COOPMAN

WERKEND LID DER KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE,

EN

A. SIFFER

GEMEENTERAADSLID TE GENT.

NIEUWE REEKS. — DEEL I.

Het Belfort

Tijdschrift gewijd aan Letteren,
Kunst en Wetenschap

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars)

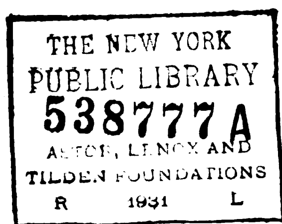

Gent

Drukkerij A. Siffer

13

Dertiende jaargang, 1898. — Eerste halfjaar.

STUDIES VAN

HEDENDAAGSCHE NEDERLANDSCHE LITERATUUR.

HELÈNE SWARTH.

I.

Eenzame bloemen. — Deseyn-Verhoegstraete, Roeselaere.
Blauwe bloemen. — Beyers, Utrecht.
Beelden en stemmen. — A. Hoste, Gent.
Sneeuwvlokken.
Rouwviolen. — Van Kampen en zoon, Amsterdam.

KENT gij het oude verhaaltje, immer hetzelfde, immer nieuw, het verhaaltje van liefde en van wee?

Zij waren twee lenten in vollen bloei, twee jeugdige naturen. Zij, kind van het mistige Noorden, het hoofd vol droomen, droomen vol weemoedige sentimentaliteit. Er nestelde in haar hart een zingende vogel, die langzaam ontwakend, liedjes floot van liefde en van weemoed. — Zittend in haar zetel, het hoofd, — dat weeldrig bruin haar omkranst, twee wilde vlechtjes dalend op het voorhoofd — rustend op de hand, mijmert zij een rijmpje:

'k Weet niet wanneer, maar 'k zal u eens ontmoeten
Ik weet niet hoe, een blik zal 't mij verkonden.
Dan heb ik u, dan hebt gij mij gevonden.
En als een redder wil ik u begroeten.

. . . .

Dan zal uw vredekus mijn tranen drogen,
Dan zal me uw liefde tot uw zuster wijden
En licht doen stroomen in mijn zieleduister.

De redder kwam. Hij was een flinke kerel,

> Zoo engelschoon als Raphaël kon malen :
> Een roos gelaat, omkransd met krullend haar.

Een dichter was hij, zooals zij, en meer, een koene strijder een apostel van een nieuw ideaal in literatuur.

> Hij wist te boeien aan zijn woord,
> Een wakkere knapenschaar,
> Hij zelf aan 't hoofd, de jongste wel,
> Een page met golvend haar.

Wanneer hij voor zijn vrienden stond, zoo slank aristocratisch van gestalte, met bijtend of spottend woord, de oude stijve academische school bekampend, voerend den strijd van de lente tegen den winter, toen leek hij wel een jongen god, uit den Griekschen heldentijd.

Zij zag hem in die dagen van strijd, en het maagdenhart popelde van liefdeweelde : hij werd het ideale beeld dat voortaan door al haar blanke maagdendroomen zweefde.

Hun wegen liepen saam :

> Zij hielden samen 't boek in handen,
> Hij las haar voor — het boek was zwaar.
> Zij voelden hoe hun vingers brandden
> En schoven dichter bij elkaar.
>
> Zij trilde, bleek en zielsbewogen
> En dorst haar oog niet op te slaan,
> Want met zijn diepdoordringende oogen
> Zag hij haar lang en zwijgend aan.
>
> De roode bloemen in de vazen
> Verspreidden geuren in het rond.
> Zij wisten niet meer wat zij lazen...
> — En 't boek viel zachtjes op den grond.

Kent gij het oude verhaaltje van liefde en van wee? Om een driftig woord, viel gansch het droomkasteel van geluk in puinen. Hun wegen scheidden van elkaar. En zij, de maagd, ging weenend voort, klagend om het

verloren Eden, en zong haar lied van droefdheid en ontgoocheling.

En was het geluk geweken uit haar hart, ook de dichter vond in het leven geen bloeiende rozen meer. De ziekte viel op zijn schouders : de jonge prachtige Grieksche god, ging in Engeland, waar de kloeke gezonde zeelucht waait, gezondheid bedelen. Doch het was te vergeefs, en langzaam ontlook in hem het droevig voorgevoel van het naderend einde.

> Tandis qu'en la campagne, au loin
> En cantiques s'ouvrent les gerbes,
> Le vent très doux courbant les herbes,
> Je reste placide dans mon coin,
>
> Avec une secrète envie
> D'aller prier aussi — pour voir,
> Et de m'éteindre dans le soir
> Sans aucun regret de la vie.

De dood kwam vooraleer het blijde uur der verzoening sloeg. — In een klein dorpje bracht men het lijk van den dichter. Zijn vrienden

> ... vierden zijn uitvaart zoo lieflijk mystiek,
> Met wierook en bloemen en treurmuziek.

En zij, de ontgoochelde, zij weende mede en vergaf. Zij zong een droevig lied, hief zich op in hare droefheid hoog boven de aarde, in een ideale wereld en zweef er lang als een prachtige vogel, eenzaam en kalm drijvend op de wieken in de azureu sferen; de werkelijkheid trok haar dan langzamerhand weer in den stroom van het alledaagsche leven. Een hooge dichterziel die haar begrijpen kon, de eenige die de macht had om hare smart te troosten, bracht weer rozen in de vazen waar de rouwviolen treurden.

Is Helène Swarth eene Noord-Nederlandsche door hare geboorte, zij zag het licht te Amsterdam den 25 Octo-

ber 1859, toch behooren hare eerste werken tot de Zuid-Nederlandsche literatuur, door haar lang verblijf in Belgie en door de opvoeding die zij in ons land genoot. Op zesjarigen leeftijd was zij met hare ouders naar Brussel gekomen en ontving er een Fransche opvoeding, waarvan de eerste vruchten een tweetal bundels Fransche verzen waren, *Fleurs du Rêve* en *Les Printanières*, die ik niet te lezen kreeg en die overigens van gering belang zijn, daar zij, volgens het oordeel van Dr Max Rooses, geheel en al in denzelfden toon zijn als haar eerste werk in Nederlandsche taal. Het was omstreeks 1882 dat zij hare eerste verzen in de moedertaal liet verschijnen en wel, onder den invloed van dichter Pol de Mont, die in dit geval een zeer verdienstelijke bekeering bewerkte.

Het was reeds jaren geleden dat ik Helène Swarth's werken gelezen had en bij het verschijnen van hare twee laatste bundels gedichten : *Blanke Duiven* en *Diepe Wateren*, ontstond in mij de lust, eens gansch die reeks lieve bundeltjes weer in hand te nemen, die me zoo boeiden bij hunne verschijning. Ik moet openhartig bekennen dat de eerste indruk, een kleine ontgoocheling in zich droeg. Mij klonk in de ooren een eentonige toon. De oorzaak is dat men Helène Swarth's gedichten niet in éen adem moet lezen, evenmin als men het hoofd moet wentelen in een tuil orchideeën : het zijn bloemen die men één voor één moet nemen en waarvan men van lieverlede den fijnen geur moet genieten. Een andere oorzaak is wellicht de keus van de contrast-dichteres die ik te gelijker tijd als lectuur koos. De kloeke, gezonde, soms brutale verzen van de Italiaansche dichteres *Ada Negri* staken te hevig af op de waarlijk vrouwelijke verzen van Helène Swarth en verergerden er den soms weeken toon van.

Doch toen al de uiteenloopende indrukken zich rustig weer in mijn geest neergezet hadden, toen rees voor mijn oog ook weer, zuiver en helder, het beeld der heerlijke dichteres, die Helène Swarth is.

Gansch haar temperament is samenvatbaar in deze

twee woorden : Smart en Liefde, en deze twee gevoelens zijn zoo nauw omstrengeld dat een enkel uitdrukking : smartelijke liefde voldoende zou zijn. Zij is geboren met een oneindige liefde en met een oneindige smart in het hart. Het zingen van een droevig liefdelied zit haar in de natuur, gelijk het in den aard der vogels is te zingen een kweelende klacht. een strijdend uitdagend geschetter, een ironische spotternij, volgens hunnen aard.

In « *Eenzame bloemen* » haar eersten dichtbundel is die smartelijke liefde nog wat onbestemd. De dichteres is werkelijk nog onder den invloed van de Romantiek, die men duidelijk terug vindt in enkele gestereotypeerde uitdrukkingen die dan van algemeen gebruik waren, als de « eeuwige hinderpaal » of « de diepe kloof » die twee geliefden scheidt; het sterven

Getroffen door een zelfden bliksemstraal,

het « hangen van de droeve harp aan 't wilgenloover », en tal van dergelijke uitdrukkingen meer.

Van den beginne af, koos Helène Swarth vooral het sonnet, naast alle andere dichtvormen, als den gepasten vorm voor de uiting van hare gevoelens, en met hare psychologische ontwikkeling zullen wij tevens in het sonnet vooral, hare letterkundige ontwikkeling kunnen opvolgen, die de verfijning van haar gevoel immer op de schreden loopt.

Hare eerste liefde van « *Eenzame bloemen* » verwijlt nog in een droom; ze is onbestemd nog, zonder vatbaren vorm. Soms ontwaart men. dat voor een droomer, een dichter als zij, haar harte klopt, maar in lichte nevelen van zuiverheid is die liefde gehuld. Platonisch is zij niet, want platonisme veronderstelt stoffelijkheid en loutering van het gevoel uit stoffelijkheid tot rein idealisme. Zij treedt rechtstreeks in het reine idealistische gevoel, waarin tot op dezen dag haar ziel bleef verwijlen, met een merkwaardigen afkeer voor al wat stoffelijke passie in de liefde is. Liefde paalt bij haar aan heiligheid, aan priesterlijkheid : het is een zegening :

Op mijn gebogen voorhoofd daalde uw zegen,
Uw dichterzegen. — . . . .
. 'k Heb nimmer nog uw hand
Mij op de lokken zeegnend voelen rusten.
Haar blikken drinken
Zijn blikken en zijn liefde zegent haar.

En de liefde die in haar is, stroomt als het ware uit haar hart over, in alle wezens en dingen, hullend gansch de natuur in een atmosfeer van trillende min.

De zomerzonne kust de halmenzee
Wier gele golven naar elkander nijgen,
De wolk verhoort de stille bloemenbee
En laat haar zoete druppels lavend zijgen.

De boomen klagen zacht van liefdewee
Wanneer de wind ze omhelst, met brandend hijgen;
En met den nachtegaal zingt de echo mee,
Tot dat zijn lied versmelt in zalig zwijgen.

Den vlinder biedt de reine roode roos
Haar honing-vollen boezem. Wees niet minder,
En leer beminnen, als de roos den vlinder!

Doch weet, wat vleugels heeft, is trouweloos :
En wolk èn wind èn zang der nachtegalen,
En, 't meest van al, der liefde zonnestralen.

In het eind van dit sonnet, zit een kleine pessimistische toon die kenschetsend in hare droefheid zich ontwikkelt en die ze aangrijpender maakt door de inlassching van het denkbeeld van fataal wee dat immer op gansch haar leven rusten zal.

Ik wil deze eerste sonnetten niet verlaten, zonder een treffender voorbeeld af te schrijven, dan het hierbovenstaande, van het waarlijk dichterlijk genie dat zich zoo plotseling in « *Eenzame bloemen* » veropenbaarde.

'k Weet niet wanneer, maar 'k zal u eens ontmoeten,
Ik weet niet hoe, één blik zal 't mij verkonden,
Dan heb ik u, dan hebt gij mij gevonden,
En als een redder wil ik u begroeten.

U zal ik biechten, knielend voor uw voeten,
En bidden : — Heer, verlos mij van mijn zonden
En van het lijden waar ik meê moest boeten!
En gij zult balsem gieten op mijn wonden.

Vergevingsvol, tot weenens toe bewogen,
Zult gij vernemen, wat ik zal belijden,
Half uitgesproken, stamelend gefluister.

Dan zal uw vredekus mijn tranen drogen,
Dan zal me uw liefde tot uw zuster wijden,
En licht doen stroomen in mijn zieleduister.

Dit sonnet is als vorm nog niet onverbeterlijk, maar als denkbeeld is het even zoo mooi, als het heerlijke eerste gedicht van Pol de Mont's *Claribella !*

Ik hoor U komen, doch weet niet van waar....
Ik weet : Gij nadert die mij minnen moet,
Ik hoor u naadren — traag, met zeekren voet,
Uw mond is lieflijk en uw stem is klaar.

De « *Liederen* » die in *Eenzame bloemen* op de sonnetten volgen, schilderen op treffender wijze; de droefheid van de ziel der dichteres; immer dwaalt haar leed nog in het onbestemde, en ongetwijfeld moeten die eerste verzen van Hélène Swarth bij hun verschijnen, een indruk gemaakt hebben van klink-klank eentonigheid, die heden voor ons verdwijnt, nu we in heel de reeks van hare werken, die droefheid kunnen opvolgen in hare waarlijk dramatische en fatale ontwikkeling.

Een der eerste liederen werpt op het karakter van Hélène Swarth een helder licht : zij is wel in hare eerste werken dat boos kindje, dat droevig is, « waarom, daarom » en nog niet heel juist kan of wil zeggen, waarom

Mijn kind, ge zijt pas vijftien jaar
En, nu al levensmoe,
Sluit gij uw zachtblauw oogenpaar,
Voor 't helder zonlicht toe!

Heeft dan het bitter lijdensuur
Geslagen voor uw hart
Of maakt één wolkje aan 't rein azuur
Uw ganschen hemel zwart?

— Ach! vraag mij niets en laat mij gaan
Waar ik in stilte ween,
In 't bosch, in 't schijnsel van de maan
Ik dwaal zoo gaarne alleen.

Mijn onbestemde weemoedsdroom
Trekt mij naar de eenzaamheid,
Ik weet een eeuwenouden boom
Die 's avonds mij verbeidt.

Zijn breede takken wuiven zacht,
Hij groet mij, in zijn taal.
In zijn volle bladrenpracht
Daar zingt een nachtegaal.

Mijn voorhoofd gloeit, ik beef en tril
De lucht is drukkend zoel.
Ik weet niet wat mijn harte wil,
Ik weet niet wat ik voel.

Niet immer blijft zij in dien toon en er komen tusschen hare grijze liederen, zonnestralen spelen, en frissche lentewindjes waaien of fijne neveltjes zweven die de dichteres van *Aquarellen* voorspellen, die met lichte toets, zulke heerlijke landschappen weet te schetsen.

Stil, over 't vredig sluimrend dorpje,
Spreidt weer de nacht zijn vleugels uit.
Zie, hoe hij 't in zijn grijzen mantel
En in zijn lievende armen sluit!

De heuvels rijzen in de verte
Omneveld door een zachtblauw waas,
De blanke maan bloeit tusschen wolken,
Een lelie in een marmren vaas.

Geen stap weerklinkt meer langs de velden,
Geen vogelzang vervult de lucht,
En zelfs, in 't niet meer ruischend loover,
Heeft zich de wind in slaap gezucht.

Dan kan ze ook soms maagdelijk frisch zijn, met een liefde als van een meisje dat nauwelijks de kostschool ontloopen is, en nog niet weet wat veinzen is

en gansch haar hartje aan moeder vertelt, en 's avonds op haar kamer zit, wachtend in een droom op den schoonen ridder Lohengrin. Doch immer valt ze weer in haar weemoed; dan kijkt ze somber naar den trouwring dien de jonge vrouw aan haar vinger draagt, en dat juweel waarop de maagden ter sluik zoo begeervol staren, schijnt haar een « gouden band der slavernij » voor de vrouw.

Zij moet de pijn verduren
En, rein en fier, tot aan het graf
Den knellenden trouwring dragen,
Hij kan van haar vinger niet af.

Dat is weer de pessimistische toon. En toch, noch de droefheid, noch het pessimisme, noch het lijden, kunnen het liefdegevoel in haar hart dooden; zij moet beminnen, zij moet iemand aanbidden, al is het ook ten koste van haar geluk. Gansch hare psychologie zit in deze twee verzen, die ik als epigraaf voor deze schets had kunnen nemen :

O liefde! ik kan niet leven zonder liefde.
O God! ik kan niet leven zonder god.

HENDRIK DE MAREZ.

(*Wordt voortgezet.*)

WAT EEN MENSCH ZICH VOOR DE WETENSCHAP GETROOST.

GEËERDE Lezer, kent gij den heer Janssen?... Laat u door dien echt Vlaamschen naam niet bedriegen; het is met eenen Franschman dat ik u ga laten kennis maken.

M. Janssen is een sterrekundige, vermaard om zijne ontelbare wetenschappelijke reizen Is er ergens een volledige zoneclips of eenig ander belangrijk natuurverschijnsel te zien, 't is op M. Janssen dat, sedert meer dan 30 jaar, de keus van het Staatsbestuur en de Academie van Wetenschappen valt om die merkweerdigheid te gaan waarnemen, 't is gelijk naar welk van de vijf werelddeelen hij zich daartoe moet begeven.

In 1857 wordt hij belast met de ligging van den magnetischen evenaar vast te stellen in Peru; hij besteedt twee jaar aan die taak, in ongebaande streken en eeuwenoude bosschen, waar de koorts en de roodeloop hem eindelijk tot den aftocht dwingen.

In de jaren Zestig trekt hij voor verschillige waarnemingen tot viermaal naar Italië. Later is hij achtervolgens in Griekenland, Indië en de Azoren-Eilanden te vinden

In 1870 was hij te Parijs onder de belegering. Dan ging er juist een volle zonsverduistering plaats hebben, die maar in Afrika zichtbaar zou zijn. Er werd bij de Pruisische Krijgsoverheid vrije doortocht gevraagd voor M. Janssen, om de eclips te gaan waarnemen, maar het verzoek werd barsch geweigerd... « Daarom

niet gelaten » zei de sterrekundige. Hij verlaat Parijs bij nachte met eenen luchtbal, trekt al boven de Pruisen voorbij, gaat honderd uren vandaar grond genaken en volbrengt zijne zending

Het volgende jaar was het in Azië dat men de zon achter de maan zou zien verdwijnen. M. Janssen was er op zijnen post.

In 1874 en 1882 moest de planeet Venus voor de zon voorbijtrekken, wat uiterst zeldzaam gebeurt; van geheel de tegenwoordige eeuw ging het enkel die twee jaren voorkomen. Dit verschijnsel is van het hoogste gewicht, daar men daarin het geschikste middel vindt om den afstand van de aarde tot de zon te meten. Het spreekt vanzelf dat de geleerde Franschman bij die twee sterrekundige plechtigheden aanwezig was : om den eersten overgang te zien, ondernam hij de verre reis naar Japan; voor den tweeden moest hij zich zooveel moeite niet geven; een uitstapje naar Oran in Algerië, was daartoe voldoende

Al terugkeerende van Japan in 1874 ontmoet hij eene partij Engelschmans, die tot bevordering der wetenschap naar Siam trekken... Hij sluit zich aan bij hun gezelschap en doet den tocht met hen.

Sedert dien reisde hij naar de Carolijnsche Eilanden, naar Noord-Amerika, dan weder naar Algerië enz.

In deze allerlaatste jaren kwam een nieuwe vraag den geest der geleerden kwellen : de zuurstof, die op onzen aardbol in alle drij de natuurrijken eene zoo gewichtige rol speelt, zou zij ook in den luchtkring der zon bestaan?.... De oplossing dier vraag zou vereischen dat er geene lucht tusschen den waarnemer en de zon ware, wat eene onmogelijkheid is : wij kunnen immers tot boven onzen luchtkring niet stijgen. Niettemin kon het onderzoek der zon van op eenen hoogen berg, bij middel van den spectroscoop, toch iets laten besluiten, daar men zich alsdan boven de onderlaag van den luchtkring bevindt, en het is deze die voor de proef het grootste bezwaar oplevert.

Wie zou zich met die commissie belasten? Er viel eene reis op van verscheidene dagen alover de vervaarlijke, bijna onbegaanbare ijsvelden of *gletschers*, waarmee de hoogste hellingen der Alpen, jaar uit, jaar in, bezet zijn... M. Janssen was nu zes en zestig jaar oud, en heeft daarbij een groot lichaamsgebrek : de man, die zijn leven in gedurige omreizen rond gansch den aardbol overgebracht heeft, is verre van vlug te been te zijn; hij hinkt, en niet weinig. Is de beklimming van den Witten Berg voor iedereen een stout bestaan, voor hem moest het eene onmogelijkheid zijn... « Kom, kom, zei hij, ik zal er wel op geraken » en hij vertrok naar Zwitserland.

Te Chamounix, aan den voet van den Witten Berg aangekomen, trommelt hij eene ploeg gidsen bijeen, van de ervarenste en onverschrokkenste, en verklaart hun zijn verlangen om door hen tot de « Grands Mulets » gedragen te worden. Op de zoogenoemde plaats, omtrent 3,000 meters boven de zee, is er eene hut, die hun voor het verblijf aldaar zou nuttig zijn.

De gidsen openden zeer verwonderde oogen op den voorslag van den kreupelen Franschman. Iemand den weg wijzen, en hem helpen over de zwaarste ijsklompen en steilste hellingen klauteren, ja, dat was hun vak, maar eenen reiziger ginder boven dragen, dit werd hun nog nooit voorgesteld!...

M. Janssen toonde hun den draagstoel, dien hij doen verveerdigen had: een lange berrie, met een hangende zitting in 't midden... Na eenige proeven daarmee, stemde de manschap toe de kans maar te wagen.

Men vertrok den 12 October, een tijdstip, waarop gewone toeristen die beklimming niet meer doen; het is toen op zulke hoogte reeds te koud. Maar M. Janssen had voor zijne waarneming een koude, droge lucht vandoen, en daarom had hij opzettelijk de maand October gekozen .. Den eersten dag bereikte men de plaats, bekend onder den naam : « Pierre-Pointue »; daar is insgelijks ten behoeve der reizigers eene hut opgericht,

waar de nacht in doorgebracht werd. Den 13den heel vroeg waren de dragers weder te been en de manke op zijnen stoel, om met den avond de « Grands Mulets » te bereiken, doch zij waren mis in hunne rekening : de nacht viel in, en zij waren nog op de gewenschte plaats niet. Nog liever dan op het ijs, onder den blooten hemel te vernachten, zetten zij den weg bij het licht van lanteerns voort, en eindelijk mochten zij zich, afgebeuld, onder een dak nederstrekken.

De derde dag werd overgebracht in het uitpakken en opschikken der benoodigde instrumenten. Tegen den avond was men daarmee klaar. Het was nochtans zonder achterdenken niet dat men slapen ging... Wanneer zou onze geleerde tot zijne waarneming kunnen overgaan? Hoeveel dagen misschien zou men niet moeten wachten naar zonneschijn?... Alles ging mee : den 15den, daags na de toebereidsels, was de lucht uitmuntend helder, en M. Janssen mocht de zon aanschouwen en uitvorschen van 10 uren 's morgens tot haren ondergang. Daar het weder 's anderdaags even gunstig was, bleef hij nog geheel dien dag op zijn verheven observatorium, en als hij den 17den, na zes dagen afwezigheid, te Chamounix terugkwam, mocht hij zeggen dat hij geen onnuttige reis gedaan had.

En de mannen van wetenschap, die naar zijnen terugkeer wachtten, wat vernamen zij nu?... Dat ter hoogte van 3,000 meters de *spectroscoop* laat zien dat er heel waarschijnlijk in de luchtkring der zon geene zuurstof bestaat. « Doch, merkte de sterrekundige aan, die gevolgtrekking ware van meerder gezag, hadde de waarneming nog 2,000 meters hooger gedaan geweest, boven den Witten Berg, in plaats van gewillig halverwege de helling. Dat ben ik voornemens te doen; ik aanzie deze eerste reis maar als een proefstuk om te zien tot hoeverre mijne gebrekkelijkheid zulk een klimmen toelaat. »

Twee jaar nadien was de kreupele sterrekundige weder te Chamounix. Daar hij nu tot op den top van het gebergte

wilde, moest hij tot de maand October niet wachten om meer kans van koud, droog weder te hebben: vanboven op den Witten Berg is het te allen tijde zoo koud als men het maar kan begeeren. Hij verkoos dan dezen keer de maand Augustus.

Waar hij echter nog meer moeite mee had dan bij het voorgaande opstijgen, het was de onderneming aan de gidsen aan te klappen. Wat in 1888 gedaan werd, was volgens hen het uiterste dat, met een lichaamsgestel gelijk het zijne, kon verwezentlijkt worden. « Met die draagberrie, zeiden zij, zijn wij te nauw aan elkander verbonden. Boven de *Grands Mulets* worden de moeilijkheden veel grooter, en een misstap of het uitglijden van eenen van ons, is genoeg om dragers en draagstoel in den afgrond te doen neerdonderen. »

M. Janssen stond dit gereedelijk toe. « Ook, zei hij, vraag ik maar zoo hoog gedragen te worden als bij de voorgaande opstijging. Vandaar tot boven doe ik u een ander voorstel : ge zult mij niet dragen, maar op eene slede trekken, waar gij u met koorden aanspant. Alzoo staat ieder man op zijn eigen, en de val van eenen sleept de andere niet mee » Hij toonde hun de slede, welke hij laten maken had, maar zij hadden er opwerpingen tegen. Hij liet ze naar hunnen zin veranderen en bekwam eindelijk, na eene lange woordenwisseling, het betrachte jawoord.

De karavaan vertrok uit Chamounix den 17den van Oogstmaand en bleef eene gansche week weg. Zij telde bij het vertrek 25 man. Met den heer Janssen vertrokken nog twee andere heeren, enkel uit liefhebberij; het overige volk waren bezoldigde mannen, die onder de bevelen van Frederik Payot stonden, een bejaard mensch, van kindsbeen af aan de Alpen gewoon.

De gidsen hadden de zwarigheid van den tocht niet overdreven. Boven de « Grands Mulets » werd men tot eenen omweg gedwongen door eene breede, diepe kloof, waar het ijs vervaarlijk naartoe helde. De weg liep langs die helling; om de slede er niet af te ritsen naar de kloof,

moest zij, van den eenen kant op het ijs rustende, langs den anderen er boven voortgedragen worden.

Verder moest men andere hellingen, niet meer volgen, maar te boven komen; soms waren zij zoo steil, dat er eerst een man alleen op moest klauteren, om ginder omhoog met eenen hamer eene zware ijzeren pin in het ijs te slaan; daar werd dan een sterke koord aan vastgemaakt, welke de mannen van het gespan vastgrepen om boven te geraken.

Zij bereikten eindelijk de laatste hut, waar de zeldzame bezoekers dier heillooze plaatsen kunnen schuilen. Zij hielden er maaltijd, waarna iedereen zich ter rust begaf, om 's anderdaags met nieuwen moed de reis tot den bergtop toe voort te zetten. Dit vooruitzicht viel ongelukkig geheel en gansch in duigen. Onder den nacht brak een ijselijke storm los, die twee dagen met uiterste geweld aanhield. Den derden dag was het wel iets beter, maar niet genoeg om de verdere beklimming te wagen... Er kwam mismoed onder de manschap: een der twee heeren, die uit liefhebberij meegegaan waren, verklaarde dat hij er genoeg van had en terugkeerde. Tien huurlingen vroegen ook hun ontslag, dat hun toegestaan werd.

's Vrijdags, den zesden dag sedert het vertrek uit Chamounix, had het weder eindelijk betere manieren: de kraaien, door den storm op vlucht gedreven, waren teruggekomen. Van 's morgens vroeg ging men eenen trap kappen in eenen ijsmuur, waar men over moest. Het was zoo bijtend koud dat onder het werk eenen der gidsen een zijner voeten vervroos; hij werd naar de hut gebracht, waar hij achterbleef terwijl de andere met M. Janssen optrokken. Later herstelde hij gelukkig van dit ongeval.

Onder het verder opklimmen nu, werd de arbeid om de slede omhoog te krijgen zoo zwaar, dat M. Janssen er uit stapte om te voet te gaan; doch hij had nauwelijks een twintigtal meters afgeleid of hij viel ten gronde. Hij stond op, schepte adem en herbegon te klim-

men, maar het was verloren moeite : bij iedere nieuwe poging viel hij weder. De gidsen stonden verstomd over het kloek volherden van den gebrekkelijke; zij geraakten in hun vuur : « Terug op de slede, riepen zij, wij willen voor u onze laatste krachten inspannen. » Een van hen bleef nevens de slede om ze te beletten van om te slaan, en de andere, zonder aan gevaren of afgronden te denken, trokken met zulk geweld dat zij alle hinderpalen te boven kwamen. Ook als men eindelijk het toppunt bereikte, was het een algemeene geestdrift; geheel de manschap, Frederik Payot aan 't hoofd, kwam den geleerde gelukwenschen en de hand drukken; men liet de vlag wapperen, waar het volk van Chamounix met een schot op antwoordde.

Het weder was ondertusschen geheel helder geworden; de uiterste horizont alleen was met een dunnen mist overtrokken. Het zicht liep onbelemmerd over het zuid-oosten van Frankrijk, het noorden van Italië met zijn Apennijnsche bergketen, over Zwitserland met zijne overmacht van bergen en gletschers. Heuvels, valleien, vlakten, steden en dorpen, door de lucht in 't blauw gekleurd, schenen in een onmeetbare azuren zee te zwemmen. En als de oogen die verte verlieten om den Witten Berg zelf en zijne helling te aanschouwen, daar was het een geheele wereld van blanke gletschers en sneeuwvelden, waarboven hier en daar spitsige gescheurde rotsen hunne donkere koppen uitstaken nevens afzichtelijke kuilen, en over dit naar tooneel heerschte de stilte der dood...

Doch er viel niet veel te staan mijmeren. De koude, alhoewel men toen in de heetste maand van 't jaar was, drong tot het merg der beenderen, en M. Janssen wilde die brave menschen, wier zelfopoffering hij zoo zeer bewonderd had, niet meer doen uitstaan dan het vandoen was. Hij maakte het dan kort en ging algauw tot zijne waarnemingen over. Het onderzoek der zon bij middel van den spectroscoop bevestigde ten volle zijne gevolgtrekkingen van twee jaar te voren : de zuurstof,

ten minste in den staat waarin zij ons bekend is, ontbreekt in de zon.

Zoohaast dit punt vastgesteld was, gaf hij het teeken van den terugtocht, die natuurlijk sneller afliep dan het opklimmen : op eene matige helling liet men zich maar goedsmoeds afglijden; waar zij te steil was, gebruikte men wederom de ijzeren pin en de koord. Denzelfden avond was men weder in de hut der « Grands Mulets » en 24 uren nadien te Chamounix, waar geheel de bevolking te been was om de reizigers triomphant in te halen.

Als de stoutmoedige man later den uitslag zijner reis aan de Academie meedeelde, sprak hij ook van den storm, dien hij ginder omhoog uitgestaan had, en die insgelijks beneden den berg gewoed, en in Frankrijk en Zwitserland veel schade veroorzaakt had. Hij nam vandaar gelegenheid om te doen uitschijnen hoe nuttig het zou zijn voor de volledige studie van al wat er in den luchtkring omgaat, indien er op het toppunt van den Witten Berg een observatorium bestond, confortabel genoeg ingericht, om een mensch daar ten minste van tijd tot tijd, te kunnen verblijven. Onder zijne afwezigheid zouden de aanduidingen van den barometer, thermometer, windwijzer enz. photographisch kunnen opgenomen worden op eene strook papier, welk een horlogiewerk zou doen afrollen.

Liefste lezer, het zal u misschien verwonderen, maar... M. Janssen heeft geldschieters gevonden om zulk een plan uit te voeren .. Hij zelf heeft zich opnieuw naar die onzalige oorden laten sleuren om het werk na te zien... en heden staat er een observatorium op dien Witten Berg, wiens toppunt eene eeuw geleden nog nooit door eenen menschenvoet betreden geweest was !...

ZIJN DE HH. VADERS VOORLOOPERS DER SOCIALISTEN GEWEEST?

(Vervolg van blz. 339.)

V.

In welken zin zijn de aardsche goederen gemeen?

Er blijft nu te onderzoeken in welken zin de HH. vaders, b. v. de HH. Clemens van Roomen, Basilius, Ambrosius, Chrysostomus, Gregorius de Groote, om niet te zeggen alle de HH. Vaders, gezeid en geschreven hebben dat de goederen der aarde gemeen zijn onder allen.

Daarmede hebben zij ongetwijfeld niet willen leeren dat de goederen der aarde in geen privaat eigendom konden vallen. Op de plaatsen, hooger aangehaald, hebben zij al te klaar uitgesproken dat de persoonlijke eigendom berechtigd is, dat de quaestie niet luidt of iemand rijk is om over zijne plichtigheid uitspraak te doen, maar of hij zijne rijkdommen wel gebruikt; dat de rijken geenszins verplicht zijn aan hunne rijkdommen te verzaken, maar dat het plicht is de armen niet te vergeten. De HH. Vaders loochenen dus geenszins het persoonlijk eigendomsrecht; wel integendeel. Hetgeen zij loochenen, 't is het recht van den rijke zijne rijkdommen uitsluitelijk voor zich zelven te gebruiken; zijne schatten opeen te stapelen uit liefde voor het geld; dezelve te verspillen in onbeteugelde pronkzucht; den arme

te verstooten, te misprijzen, met zijne rijkdommen uit te buiten. In één woord zij loochenen het recht van den rijke, de goederen der aarde opeen te stapelen tot eenen troon van zijne ikzucht.

Hetgeen de HH. Vaders leeren, 't is dat het nut dat de aardsche goederen bevatten moet gemeen zijn, zich uitstrekken tot allen, niemand uitgesloten: versta wel, het nut en niet de eigendom. In wiens handen ook het goed zich bevinde, er kleeft eene verplichting aan ten voordeele van het gemeenebest: het nut ervan behoort aan allen, en dit wordt verwezentlijkt op vele manieren. Eerstens, moet iedere mensch in het goed der aarde het onontbeerlijke vinden om te leven : daartoe heeft hij recht even als hij recht heeft op het leven. Tweeds, in den rijkdom moeten de middels gevonden worden om buiten het ontontbeerlijke, de armoede der behoeftigen te lenigen. Derdèns, moet de rijkdom een middel zijn tot maatschappelijk leven, door omloop in handelszaken, enz. Aldus verbeelden zich de HH. Vaders het nut der aardsche goederen, zich uitstrekkende tot allen, en bevestigen zij, dat de goederen der aarde kunnen en moeten algemeen zijn. Tot het verwezentlijken van dit drijdubbel nut is het wel onverschillig in wiens handen het eigendomsrecht berust. Dit drijdubbel nut zal verwezenlijkt worden, is 't dat de eigenaars goede christenen zijn, edelmoedig en liefdadig, onthecht van hunne rijkdommen, en geene hebzuchtigen noch gierigaards.

Dat de goederen der aarde moeten gemeen zijn bewijzen de HH. Vaders met de woorden van den Boek der Schepping: « waar, zegt de *H. Ambro-* « *sius* (1), tenzij in onze HH. Schriften (2) heb-

---

(1) De officiis (ministrorum) l. c. (2) Ambrosius en verscheidene andere HH. Vaders meenden dat de Stoïkers hunne leeringen uit Moyzes gehaald hadden. Niets belet eene andere meening te aanveerden.

« ben Stoïkers hunne beweringen gevonden? want
« Moyzes heeft geschreven dat God gezeid heeft :
« Laat ons den mensch maken naar ons evenbeeld
« en gelijkenis, en dat hij macht voere over de
« visschen der zee en de vogelen der aarde, en de
« dieren en al dat kruipt op de aarde, enz. (Gen.
« I. 26) » Dit alles is gemaakt voor den mensch, niemand uitgesloten.

Hoe is nu die gemeenzaamheid te verstaan?

« Dus, vaart *Ambrosius* voort, hetzij volgens
« Gods wil, hetzij door natuurlijke vereeniging in
« het huwelijk, moeten wij malkander behulpzaam
« zijn, wedieveren om malkander dienst te doen, als
« het ware al dat nuttig is te zamen brengen, en
« om de woorden der Schriftuur te gebruiken, mal-
« kander hulpe toebrengen, hetzij door de studie,
« door dienstveerdigheid, door geld, door werken,
« of gelijk hoe; opdat onze samenleving daarbij winne
« in aangenaamheid... Groot is bijgevolg de luis-
« ter der rechtveerdigheid. die eerder tot stand
« gekomen voor anderen dan voor haar zelven,
« onze gemeenzaamheid en samenleving helpt : zij
« bekleedt den hoogsten rang, zoodanig dat zij
« met haar oordeel alles beheerscht, de anderen
« helpt, het geld verschaft, geene diensten weigert,
« en de gevaren van andere menschen op haar
« neemt.

« Wie zoude er niet begeeren die burgt der
« deugdzaamheid te bezitten, was het niet dat de
« *eerste gierigheid* de kracht dezer groote deugd
« vermindert en inkort? Immers, als wij onze rijk-
« dommen begeeren te vergrooten, geld te verzame-
« len, ons bezit over geheele landerijen uit te strekken,
« ons te verheffen door rijkdom; dan laten wij de
« volmaaktheid der rechtveerdigheid schieten, wij
« toonen dat wij de gemeenzame weldadigheid afge-
« leerd hebben. Hoe kan hij rechtveerdig heeten die
« beraamt aan anderen af te nemen hetgeen hij

« zoekt te bekomen voor zijn eigen zelven? (1) » *Ambrosius* acht dat de goederen der aarde genoegzaam gemeen zijn als zij niet dienstbaar gemaakt worden der gierigheid, die afstammende van de erfzonde (de eerste gierigheid, prima avaritia,) in ons de kracht der rechtveerdigheid vermindert en verlamt. Om de laatste woorden van den *H. Ambrosius* te beter te vatten, is het noodig op te merken dat, volgens den H. Leeraar, de bermhertigheid een deel der rechtveerdigheid is : « De bermhertigheid is een « deel der rechtveerdigheid ; zoo gij wilt aan den « arme geven, deze bermhertigheid is rechtveerdig« heid, volgens deze woorden : Dispersit, dedit pau« peribus : justitia ejus manet in æternum. » In ps. CXLIII. n. 22. Dewijl de gierigheid de bermhertigheid uitdooft, zoo vermocht *Ambrosius* te schrijven : « Hoe « kan hij rechtveerdig heeten die beraamt aan anderen « af te nemen hetgeen hij zoekt te bekomen voor « zijn eigen zelven? » Hieruit blijkt dat hetgeen de H. Bisschop van Milanen bestrijdt, de gierigheid is, die de anderen buiten het nut harer goederen sluit, en ikzuchtig alles voor haar zelven behoudt en nooit genoeg heeft. Dit bestrijdt Ambrosius en niet den persoonlijken eigendom.

De zelfde ondeugd bestrijdt *Chrysostomus :* (In Ep, I, ad. Cor. C. IV. Hom. X. morale) « De aardsche « goederen zijn gemeen onder u en uwen naasten : « gelijk de zon, de lucht en al hetgeen aardsch is. « In het lichaam dient elk lidmaat geheel het lichaam « en zich zelven : wil het alleen zich zelven dienen, « het verliest erbij zijne eigene werking. Zoo gebeurt « het ook met het geld. En om nog klaarder te « toonen hetgeen ik wil zeggen, als de spijs die « voor al de lidmaten des lichaams gegeven wordt, « komt zich op te houden in één lidmaat, zij zal

(1) De officiis, C. XXVIII.

« vreemd worden aan dit lidmaat, dewijl zij niet
« zal kunnen verteerd worden noch voeding geven;
« maar wordt de spijs medegedeeld aan de andere
« lidmaten, zij wordt eigen aan hooger vermeld lid-
« maat en aan de andere. Zoo gaat het ook met
« het geld. Als gij alleen genot hebt in het geld,
« zoo verliest gij het; immers alsdan ontvangt gij
« er de vrucht niet van: als gij uwe bezitting met
« anderen mededeelt, dan zal uw geld veel meer
« het uwe worden: want dan krijgt gij er het nut
« van. Ziet gij niet hoe de hand dient, de mond
« eet en de maag ontvangt? Zegt de maag: nadat
« ik alles ontvangen heb, moet ik alles bewaren?
« Wil dus ook aldus niet spreken in zake van geld.
« Want het is de plicht van die ontvangt met de
« anderen mede te deelen. Even als het ter schade
« van de maag is als de spijs in haar blijft steken
« en niet overgaat tot de andere lidmaten, dewijl
« zij alsdan geheel het lichaam bederft: zoo is het
« dat de rijken ten hunnen nadeele behouden voor
« hun eigen hetgeen zij bezitten: en aldus zijn zij
« het verderf van hun zelven en van de anderen......
« Dus, even als de meesters, hoevele leerlingen zij
« ook hebben, aan iedereen eene wetendheid mede-
« deelen, zoo verbind er u velen door uwe welda-
« digheid, en allen zullen zeggen dat gij den eenen
« gered hebt uit zijne armoede, den anderen uit
« zijnen bedenkelijken toestand: deze ware vergaan
« was het niet van de Goddelijke genade en uwe
« hulp: genen hebt gij uit de ziekte, eenen anderen
« uit de schande gered; den vreemdeling hebt gij
« geherbergd, den naakte hebt gij gekleed. Zulke
« lof is beter dan ontelbare schatten en rijkdommen,
« en veel beter dan kleederen, peerden, en slaven
« zal zulke verdiende lof het hert van allen winnen.
« Want zulke pracht doet u aanzien als een last
« voor de menschen en eenen gemeenen vijand wel-
« ken allen moeten haten; integendeel de goede

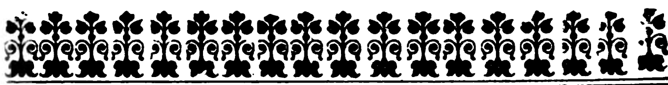
« werken doen u gelden als den vader en den « weldoener van allen. » Even als *Ambrosius* bestrijdt *Chrysostomus* geenszins den bijzonderen eigendom, zooals wij het ten anderen hooger reeds klaar gezien hebben. Hij wil dat de rijkdommen daar niet liggen te roesten noch dienen om de heb- en ikzucht alleen te voldoen; zij moeten in omloop komen krachtens den Goddelijken wil die de maatschappelijkheid onder de menschen oplegt, en krachtens Gods bevel, werken van bermhertigheid te plegen. In wiens handen hij zich ook bevinde, moet de rijkdom dienen tot nut van 't algemeen door maatschappelijkheid en liefdadigheid.

Het is vruchteloos de andere HH. vaders hier aan te halen : *Basilius, Gregorius de Groote* spreken juist in denzelfden zin als *Ambrosius* en *Chrysostomus*. Men weet hoe naar de *H. Ambrosius* met den *H. Basilius* verwant is voor het geestesleven : vele zijner beweringen heeft *Ambrosius* aan *Basilius* ontleend. Er is nochtans iets bijzonders, zoo denken wij ten minste, in de woorden van *Clemens van Roomen* welke wij hooger aangehaald hebben. Daarom moeten wij nu in het kort eene andere leering der HH. Vaders ontleden.

E. De Gryse.

Kortrijk, den 1 October 1897.

EENE NEDERLANDSCHE HOOGESCHOOL IN VLAAMSCH-BELGIË.

In het 23e Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, dat verleden jaar te Antwerpen gehouden werd, kreeg eene Commissie, samengesteld uit de Heeren Max Rooses, Julius Obrie, Pol de Mont, Léonce du Catillon, Julius Mac Leod, Edmond Fabri, Florent Heuvelmans, Julius van der Linden, Julius Sabbe, Jan van Ryswyck, Juliaan de Vriendt en Leonard Willems, tot zending, een onderzoek in te stellen naar de wenschelijkheid van 't inrichten eener Nederlandsche Hoogeschool in Vlaamsch-België.

Den 30en Mei laatstleden bracht Professor Mac Leod zijn verslag in over de besprekingen welke aan dit belangrijk vraagpunt wierden toegewijd.

Dit verslag, onlangs in 't publiek verschenen, draagt het handteeken der evengenoemde Commissieleden, benevens dit van den Gentschen Hoogleeraar Dr Ed. Bouqué, welken de Commissie zich toegevoegd had, en komt tot het besluit, dat het wenschelijk en mogelijk is, de Gentsche Hoogeschool te vervlaamschen.

Nopens dit voorstel zou ik geerne eenige bedenkingen aan 't oordeel der Vlaamschminnende vrienden onderwerpen.

Het verslag van Prof. Mac Leod bevat twee punten : een theorisch gedeelte en een practisch gedeelte.

Ziehier omtrent wat de Hoogleeraar in het theoretisch gedeelte ontwikkelt :

« Het Latijn, dat in vroegere eeuwen tot voertuig van het Hooger Onderwijs diende, is, onder den drang der omstandigheden, in onze 19e eeuw, door de levende talen uit de wetenschappelijke wereld uitgedrongen.

Het opkomen van nieuwe leergangen, de verbazende uitbreiding van alle wetenschappen, en de hoofdrol door de wetenschap in de moderne samenleving gespeeld, waar zij in den landbouw, in de nijverheid en in de gansche huishouding der volkeren een onmisbaar werktuig is geworden, leggen ons duidelijk uit waarom die omheining, aan onze voorouders nochtans zoo duurbaar en zoo heilig, door de weetgierige menigte, ja door de geleerden zelven, omgeworpen en vernield is geweest.

Eene Hoogeschool is tegenwoordig niet alleen eene inrichting waar advokaten, ingenieurs en geneesheeren worden gevormd; het is ook een middenpunt van geestesleven, van waar de wetenschap op de algemeenheid van 't volk moet uitstralen.

Die uitstraling van wetenschap op de menigte gebeurt, onder anderen, door Academische verhandelingen; door den omgang der gediplomeerden met de menschen der streek waar zij hunne woonplaats gaan vestigen; door wetenschappelijke schriften, stuiversboekjes, voor 't volk geschreven; door de *University-Extension* of *Hooger Onderwijs voor 't volk*, eene instelling, ten jare 1867 in Engeland door Prof. Stuart begonnen, en die nu bij omtrent de beschaafde volkeren wortel heeft geschoten.

Maar, om alzoo de behoeften van 't Algemeen te kennen en te voldoen, moet de Hoogeschool de taal van het volk spreken, gelijk overal in de moderne wereld van Europa gebeurt, slechts drij streken uitgezonderd, waar 't Latijn door eene vreemde spraak wierd vervangen : Russisch-Polen, Roemeensch-Hongarije en Vlaamsch-België.

Uit dien onnatuurlijken staat van zaken in ons Vlaamsche vaderland, spruiten vele droevige gevolgen voort:

De geleerden, die boven op de hoogste sporten der sociale ladder staan, en die aan 't volk zouden moeten leeren hoe beminnelijk de wetenschap om haar zelve is, en hoe zij, in onze eeuw, voor den strijd om 't leven, onontbeerlijk is geworden, vinden geenen weerklank in de ziel van de menigte, omdat zij, die op de onderste sporten staan, geen Fransch kennen of toch die taal niet genoeg machtig zijn, om den zedelijken invloed van de prinsen der wetenschap in hun hert te laten doordringen.

Ook worden de geleerden door 't volk niet naar weerde geschat, vermits hunne stem slechts door enkele ingewijden vernomen wordt.

In den vreemde zullen zij misschien met eer vermeld worden, maar de Vlaming is tegenover hen nog juist gelijk zijne voorouders waren tegenover de Hoogleeraars die hier in 't Latijn doceerden.

Ook aan de studenten berokkent het gebruik van 't Fransch veel schade; want, — nog daargelaten de moeilijkheden welke met eene vreemde taal noodzakelijk gepaard gaan, — als de studenten van de ideale sfeeren der Fransche Hoogeschool naar de werkelijke Vlaamsche wereld overgaan, is het juist alsof zij van het eene werelddeel in 't andere oververhuisden. »

Tot dusver de Heer Mac Leod.

In de laatste jaren is, bij mijne weet, de wenschelijkheid eener Vlaamsche Hoogeschool nog nooit zoo klaar en bondig, ja zoo meesterlijk uitgelegd geweest, als in dit merkweerdig verslag door Hoogleeraar Mac Leod aan zijne collegas der Commissie van het 23e Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres voorgedragen, en met eenparige stemmen aangenomen.

Tot in de fijnste vezeltjes van zijn lichaam, tot

in de geheimste schuilhoekjes van zijne ziel, wordt de Vlaming hier eene heilige trilling gewaar.

Oh! waarom zijn wij niet gelijk de Franschen, gelijk de Duitschers, gelijk de Engelschen, gelijk de Russen, gelijk de Italianen, gelijk de Spanjaards, gelijk de Denen, gelijk de Zweden, gelijk de Noord-Nederlanders en gelijk de Czeken, bij wie de moedertaal, in koninklijke majesteit, met de eerekroon van 't Hooger Onderwijs op 't hoofd mag prijken; waar de wetenschap, van den uitstekendsten doctor tot den eenvoudigsten fabriekwerker en den onwetendsten landarbeider, als uit eene breede zee, met volle baren komt aangespoeld; en waar de menigte, die, om den strijd voor 't leven, dorst heeft naar de wetenschap, den kostelijken drank der geleerdheid met milde teugen kan inzwelgen?

Wanneer zal ons Vlaamsche volk zulk een geluk beleven?

Is het waar, gelijk Hoogleeraar Mac Leod ons verzekert, dat die bekoorlijke droom, waar hij onze zinnen mee begoochelt, weldra eene heilvolle wezenlijkheid kan worden?

Is eene Nederlandsche Hoogeschool, *hic et nunc*, in Vlaamsch-België wel mogelijk?

De lezing van 't eerste gedeelte van het verslag had mij zeker niet in ongunstige stemming gebracht; maar, bij de ontwikkeling van het tweede gedeelte, hoe kunstig ook geleid, dreef mijne begeestering stillekens aan voorbij. Al zijn de dertien onderteekenaars van het verslag ook al mijnen eerbied weerdig, toch kan ik niet tot de overtuiging geraken dat de tijd eener Vlaamsche Hoogeschool reeds nu gekomen is.

Maar, alvorens mijn gedacht uit te leggen, zal ik nogmaals trachten de bewijsredenen van mijnen achtbaren tegenstrever, in korte woorden, zonder eenige verminking, voor te dragen.

« Eene nieuwe Vlaamsche Hoogeschool zou ont-

zaglijke geldelijke opofferingen eischen. Daarom, liever dan het getal Hoogescholen of afzonderlijke faculteiten in België te willen verhoogen, moet er gestreefd worden naar de vervlaamsching van eene der bestaande Hoogescholen.

Gent alleen is daartoe geschikt.

In 1895-96 waren er te Gent, in de vier faculteiten, de Technische Scholen bijgerekend, 676 leerlingen, waartusschen 449 Vlamingen, 14 Noord-Nederlanders, 94 Walen en 117 vreemdelingen.

In de vier faculteiten zijn er 85 °/° Vlamingen, terwijl in de Technische scholen de verhouding omgekeerd is.

't Inrichten van Nederlandsche leergangen, naast de Fransche, beteekent evenveel als het stichten eener nieuwe Vlaamsche Hoogeschool, en kan dus niet uitgevoerd worden.

Maar de vervlaamsching der *vier faculteiten* (de Technische Scholen uitgezonderd), mits inachtneming van de noodige overgangsmaatregelen, kan goed tot stand komen.

Immers de thans aangestelde professoren en docenten zouden van regeeringswege verzocht (maar niet verplicht) worden hun onderwijs in 't Nederlandsch te geven; en de nieuwe professoren en docenten zouden bij hunne benoeming verplicht worden van den beginne af in 't Nederlandsch te doceeren, alleenlijk de leergangen van levende Romaansche taal- en letterkunde uitgezonderd.

Zonder de minste extra-uitgave, zou er dus onmiddelijk kunnen begonnen worden, en, na een tiental jaren, zou de hervorming reeds ver gevorderd, en, na een twintigtal jaren, volledig zijn.

De studenten zouden bij dit tweetalig onderwijs wel eenige moeilijkheid tegenkomen. In de Athenœa nochtans, in de Normaalscholen en zelfs in sommige lagere scholen, vindt men daar geen ernstig bezwaar in.

De Technische Scholen, waar 85 °/₀ Walen of Vreemdelingen zijn, zouden, voorloopig, slechts hierin vervlaamscht worden, dat men, b. v., de toekomstige ingenieurs der Vlaamsche provinciën in staat zou stellen de voorschriften der wet van 1878, omtrent het gebruik van 't Nederlandsch in bestuurlijke zaken, zonder groote hindernis na te leven.

Zes tegenwerpingen:

1° *Hoe de geschikte personen gevonden, bekwaam in 't Nederlandsch te doceeren?*

A. Enkelen zijn reeds voorhanden; anderen, mits eenige maanden studie in de Nederlandsche Hoogescholen, zouden zich heel goed uit den slag trekken.

Daarbij, alles zou trapsgewijze gebeuren. De uitmuntendste leerlingen, die nu te Weenen, Parijs of Londen, hunne wetenschappelijke opleiding gaan volmaken, zouden dan ook wel een kijkje in Holland gaan doen.

2° *Tegenkanting van ouders en leerlingen en verval der Gentsche Hoogeschool.*

A. De ondervinding in de Athenœa opgedaan, waar, naar bewering van den Heer Prayon van Zuylen, de vervlaamsching van het middelbaar onderwijs, gedurende de jaren 1890-96, aan de acht Athenœa van het Vlaamsche land eene aanwinst gegeven heeft van 273 leerlingen, terwijl de tien Athenœa van de Waalsche provinciën 120 leerlingen hebben verloren, waarborgt ons 't welgelukken der Vlaamsche proef op de Hoogeschool.

3° *Er bestaat geen wetenschappelijk Nederlandsch.*

A. De talrijke Nederlandsche werken over wetenschap, bewijzen het tegenovergestelde.

Ten andere, in de laatste jaren, is er een groote stap gedaan.

Overigens zullen de studenten de wetenschappelijke taal veel gemakkelijker in hunne moederspraak aanleeren en tot de noodige volmaaktheid brengen, dan in eene vreemde taal.

4° *De officiëele tekst der wetten is Fransch. Dus*

is het noodig die wetten in 't Fransch te bestudeeren en uit te leggen.

A. Deze tegenwerping, betreft alleen de rechtsgeleerdheid.

Wat meer is, de ondervinding van alle dagen vóór de rechtbanken; het huidig stelsel van onderwijs van het Romeinsche recht, dat in 't Fransch gegeven wordt; het feit, dat aan den linkeroever van den Rijn, waar de *Code Napoléon* nog heden van kracht is, het Duitsch de voertaal is van het onderwijs; de afkondiging, te Gent en elders, in twee talen, van de gemeentelijke en provinciale verordeningen, ontnemen alle kracht aan dit ingebeeld bezwaar, — zonder nog gewag te maken van de hoop dat er weldra ook een Nederlandsche tekst voor onze wetten zal aangenomen worden.

5° *Gebrek aan wetenschappelijke boeken en wetenschappelijke literatuur, in 't Nederlandsch, in vergelijking met het Fransch.*

A. De studenten gebruiken te Gent, voor ieder vak, drij soorten van hulpmiddelen :

1° Een *cahier,* waarin aangeteekend staat wat door den leeraar in de les gezeid wordt — of de cursus door den leeraar zelven geschreven;

2° Een *handboek* door den leeraar aanbevolen: oorspronkelijke Fransche werken, vertalingen van Duitsche handboeken, ja zelfs enkele Nederlandsche en Duitsche boeken;

3° Een onbepaald aantal boeken en verhandelingen.

Welnu de *cahier* of leergang van den professor zal natuurlijk even veel weerd zijn in 't Vlaamsch als in 't Fransch.

De *handboeken of verder uitgebreide verhandelingen,* welke daarenboven voor de ieverige studenten moeten voorhanden zijn, bestaan van nu af, of zullen voorzeker kortelings te krijgen zijn, mits een paar duizend franken der regeering om 't uitgeven der Nederlandsche handboeken of verhandelingen te begunstigen.

Om zulke bewering grondig te staven, is er niets beter dan in eene faculteit, de geneeskunde b. v., den lijst der nu gebruikte boeken in de Hoogeschool van Gent, te vergelijken met de Nederlandsche werken welke voor de 25 vakken der faculteit zouden kunnen dienstig zijn.

Voor wat nu de wetenschappelijke literatuur in 't algemeen aangaat, is het onbetwistbaar dat 't Nederlandsch Hooger Onderwijs de jonkheid te vervangen door : *cerder* in 't bezit zal stellen van die rijke literatuur, die wij, in sommige vakken bijzonder, bij onze Noorderburen bewonderen; dat het invoeren der Nederlandsche terminologie den studenten veel meer gemak zal geven om de Duitsche, en ja zelfs de Engelsche literatuur, te volgen; zonder daarom de Fransche voortbrengsels te moeten uitsluiten.

6° *Waarschijnlijke vervreemding der Walen en Vlamingen, en gevaar van 's lands eenheid.*

A. Het verfranschen der Vlamingen is, sedert 1830, lang genoeg op de proef gezet; en, nu het bewezen is dat het eendrachtig samenleven niet door de verfransching der Vlamingen kan verkregen worden; en dat, vooral in de laatste jaren, het getal Vlamingen veel spoediger aangegroeid is dan 't getal Walen : blijft er geen ander middel meer over dan de heropbeuring van den Dietschen stam.

Daarbij, de Vlaming wil zijn recht, maar meer niet. »

Ziedaar een kort en onpartijdig begrip van hetgeen Hoogleeraar Mac Leod van bl. 10 tot bl. 30 ontwikkelt.

De lezer wordt aanstonds gewaar dat de bespreking niet in de lucht gebeurt, maar gevoerd wordt door iemand die in de Gentsche Hoogeschool goed te huis is, en die door menig ander Hoogleeraar degelijk moet ondersteund zijn, om de vervlaamsching der Gentsche *Alma Mater* zoo vrij en vrank in zijn schild te durven voeren.

Dappere mannen moeten het zijn, die zulken strijd durven aangaan. Want een reuzenstrijd is het!

(*Vervolgt.*) J. VAN CAMPEN.

HIJ KAN FRANSCH!

Schets naar het leven.

CH! hij is altijd een ferme bol geweest!

Hij is van Waterghem, een dorp gelegen langs den ijzerenweg van Gent naar Kortrijk.

Zijn vader, — Charles-Louis Kautekeer – is schoenmaker, klokkeluider, putmaker, knorredrager, en houdt een herbergsken open, waar de menschen, als zij 'nen doop, of 'nen trouw, of eene uitvaart komen aangeven, hunne vreugde en hun verdriet met eenen fermen druppel besproeien.

Ja, ja, Charles-Louis trekt tamelijk veel kluiten; maar hij heeft nog moeite om de twee eindjes van het jaar aan malkander te knopen. Want, God heeft hem gezegend met... elf kinderen, waarvan de oudste Georges is.

En, Georges kan Fransch!

Als hij zijne eerste communie deed, kon hij reeds in de Fransche gazet lezen tot verstomming van al de boeren met scheefgerookte lippen, vooruitgestoken kin en gekromden rug, die dan ook gedurig herhaalden : « Georges is geen jongen om schoenmaker, klokkeluider, putmaker en knorredrager te worden. Neen, waarachtig niet, want... hij kan Fransch! »

Georges studeert in het Kortrijksch college met de zuurgewonnen centen van vader putmaker, en de milde giften van den braven, grijzen pastoor van Waterghem.

Georges kan Fransch.

Iemand, die Fransch kan, draagt schoone kleêren, eenen col in caoutchouc en een hoedje.

« De andere kinderen blijven wat vroeger van school, rapen patatten, zanten koorn, dragen schoenen uit, gaan bij den boer dienen; want Georges kan Fransch, en zal pastoor worden. »

Dat zegt Charles-Louis.

Een arme dompelaar, die mag studeeren op eene Fransche school, is kruiper of hooveerdigaard.

Georges is hooveerdig. Als hij drie jaar zijne broek op de banken versleten, Latijn, Grieksch, mathematieken en... Fransch geleerd heeft, krijgt vader putmaker eenen brief van Kortrijk, dat Georges best zou te huis blijven.

Georges wil nu ook geen schoenmaker, klokkeluider, putmaker en knorredrager worden, want... hij kan Fransch.

Georges gaat alle dagen met den trein weg en weder naar Gent, want... hij kan Fransch en schrijft op eenen bureau. Och, de brave, grijze pastoor van Waterghem blijft zijnen klokkeluider en putmaker genegen!

Met zijn Fransch trekt Georges in Gent 600, zegge zes honderd frank 's jaars.

Als Georges zijn abonnement op den trein betaald heeft, blijft hem nog genoeg over : om stillekens aan, zijnen col in caoutchouc door eenen hoogen col in lijnwaad te vervangen; — om manchetten te koopen eerst in caoutchouc en dan ook in lijnwaad; — om uit eene 'heel aardige pijp te rooken; — om eenen gekromden wandelstok mede te nemen; — om op het hoofd eenen hoed met breede, breede randen scheef te zetten; — om in den zomer zich bruine schoenen aan te schaffen, hoewel zijn vader zelf schoenmaker is; — om alle Zondagen buiten het dorp naar de herbergen

te trekken, waar er meisjes zitten met bleeke schortjes aan, om daar honderd keeren en nog rond den toog te draaien, vier uren aan een stuk dommigheden en stommigheden te vertellen en twee glazen bier te drinken; — en eindelijk om 's avonds in vaders herberg, met schoone kleêren en weinig centen, bij de verwonderde boeren te tateren van velo's, politiek, en... democratie.

Hij kan Fransch!

Ik zit dood bedaard op den express voor Kortrijk, en rook een pijpken.

Het portel wordt opengerukt; een jongeling springt binnen met bleeke muil en bijna onzichtbaar moustachken.

« Tiens, mon cher! » roept hij uit.

« Wel, Georges, » antwoord ik, « hoe gaat het met u, jongen. 't Is eene eeuw geleden, dat ik u gezien heb. »

« Je le crois, je le crois, » zegt Georges declameerend en met de linker hand achter de haarkens onder zijnen neus zoekende. « Et où est-on, actuellement? »

« Te Gent. »

« Te Gent! La bonne ville! 't Is waar, ce n'est pas encore Bruxelles! Maar enfin, ge kunt er u amuseeren, als gij het weet zijn. »

« Oef! » zucht ik, de rookwolkjes dom weg naar boven blazende.

« Amateur van een pijpken, geloof ik, » roept Georges. « We zullen eens stoppen, mon cher. »

« Geerne. Zie hier. »

Georges stopt van mijnen tabak.

« A propos, » rammelt hij voort, « zijt gij Zondag naar den matinée geweest? Chic, mon cher. Les mousquetaires au couvent. En goê lolle. Formidabel succes. »

Georges trekt twee blauwe gazetten uit : *Petit Bleu* en *Le Véloce*.

« Hebt gij ook eenen velo? » vraag ik.

Georges, met verachting en pretentie :

« Naturellement. 'k En ben juist geen coureur... »

Ik, met toegevendheid :

« 'k Versta het! »

« Voyons, » en Georges smijt *Le Véloce* open.

« Zondag gepasseerd, 'nen chikken match tusschen Protin en Houben. Protin is geslegen met 4 seconden, 21 millièmes. C'est colossal! »

« Hum! »

« C'est pyramidal! »

« Hum! »

« C'est phénoménal! »

Inderdaad, hij kan... Fransch!

Georges is nu drie en twintig jaar oud. Hij trekt reeds met zijn Fransch de som van 1000 frank.

Zal hij nog niet trouwen?

Trouwen! Een buralist trouwen aan drie en twintig jaar! Geerne den grooten uithangen, en geheel uw leven krottist zijn!... Foei!

Charles-Louis, de schoenmaker, klokkeluider, putmaker en knorredrager zou nogtans in den derden hemel zijn, kwam zijn Georges te trouwen. Want, Georges... kan Fransch! Hij leest slechte gazetten, begekt de geestelijken, spot met de boeren, en... ja, de rest is in 't Latijn.

Gelukkiglijk dat de grijze pastoor van Waterghem medelijden heeft met zijnen klokkeluider en putmaker, en altijd even braaf blijft.

Ja, ja, op geheel Waterghem is er geen een, die schooner gekleed gaat dan Georges, maar ook geen een, die meer veracht wordt.

En de boeren herhalen het nu dikwijls hoofdschuddend :

Charles-Louis, de klokkeluider, draagt eene klak, zijn wijf draagt eenen kapmantel, zijne zoons en dochters beulen op het land, en Georges is beschaamd van vader en moeder, van broeders en zusters; want... hij kan Fransch!

Arm, arm Vlaanderen, gij telt menige bastaard, van wien men zegt: Hij kan Fransch!

ALFONS SEVENS.

December 1897.

EEN LENTE-, EEN ZOMER-, EEN HERFSTDROOM.

'T Was lente, en 't was morgen.

Heerlijke lentemorgen die wekte tot leven en genieten! Puurblauw was de lucht, en blinkend als zilver de drijvende wolkpluimen; duizenden stralen schoot de zonne; en duizendmaal spiegelde zich iedere straal in de dauwdroppels glinsterend op het groen fluweel der bladeren. Kalm ruischte de vliet, spelemeiend met de bloemen langs zijne boorden; hoog in de lucht, reeds bijna onbereikbaar voor het menschenoog, steeg, zingend, de leeuwerik; beneden, in het lange gras, piepte de krekel en gonsde de honigbij; in de groene twijgen zong de wind, droomerig en stil, het mysterieuse lied van een lentemorgen...

Ginds, en gansch alleene, stond eene eenzame denne... Jaren was het reeds geleden dat een vogel haar zaadje daar neder liet vallen, in dien hoek, tusschen vreemden. Sinds had zij gewerkt, onophoudend, zonder duur noch ruste. Dieper en dieper schoot zij wortels in den zandigen grond, en stout steunend op hare vaste grondslagen, stak zij het hoofd op, al hooger en hooger, tot zij de groene takken kon doen wiegelen boven de dwergen haar omringend, en zij trilde van fierheid, de hoogmoedige denne.

Niet van trots en zelfbewustzijn leeft het hart van den mensch!.. Wee hem waarvan het hoofd vol en het hart ledig is! Dát gevoelde ook de eenzame denne, en zij weende omdat alles rond haar zoo koud was en vreemd...

Doch, op dien heerlijken morgen was aan hare voeten eene bloem ontloken, lief als de sterren glanzend aan den donkeren hemel, en nu rilde zij opnieuw, de arme denne, niet meer van tergende fierheid, maar van ongekend geluk.

'S Morgens zag zij hoe de heldere lucht en de voorbijtrekkende vogels zich spiegelden in den waterdroppel, blinkend als diamant, in den kelk harer kleine gezellinne; 's avonds, als de storm was uitgewoed, en de donkere wolken heendreven, dan weende de boom van ontroering, en kalmte en rust vond hij weder, wen zijne tranen op de fijne fluweelen blaadjes droppelden en glansden...

Haar eigen stam, haar eigen groene kruin spiegelde zij in de oogen van het kelkje, die reine oogen! 's Morgens blinkend in den stralenglans der dagende zonne... en dan zong zij, de gelukkig beminnende denne, met den wind die ruischte tusschen hare takken, het lied der trouw, het lied der oneindige vreugde!...

En als de adem van den noorderman het kleine kelkje soms hevig schudde op zijnen teeren stengel, dan hadde hij zijne takken willen nederbuigen, de zorgzame denneboom, om den lieven troostengel te beschutten...

Eilaas, dat kon hij niet!

't Was zomer en 't was avond.

Ten westen ging de zonne heen; hare laatste stralen plaatsten eene purpergouden lichtkroon op de hoeken en kanten der avondwolken. De hooge boomen in den kloostertuin omgaven zich met eenen geheimvollen wasem; boven de grasperken hing de invallende nacht zijne nevels; als kristaal flonkerde de oppervlakte van den vijver; als louter vuur vlamden de ruiten van de hooge vensterramen...

Verre, nog heel verre en bijna nog onzichtbaar, blonk éene sterre aan den Hemel...

Hoe schoon, o God!... En hoe onvergeetbaar, die avond in Mei!

De avonddienst had aanvang genomen. De lange, diepe orgeltonen, na eerst de beuken van de kerk vervuld te hebben, zochten eenen uitweg langs de schijnbaar eindelooze kloostergangen. Zij zweefden er, als fluitende ademhalingen van onzichtbare wezens, in de halve duisternis. En op hunnen weg, ontloken, als lachende en lievende bloemen, mysterieuse beelden van hoop en vrede, troostend en bemoedigend...

Wie gevoelde niet dien geheimzinnigen invloed van de harmonij der tonen? Traag, als de zee het geklots harer golven, rolt zij, zee van aandoeningen en zangerige zuchten, de golven harer tonen voort. En balsemend kussen die de diepste wonden, en heelen en troosten, als werden zij gedragen op engelenvleugelen en in engelenzielen...

In de nabijheid van het orgel, in de schaduw van eene der diepe vensternissen stonden twee jongens, bijna nog twee kinderen... Hand in hand, roerloos, als de steenen beelden ginder op den verlichten outaar...

Ook de broederliefde, ook de harmonische samenslag van twee harten is eene heilige bede van dankbaarheid tot God.

De orgeltonen ruisschen voort;... ook in de harten orgelt het van geluk en vrede; vergeten zijn de stormen en levensorkanen; vergeten het zóó lang en zóó bitter opgekropte wee: Glorie zij God, klinkt het in den Hemel; Glorie zij God, juicht het orgel; en de zoele avondwind daarbuiten, en de frissche tocht daarbinnen, schijnen op hunne beurt te herhalen « Glorie zij God ».

En vaster omknellen de handen elkaar; beelden en nog beelden van reine vreugde en hoop in de toekomst spiegelen zich weer in die oogen, en wanneer de statige kerkzang zich paart bij de vloeiende tonen, mengen zich in die hymne van aanbiddende liefde twee jeugdige stemmen, schuchter en zacht...

De oude kloosterling aan het orgel keek op, en boog weer peinzend het kaalgeschoren hoofd over de toetsen... Dacht hij wellicht aan de eigen, ver verleden jeugd?... Stond hij ook zoo eens, leunend op den schouder van een broeder, dankend en biddend, in de schaduw van den outaar? En rees er, tusschen de schemering van de nissen, alleen voor zijn geestesoog zichtbaar, het lang vernietigd beeld van een hartsvriend?

Misschien wel; want de laatste toon uit het orgel 'leek aan eene diep klacht, en stierf weg, als de laatste zucht van een mensch die heengaat.

Ginder blonk de sterre, helderder dan ooit, want de duisternis had haren glans doen toenemen. Doch, nog immer stond zij, eenzaam en alleene...

Wie die gelukkig is, denkt aan scheiden en eenzaamheid?

't Was herfst en 't was nacht.

Geen sterre pinkte er, want de zwarte wolken raakten bijna de aarde... De snijdende wind gierde door de dorre kruinen der boomen, en zwaaide hunne takken als de magere armen van vervallen kruisen op een verlaten kerkhof. Sombere beelden doken op uit den hollen grond, uit donkere hoeken en kanten, en mengden hunne klagende stemmen in het windgehuil... Groote regendroppelen plasten op de aarde, en witte hagelsteenen kletterden op de schors der boomen in het veld, en op de daken der huizen in de stad. Duizende gele bladeren, door den wind in de hoogte gevoerd, en op zijnen woesten adem weggedragen, dwarrelden hoog in de lucht, als eenzamen zonder woonplaats, als geesten zonder ruste, als harten zonder vriend...

Op de vlakte en rond de fiere denne gierde en woedde het ijselijk .. De storm schudde tot krakens toe hare takken, en telkenmale er een rukwind opkwam, brulde en floot hij om den sterken stam, en deed hem rillen 'lijk de knodse rilt en beeft in de handen van den reus.

Maar telkens ook stond de boom weer recht... Zij vreesde den storm niet, de fiere denne, want in de eenzaamheid had zij zich gehard tegen het ongeluk, en zij waande, de trotsche, dat het voldoende is gelukkig te zijn om niet getroffen te worden.

De vijand trof langs een andere zijde en dieper... Hij rukte aan den voet van den boom, den stengel los van het lieve kelkje dat de eenzaamheid van de woeste en op eigen krachten steunende denne, tot een paradijs van leven en liefde had herschapen!... De herfswind sloeg zijne scherpe nagelen in de fluweelen blaadjes, scheurde ze tot stukken, vormloos en ongelijk, en voerde die met zich, hoog in de donkere lucht, door regendroppen en hagelsteenen...

Ah! hoe begoochelend is het geluk! Ziet, in de avondschemering, zweeft een wezen, en zijn fladderen doet ons denken aan den vleugelslag van een bevrienden geest... Wij verlustigen ons in het spiegelen en tooveren van beelden daaraan verbonden, geteeld in ons eigen gemoed; wij hopen reeds niet meer, zeker zijn wij, en die zekerheid doet ons juichen en jubelen, tot de zweep van een straatjongen het beeld onzer begoochelingen ten gronde smakt, vlak voor onze voeten... terwijl een kreet van afgrijzen uit onze borst stijgt...

't Was eene vledermuis...; die vormlooze klomp, die lap

vleesch, bloedend en stuiptrekkend.... dát is de werkelijkheid.

Is zij de waarheid? Neen! Neen! de vriendschap ons boeiend aan den fladderenden nachtvogel, ja dat! De hoop is de waarheid, niet de brutale schaterlach van het stoffelijke.

. . . .

De storm die den bloemenstengel wegrukte en op de eenzame vlakte de denne alleen achterliet, woedde ook in de stad, en rond het groote huis ginder...

De luiken zijn dicht gesloten... maar daarbinnen leeft en heerscht de smart, en door de gangen en kamers sleept de dood hare magere knokken.

Roerloos uitgestrekt, het hoofd gedoken in het blanke innen, de handen gevouwen en het kruisbeeld tusschen de vingeren, ligt de jongste van de kerkbezoekers...

'Lijk hij glimlacht, zoo zag ik de engelen glimlachen, eens in een mijner droomen, maar die leefden, en hij...

Neen, neen; 't was hij niet die stierf, maar alleen het brooze omhulsel van de heerlijke, onsterfelijke gedaante die eens zal opstaan, op den dag van den heere Jezus!...

Arme lieve Gerard!... Niets van alles wat voorbij gaat is werkelijkheid; droom, was de lentemorgen; droom, was de zomeravond; droom ook de koude herfstnacht van uw heengaan... Alleen de winter, de koude, lange, en donkere winter van hen die blijven en treuren is werkelijkheid.

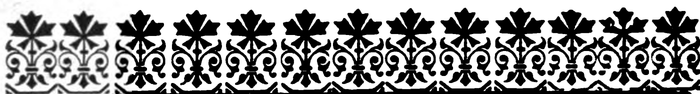
Ah! hoe rijk moet toch de harp van het menschelijk gevoel besnaard zijn, dat zelfs de slag eener scheiding, de harmonie van hare tonen, noch breken, noch storen kan!... Waarom niet? Omdat boven de dood het leven, en boven het wee de hope glanst!...

Wachten dan, tot ook de winter voorbij zij, en de lente, de eeuwige lente van het wederzien aanvang neemt...

Wachten, weenen, en hopen!...

ALLEENE.

EEN STANDBEELD VOOR JAN-FRANS WILLEMS.

EEN krachtige beweging is tot stand gekomen om Jan-Frans Willems op de schitterendste en waardigste wijze te herdenken. Een veertigtal Gentsche maatschappijen sloten zich bij de Gentsche afdeeling van het Algemeen Nederlandsch verbond aan om door de medewerking van allen de aangewende pogingen des te zekerder te doen slagen. De Minister van openbare werken en schoone kunsten heeft er reeds in toegestemd eene toelage te verleenen en alles voorspelt dat de provincie en de stad Gent het gegeven voorbeeld zullen volgen.

Niet overbodig zal het wezen hier in eenige trekken het leven te schetsen van den beroemden Vlaming, dien we willen vereeren, en de verdiensten te doen uitschijnen, waardoor hij ten volle recht heeft op de betuiging van hulde en dankbaarheid van wege zijne stamgenooten

Niet lang vertoefde Willems in het nederige dorpje Bouchout (bij Lier), waar hij in 1793 geboren werd. Zijne prilste jeugd bracht hij door in het naburige Lier, waar hij in betrekking kwam met den grootvader van Tony Bergmann, onder wiens leiding hij eene uitstekende opvoeding genoot en met het Fransch, Duitsch, Engelsch vertrouwd egraakte.

Het leven der groote stad trok hem aan om aan zijnen onverzadigden werklust vrijen teugel te laten vieren. Hij leefde te Antwerpen van 1809 tot 1830, dichtte er het stuk *Aan de Belgen*, schreef zijne verhandeling *over de Nederduitsche Taal en Letterkunde*, en als vurige vereerder der Nederlandsche Taal en een oprecht aanhanger van Oranje beijverde hij zich voordurend voor de herstelling van de taal en de nauwe aaneensluiting tusschen Noord en Zuid. De omwenteling deed hem verbannen naar Eekloo, waar hij als ontvanger van de registratie eenige jaren verbleef. Daar gaf hij den beroemden *Reinaard de Vos* uit.

Toen hij zich in 1835 te Gent kwam vestigen heeft hij eerst zijne groote rol gespeeld als algemeen erkend leider der Vlaamschgezinde vaderlanders, die zich rondom hem schaarden. Hij verwierf er den naam van « Vader der Vlaamsche Beweging », die hem onsterfelijk gemaakt heeft en hem in de eerste plaats recht heeft gegeven op het ontworpen standbeeld.

Hij was te Gent de gids en de ziel van de groep geleerden, die de

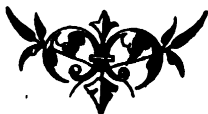
Nederlandsche taalkunde, geschiedenis en lettercritiek in Vlaanderen gesticht hebben, als Serrure, Blommaert, de St-Genois, Snellaert, Van Duyse, Ledeganck, Heremans en meer anderen. Hier gaf hij het eerst letterkundig wetenschappelijk Vlaamsch tijdschrift uit : *Het Belgisch Museum*, stelde zich aan het hoofd van de regeling der zoo verwarde spelling, gaf er zijne *Oude-Vlaamsche* liederen uit en was de inrichter van het eerste groot petitionnement van 1840, dat mag aangezien worden als het ware uitgangspunt der Vlaamsche beweging.

Te Gent dus voornamelijk streed en werkte Willems voor de belangen van zijn land en zijne taal, en beiokkende hem die strijd ook menig onaangenamen dag, hij versaagde niet, maar bleef als hoofd en leider op zijn post, tot dat hij in 1846 op het eereveld viel. Toen hij als voorzitter der Fonteinisten de gekrenkte rechten der rederijkers op het stadhuis te Gent met vuur verdedigde, trof hem eene beroerte, die een einde stelde aan zijn werkzaam en hoogst nuttig leven.

Indien hij als dichter niet ruim bedeeld was met verbeelding en poëtisch gevoel, als geleerde en prozaschrijver muntte hij boven allen uit en met zijn helderen geest en vasten wil heeft hij den weg gebaand tot dieper studie en grondiger kennis onzer letterkunde en harer geschiedenis.

Te Gent, waar zijn stoffelijk overschot rust, dient ook zijne nagedachtenis in brons vereeuwigd te worden, opdat zijn beeld steeds herinnere aan de plichten, die ons zijn opgelegd, en allen aanspore tot het volharden in het streven naar grootheid en roem van het vaderland.

Dat nu alle Vlamingen aan de inrichters een doelmatige hulp verleenen, en hand aan hand werken tot het zelfde doel, d. i. het treffend bewijs geven hoe geheel het Vlaamsche volk, eensgezind en geestdriftig, de ware verdienste weet te schatten en te vereeren.

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

KUNST EN LETTEREN.

Albrecht Rodenbach. — In den *Nieuwen Tijd* teekende HUGO VERRIEST, de meester van RODENBACH, eene beeltenis van zijnen leerling, die veel opgang heeft gemaakt in onze letterwereld.

Hier volgen eenige uittreksels:

« In dat wonderlijk wezen lagen die drij grondhoedanigheden :

Hij zag het leven en teekende het na; hij had de scheppingskracht; hij had eene rustelooze bedrijvigheid, werkzaamheid en 't gene ik niet en wete hoe noemen, eenen rijkdom, eenen overvloed van wordende beelden en wezens en werelden...

Hij zag het leven. Gij zult mij misschien antwoorden : Ja, dat ziet iedereen; dat zien wij ook.

Of liever, neen, wij en zien het leven niet in de Kunst. Wij en zien het zelfs dikwijls niet in de levende natuur....

RODENBACH zag het leven, het inwendig roerende leven; hij bespiedde het; hij bespeurde het; hij minde het leven en teekende het na. Het leven deed hem monkelen; het deed hem bewonderen; het deed een wederleven in hem ontstaan; het deed hem gelukkig zijn; en hij teekende het na.

En niet alleen teekende hij het leven na, maar hebbende die scheppingsmacht, bezielde hij al zijne beelden met dat innig levend leven. Alzoo zijne uchtend- en avondbeelden, alzoo zijne natuurzichten; alzoo zijne tafereelen uit geschiedenisse, uit hedendaagsche werkelijkheid, uit gedroomde werelden; alzoo zijne dramas, zijne mindere tooneelen en studentenspelen, waar menschen niet alleen, maar aarde en duinen en zee en lucht en zonne en natuur, van leven doorstraald zijn en tintelen. Het leven!

RODENBACH en maakt niet; hij schept levende wezens, wien hij geen woord of daad geven moet, maar die natuurlijk hunnen weg gaan, hun werk doen, hun woord spreken, niet van dichterswege, maar uit eigen levend wezen...

Zoo schiep hij Gudrun, de onovertroffene, de onevenaarde Gudrun.

Ik spreke van het drama niet; ik spreke van het beeld, het vrouwen-, het maagdenbeeld, Gudrun.

RODENBACH heeft Gudrun geboetseerd met liefde en ingetogenheid; en bewonderend, gelijk die Griek voor zijn standbeeld, heeft hij geroepen : sta op en leef en wandel. Gudrun leeft in hare jonge, reine schoonheid, onsterfelijk! Zij leeft, van aan den lichten plooi van haren voet, door den wentel van lijf en leden, tot het kijken van oog en hoofd. Zij leeft in geest

en hert, en hunne ontelbare weêrspiegelingen en weêrklanken op natuur en gevaarten, onder klare of donkere lucht. Haar woord is de klank van een levende ziel.....

Daarbij die werkende scheppende geest was onuitputbaar. Uit hem, door zijne studieën, door zijne lezingen, door zijne kennissen, door al hetgene hij in kunst en natuur mocht genieten, welde in rijkdom en overvloed, een dichte drang van wonderbare beelden, verschillend van lijn en kleur, van leed en vreugde, van woord en zang, van ziel en zinnen, van uitborrelende leven.

In hem lag een chaos, waaruit zijn scheppende geest, de geest, gedurig, in schoone droomen, beelden en dramas en een wordende wereld deed ontstaan, als een overschoone levende panorama....

Wat ging hij worden?

De dichter, de ziel, het hert, de geest van het herwordend Vlaanderen!»

Theunissen. — *Het Vlaamsche Volk* in zijn nummer van 24 December geeft eene waardeerende studie over de schilderwerken, welke de Limburgsche kunstschilder Karel Theunissen te Luik tentoongesteld heeft.

Pater Delattre en Durendal. — Ge weet, beste lezers, dat de jonge fransche letterkundigen te Gent zitdag hielden in Februari van verleden jaar en dat het verslag hunner handelingen in het *Magasin Littéraire* verscheen.

Wij hebben de algemeene strekking van die vergadering bekend gemaakt : bewondering van het schoone in elke uiting der kunst; bewondering van het modernism in de letterkunde; de katholieke waarheid is immers aan geen enkelen kunstvorm verslaafd.

't Spreekt van zelf dat BOILEAU en pater BROUCKAERT zaliger er niet heelhuids van afkwamen.

Beeldt u in, beste lezers, dat een beroemde orientalist, pater DELATTRE al met eens zijne wigvormige schriften verlaten heeft om in een boekje van 121 bladzijden tegen de jonge liefhebbers van de letterkunde te velde te trekken.

De algemeene strekking van zijn boekje?

Haarklooverij en ophemeling der zeventiende eeuw.

Iedereen bewondert de zeventiende eeuw; — maar daar valt een onderscheid te maken.

Ge hebt de zeventiende eeuw, zooals ze gaat en staat, met hare meesterwerken en hare gebreken.

Ge hebt ook de zeventiende eeuw, zooals ze door zekere kleingeestige klassieken wordt verwrongen en in een klassiek en verdrietig pakje naar hunnen patroon gestoken.

Willen of niet, — van op het standpunt van vijandelijkheid tegen de jonge katholieken moet pater DELATTRE deze laatste zeventiende eeuw verdedigen.

Nog een woord.

Pater DELATTRE verwijt de jonge letterkundige school hare onverschilligheid jegens de Dietsche letteren.

Wij vragen :

Wie heeft de geslachten in de onwetendheid en de verachting van onze Dietsche letteren opgevoed?

Ondanks al onze zegedagen en de genegene woorden van pater BROUCKAERT en pater DELATTRE zijn wij nog weinig gevorderd op den smartelijken kruisweg onzer vlaamsche beweging.

Een fijne schrijver, dien wij niet noemen zullen, maar wiens naam

iedereen zal raden, weerlegt in *Durendal* op geestige wijze, het boekje van pater DELATTRE en sluit met deze bijtende... en fiere Oostersche spreuke :
De honden blaffen, maar de karavaan gaat voorbij.

Memlinc. — Bij Kleinmann te Haarlem zijn de schilderijen van Sint Jans hospitaal te Brugge in prachtigen lichtdruk verschenen. De opschriften dezer uitgaaf zijn in 't fransch !

Ibsen. — In 't nummer van Augustus van *Le Spectateur Catholique* staan er eenige regelen van priester LE CARDONNEL over IBSEN, welke gansch met onze meening en onze opvatting van den grooten dichter overeenstemmen :

« IBSEN klaagt op het tooneel de leugens aan, waarop het schijnbaar geluk onzer maatschappij berust; 't is het tooneel der gedachten, welk het tooneel der vluchtige levensbijzonderheden vervangt. IBSEN heeft de bron van het waar geluk niet aangewezen; hij vraagt dat wij ons zouden ontmaken van alle maatschappelijke schijnheiligheid, van elk bij overeenkomst aangenomen geloof.. 't Zijn de geloofspunten van loutere overeenkomst en de menigvuldige maatschappelijke overeenkomsten die de meeste hinderpalen zijn van de heerschappij van de waarheid; hetgeen men overeenkomt te gelooven belet de vurigheid van het waar geloof; de maatschappelijke overeenkomst, de eerbied voor de wet uit vrees van de tijdelijke straf doen de meeste menschen handelen en ontslaan ze voor bovennatuurlijke redenen te handelen...

IBSEN heeft den grondsteen van de nieuwe wereld niet aangeduid, maar hij schijnt in Bouwmeester Solness de ijdelheid der werken te toonen welke op God niet steunen; men schijnt te vreezen er dit zinnebeeld in te vinden.

Solness bouwde domkerken toen hij geloofde; nu bouwt hij woningen voor de menschen en hij wil er eene bouwen zoo hoog en zoo slank als het wonderbaarste van Gods huizen; als ze bijna voltooid is wil hij er boven 't vaandel en de kroon op zetten, als voortijds op de spits der wonderbare domkerk. Onder de toejuichingen van het volk wil hij zoo hoog klimmen als vroeger in 't roemrijk verleden... Als hij boven komt wordt hij duizelig en stort hij naar beneden... »

IBSEN heeft de goddelooze maatschappij vergruisd... Wanneer zal een katholieke IBSEN de grondbeginselen der christene maatschappij ten tooneele belichamen ?

Gabriel Borkman van IBSEN werd onlangs leden te Parijs vertoond. Sommige bladen namen die gelegenheid te baat om met IBSEN te spotten.

Daarover lezen wij in den *Ned. Spectator* :

« Over de voorstelling, zweefde een gelukkig gesternte. LUGNÉ POÉ mag er wel is waar niet in geslaagd zijn ons het wezen van Borkman in geheel zijn beteekenis, door en door te doen begrijpen en gevoelen, hij had zeer, zeer veel goeds en bewees, wat hem betreft, die figuur volkomen te hebben begrepen...

Dat het oordeel der kritiek over het algemeen zeer gunstig over Borkman luidde, is u reeds bekend. Voor een goed deel is de instemming ook van het publiek te danken aan mannen als EMILE TAGUET, die een reeks zakelijke feuilletons aan het werk wijdden, zoowel lang voor de opvoering als onmiddellijk er na. En vergeten wij het fraaiste niet : SARCEY is door Borkman tot IBSEN bekeerd. »

Vlaamsche Letteren. — De fransche letterkundigen van Belgenland lieten bittere klachten hooren over de partijdigheid met dewelke

hunne letterkundige beweging verleden jaar in de *Revue Encyclopédique* werd bekend gemaakt.

Wij Vlamingen werden niet minder eenzijdig behandeld door C. BUYSSE.

De *Revue Bleue* van Parijs vatte vermoedens op en ging aankloppen bij POL DE MONT.

Dank aan dezes inlichtingen kon GABRIEL SYVETON een belangrijker overzicht onzer letteren mededeelen in 't nummer van 11 December.

Hij liet recht wedervaren aan een aantal dichters door BUYSSE over 't hoofd gezien en vooral aan de jongeren.

Van GEZELLE drukt het Parijsch blad:

« Den naam van priester GEZELLE verzwijgen is eene schreeuwende onrechtvaardigheid bevestigen. GEZELLE is Vlaanderens zuiverste lierdichter. Als 't meeste deel der katholieke schrijvers van West-Vlaanderen is bij particularist. Uit vijandschap tegen het protestantsche Holland streeft hij tegen het ene zijne school noemt het officiëel Nederlandsch. Bruggeling van geboorte bezigt hij met voorliefde den woordenschat zijner gouw, die sedert zes eeuwen weinig verschilt van MAERLANT's taal. In zijn eersten bundel ondergaat hij den invloed van LONGFELLOW, maar weldra maakt hij zich los en vat hij beter dan iemand het vlaamsche landschap, zijne vlakten zonder kim, zijne wemelende korenvelden, zijn boekweit en zijne klaver, zijne heldere en zingende stroompjes, zijne boomen die naar 't oosten hellen ; over de boomen heeft hij de schoonste vlaamsche verzen gedicht, die met deze van RONSARD kunnen vergeleken worden. Wat den vorm betreft is hij schepper en vinder ; hij verjongt de gedaante van het volkslied ; hij ontdekt allerfijnste maatslagen. Miskend in Holland, wordt hij door velen in Belgenland kleingeestig vergeten. 't Is waar dat anderen hem wellicht op overdreven wijze bewonderen. »

Schiller. — Op het Nederlandsch Tooneel werd de *Maagd van Orleans*, het bekend treurspel van SCHILLER vertoond.

In zijn dramatisch overzicht schrijft de *Gids* van October :

« Hoe handig, met hoeveel verstand en hoeveel smaak ook en scène gezet, hoe voortreffelijk ook gespeeld, hoog boven de volkomenst uitgebeelde *Jungfrau von Orleans* blijft staan de ideale Johanna der historielegende... die JOSEPH FABRE zijn treffend volksdrama in de pen gaf.. »

Het *Magasin Littéraire* van October meldt dat het meest gelezen boek in Duitschland de *Willem Tell* van SCHILLER is.

M. Barrès. — M. BARRÈS beloofde een nieuwen roman aan *La Quinzaine*, het groot katholiek letterkundig blad van Parijs.

Van zijn boek *Les Déracinés* geeft BIJVANCK eene ontleding in den *Gids* van December :

« Met de *ontwortelden* of nog liever *de van hun wortel beroofden* bedoelt BARRÈS : menschen die, uit hun natuurlijke omgeving overgebracht, alleen een kunstmatig leven kunnen leiden en daardoor verkwijnen als planten die geen sappen uit den grond kunnen trekken door gemis aan wortels. Men stelle zich jongelieden voor die een opvoeding krijgen in strijd met hun erfelijken aanleg; kinderen van het land die op doode talen moeten blokken... of studenten uit de provincie naar Parijs overgeplant die hun levenstaak in de hoofdstad willen vinden. Over zulken handelt BARRÈS in zijn *Déracinés*.

De schrijver gaat van de stelling uit dat de opleiding aan de fransche lyceën, sinds het begin van de eeuw door Napoleon georganiseerd, de natuurlijke ontwikkeling der jongelieden stoort en hun gedachten en

begeerten trekt naar de kunstmatige atmosfeer van de kosmopolitische hoofdstad...

Zoo heeft BARRÈS zonder toch het persoonlijke, dat merk van de kunst, op te offeren, een boek geschreven dat iets meer brengt dan persoonlijke bekentenissen of een in elkaar gezet verhaal. Hij schildert den tijdgeest, en hij geeft een vorm aan het historisch leven dat ons omringt in een groot, een nieuw en een blijvend boek. »

De Felibers. — *Le Spectateur Catholique* van October zegt dat de voornaamste Felibers ROUMANILLE, MISTRAL, AUBANEL, MATHIEU en tien anderen allen rechtzinnige katholieken zijn.

F. Lateur. — In *Biekorf* verschijnen er schetsen, onderteekend F. LATEUR, welke een fijn opmerkzaam oog, eene klank- en beeldrijke zeggenskracht verraden.

Begeert ge een staaltje van zijnen trant?

« Hij drentelde rond, op den verdrietig verlatenen werf. De noenzonne beet de bloote steenen en 't scheen alles dood, weggescholen en benauwd van dat gloeiend zonnevier. De wagenaars zaten en druilden op de bokken van hunne rijtuigen; de peerden stonden op drie pooten, hunnen kop neerewaarts, scheef tusschen de tramen, en ze stampten nu en dan eenen korten stamp, om de vliegen te weren, die geweldig dul waren. Een bende leegloopers lagen, elk op zijnen buik, in de schaduwe te slapen. Er reed een traag gerid voorbij, dat verdween achter den hoek. Een hond kwam lamlendig aangestapt en ging, bij 't baanhuis, onder de zonneblommen liggen pinkoogen... »

Van een ander opstel sprekend, getuigt de *Vl. School*: Dat is het werk van een literair kunstenaar, van een die zien en voelen — en daarenboven ferm schilderen kan.

A. du Bois. — Zoudt ge gelooven dat het nu nog mogelijk is van heidensche denkbeelden doordrongen te zijn, uitsluitend de grieksche kunst, het grieksche leven, ja de grieksche afgoden met een heidenschen geestdrift te beminnen?

Dit is het geval met graaf A. DU BOIS in zijn boek *Leuconoë* met verfijnde grieksche kunst maar ook met heidensche ongebondenheid opgesteld.

Die man is verloren voor de christene kunst; hij veracht ze.

Zou hij, zooals E. GILBERT het in de *Revue Générale* doet opmerken, het slachtoffer niet zijn eener al te klassieke opvoeding, in dewelke de heidensche kunstenaars nog altijd den boventoon zingen?

Van Nouhuys. — Over VAN NOUHUYS' *Studiën en Critieken* lazen wij in den *Ned. Spectator* van 2 October:

« De toewijding is een der uitnemendste eigenschappen van VAN NOUHUYS als criticus. Dagen lang houdt hij zich met denzelfden schrijver bezig. Hij tracht hem te leeren kennen ook als de man zichzelf niet kent. Dan komt er een tweede eigenschap bij, een gave. Zijn critisch hoofd staat in verband met een critisch hart, steeds tot waardeeren geneigd. Hij gaat geheel in den schrijver en zijn werk op en deze eigenschap is ongewoon bij een man en dan bij een man die zelf meester en artiest is...

Ook als bemiddelaar tusschen het oude en nieuwe is VAN NOUHUYS de geschikste persoon, daar hij met beide richtingen in vriendschapsbetrekking staat. Te bezadigd en te veelzijdig om geheel den jongeren toe te behooren, is hij ook weer te verstandig om bij de ouden te zweeren...

Met eerbied staar ik op de studie, aan MAETERLINCK gewijd. VAN

NOUHUYS schrijft even wijsgeerig over de eischen van de dramatiek als hij vernuftig ontleedt de techniek van rhythme en klank. Hoe heeft hij zich eigen weten te maken de theorieën van MAETERLINCK, zich daarin weten te werken. Ja, ik denk bij zooveel werk en hoofdbrekens op dit en ander gebied dikwijls : wat wordt het geslacht van heden toch afgebeuld door al die absolute muziek, mystiek en nieuwe dramatiek.

Het verlangen naar iets beters en de afkeer van het banale worden daar genoeg geboet.

Een staaltje van VAN NOUHUYS teer, critisch geweten geeft zijn studie over MAETERLINCK : Ik vind voortdurend mijn eigen woorden te ruw, te grof.. Ik zou ze willen zoeken fluweelig als zachte vrouwenhanden om dit haast onstoffelijke aan te raken... »

Guido Gezelle. — De heer F. VANDEN BOSCH heeft in *Durendal* van October eenige bladzijden van POL DE MONT vertaald over GUIDO GEZELLE.

Die vertaling is van de volgende, belangwekkende regelen voorafgegaan :

De *Gids*, het groot Neêrlandsch tijdschrift heeft eene lange en meesterlijke studie van POL DE MONT over GUIDO GEZELLE laten verschijnen.

De katholieken zijn gewoon aan hunne tegenstrevers de zorg over te laten deze kunstenaars te *ontdekken* die het meest de christene kunst verheerlijken; 't is nog eens uit de pen van eenen ongeloovige dat deze schitterende en verdiende hulde aan het dichterlijk vernuft van GEZELLE vloeide, welke te lang achterbleef.

Wij hebben voor de lezers van *Durendal* den arbeid van POL DE MONT vertaald en wij wenschen bij menigeen de begeerte te verwekken den dichter van Tijdkrans vollediger en inniger te leeren kennen.

Helaas! de boom der waarheid wast maar op het graf.

Zal GEZELLE zijn schoon, droomerig, lijdzaam hoofd eerst op het oorkussen van de dood moeten neerleggen, vooraleer de gloriekroon, die hem verschuldigd is, zijne werken omstrale en allen als een man bekennen dat GEZELLE de katholieke letteren grootelijks heeft verheerlijkt.

dat hij het dichterlijk erfdeel van zijn land merkelijk heeft vermeerderd,

dat hij in de geschiedenis der christene kunst eene eerste plaats bekleedt nevens den naam van LAMARTINE en nevens den naam van VERLAINE ?

Ja, POL DE MONT heeft gelijk, de dag zal aanbreken dat diegenen die dorst hebben naar zuivere en rechtzinnige mystieke gedichten, in eene en dezelfde bewondering GEZELLE en VERLAINE zullen vereenigen, — den deugdzamen, gestrengen en eenvoudigen priester en den ontredderden en boetvaardigen zwerver, — twee geniale en geloovige dichters!...

Paul Mussche. — Men neme in acht dat er nevens het bekend jong Belgenland ook een levendig en belangwekkend katholiek jong Belgenland bestaat Nevens *Durendal* en *Le Spectateur Catholique* streeft ook *La Lutte* onder 't flink bestuur van den veel belovenden dichter G. RAMAEKERS. In *La Lutte* van October lazen wij met genoegen de schetsen in proza van PAUL MUSSCHE die met een fijn oog, warm gevoel en echte kleuren de natuur vertolkt. Vrije verzen staan er ook in te lezen, die 't lezen waard zijn. Is 't niet zonderling dat de fransche dichtkunst om te verjongen, om verfrisschende en opwekkende lucht in te ademen, verzen moet scheppen als de Vlamingen ?

Herman Robbers. — Hoe schrijft men hedendaags romans ook in onze Dietsche letterwereld?

Daarop antwoordt de *Gids* van November :

« De observator constateert enkel de verschijnselen die hij voor zich ziet; hij luistert naar de natuur en schrijft op wat zij hem dicteert. Maar is eens het feit geconstateerd en het verschijnsel goed waargenomen, dan treedt de experimentator voor den dag, om feit en verschijnsel te verklaren. Op den roman toegepast krijgt men dit : de observator in den romanschrijver geeft de feiten zooals hij ze heeft opgemerkt, stelt het punt van uitgang vast, kiest het terrein waarop de personen en de gebeurtenissen zullen optreden; dan komt de experimentator en neemt de proef; hij laat de personen zich in een zeker verhaal bewegen om te toonen dat, laat ons zeggen, een bepaalde hartstocht, in een bepaald midden en onder bepaalde omstandigheden, die en die bepaalde verschijnselen zal te weeg brengen... »

Dikwijls past de schrijver opmerkzaamheid en proefneming toe op de gebeurtenissen van zijn eigen leven en van zijne eigene omgeving.

« In onze letterkunde der latere jaren hebben wij een menigte romans en grootere novellen, waarin de persoonsbeschrijving de autobiographie nadert. Ik denk hier nu niet aan COUPERUS' *Metamorfoze*, noch aan EMANTS' *Op Zee*, maar meer aan boeken als *Jong Holland* van EMANTS, *Een Passie* van VOSMEER DE SPIE, *Martha de Bruin* van VAN GROENINGEN, *Een Zwakke* van COENEN, waarin jonge mannen, aan het begin van hun schrijversloopbaan, in den vorm van novelle of roman hebben neergelegd de vruchten van hun waarnemen en experimenteeren op hunne onmiddellijke omgeving en, voor een goed deel, op hun eigen persoon. In al deze boeken werd, met meer of minder talent, meer of minder scherp waargenomen, een bepaalde eigenschap, een hartstocht van den eind-eeuwschen jongen Nederlander geteekend. »

Thans spreekt men veel van een werk dat zich bij de genoemde is komen aansluiten : *De roman van Bernard Bandt* door HERMAN ROBBERS.

Al die werken vertoonen drie merkwaardige hoedanigheden : nauwkeurige, geduldige waarneming, zorgvuldige proefneming en liefdevolle behandeling van de taal.

Jammer is 't dat al die werken met het geloof en de zedewet geene rekening houden.

Zouden er in ons christen leven, volgens ons christen oorbeeld geene tafereelen kunnen waargenomen worden met dewelke een christen kunstenaar, met blakende liefde voor taal en kunst bezield met dezelfde fijnheid van opmerkzaamheid, met dezelfde schakeeringen van taalrijkdom, belangwekkende proefnemingen zou kunnen doen ?

L. Gautier. — Met genoegen lazen wij in *Durendal* van September de volgende regels :

« Aan wijlen L. GAUTIER staan de katholieke modernisten een dankbaar herdenken schuldig.

Te zijnen tijde — voor dertig jaar — was het de eisch, bijna een grondbeginsel bij de christenen onze eeuw en de kunst van onzen tijd te verachten ten voordeele van 't nieuw klassiek heidendom. L. GAUTIER dierf de verdediging nemen van de lettervruchten der negentiende eeuw... »

Menige vlaamsche strijder, menige liefhebber van het schoone, het ware en het edele heeft ook uit de werken van L. GAUTIER een deel van zijnen ijver geput.

Hélène Swarth. — De *Kleine Schetsen* van HÉLÈNE SWARTH verschijnen te Erfurt in het Duitsch overgezet. Van deze dichteres staan er schoone verzen in den *Gids* van November.

Jan ten Brink. — JAN TEN BRINK kreeg in den *Ned. Spectator* van 20 November eenige bittere woorden naar het hoofd omdat hij in eene

bijdrage in de *Revue Encyclopédique* de namen verzweeg der jonge Noord-Nederlandsche schrijvers :

« Niet genoemd zijn onder de besten :

MARCELLUS EMANTS, JACQUES PERK, HÉLÈNE SWARTH, VAN NOUHUYS, VAN DEYSSEL, GORTER, NETSCHER, WAGENVOORT, VAN GROENINGEN, DE ERENSEN, ALETRINO, FRANS COENEN, HEYERMANS, BOREL, Mevrouw SNYDER VAN WISSEKERKE.... Genoemd zijn er vier!!

We hebben medelijden met den wel eens beminlijken man, die toch ook zijn dagen van grootmoedigheid en enthoesiasme heeft gehad, maar zich nu heeft laten verleiden tot een daad, die in niemands oogen verschoonbaar kan zijn. Hij had zoo eenvoudig de waarheid kunnen zeggen ; 't had hem zoo weinig behoeven te kosten. »

Georg Brandes en Huet. — Het letterkundig portret van BRANDES in den *Gids* is waarlijk schoon geteekend. De lezenswaardige studie wierd in 't nummer van October voortgezet en de beroemde werken van BRANDES, namelijk dit over SHAKESPEARE aan eene knappe ontleding onderworpen.

Aan die schets ontleenen wij de volgende belangrijke regelen :

« Aan een Nederlander, die BRANDES bestudeert, dringt zich onwillekeurig de vergelijking op met een landgenoot, die als hij populair en impopulair geweest is — populair bij het lezend publiek, impopulair bij de machthebbenden — en die als hij baanbreker geweest is in de litteraire critiek. Er is inderdaad veel overeenstemming tusschen GEORG BRANDES en CONRAD BUSKEN HUET. Als HUET heeft BRANDES zich door zijn scherpe pen vijanden gemaakt, vooreerst onder de kerkelijken, daarnaast onder de toonaangevers in 's lands politieke leven. Als HUET heeft BRANDES zich ruimte moeten verschaffen, door het land te verlaten, en heeft hij niet alleen een wijkplaats gezocht in een cultuurcentrum, dat meer dan eenig ander zijn rechtzinnigen landgenooten antipathiek was, — het hemeltergend wufte Parijs, Berlijn, de hoofdstad van Denemarkens erfvijand, — maar ook zijn landgenooten onthaald op een beschrijving van zijn nieuwe vaderstad : *Parijs en Omstreken*, *Berlijn als Duitsche Rijkshoofdstad.* Als HUET heeft BRANDES zich aanhoudend beklaagd over de kleinheid van zijn land, en heeft hij ondervonden, wat het lot is van een groot talent, dat voor een klein publiek schrijft. En eindelijk hebben deze beide merkwaardige mannen met elkaar gemeen, dat zij een nieuwe kritische methode in hun land invoeren, en dat zij, niettegenstaande al hun minachting en gros voor de letterkunde van hun vaderland, over de groote dichters van datzelfde vaderland de beste en meest waardeerende studiën geschreven hebben, die er bestaan... »

TAALKUNDE.

Germaansche Taalkunde. — In Amerika is een tijdschrift opgericht gewijd aan Germaansche Philologie. In het 2e nummer staat er eene studie over het Berlijnsch brokstuk van de Malegijs.

Fransche klankleer. — Er is een fonetiesch Woordenboek van de fransche taal verschenen, onmisbaar voor al degenen die onderricht in de fransche taal moeten geven.

Het heet *Dictionnaire phonétique de la langue française* en verscheen bij Carl Meyer te Hanover. Het kost 5 fr.

De heer A. G. VAN HAMEL, de bekende Nederlandsche voorstander van de beruchte *Alliance française*, schreef daarover in den *Ned. Spectator* van 6 November :

« Het moest er noodzakelijk toe komen. De groote apostel der wetenschappelijke en praktische fonetiek, PAUL PASSY... moest, na al wat hij op

dit gebied reeds heeft geleverd, een fonetisch woordenboek schrijven, aan landgenoot en vreemdeling een lange lijst van fransche woorden in handen geven waarin kort en duidelijk, in onbedriegelijke teekenen, de juiste uitspraak van elk dier woorden zou zijn aangegeven.

En de heer PASSY heeft dat woordenboek geschreven, in verbond met een Duitscher, den heer MICHAËLIS, Rektor eener school te Spandau; onder het hooge patronaat van prof. GASTON PARIS hebben de beide heeren, na een arbeid van zes jaren, hun werk in de wereld gezonden....

Het woordenboek lezen is, natuurlijk, in den aanvang niet gemakkelijk, maar het gewent spoedig; de heeren PASSY en MICHAËLIS hebben gelijk: het lezen der fonetische teekens is spoedig aangeleerd. Bovendien, eigenlijk lezen wordt hier niet geëischt: het blijft bij raadplegen en ontcijferen. En voor dat raadplegen kan de gelegenheid zich telkens voordoen. Nog heden morgen sprak een mijner leerlingen, die pas zes maanden in Parijs heeft doorgebracht, den mannelijken vorm van *net* uit als *nè*. Ik protesteerde en verbeterde *nèt;* er werd getwijfeld. Dadelijk PASSY en MICHAËLIS opgeslagen; het stond er duidelijk.... dat dit adjectief, mannelijk en vrouwelijk, met hoorbare *t* wordt uitgesproken.... »

Op de volgende regelen trekken wij vooral de aandacht onzer lezers:

« Dit boek heeft, trouwens, niet alleen beteekenis door de bijzonderheden die het in de eerste plaats wil doceeren. Het is ook merkwaardig als monument van de methode die bij de studie der levende talen tegenwoordig steeds meer wordt toegepast. Door aan het gesproken woord de eerste plaats toe te kennen, het geschreven woord slechts in de tweede plaats te noemen, door de uitspraak te laten voorafgaan aan de spelling en over deze te laten heerschen, zal ook deze dictionnaire er toe bijdragen om het gevoel te versterken dat de taal een stuk leven is, en ook als een stuk leven, dat is als klank en gedachte, moet worden behandeld... »

Angelsassensch. — Van KLUGE's Angelsassensch leesboek is bij Max Niemeyer te Halle eene tweede uitgaaf verschenen. Het bevat een woordenboek en kost 5 Mark.

Williram. — Iedereen weet dat de Oudhoogduitsche *Williram* eene omschrijving is van het Hooglied door WILLIRAM, den abt van Ebersburg in 1085 gestorven. De Leidsche tekst A behoort tot de merkwaardigste handschriften van dit stuk. De taal ervan is middenfrankisch en KÖGEL denkt dat deze tekst op de grenzen van het Nederlandsch spraakgebied onstaan is. In SIEVERS' *Beiträge* XXII, 3. 4 Oct. '97, deelt ons VAN HELTEN, met zijne gewone nauwgezetheid de klank- en vormleer mede van den Leidschen *Williram*.

Plaatsnamenkunde. — Wij lezen in de *Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Academie* '97 bl. 566:

« De heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs zendt aan de Academie een schrijven van den heer JAN BOUCHERY, secretaris van het 23e Nederlandsch Letterkundig Congres, vragende dat er op last der Regeering, met het oog op de plaatsnaamkunde, een werk zou uitgegeven worden in den aard der *Nomina geographica Neerlandica*. De heer Minister zou gaarne het oordeel der Academie kennen aangaande het nut en de gepastheid van dergelijke onderneming, haren waarschijnlijken duur en de kosten er van. — Verzonden naar het bureel. »

Leuvensche Bijdragen. — De 1e aflevering van den tweeden jaargang der *Leuvensche Bijdragen* is voor korte dagen verschenen. De

heer L. GOEMANS begint eene studie over het dialect van Leuven en de heer LECOUTERE wijdt een zaakrijk overzicht aan de Nederlandsche Philologie. Uit dit overzicht blijkt het o. a. dat de pogingen der Westvlamingen en de pogingen van kan. MUYLDERMANS tegen het officiëel Nederlandsch geenen bijval vinden bij de taalkundige faculteit onzer katholieke hoogeschool.

WETENSCHAPPEN.

De uitvinding der drukkunst. — Er is nieuws in onze wetenschappelijke wereld.

Jan Brito, een poorter van Brugge, is de uitvinder der drukkunst!

Eerst drukte men gansche bladzijden met houten platen; daarna regelen, met metalen plaatjes; de eerste die beweegbare boekstaven deed gieten en bezigde was Jan Brito, die nog eenige jaren voor Gutemberg drukte.

Dat staat bewezen in een zeer geleerd werk van den befaamden archivaris van Brugge, den heer GILLIODTS-VAN SEVEREN, wien de beschavingsgeschiedenis en de taalgeleerdheid reeds zoovele kostbare uitgaven te danken hebben.

Zijn arbeid verscheen in de maatschappij *l'Emulation*.

Eerst maakt hij ons met de voorgaande bespreking van het vraagstuk bekend; dan beschrijft hij de bekende boekwerken van Brito; in zijn derde deel betoont hij dat Jan Brito poorter van Brugge was, dat hij geen boekschrijver, maar een drukker was en dat hij de kunst uitvond om met gegoten staven te prenten.

Ontwikkelingsleer. — In Australië heeft men twee soorten van eierleggende zoogdieren ontdekt. Zie de uitkomsten van het onderzoek van Dr. SEMON in zijn werk : *Im Australischen Busch und an den Küsten des Korallenmeeres.* (Leipzig, Engelmann.)

De Avesta en de Bijbel. — Hoogleeraar AIKEN van de katholieke hoogeschool van Washington onderzocht in eene merkwaardige studie de punten van overeenkomst tusschen den Avesta en den Bijbel. Sommigen beweren dat de Bijbel zekere leeringen aan den Avesta te danken heeft en daarom pogen zij 't ontstaan van den godsdienst van Zoroaster zoover mogelijk achteruit te schuiven.

't Schijnt nu zeker, volgens hoogleeraar JACKSON van New-York, dat wij den oorsprong van de leering van Zoroaster in de zesde eeuw voor Christus moeten stellen en bijna zeker dat de Avesta uit den Bijbel geput heeft. (*Muséon.*)

Het Romeinsch colonaat. — Uit belangrijke latijnsche opschriften, deze laatste jaren in Afrika ontdekt, kan men den oorsprong en den aard van het Romeinsch colonaat bepalen.

De keizerlijke domeinen waren verdeeld in landgoederen of saltus, welke ieder afzonderlijk aan een conductor of pachter, of ook wel aan een genootschap van conductores verpacht werden. Daar de conductor geen slaven en dientengevolge geen arbeidskrachten genoeg had, om den geheelen uitgestrekten saltus productief te maken, bepaalde hij er zich toe het beste akkerland door zijn eigen personeel te laten bebouwen, terwijl het overschietende land in perceelen verdeeld en aan kleine boeren, coloni genaamd, verpacht werd. Daar deze te arm waren om eene som gelds als pacht te betalen, werd hun vergund hunne akkertjes te bebouwen tegen afstand van

een bepaald deel der opbrengst; tevens waren zij verplicht eenige dagen in het jaar op het door den conductor zelf in cultuur gebrachte land te komen werken, wanneer men daar bij ploegen, wieden of oogsten handen te kort kwam. Nu erkende het Romeinsche recht slechts dat pachtcontract voor bindend, waarbij van eene pachtsom sprake was; de verhouding tusschen conductores en coloni was niet wettelijk geregeld. In deze leemte voorzag o. a. keizer Adrianus door het uitvaardigen van een voor alle domeinen geldig statuut. Doch met dat al was de toestand der coloni verre van benijdenswaardig.

Tijdens de bloeiperiode der republiek was de kleine boerenstand de kern van het volk; de boer was onafhankelijk, diende in de legioenen, stemde in de comitia. Welk een hemelsbreed verschil is er tusschen deze staatsburgers in den vollen zin des woords en de ongelukkige coloni. De colonus was immers weliswaar persoonlijk vrij, doch verplicht gedurende zijn geheele leven het stuk land hetwelk hij bewoonde te bebouwen; na zijnen dood ging de verplichting op zijne kinderen over. Zijn invloed op het Staatsbestuur was geene; hij was in alles afhankelijk van zijn landheer. De coloni bestonden uit twee zeer verschillende categoriën. De eerste, doch deze was verreweg in de minderheid, werd gevormd door van huis en hof verdreven Italiaansche boeren, welke niet in de plebs urbana wilden opgaan en dus elders een bestaan moesten zoeken, de tweede, verreweg de talrijkste, uit nomaden, die men van de grenzen van het Romeinsche gebied in het hart der provincie had verplant, met het dubbele doel om van hun lastige invallen bevrijd te raken en hen te bezigen tot het in cultuur brengen van woest land. Daar zoowel de Italianen als de nomaden te berooid waren om eene pachtsom te betalen, mochten zij zich gelukkig rekenen, wanneer de keizer of liever de in diens rechten tredende conductor zich met een deel van den oogst tevreden stelde. Het was in het belang van beide partijen dat het pachtcontract zoolang mogelijk duurde; het is dus niet te verwonderen dat het spoedig in erfpacht overging.

(*N. Spectator*).

Vigouroux. — Wij bevelen aan onze lezers, vooral aan dezen die dikwijls opwerpingen tegen den godsdienst moeten weerleggen, het volgend boekwerk van VIGOUROUX : *Le Nouveau Testament et les découvertes archéologiques modernes.*

De Noormannen in Amerika. — EDM. NEUKOMM beschrijft in zijn werk : *Les dompteurs de la mer*, (Parijs, Hetzel), de ontdekkingen van Amerika vóor Columbus. Het eerste boek beschrijft : de ontdekking van Amerika door de Noormannen ; het tweede : de Noordsche volkszettingen in Amerika ; het derde : eene nieuwe ontdekking van Amerika; en het vierde; de Dieppenaars in Brazilië. Zoodat Amerika minstens driemaal door de mannen van 't Noorden is bezocht geworden, de laatste maal pas vier jaar voor Columbus' eersten tocht, en dat nog wel door lieden van Dieppe.

Bijbelkunde. — Van den eerw. pater LAGRANGE in de *Revue Biblique.*

« De Katholieke Kerk waarborgt ons den uitleg der teksten, welke geloofspunten bevatten... Maar de H. Kerk zegt ons niet als de omstandigheden van het verhaal letterlijk moeten opgenomen worden en geen enkel punt van godgeleerdheid is op de wezenlijke echtheid dezer feiten gegrondvest dat de vrouw van eene ribbe van den man gemaakt is of dat het serpent gesproken heeft. Wij mogen dus

onderzoeken wat de schrijver bedoelt. Het is duidelijk dat hij eene ware geschiedenis wil vertellen, maar hij is te geleerd en te schrander om niet te vatten hoe vreemd hare bijzonderheden zijn en hij stelt ons zelf op den weg van den zinnebeeldigen uitleg.

Wij vinden het God niet onwaardig dat hij ons eenvoudig eene geschiedenis leert, met trekken welke de inbeelding van het volk overzet en welke de schrijver als zinnebeelden bezigt. Wij zouden niet willen dat zielen verloren gaan, omdat zij iets weigeren te aanvaarden, welke de Kerk hun niet oplegt te gelooven »

Het spreekt vanzelf dat wij die verklaring op de rekening van den schrijver laten. Wij nemen ten andere de verantwoordelijkheid op ons niet van hetgeen wij tusschen aanhalingsteekens aanstippen.

Mozaïeken. — Men heeft in december 1896 ten Oosten der Doode Zee en wel in de puinen eener oude kristene Basilika te Madebo, de oude hoofdstad der Moabieten, eene mozaïek ontdekt die tot vloer der basilika diende. Van deze mozaïek, die oorspronkelijk eene oppervlakte van niet min dan 280 vierkante meters bedekte, zijn er slechts 18 overgebleven. Deze mozaïek verbeeldt eene kaart van Klein Azië, Syrie, Palestina en het Noorden van Egypte. Zij dagteekent waarschijnlijk uit de vijfde eeuw n. Chr., en is van het grootste belang voor de kennis der aardrijkskunde. Ook wordt zij tegenwoordig in al de wetenschappelijke tijdschriften besproken.

VLAAMSCHE BELANGEN.

De Bond van Ardooie. — Bestaat er een middel, beste lezers, om onze groote dorpen voor de vlaamsche zaak te winnen en ons volk door kunst en wetenschap op te beuren?

Jawel; gaat naar Ardooie; woont de zittingen bij van den vlaamschen bond, die tweemaal in de maand bijeenkomt; aanhoort de sprekers, die handelen over allerlei vlaamsche wetenswaardigheden en gij zult overtuigd zijn dat er middel is om ons volk te beschaven.

Daar worden de vlaamsche tijdschriften met gretigheid gelezen; daar worden de dietsche werken aangekocht en ter lezing uitgegeven; daar stelt men belang in de vlaamsche letterkunde; daar weërklinkt het vlaamsche lied; daar bloeit vlaamsch geestesleven, dank aan de edelmoedige pogingen van dichter KAREL VAN DE PUTTE.

Vlaamsche Katholieke Landsbond. — De afgevaardigden van den Landsbond vergaderden te Brussel op 5 December. Verschillende belangrijke punten werden besproken :

— M. DE CEULENEER opent de zitting en geeft mededeeling van het volgende :

1° Over het examen op de Gentsche hoogeschool voor de diplomaten. De kandidaten moeten een aantal talen kunnen, doch het Vlaamsch wordt verwaarloosd.

2° Over het Fransch in de nonnenscholen. Te Oostende worden liederen gezongen, waaruit de kinderen moeten leeren dat Frankrijk hun vaderland is. De Landsbond zal werken om dit te beletten.

— Advokaat DE VISSCHERE geeft verslag over de rekening sedert het bestaan van den Landsbond en advokaat PRIEM wordt als schatbewaarder aangesteld.

— Dr LAPORTA stelt voor eenen omzendbrief naar de maatschappijen te sturen ten einde nieuwe leden aan te werven.

— De Vriendt's en Coremans' wetsvoorstel.

M. DE CLULENEER bestrijdt eene dagorde, waarin het lang dralen der Kamers wordt betreurd, aangezien men de Kamers op dit oogenblik niets te verwijten heeft.

De bespreking der wet komt op den negenden rang der dagorde van de Kamer, doch volksvertegenwoordigers hebben beloofd alle mogelijke middelen aan te wenden om het wetsvoorstel in de wet op de vakvereenigingen te bespreken en het uitvoerend bureel van den Landsbond zal waken om, indien het noodig is, eene nieuwe vergadering bijeen te roepen; ook zal er onmiddellijk een brief naar de Kamer gestuurd worden.

De dagorde van den heer DE KEYZER wordt verworpen en de steller aanvaardt de voorstellen van het bureel.

— Het Vlaamsch voor het krijgsgerecht. Er wordt beslist dat de Vlaamsche Bond zal aandringen bij de volksvertegenwoordigers van Brussel om ten spoedigste de bespreking van VAN DER LINDEN's wetsvoorstel te bekomen; de heer VAN DER LINDEN, in zijnen brief naar de vergadering gezonden, zegt dat het verslag van den heer DE BORCHGRAVE over zijn voorstel binnen kort zal neergeleid worden.

— Boerenkrijg. Te Tielt zal er een plechtig feest gevierd worden. De heer LAMBRECHTS vraagt eenen gouwdag te Turnhout om aldaar het feest te bereiden. Van Diest en Limburg, geen nieuws. Gelden ontbreken : eene inschrijving zal in de dagbladen geopend worden.

— Eeuwfeesten van 1902. Gelden moeten ingezameld worden om deze feesten luisterlijk te vieren.

— Vlaamsch in de Burgerwacht. Men zal vragen te Brussel alles in de beide talen te verhandelen.

De Vriendschap van Roeselare. — Kent ge de oudste Vlaamsche lettergilde? 't Is de *Vriendschap* van Roeselaere. Zij vergadert elken vrijdag avond en ieder lid op zijne beurt spreekt over letteren of wetenschappen. Deze maatschappij onderhoudt ook het edel en beschavend geestesleven onder hare leden.

Belangstelling in kunst en wetenschap, 't is hetgeen in ons land meest ontbreekt; wij zijn voornemens in 't *Belfort* het vlaamsch leven bekend te maken en wij verzoeken de letterkundige vereenigingen ons 't verslag hunner werkzaamheden te laten geworden.

Betooging ter eer van Mevrouw van Peene. — In den schouwburg, te Gent, had den 25 November eene indrukwekkende betooging plaats ter eer van de een-en-negentigjarige weduwe van wijlen H. VAN PEENE, die de Nederlandsche tooneelletterkunde met zoovele puike werken verrijkte en die de woorden schreef van den *Vlaamschen Leeuw*, het geliefkoosde lied aller Vlamingen.

De heer burgemeester en de heer schepen BODDAERT en verscheidene gemeenteraadsleden waren aanwezig. Iedereen droeg een gouden tuiltje aan het knopsgat dat als herinnering aan het feest, aan den ingang werd aangeboden.

De kunstenaars van den Nederlandschen Schouwburg voerden *Vondel* op, een tooneelspel in 5 bedrijven. Na het 2de bedrijf werd mevrouw VAN PEENE op het tooneel gebracht, waar haar een aantal geschenken werden overhandigd. Verscheidene heeren brachten beurtelings hulde aan de gevierde en de heer P. GEIREGAT schonk aan de jubilares een prachtig album. De heer R. MILLECAM stuurde vervolgens een warmen dank aan al dezen, die iets hadden bijgedragen tot het welslagen van het feest.

Vlaamsche Meeting te Eekloo. — Zondag 21 Nov. gaf het *Algemeen Nederlandsch Verbond* eene meeting te Eekloo ten voordeele

van DEVRIENDT's en COREMANS' wetsvoorstel. De zaal was eivol en de voorzitter, prof. DE CEULENEER, heeft in eene indrukwekkende rede den strijd gekenschetst; de vier andere sprekers hebben twee uren lang te midden van de geestdriftigste toejuichingen der verontwaardigde Vlamingen het gedrag geschandvlekt van de tegenstrevers van het wetsontwerp Nog andere meetingen worden bijna alle zondagen rondom Gent gehouden; laatst sprak men ook te Aalst en te Denderleeuw.

De Distel te Brussel. — Zondag 21 Nov. ter oude Beurs, op de groote Markt te Brussel, was het puik der vlaamsche kunstminnaren vergaderd. Geen wonder ook; op het programma blonken de woorden : Werken van PETER BENOIT.

En ja, dit feest was nagenoeg eene verheerlijking van den genialen toondichter en van het volk dat hij zoo gaarne en zoo meesterlijk bezingt; want in de muziek van PETER BENOIT voelt men den polsslag van ons geliefkoosde Vlaanderen; zijn zang schijnt nog wat vreemd omdat wij aan zulke fijne uiting van ons gevoel niet gewoon zijn, doch in ieder akkoord klinkt een gerucht, een klank dien wij lief hadden, in onze Vlaamsche gouwen hoorden en die als een schat in onzen geest is bewaard gebleven. PETER BENOIT is wel de vertolker van onzen zang, en zoodra zijn lied uit den mond van het volk zal galmen, zullen wij een heerlijk, beschaafd en verfijnd Vlaanderen zien rijzen, zooals de toondichter het gedroomd heeft; dan zullen zijne zuivere, machtige akkoorden over land en beemd weêrgalmen als blijde klokkenzang, als een machtig triomflied.

De gedachte van dit muziekfeest werd door MAURITS SABBE in den *Distel* vooruitgezet en met ware vreugde begroet; elke Distelier was het eens om te zeggen dat de zoon van hem, die jaren lang op de bres stond voor de verheerlijking van den meester, het vermocht zulke taak aan te vatten.

Te zamen met mej. MARIA DE VEEN en de heeren ED. DANNEELS en DE PERMENTIER verscheen hij voor een uitgelezen publiek, met overtuiging bezield en met genoegzamen kunstvoorraad om over moeilijkheden te zegepralen; dit concerto was voor de uitvoerders een echte zegepraal.

Daarna hield de heer DEMAREZ eene rede over den toondichter, vooral merkwaardig door de kinderherinneringen, welke de spreker als kleurvolle bloempjes in zijne aanspraak wist te vlechten.

De Vriendt's en Coremans' wetsvoorstel. — In de Kamerzitting van 24 December heeft de heer de Vriendt, ondersteund door Minister Begerem, doen beslissen dat zijn wetsvoorstel over het Vlaamsch onmiddellijk na de wet op de vakvereenigingen zal besproken worden. De groote dag is dus nabij.

Het Vlaamsch in den Gemeenteraad van Gent. — In de zitting van 22 December ll. klaagde de heer A. Siffer het feit aan dat in de meisjesberoepschool een kind gestraft werd om Vlaamsch gesproken te hebben bij het uitgaan der klas. Hij brandmerkte in levendige taal de franschdolheid welke in zekere scholen heerscht, inzonderheid in de betalende meisjesscholen, waar het soms zoo ver gaat dat Duitsch, Engelsch en zelfs het Vlaamsch bij middel van het Fransch onderwezen worden. In de jongensscholen is de toestand doorgaans veel meer voldoende, ook vroeg de redenaar waarom men hier zóó en daar anders liet te werk gaan in plaats van in al de scholen het beste stelsel in te voeren.

Onze vrienden Siffer en De Ceuleneer, die reeds het Vlaamsch als

ambtelijke taal in den Gentschen Gemeenteraad doen aanvaarden hebben, rusten niet. Zij gaan nu een kruisvaart ondernemen om de meerdere vervlaamsching der stedelijke scholen te bewerken, en uit het antwoord van den heer De Ridder op de interpellatie van den heer Siffer, mag opgemaakt worden dat zij niet gedwarsboomd zullen worden door den heer schepen van onderwijs.

Koninkl. Vl. Academie. *Zitting van 15 December.* — Een handschrift van den heer Leonard Willems, advocaat te Gent, zal uitgegeven worden; het draagt voor titel : « Nieuwe bijzonderheden over de werken van Jacob van Zevecote. »

Dr. H. Claeys biedt, met eene waardeerende beoordeeling, het werk aan van den heer Th. de Decker, vrederechter van Temsche : « Jan-Frans van de Velde, de eximius van Beveren, 1743-1823. » Het was deze Van de Velde die als rechter arm van Mgr de Broglie te Parijs de rechten der Kerk verdedigde tegen de plannen van Bonaparte en door dezen bestempeld werd « ce chien de flamand ».

Het benoemen van eenen afgevaardigde bij het Gentsche comiteit tot het oprichten van een standbeeld aan Jan-Frans Willems wordt tot eene volgende vergadering verdaagd.

De heer Coopman doet lezing van het verslag der bijzondere commissie omtrent de laatste afleveringen van het Groot Nederlandsch Woordenboek.

Davidsfonds. — Zondag 19 December sprak de zeer eerw. heer kanunnik Daems in de afdeeling Boom over « Geluk van 's menschen leven op aarde », en te Dendermonde hield Ph. De Munnynck, van Gent, eene voordracht over « Drift en Neiging ». Op 2[den] Kerstdag spraken te Hasselt advocaat Holm over « Onze jonge mannen » en hoogleeraar Bellefroid over de noodzakelijkheid van het verspreiden van Vlaamsche bladen en tijdschriften.

J. Cl.

Pitthem, December 1897.

SERENUM ERIT.

MATTH. XVI, 2.

Al rood is 't, dat ik zie :
één ovenvier heel 't westen,
daarin de zonne zonk
en 's werelds oude vesten
in gloeien zette. Laai
noch glans en is er : niet
als enkel rood en, deur
de losse wolken, iet
dat eer aan bloed gelijkt,
of aan onmeetbaarheden
van omgehouwen stier-
en huidlooze ossenleden,
die, drijvende overal,
met vil- en slachthuisvee,
de diepten vullen van
de westerwereldzee.
De zwarte hagen staan
vol oogen, als van dieren
en ongedaanten, die
hun roode blikken stieren
te mijwaard, daar ik sta,
van hoofde tot den voet;
bespeit, ik zelve, en diepe
in 't schijnbaar zonnenbloed.
Hoe zal 't te morgen gaan :
zal 't regenen, zal 't ruischen;
gebouwen af- en al
dat boom is ommebuischen?
Zal 't hagelslaan? In al
dat hemelsch bloedgeweld,
is ons de jongste dag
des werelds vóórgespeld?
Toch neen-hij! Morgen zal,
ten oosten uitgeklommen,
een nieuwe dageraad,
een nieuwe zonne kommen
de menschen, blank en blij,
begroeten, die nu staan
en, rood van aangezicht,
den avond gadeslaan.

GUIDO GEZELLE

Kortrijk, den 28sten in Zaaimaand 1894.

DE STRIJD ONZER VADEREN IS ONZE STRIJD.

I.

Ons vaadren streden voor hun recht,
zij streden voor hun land,
zij streden voor het vrij bezit
van 't blonde Noordzeestrand.
Dat tuigt de glorierijke wraak
der Brugsche burgerhelden;
dat tuigt der Vlamen leeuwenmoed
ontblaakt in Kortrijks velden.

Wij ook, wij strijden voor ons recht,
wij strijden voor ons land;
daarvoor heeft elke Vlaamsche zoon
zijn eere en bloed verpand.
Wij ook, wij willen van geen wijk
zoo min als de ouden weken,
wij willen vrij van vreemden dwang
in handlen zijn en spreken.

II.

Ons vaadren streden voor hun God,
verleden, kroost en haard.
en togen koen en onbeschroomd
ter heilige Kruisenvaart.
Der Turken trotsche Halve-maan
moest voor ons strijders wijken
en wapprend mocht de leeuwbanier,
op Sions wallen prijken.

Wij ook, wij strijden voor dien God,
wij staan voor Hem te weer,
en gorden moedig in 't gevaar
de wapens voor den Heer.
Wij blijven onzen God getrouw
tot 't einde van ons leven,
en als het moet ons have en bloed
dat zullen wij Hem geven.

III.

Ons vaadren streden voor hun taal,
voor d'ongeleenden tolk,

dien God hun in zijn goedheid gaf
als 't kenmerk van hun volk.
Zij streden voor die Vlaamsche taal,
den spiegel van hun zeden,
voor heur, die, naast hun vrij bestaan,
door hen werd aangebeden.

Wij ook, wij strijden voor dien tolk,
wij strijden voor die taal;
ze is lang genoeg vertrapt, bespot,
door Zuiderling en Waal.
Wij dulden niet dat langer nog
ze ons moedertaal verfoeien,
wij willen heur in lied en beê
als vroeger weer doen vloeien.

IV.

Ons vaadren streden lang en fel
voor eigen aard en zeên;
zij wilden niet van ijdelen praal
noch wufte grilligheên :
Zij hebben nooit hun Vlaamschen aard
verzaakt ofwel vergeten,
of 't geen hun van hun vaadren kwam
voor vreemden pronk versmeten.

Wij ook, wij strijden voor ons zeên
en d'ouden Vlaamschen aard
die trouw een echte Vlaamsche zoon
in hert en ziel bewaart.
Wij willen niet, wat Frankrijk teelt
aan ongebondenheden,
maar wel dat d'oude zin herleev;
en leevt'lijk in 't verleden.

Dan op, o broederen, schaamt u niet!
Vooruit! voor land en taal!
Vooruit! voor God en eigen zeên!
let op geen hinderpaal
Vooruit met onbeweken moed.
Vooruit! en God zal geven
dat 's hemels zegen nederdaal
op al ons loflijk streven.

FREDERIK DE BEULE,
Student.

Buggenhout.

DE TIJD.

De tijd, de tijd,
Wat is de tijd?
De tijd? —
Het is een snelgewielde wagen,
Die immer rolt en nooit verslijt;
Die nachten dóór en dagen,
Met u — met u en mij,
't Zij droef, 't zij blij,
't Zij met of tegen dank,
Langs wegen rent,
Nu kort, dan schijnbaar lang,
Maar altoos, altoos onbekend!

De tijd, de tijd,
Wat is de tijd?
De tijd? —
Het is een boek, nooit volgeschreven,
Waar elk zijn blad van opensnijdt,
Bij 't binnengaan van 't leven;
Een boek, waar gij en ik,
Elk oogenblik,
Een woord te meer op prent,
Tot eens de Heer
Zijn Engel nederzendt,
Die komt en zegt: « en schrijf niet meer! »

De tijd, de tijd,
Wat is de tijd?
De tijd? —
Het is een schat, die boven weerde
Van goud en diamant gedijt;
Een schat die niet in de eerde
Voor 's menschen oog en hert
Bedolven werd;
Die schat wordt u en mij
Door God bedeeld;
Maar wee! zoo ik of gij,
Zoo iemand ooit dien schat verspeelt!

St Nikolaas. TH. DE RYCKE.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Kinderlust, gedichten voor de jeugd, door TH. COOPMAN. A. Siffer, Gent. — Schrijven voor kinderen is een der lastigste taken die men zich denken kan. Het alledaagsche verwijt dat aan een werk gedaan wordt is : bombast en opgeschroefdheid ; dit feit bewijst hoe moeilijk het is eenvoudig te zijn. En even lastig is het voor de kritiek, een werk voor kinderen te beoordeelen ; men keert zoo niet in eens tot de prilste jeugd terug, en ik was wel bang een oordeel uit te spreken over den jongsten dichtbundel van den heer Th. Coopman. Dan heb ik eenvoudig twee kleine blonde lievelingen mijn taak opgelegd. Ik heb ze 's avonds, onder de lamp, aan tafel gezet en hun het boek gegeven. Eerst hadden ze dolle pret met de teekeningen die het werk versieren. Die kleine illustraties zonder pretentie, van den heer Coopman, zoon, oogstten den grootsten bijval in bij mijn twee blondelingen, en dien eersten avond was er volstrekt geen spraak van lezen. De oogen waren alleen beschikbaar voor het ontcijferen van de prentjes, en juist die prentjes waren het, die de heer Coopman, zoon, in kinderlijken trant teekende, die bij mijn lievelingen het grootste enthousiasme verwekten : daar herkenden zij hunne hand. De zoon viel, op enkele teekeningen na, in den smaak van het jong volkje. Sommige schetsjes schenen nochtans te klein en wat lastig om ontcijferen. Den avond nadien kwam de vader aan de beurt. Er werd vlot weg gelezen en soms ook gespeld. Stukjes kwamen in één adem erdoor met dolle pret, als : *Het ruitertje :*

Jan
Mijne man
Wil ruiter spelen
Op zijn houten peerd.
Hopsa-hopsa-hopsa,
Jan is niet verveerd.

en ook de *Katten A B C*, *Het wiegeliedje* en *Jaakje met zijn fluitje*, die allen de grootste vroolijkheid tewergbrachten. Soms bleven de lievelingen half weg in een stuk en keerden het blad om, met de woorden : « Neen dat niet, 't is te lang. » Soms keken de blonde kopjes verwonderd op en vroegen : « Cosijn wat is dat . als de ree er drinken gaat — Uw leven hier is al te kras.? » En zie, dat zijn juist de kleine fouten van *Kinderlust* : een stuk dat soms te lang is, een woord dat soms wat vreemd klinkt, een vers dat wat te geleerd is. Ik zelf zou het feit onbemerkt laten voorbijgaan hebben : de kleine critici bemerkten het wel. Bij slotsom toch, droeg het werkje hunne volle goedkeuring weg, en meer vraagt de heer Coopman ook niet, denk ik ! De jury die *Kinderlust* terecht met een prijs De Keyn bekroonde, heeft dus ook « het publiek » aan zijne zijde !

Het werkje is uitstekend uitgegeven, een goed stevig papier, een groote klare letter, en het zal nog menige avond onder de lamp komen, tot groot vermaak en vooral tot leerrijk onderwijs van het jonge volkje.

Prijs van het werk : fr. 2.00. H. DE M.

Herfstrozen, door M. E. BELPAIRE. Drukkerij Jan Bouchery, Hopland, Antwerpen. — « Er behoort in onze dagen moed toe om het uit « te spreken dat de waarheid, die Christus is, tot het wezen der poëzie « behoort. » Zoo schreef Dr. Schaepman. De kloeke schrijfster van *Herfstrozen* durft met onbewimpelde overtuiging optreden ; in een kunstgewrocht van hooge weerde verdedigt en verheerlijkt zij het christen ideaal.

Laat ons het boek ter hand nemen.

Bij de Zusterkens der Armen. Stijl en vertelling spreken van waarheid en leven, uit het gevoel der ziel. Waarheid en leven spreken in eenen kring van engelachtige liefde en van beminnelijk eenvoudig geloof en betrouwen. In de *Kindersprookjes* is alles in kleurige beelden voorgesteld, geschikt voor eene aanschouwingsles van hooge bediedenis. Wat speelsche vlucht en fijne humor krijgen wij te bewonderen bij de mystieke *Engeltjes !*

De *Glimlach* is eene oprecht dichterlijke mijmering, die opleidt tot den Gekruiste. Het *Christen Ideaal* getuigt van groote belezenheid en van diepe wijsgerige beschouwing. Deze ordelijke, breede, vergelijkende studie levert heerlijke en tevens leerrijke bladzijden. De poëzie van het Christendom daagt voor onze oogen in schitterenden glans en sprekende werkelijkheid.

De *Liefderozen* (uit de Legenden van de zoete Heilige Elisabeth) zijn frisch van hemelschen dauw. Verder, in *Allerlei*, geldt de spreuk toch niet : « Veel boomen en geen bosch », maar de aantrekkelijkheid wint nog veel door verscheidenheid in de eenheid : eenheid van edel christen gevoel.

De *Hoef ter Linde* biedt afgewisselde tafereelen, en Vader David zou het eene groote hoedanigheid noemen dat er van tijd tot tijd den lezer iets voor eigen vinding of bedenking wordt overgelaten. De tafereelen zijn in 't algemeen natuurlijk ; de karakters zijn bevallig en flink geteekend, ingrijpende gedachten zijn met het verhaal samengevlochten, de ontwikkeling is boeiend, en eenige vertraging prikkelt de nieuwsgierigheid en verhoogt de belangrijkheid. Taalzuiveraar of bediller moge hier of daar op eene kleine onvolmaaktheid wijzen ; maar een degelijk, christelijk werk verdient met warme toejuiching in onze vaderlandsche letterkunde te worden begroet. — Om te sluiten nog een woord uit de *Herfstrozen*, dat als beoordeeling mag gelden voor het boek zelf : « De kunst heeft haar « doel bereikt, wanneer zij het gebed op de lippen doet klimmen... « Wanneer men op die wijze van een kunstwerk kan spreken, dan is de « lofspraak volledig. »

Antwerpen. A. VERHEYEN.

Jan-Frans Van de Velde, de Eximius van Beveren (1743-1823), door TH. DE DECKER. — Sint-Nikolaas, 1897. 8° van XI-296 bl.

Jan-Frans Van de Velde, meest bekend door zijn *Synopsis monumentorum collectionis proxime edendae conciliorum conciliorum omnium archiepiscopatus Mechliniensis* (Gent, 1821-22 3 d), was een der geleerdste professors der oude Leuvensche hoogeschool. Zijne levensbeschrijving is, na grondige opzoekingen, door den Heer De Decker met groote nauwkeurigheid opgesteld ; en door de wijze op dewelke de schrijver zijn ontwerp heeft opgevat, is zijn boek een gewrocht van algemeen belang geworden : het werpt een klaar licht op zekere feiten onzer geschiedenis, die tot nu toe niet volledig opgehelderd waren geworden.

Ik wil hier enkel aanstippen de bladzijden gewijd aan de geschiedenis der Leuvensche Hoogeschool op het laatste der verledene eeuw. Zij zijn eene waardige aanvulling van het belangrijk werk van den heer Arth. Verhaegen. « Les cinquante dernières années de l'ancienne Université de Louvain. » Enkel moeten wij doen opmerken dat de schrijver breedvoeriger uitweidt over het verdedigen door Van de Velde der leering en der rechten der Alma Mater dan over zijne leeraarsbaan. Zulks is te betreuren. Hadde de heer De Decker ons daarover iets meer medegedeeld, zoo zou hij ons klaarder voor de oogen gesteld hebben dat eene hoogeschool, die groote geleerden gelijk Van de Velde onder haar leeraarskorps telde, op wetenschappelijk gebied niet zoo vervallen was als men het ten tijde van Jozef II wel beweerde.

Zeer belangrijk is het hoofdstuk behandelend de deelneming van Van de Velde aan het zoogenaamd Nationaal Concilië van Parijs in 1811: en van nog meer gewicht zijn de bladzijden over het « *Apparatus Melanchtonianus* ». Het werd door den Eximius op zijne reizen in Duitschland verzameld en was tot nu toe enkel door eene studie van Scheler bekend gemaakt. Het handschrift berust in de K. Boekerij van Brussel. Dit gedeelte van het werk van den heer De Decker zal met veel belangstelling gelezen worden door al degenen die zich met de geschiedenis der XVI^{de} eeuw onledig houden. Het *Apparatus* moest dienen, niet gelijk Scheler het beweert, om enkel al de brieven en schriften van Melanchton uit te geven; maar wel, — de schrijver bewijst zulks heel klaar, — als voornaamste bron eener algemeene geschiedenis der Hervorming in Duitschland. Het is een klaar bewijs der strenge wetenschappelijke methode van Van de Velde : voorwaar, een zeldzaam verschijnsel voor den tijd in den welken de Eximius leefde.

Het boek van den heer De Decker is eene goede grondige bijdrage tot de Belgische Geschiedenis van het einde der 18^{e} en van het begin der 19^{e} eeuw. Prijs : fr. 3.00.

ADOLF DE CEULENEER.

Brem en Varen. — *Novellen* door EMIEL DE GRAVE. Door het Davidsfonds uitgegeven. Antwerpen, Jan Bouchery, 1897.

« Het was een heel warme, doodstille middag in Juli.

De zon maakte eenen lichtschilfer van elk boomblad, van elk bewegend waterwalpje; de keikens en de glasscherfjes lagen in het heete zand te blinken en te leven; de gele korenaren stonden pikkensrijp en bogen het hoofd. Geen gerucht was er te hooren, tenzij het eentonig gehamer van den steenscherper op den naburigen molen, en het langzame, zagerige gekakel eener hoender, die zeker juist van haar nest kwam. »

Dat is een die schilderen kan.

Hij heeft oogen en ooren en hij vindt kleuren- en woordenpracht in zijne taal om zijne waarnemingen te vertolken.

Schrijver wil zeker spreken van eene hen, die zooeven van haar nest kwam : zooals men hier een wanklank in de taal verneemt, zoo is er hier en daar een zin in 't verhaal, een trek in de schilderij die met meer smaak kon gekozen worden ; maar dit schrijversvermogen zal rijpen.

Hoe menige schrijver onzer eeuw werd beroemd met eenvoudige novellen uit het volksleven. Zie, onlangsleden nog lazen wij schetsen uit het Limburgsch volksleven van SEIPGENS in den *Gids*. Hoe genoeglijk is dat niet geteekend ! En ons eigen volksleven, in zijne eigene, schilderachtige landschappen bewegend, wat is het bekoorlijk en vol poëzie in zijne echtheid, op de schilderdoeken onzer wijdvermaarde kunstenaars en ook onder 't penseel van een schrijver die niets overdrijft, die afkeer heeft van het leelijke, zich door geene strekkingen laat verleiden... maar enkel schildert !

Emiel de Grave heeft gepoogd en waarlijk 't is van goeden uitval.

Wij leefden mede met Fien den kleermaker, met het arm Rozeken, met Marius op den Dam, alhoewel daar een tintje mislukte mystiek in voorkwam, met de bewoners van het Hulleken; wij zagen wat zij zagen en voelden wat zij voelden...

De schrijver heeft aanleg en 't Davids-Fonds heeft gelijk met zulke uitgaven onze jonge schrijvers aan te moedigen en zijne leden, geleerde en ongeleerde te verblijden. J. Claerhout.

Duikalmanak van Guido Gezelle. Prijs : 1 fr., franco per post fr. 1,20. — Ziehier hoe *Friso*, een blad van Groningen, den *Duik* begroet na eerst een anderen kalender vermeld te hebben :

In de tweede plaats vermeld ik dan den *Duikalmanak* voor 1898 (prijs 1 fr.) verschenen bij A. Siffer te Gent, en samengesteld door Dr. Guido Gezelle, en zoowel in boekformaat als in den vorm van scheurkalender te verkrijgen. Voor folkloristen is dit boekje onmisbaar, maar 't is aardig en belangrijk voor ieder, die, behalve een goede spreuk, elken dag een en ander weten wil omtrent beteekenis en gebruiken der verschillende dagen. Bovendien helpt dit boekje aan de overwinning van het Vlaamsch, door de gangbare basterd- of schuimwoorden te vertolken in dietsch, zoo b. v. staminee = drinkhuis, fruit = ooft, familie = maagschap etc. etc.

Une Confrérie flamande à Florence du XVme au XVIIIme siècle. Gand. A. Siffer.

De heer Bekaert, opziener bij het departement van schoone kunsten, heeft te Florence ontdekkingen gedaan, die niet van belang ontbloot zijn voor onze nationale geschiedenis.

Hij heeft de bewijzen gevonden van het bestaan van eene Vlaamsche gilde aldaar van de 15de tot de 18de eeuw. De oudste bewijsstukken dagteekenen van 1420. De gilde stond onder de bescherming van Ste Barbara en van St Quirijn en had haar lokaal in de kerk der *Santissima Annunziata*. In die gilde waren Vlamingen, Hollanders en Platduitschers vereenigd. De Vlaamsche gilde werd in 1785 ontbonden ten gevolge van een besluit van den groot-hertog, die alle gilden afschafte in zijne stad. Uit andere stukken, door den heer Bekaert gevonden, blijkt dat een dergelijke gilde te Venetië bestond sedert 1383.

Onderwijs der Volkstaal. — De heer Fr. Van den Weghe, professor aan het Athenæum te Oostende, heeft zijne bekroonde studie « *Geschiedkundig overzicht der Volkstaal sedert 1830* » te Antwerpen, bij De la Montagne uitgegeven (1897, 8° van 134 bl.). Het is eene prachtig geschreven behandeling over het aanleeren van het Vlaamsch in het Staats- en in het Vrij onderwijs en is eene der beste bijdragen tot de geschiedenis der Vlaamsche beweging die in de laatste jaren verschenen zijn.

Quellen und Forschungen zur Geschichte und Kunstgeschichte des Missale Romanum im Mittelalter. — Iter Italicum door Adalbert Ebner. — Freiburg i. B., Herder, 1895. Een boekdeel in 8° van VIII-487 bl. met 30 phototypieën. Prijs : 11.50 fr.

Het werk van M. Adalbert Ebner, doktor der godgeleerdheid en leeraar te Eichstätt is tevens de veropenbaring en de gedeeltelijke uitvoering van een groot gedacht.

De ontwikkeling van den kerkdienst in de middeleeuwen is voorzeker een der belangrijkste en gewichtigste vraagstukken der kerkelijke geschiedenis. Om tot de wetenschappelijke oplossing van dit vraagstuk te komen, moeten al de bronnen opgespeurd, de teksten bekend gemaakt,

en in die oorkonden het licht gezocht worden om de moeilijkheden op te helderen, welke de geschiedenis der liturgie in zich houdt.

Één enkelen geleerde is het onmogelijk dit gansche programma uit te voeren; wat hij kan, is methodisch tot de verwezenlijking ervan medewerken.

Ad. Ebner heeft het grondgedacht klaar opgevat, en zijn werk is reeds een reuzenstap tot den einduitslag.

Schrijver moest zich beperken en koos als onderwerp zijner navorschingen de Mis, het middenpunt der liturgie; hij ondernam de studie van het « *Missale* », de hoofdbron voor de geschiedenis der Mis. Dan ook ging hij de Roomsche liturgie niet te buiten.

Gelijk zij ons gekend is, bevat de Roomsche Mis drij deelen : gezangen, lessen en gebeden van den priester (oraties, praefatie en canon). Van daar, in den beginne, het bestaan van het « *Antiphonarium* » of « *Graduale* », het « *Lectionarium* » (epistel- en evangelieboek) en het « *Sacramentarium* », drij verzamelingen die allengskens samensmolten om het geheele misboek of « *Missale* » uit te maken. Daarbij dienen gevoegd het *Ordo missae* bevattend de rubrieken der Mis, de dagwijzers en soms de doodregisters. Zulke zijn de hoofdbronnen voor de geschiedenis van het misboek en diensvolgens ook van de Mis.

Het eerste zich opdringend werk is het opspeuren van alle dusdanige nog bestaande oorkonden. Ebner is voornemens alle landen van Europa, waar de Roomsche kerkdienst gedurende de middeleeuwen gepleegd werd, te doorreizen om de handschriftelijke letterkunde over de Mis op te zoeken. Tweemaal reeds, in 1890 en 1891, heeft hij Italië bezocht, de bakermat van de Roomsche liturgie.

Zulks is dan onder liturgisch-geschiedkundig opzicht het plan van Ebner, zulk was zijn eerste arbeid.

Nu, de gevonden handschriften hebben eene tweevoudige weerde, eene liturgisch-geschiedkundige, waardoor zij ons toelaten het ontstaan en de vorming van het Roomsch misboek na te gaan, en eene kunstarchaeologische, waardoor zij eene hoofdbron worden voor de geschiedenis der kunst in de middeleeuwen. Ook dit tweede oogpunt heeft schrijver in acht genomen tot groot nut en bevordering der oudheidkunde.

Welke nu, onder dit tweevoudig opzicht, de uitslag is van Ebner's dubbel « *Iter Italicum* » dat leert ons het werk dat wij beoordeelen.

Het bestaat uit twee deelen : 1° de bronnen, 2° studieën. Het eerste deel heeft twee onderverdeelingen : beschrijving der handschriften welke Ebner zelf onderzocht of door andere leerde kennen, en uitgave van de meest belangrijke teksten.

In de eerste onderverdeeling somt de schrijver in alphabetische orde 39 steden op van Italië, met melding hunner bibliotheken en archieven; hij noemt en beschrijft de « *Sacramentaria* » en misboeken die zich in elke verzameling bevinden. Zoo nauwkeurig is hij, dat hij zelfs de verzamelingen aanduidt waar zijne opzoekingen vruchteloos bleven.

Hij drukt ook zorgvuldig op den palaeographischen aard, het tijdvak en het oord van het ontstaan, de afstamming van de handschriften; hij onderscheidt, waar 't pas geeft, de verschillige liturgische boeken in één handschrift bijeen gebracht, en geeft ieders hoofdkarakter aan wat den inhoud betreft.

Anderzijds vinden wij ook eene nauwkeurige beschrijving van de artistieke versiering der handschriften, en om des te duidelijker tot het verstand te spreken heeft Ebner zijn werk opgeluisterd met 30 phototypieën, die soms toch wat klein en gebrekkig zijn. Eindelijk geeft de schrijver voor ieder handschrift de litteratuur aan, een arbeid die

zoowel van lange opzoekingen als van uitgebreide kennis getuigt.

De uitgegeven teksten zijn ten getalle van één en dertig, hoofdzakelijk getrokken uit verscheidene « *Ordines missae* », « *Sacramentaria* » en dagwijzers. Gelijk de handschriften zelven, leveren zij belang op voor meerdere landen van Europa, daar zij uit verschillige landen in Italië zijn te zamen gekomen.

Meerdere tafels, als aanhang aan 't werk geplaatst, vergemakkelijken den vorscher het gebruik der schatten in het eerste deel bijeengebracht.

De *Studieën*, die het tweede deel uitmaken, hebben geenszins voor doel al de inlichtingen welke de beschrevene handschriften inhouden, te benuttigen. Zij behandelen slechts eenige vraagstukken :

1° Hoe en wanneer de verschillige boeken samengesmolten zijn tot het volledig misboek;

2° In welk deel van het « *Sacramentarium* » de « Canon » van de Mis ingelascht werd;

3° Geschiedkundige studieën over den tekst van den « Canon », d. i. de bijzonderste verscheidenheden die in den « Canon » voorkomen in de verschillige tijdperken van de middeleeuwen na Gregorius den Groote;

4° De versierkunst in de « *Sacramentaria* » en de misboeken, en de geschiedenis dezer kunst.

Die studieën zijn gewichtig en goed afgewerkt, doch zij vormen op verre na de geheele geschiedenis niet van het misboek; menig moeilijk vraagstuk is van kant gelaten. Ook geeft ons Ebner al de teksten niet welke hij in de Italiaansche handschriften gevonden heeft en die nogtans belang opleveren voor de geschiedenis van het « *Missale* ». Onder dit opzicht dus is het werk niet volledig. Daarentegen heeft de schrijver willen volledig zijn in het aangeven en de beschrijving der handschriften. Daardoor wordt wel de harmonie van het geheel beschadigd; doch wie zou het den schrijver ten kwade duiden? — Voorzeker had hij meerdere vraagstukken kunnen aanraken, meerdere teksten uitgeven. Doch wat hij ons mededeelt is uiterst belangvol, en veel water ware naar de zee geloopen, eer wij die kostbare uittreksels en gewichtige studieën zouden gekend hebben, hadden wij daartoe de volledige uitgave der teksten en de geheele geschiedenis van het « *Missale* » moeten afwachten. Ten slotte wenschen wij dat Ebner met denzelfden moed en hetzelfde welgelukken zijne « *Itinera* » door de andere landen van Europa moge voortzetten, en zoohaast mogelijk nieuwe werken, zoo deugdelijk als het besprokene voortbrengen. Dr. A. CAUCHIE.

Vlaamsche belangen. — Wij roepen de aandacht op de rubriek van dezen naam welke wij in « Het Driemaandelijks Overzicht » gevoegd hebben.

† **Alphonse Daudet**, een der schitterendste Fransche romanschrijvers: hij onderscheidt zich door vlugheid, fijnheid, geest en volkomen natuurlijkheid. In *Nabab*, *Numa Roumestan*, *l'Immortel*, *Sapho*, *l'Evangéliste*, *La petite paroisse* is de schrijver bitter, wreed en zweept hij met de roede van den spot en het belachelijke de valschheid en de baatzucht, hij is roerend in *Jack* en *Le petit chose* en pertig en geestig in zijne lijfstukken : *Tartarin de Tarascon*, *Tartarin sur les Alpes* en *Port-Tarascon*.

Daudet vlecht nooit kronen aan de ondeugd, nochtans beschrijft hij ze met te veel welbehagen en te veel zinnelijkheid, hetgeen maakt dat zijn werk, zonder in den grond zedeloos te zijn, toch gevaarlijk en bedervend is.

Op het gebied der tooneelletterkunde is hij min geslaagd en zijn roem heeft hij met zijne verhalen behaald. Steeds weigerde hij eenen zetel onder den koepel van het Instituut.

Hij is schielijk door de dood getroffen, zijne begraving was christelijk.

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars)

Gent

Drukkerij A. Siffer

Dertiende jaargang, 1898. Februari Nr 2.

Mundamini qui fertis vasa Domini.
(ISAÏAS LII. 11.)

I.

De Hostie.

Van tarwebloem — waarin
een straalken water sproot,
Geen deesem wierd gemengd —
bereiden blanke handen
De hostiespijs; en zie :
de vee- en vruchtoffranden,
Van vroeger, wijken ál
voor 't éene, schamel brood.

Ten outer, bij 't geglim
van maagdlijk was aan 't branden,
Zoo 't Kind van Bethleëm
op Moeders reinen schoot,
Zoo ligt, op linnen doek
en dwaal, de hostie bloot,
Tot 's priesters vingertop
haar opvat bij de randen.

De priester staat : hij schouwt,
in heilgen schroom, ten hoogen
En spreekt, al bevende
over 't hostiebrood gebogen,
Het heimniswoord, dat eens
van Jesus' lippen kwam.

Geen brood meer, enkel schijn
van brood, die 't Eigen Wezen,
't Waarachtig Lichaam duikt
van 't goddelijke Lam,
Dat stierf aan 't kruis, en leeft,
onsterfelijk verrezen!

II.

De Kelk.

Hoe gloeit onze offerkelk
in 't gouden, roode gloren!
De wijnstok dauwde erin
zijn zinverblijdend vocht;
Maar 't is tot zielsvreugd nu,
die nooit mensch droomen mocht,
Geheiligd bij Gods wil
en eenig uitverkoren:

't Wierd wezenlijk het Bloed,
dat ons de vrijheid kocht
En recht hergaf op 't erf
des hemels, droef verloren;
Het godlijk Bloed, dat, in
zijn stroomen, 't slijk zal smoren
Door 't menschdom opgehoopt
tot aan de hoogste locht.

Geheimnisvolle kelk!...
Gods dood baart ons het leven;
Gods Bloed, gewillig, tot
den laatsten drop gegeven,
Herwordt en blijft een bron,
een diepe, breed van vloed,

Die 't Beeld weerkaatst van God,
in ongeschonden stralen,
En onzen dorren stok
weer druiven dragen doet,
Door 's Heeren vriendlijk volk
gekelderd in Zijn zalen!

III.

De Priester.

Der HOSTIE weerglans, blank
en stil, straalt op de wegen,
Waarlangs de Priester gaat,
in 't strenge, stille kleed;
Van oog en herte kuisch;
de reine hand gereed
Met liefde en licht, met
eigen zorg, met hooger zegen;

En, deert een doorn zijn' voet,
en, breekt zijn hert van leed,
Hij stapt, den KELK in hand,
om 't lijden onverlegen;
Hij laat zijn tranen en
zijn bloed, als dauw en regen,
Besproeien, wat hij zaaide
en doopte met zijn zweet.

Vóór hem, aan 't blauw gewelf,
ziet hij, — omwolkt van glansen,
Omstuwd van Englen blank,
met blijde, blanke kransen, —
Het Godslam, wandlend in
zijn wonder witte vacht;

En achter, — zooals 't zoet
geruisch door halm en aren
Van 't gouden, golvend veld,
waarop de zonne lacht —
Hoort hij der menschen lof,
om hem, ten Hemel varen.

EUG. DE LEPELEER.

OP DE BAAN DER KUNST.

> Wer immer sich dem Dienste weiht des Schönen
> Bereite sich des Leides Kelch zu trinken!
> ROBERT HAMERLING.

I.

MEN zou ze zich zoo gaarne verbeelden de Baan der Kunst, door het beschaafde menschdom beplant met rozen, schitterend tusschen het frissche groen der Hoop.

In de werkelijkheid is het een eng, hobbelig en vermoeiend pad.

De rozen, welke de Kunstenaar ziet, als hij die Baan betreedt, ziet hij enkel in zijn verbeelding. Alle voldoening welke hij geniet is innerlijk. Die voldoening, wel is waar, kan hem gelukkig maken, gelukkiger dan de werkelijkheid het zou kunnen doen.

Doch tot die voldoening, die geestesvervoering, is hij eerst geraakt na dikwijls veel stoffelijke smarten te hebben onderstaan.

Menigmaal stelde de samenleving langs die Baan vreeselijke doornstruiken, voorzien met lange, scherpe doornen, welke diep in zijn vleesch drongen, lichamelijk lijden en dood veroorzaakten.

En het zielelijden was niet minder.

Kon het wel anders zijn bij degenen, die eerst en vooral door geest en ziel leefden?

Onredelijk en ongevoelig was de mensch maar al te vaak voor degenen, die hem door hun gaven, hun hooger streven aan zijn edelen oorsprong, zijn verheven bestemming herinnerden.

Vele kunstenaars hebben den bitteren lijdenskelk tot den bodem geledigd, velen hebben water en bloed gezweet, hebben de diepste vernederingen ondergaan, moesten op alle wijzen kampen tegen kleingeestigheid, laatdunkenheid, barbaarschheid, dwinglandij, werden ijselijk gefolterd of kwamen om van honger, na aan de samenleving schatten van kunst, benevens stoffelijke schatten te hebben bezorgd.

En wie waren de beulen? Wie bedreef die misdaden tegen de uitverkoren geesten des menschdoms?

Niet alleen en wel het minst, door onverschilligheid of onkunde, de onwetende massa, de domme menigte.

Die misdaden werden begaan door menschen, die wel wisten wat ze deden, — mannen, die door het lot op de hoogste trede van het menschelijk aanzien werden gesteld.

En dàt kan de vrije, edeldenkende mensch hen niet vergeven!

Al het zedelijk en stoffelijk lijden beschrijven, waarvan kunstenaars, dichters, denkers in den loop der eeuwen het voorwerp zijn geweest, ware onmogelijk. Maar eenige der meest gekende feiten hier onder 't oog brengen om den lezer te doen zien, hoe diep de doornen op de Baan der Kunst kunnen kwetsen, is ons doel.

II.

In 't oude Griekenland, waarvan men zoo dikwijls zegt, dat het den hoogsten trap der beschaving had bereikt, zien wij Homeros, den onsterfelijken zanger der *Ilias*, in de straten van Athene om brood bedelen.

De beroemde man, die in later eeuwen zooveel beschaafde geslachten hielp vormen, was op 't einde zijner dagen blind geworden en reciteerde op de hoeken der straten zijn heldendichten voor een aalmoes.

De fijnweters der « stellige » wetenschap zullen wellicht zeggen : dat is *legende!*

Ja, maar 't is gelijk met de Saïdjah-geschiedenis uit *Max Havelaar;* legende of fictie kan honderdvoudige waarheid bevatten.

Er zijn zooveel ware legenden!

Esopus, de fabeldichter, was eerst slaaf geweest. Om zijn geestige zetten en vroolijke vertellingen werd hij geduld. Eens ergenden deze kwinkslagen sommige inwoners, die enkel een voorwendsel dienden te zoeken om zich van den gewezen slaaf te ontmaken.

Men beschuldigde Esopus van diefte en hij werd van een hooge rots in zee gestooten.

Xenophanes, Anaxagoras en Socrates werden van goddeloosheid beschuldigd. De twee eersten zouden gebannen, de laatste veroordeeld worden om den giftbeker te drinken.

Eupolis, die de zedeloosheid zijner dagen geeselde, betaalde die roekeloosheid met zijn leven.

Denijs, de dwingeland van Syracusa, spuwde in 't aangezicht van den wijsgeer Aristippus en bedreigde Plato het hoofd te zullen afhouwen.

De groote redenaar Demosthenes werd tweemaal gebannen.

Eindelijk vergiftigde hij zich, om niet in de handen te vallen van Antipater, die hem opgeeischt had.

Theokritos, de bevallige dichter der *Idyllen*, werd verwurgd op bevel van den koning van Sicilië.

En welke was de misdaad van al die beroemde dichters, denkers en kunstenaars geweest? Geen andere dan dat zij, de eene door zijn fabelen, de andere door zijn redevoeringen of zijn gedichten aan eenige dwingelanden mishaagd hadden.

Zoo behandelde men in 't wijze Griekenland hen, zonder wier werken de geschiedenis van dat gewest misschien al lang zou vergeten zijn.

Dat alles gebeurde in het verfijnde Athene en andere steden, waar de burgers zich op hoogere ontwikkeling beriepen, er Aspasia's op nahielden; waar de archonten, met myrte gekroond, langs de straten gingen en de hierophanten in plechtgewaad met den diadeem op 't hoofd tot het volk spraken van hoogere begrippen en 's menschen verheven roeping!

Men zegt het wel : de Kunst maakt groot, maar het waren de kunstenaars van Griekenland niet, die, tijdens hun leven, de lauweren van die grootheid geplukt hebben.

III.

In 't oude Rome vinden wij het met de kunstenaars al niet veel beter gesteld.

De dichter Plautus draaide tot op 't einde van zijn leven den ziftmolen bij een bakker. In zijn vrije uren maakte hij nog tooneelspelen, die de statige Romeinen moesten vermaken.

De groote redenaar Cicero werd gebannen. Antonius deed hem vermoorden en eischte zijn afgehouwen hoofd.

Tibullus werd door Augustus van zijn goederen beroofd en Ovidius stierf in ballingschap.

De wreede Caligula besloot al de werken der beroemde dichters van Griekenland en Rome te doen verbranden.

Senecca zelfmoordde zich om aan de folteringen van Nero, den vreeselijken, bloeddorstigen Nero, te ontsnappen.

Lucanus volgde het voorbeeld van zijn oom Senecca.

De wijsgeer Epictetus was de slaaf van den hoveling Epaphrodites, die er eens pret in vond zijn slaaf een been te breken.

Suetonius werd gebannen en Appulejus werd beschuldigd van door tooverij een rijke vrouw verlokt te hebben om er mede te trouwen.

De geschiedenis der kunstenaars van Rome is zoo treurig als die van hun geestverwanten in Hellas.

IV.

Hoe is 't mogelijk den bloei der kunsten in de Oudheid overeen te brengen met het leven, dat men den kunstenaars onmogelijk maakte?

Aan 't genie kan men geen stoffelijke banden leggen. 't Is als de plant, die men meent uitgeroeid te hebben en die in een verborgen hoekje weder opschiet.

De kunst *moet* zich openbaren.

Rijkdom en weelde, ontstaan uit slavernij en roof bij overwonnen volken, brachten den bloei der kunsten mee, maar geenszins het paradijs der kunstenaars.

Zoolang de kunst diende om de hoogmoedige en eerzuchtige Cesars te verheerlijken en te vergoden, werd zij ondersteund en beschermd.

De helden van Athene, de Cesars van Rome aanzagen zich zelven als goddelijke wezens en degenen, die hun tempels en paleizen bouwden, standbeelden oprichtten, die hun krijgstochten bezongen, hun macht prezen en hun lof uitbazuinden, beschouwden zij toch maar als wezens van een lagere soort, van welke zij dienst en vleierij verwachtten. Wanneer de kunstenaars, de dichters, de denkers, in hun werk den toon der vrijheid en der onafhankelijkheid aansloegen, dan maakte zich de lage nijd van die helden, die Cesars meester. Dan toonden hun daden wat zij als mensch eigenlijk waren : gemeene lieden, die niets van de hoogere zen-

ding der kunst verstonden; lage zielen, die maar een bezorgdheid kenden : meester en almachtig zijn!

En wie dat niet erkende en die helden en Cesars in den weg liep, werd onbarmhartig gekweld en totter dood gepijnigd!

V.

Komen wij eenige eeuwen nader.

Het machtige Romeinsche rijk is gevallen onder de slagen der Germanen — « de Barbaren », zooals de Romeinen ze noemden.

Op de puinen van het Heidendom heeft zich het Christendom ontwikkeld, de zeden verzacht met beginselen en leeringen veel verhevener, edeler en menschlievender dan degenen van de wijsgeeren der Oudheid.

Of nu die verheven, die liefderijke voorschriften alom gevolgd werden door de machtigen der aarde, die onbeperkt gezag voerden, is een andere vraag.

Daarover kunnen ons de kronijkschrijvers en de letterkundigen dier dagen inlichten.

Voor de kunstenaars was het, op weinige uitzonderingen na, al niet veel beter gesteld dan in de Oudheid.

Veel was met den naam veranderd; maar niet metterdaad. Men was er dikwijls zoo verre van af het goddelijke voorschrift : *alle menschen broeders* verwezenlijkt te zien.

Kunstenaars en geschiedschrijvers, die de machtigen wilden vergoden, gelijk in Rome en in Athene, kregen steun en bescherming; zij die meer hielden van vrijheid en onafhankelijkheid, vonden geen genade.

Men verzon allerlei redenen om hen het leven onmogelijk te maken.

Als er een geesteswerk ontlook, waarin zich, als in onzen Vlaamschen *Reinaert de Vos*, de onafhankelijkheid en de vrijheid lucht gaven, en waarin grooten en machtigen niet gespaard werden, durfde de schrijver zich niet laten kennen. De optredende personagiën waren,

uit voorzichtigheid, dieren, die menschen moesten verbeelden.

Dat meesterstuk onzer Vlaamsche dichtkunst is tot ons gekomen zonder naam van schrijver, want « Willem die den Madoc maakte », heeft niet veel van zich laten kennen.

Voorzeker vreesde die Willem, als hij 't was die den *Reinaert* dichtte, de roede der machtigen. Beschikten dezen dan al niet over leven of dood hunner slaven, gelijk te Rome of te Athene, voor 't leven der laten koesterden zij dan toch ook geen grooten eerbied.

VI.

Door het voorgaande wilde ik enkel een tijdperk kenschetsen om te doen zien op welken grond de kunst nu zou bloeien.

Dat zij in de middeleeuwen bloeide lijdt geen twijfel.

Ziet onze musea, onze prachtige hoofdkerken, onze stadhuizen en alles wat zij bevatten.

Maar werden de kunstenaars zelven dan voor iets meer gehouden dan voor bekwame dienaars? Werd de kunst wel voor iets anders beschermd, dan omdat zij vaak grooten en machtigen verheerlijkte?

Neen, niet meer dan in de Oudheid.

Er is overvloed van stof om het te bewijzen.

Wij zullen enkel bij eenige der grootste kunstenaars verwijlen.

Dante Alighieri, de onsterfelijke zanger van de *Divina Comedia*, leidde een leven als een « bedelende pelgrim, » zooals hij zelf zegt.

Noch zijn machtig talent, noch zijn reeds bekende werken vermochten iets in den strijd, tusschen Welfen en Gibelijnen, om hem van zijn ballingschap te ontslaan, waarin hij, zwervend, zijn heldendicht heeft geschreven.

Iemand, die geestelijk en lichamelijk veel geleden heeft, kan alleen zoo de pijnen en smarten en de schrikwekkende toestanden der Hel beschrijven.

Dante was als zoovele uitstekende geesten : de speelbal der politiek, d. i. de *kunst* bij uitnemendheid der grooten en der machtigen.

Voor *die* kunst, gesteund op trots en ikzucht, moest alle hoogere kunst steeds buigen, voorheen als nu.

Dante's landgenooten, Ariosto en Tasso, hebben niet geen beter deel gehad van het menschelijk geluk.

Tasso zegt van zich zelf :

« Het is nog niet genoeg gebannen of gevangen te « zijn, en onderworpen aan ziekte, ellende en honger, — « nu beletten zij mij nog te schrijven. »

Welke treffende gedachte! Welke opoffering en gelatenheid in 't lijden! Zoolang men den man maar lichamelijk martelde, oordeelde hij zulks verdraaglijk. Maar hem beletten te schrijven! Een dichter als Tasso!

Dat zou hij niet beleven.

De man is krankzinnig gestorven.

De kluchtspeldichter Goldoni had op 't einde zijner dagen met zijn gezin gebrek. Hij genoot een klein pensioen van den Franschen koning, maar door de omwenteling van 1792, geraakte hij het kwijt.

Silvio Pellico heeft in zijn werk *I miei Prigioni* zijn lijden in verheven taal beschreven.

Dante en Pellico waren slachtoffers der politiek, — de eerste omdat hij uit een aanzienlijke Gibelijnsche familie geboren was, de tweede omdat hij zijn land te zeer beminde en het tegen zijn verdrukkers verdedigde.

Tasso leefde aan 't hof van den hertog van Ferrara. Dezes twee zusters hadden den zanger van *Gerusalemme liberata* zeer lief. Hij zelf beminde hartstochtelijk de jongste, Eleonore. Als de hertog dit gewaar werd, liet hij Tasso opsluiten in een gekkenhuis.

Welhoe, een kunstenaar durfde tot een vrouw van edele geboorte opzien.

Wie heeft er dan gezegd, dat de kunst het edelste is wat ooit de mensch tot stand bracht, dat zij alleen ***edelen maakt!***

(Wordt voortgezet.) OMER WATTEZ.

EENE NEDERLANDSCHE HOOGESCHOOL IN VLAAMSCH-BELGIË

(*Vervolg van blz. 35.*)

ERONDERSTELLEN wij eens dat het Z. M. Leopold II behage morgen den Hoogleeraar Mac Leod tot Minister van Openbaar Onderwijs te kiezen; dat Z. M. hem, nopens de vervlaamsching der Gentsche Hoogeschool, volkomene vrijheid toekenne, en dat de Wetgevende Kamers zich de zaak geenerlei wijze aantrekken : wat zal er gebeuren?

Tusschen de 436 leerlingen der vier faculteiten, bevinden er zich, volgens de schatting van Prof. Mac Leod, 371 Vlamingen en 65 Walen of Vreemdelingen.

Die 65 Walen of Vreemdelingen zijn onwederroepelijk voor Gent verloren.

Maar de 371 Vlamingen, zullen die allen te Gent blijven?

Al zijn zij in Oost- of West-Vlaanderen, Antwerpen, Limburg of Vlaamsch-Brabant geboren, 't zijn daarom toch niet allen volbloede Vlamingen.

Ge weet het immers zoo wel als ik : de hoogstudenten, die aan de burgerij toebehooren, waren doorgaans in hunne kinderjaren wel Vlaamsch van spraak en Vlaamsch van ziel; maar de latere opvoeding en de omgang met de hoogere wereld hebben dat Vlaamsche vuur zeer dikwijls uitgedoofd.

Ook weet ik niet of de overgroote meerderheid tusschen hen er fel zou naar streven, het Hooger Onderwijs in hunne moedertaal te ontvangen.

Zij, die in de hoogere standen werden opgebracht, zijn soms, in hunne taal, in hunnen omgang, in hunne zeden, in hun onderwijs, zoodanig verfranscht, dat het te verwonderen is dat zij de gesprokene taal hunner streek nog machtig geraken.

Als ge denkt dat al die aristocratische jongelingen, welke in 't Vlaamsche land ter wereld kwamen, voor de taal van Breidel en de Coninck, zelfs ten Hoogeschole op de bres zullen springen : dan geloof ik dat ge vrijwillig eenen blinddoek vóór uwe oogen hebt gespannen.

Moet ik er nog bijvoegen, zoovele zonen van allerhande officiëele ambtenaren, die in Vlaanderen gevestigd zijn, maar wier keel en wier lippen Vlaanderens taal niet kunnen spreken; of die toch zeker Vlaanderens heerlijkheid van voorheen niet genoeg waardeeren, om ten Hoogeschole eene taal te begeeren, waar voor hen geen eigen schoon, geen verleden en geene toekomst in te vinden zijn!

Hoevelen onder hen zult ge nog op de banken der Gentsche Hoogeschool terugzien?

Of zouden soms de ouders er meer op verlekkerd zijn, dan de studenten zelven, 't Fransch uit de Gentsche *Alma Mater* te verbannen?

Zal het hun voldoende zijn, in geleerde verhandelingen te lezen dat er reeds van nu af enkele leeraars bereid zijn in 't Vlaamsch te doceeren? dat het wetenschappelijk Nederlandsch bestaat of toch weldra tot volmaaktheid zal gedijen? en dat er in 't Nederlandsch haast zoo vele en zoo deugdelijke handboeken uitgegeven zijn als in 't Fransch?

Zullen zij zich misschien niet afvragen of die mengelmoes van Fransche en Vlaamsche leergangen in ééne en dezelfde faculteit : van eene Vlaamsche schei- en plantenkunde, b. v., en eene Fransche pharmacognosie; van eene Vlaamsche ontleedkunde en eene Fransche pathologie; van eene Vlaamsche pharmacognosie en eene Fransche geneesmiddelleer,

enz., enz., geene verwarring in de studiën zal meebrengen? Of de nieuwe professoren en docenten hunne voorgangers zullen weerd zijn? En of de Vlaamsche gediplomeerden zoo hoog in aanzien zullen staan als de Fransche?

Zelfs aangenomen dat de Heer Prayon van Zuylen gelijk heeft den aangroei der bevolking in de Vlaamsche Athenæa aan de vervlaamsching alleen toe te schrijven : mag daarom soortgelijke proef ten Hoogeschole op een zeker welgelukken rekenen?

Zult gij, Vlaamsche vader, in alles gerustgesteld zijn? Zult gij er soms niet toe komen, uwen zoon maar stillekens naar Brussel of Leuven te sturen, in afwachting dat de tijd over de innige weerde der Vlaamsche Hoogeschool zal uitspraak gedaan hebben?

Er dient daarenboven niet uit het oog verloren dat men er in België een handje van heeft om de geesten op te winden, bijzonder als de tegenstrevers gewaar worden dat de voorgestelde hervormingen in de wenschen der bevolking nog geenen wortel hebben geschoten.

Wanneer alles zoo goed als beslist zou wezen, zou het mij niet verwonderen alles weer op éénen dag, onder de leiding van een bekwaam opperhoofd, te zien omverwerpen en voor lange jaren in den vergeethoek te zien verdringen.

Wie zal mij verzekeren dat geen enkel der huidige hoogleeraars hier eenen rol zou in spelen?

Mijn achtbare tegenstrever is vol geloof en vol hoop, terwijl ik denk dat men, voor 't oogenblik ten minste, op een armzalig fiasco zou uitloopen.

Hetgeen mij in die meening nog versterkt, 't is dat wij tot hiertoe de zaak nog maar eenzijdig beschouwd hebben.

« Brussel en Leuven, zegt de geleerde verslaggever, worden door honderden Waalsche studenten

bezocht, en dat zijn daarenboven vrije Hoogescholen, die in deze zaak naar haar goedvinden zullen handelen. » (bl. 11.)

Ja, Brussel en Leuven zullen doen wat zij willen. *Maar daar juist ligt* ***de knoop.***

Of is Prof. Mac Leod van gevoelen dat de vervlaamsching van 't Hooger Onderwijs zonder de katholieken kan geschieden?

Ik denk het tegenovergestelde. Naar mijn inzien, zal men in België er zoo gemakkelijk niet toe geraken, de Hoogeschool, te Gent of elders, zonder de medewerking van al de Vlamingen, door het Vlaamsch te zien innemen.

Welke minister zal het durven bestaan die radicale verandering voor te stellen en door te drijven, als hij niet de stem van gansch het Vlaamsche volk heeft hooren klinken?

Tusschen de uitstekende taal- en letterkundigen wier namen onder 't verslag over eene « Nederlandsche Hoogeschool in Vlaamsch België » prijken, is er zeker meer dan één wiens katholieke gevoelens boven alle verdenking verheven zijn; maar toch is hunne bijtreding slechts persoonlijk en zijn zij niet bij machte de zaak, in naam van eene gansche partij, volgens hun goeddunken te beslissen.

Maar wat lust zal de groote massa der katholieke Vlamingen gevoelen om zich tot den strijd uit te rusten, als er geen practisch voorstel van Vlaamsch-katholiek Hooger Onderwijs voorhanden is? Als er, met de volledige overwinning zelve, voor hen geene lauweren te verhopen zijn?

Welnu, sedert de studie van den Heer Ackers, in « Het Belfort » van Februari en Maart 1889 verschenen, die weinige ondersteuning heeft genoten, weet ik niet of er nog ernstige pogingen zijn aangewend om dit belangrijk vraagpunt op practisch terrein op te lossen.

Moeten wij daar nu uit besluiten dat eene Vlaam-

sche Hoogeschool nooit zal bestaan? en dat de kreet: « In Vlaanderen Vlaamsch, tot in de Hoogeschool! » als een oproerige kreet moet versmacht worden?

Neen, dat ook niet. Ik beken volgeerne dat, zonder eene Vlaamsche Hoogeschool, de Vlaamsche Beweging altijd een kostbaar kleinood aan hare gloriekroon zal missen; en dat het niet mag verboden zijn te verhopen dat eens de tijd zal komen, wanneer die rijke perel aan zoovele andere edelgesteenten zal vastgesnoerd worden.

Maar, de zoete hoop koesteren dat, na verloop van jaren, Vlaanderen in zijne volle heerlijkheid zal heropgebeurd worden; of die heerlijkheid, van nu af, kost wat kost, al ware 't maar met klatergoud, te willen aaneensmeden : zijn twee gansch verschillige zaken.

Het is toch onze schuld niet dat Vlaanderen, in 't verleden, miskend, verdrukt, tot bloedens toe geslagen wierd? ja soms zoo goed als dood is blijven liggen? en dat er jaren, vele jaren, noodig zijn, om die eeuwenoude wonden volkomen te genezen?

Wanneer zal de tijd der Vlaamsche Hoogeschool aanbreken?

Daar kan ik niet op antwoorden. Maar, sedert 't invoeren van het algemeen stemrecht, is er uit het hert van 't volk zoo krachtig eene bron ontsproten, dat niemand weet wat er uit die fontein, ten bate van den Dietschen stam, zal opwellen.

Intusschentijd, al hebben wij geene Vlaamsche Hoogeschool, toch kan ons Vlaamsch gemoed zich van tijd tot tijd in ware zegepralen verheugen.

« De Vlaamsche Beweging, zegde D[r] Claeys, in zijne feestrede te Eecloo, gaat hare zegedagen in... Den juichtoon der victorie hoort men opgalmen in onzen strijdkreet

Zij zullen hem niet temmen,
Den fieren Vlaamschen Leeuw!

Van weerskanten van de Schelde, gisteren ten Oosten van Antwerpen uit Lier, vandag ten Noorden van Gent uit Eecloo, schalt de feestbazuin die het Vlaamsche volk ten hoogtijde roept :

De blijde maar gaat over 't land
dat beid· steden een roemrijken zoon begroeten
Op de eerzuil der onsterflijkheid. »

En wat verder :

« Ja, zulke betoogingen zijn zegedagen in het leven der Vlaamsche Beweging! Zij zijn een kreet die galmt over het land en roept dat Vlaanderen zijn eigen leven wil voortleven; de ontwikkeling van zijn volk, in machtig geloof aan eigen zelfstandigheid, verwacht van eigen taal en behoud van eigen zeden; langs de baan van recht en wet wil opklimmen tot de verwezenlijking zijner wenschen en idealen! Zulke betoogingen doen blijken dat onze Dietsche stam, hoe scherp en hoe hardnekkig de bijl der verdrukking naar zijne wortelen hebbe gebeten, nog met milde levenssappen zijne krachtige takken voedt en nog frisch en jeugdig zijne prachtige kruin in het vrije luchtruim openspant en afrondt. »

Laat er mij bijvoegen : toekomende jaar, zoo het Gode belieft, zal, in de zandige vlakken der Kempen, diezelfde feestbazuin ons weer ten hoogtijde roepen, om een gloriekrans te vlechten op het graf van die heldhaftige boeren, welke, als martelaars der vrijheid, door de Fransche Omwenteling wierden neergehakt.

In het begin der 20e eeuw, zal, op Groeningenkouter, de herinnering gevierd worden van den roemrijksten dag uit Vlaanderens verleden, wanneer de schranderheid van de Coninck, de dapperheid van Breidel, ja de leeuwenmoed van al de Vlaamsche strijders, Vlaanderen van den dreigenden ondergang hebben gered en zijnen naam en faam tot aan de

uiterste grens der bekende wereld hebben verkondigd.

En, zonder nog zoo ver in de toekomst vooruit te zien, eer er weinige maanden zullen verloopen zijn, hopen wij wel dat de belofte door Minister Begerem, bij de onthulling van Davids standbeeld te Lier gedaan, eene wezenlijkheid zal worden en dat het Vlaamsche volk zijne wetten in zijne eigen taal zal gestemd krijgen.

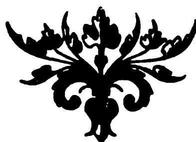
Dien dag zal het nogmaals vreugde in ons vaderland zijn, en zal de feestbazuin nog eens schallen en de Vlamingen ten hoogtijde roepen.

Zoo ons volk, door al die vaderlandsche herinneringen wakker geschud, op de baan van eigen zelfstandigheid, van eigen zeden, van eigen taal, van eigen schoon wil blijven voortwandelen : dan is het wel mogelijk dat de 20e eeuw dit beloofde land zal intreden, waar Hoogleeraar Mac Leod ons zoo hongerig en dorstig weet naar te maken : *een Nederlandsch Hooger Onderwijs in Vlaamsch-België!*

Maar dan niet enkel voor hen die Vlaanderens grootheid in zijne taal en zijne zeden alleen zoeken terug te vinden, maar ook voor diegenen die én Vlaanderens taal én Vlaanderens zeden én ook Vlaanderens geloof in hun herte dragen.

J. VAN CAMPEN.

12en November, 1897.

DE SCHEPPING DER WERELD IN DE EDDA'S.

DE oudgermaansche taalkunde, de onpartijdige geschiedenis der Westeuropeesche volkeren, de overeenkomst hunner liederen en sagen hebben voldoende bewezen dat Noren, Duitschers en Nederlanders allen lieden zijn van één bloed, mannen van éénen stam.

Ongelukkiglijk hebben onze heidensche voorvaderen de aanbidders van Wodan en Thunar nooit hun doen en denken op het papier bekend gemaakt. Slechts ééne natie, de Noren hebben vóór en tijdens hunne bekeering tot het Kristendom zoowel hunne familiegeschiedenissen en zeetochten als hunne godenleer in gedichten en liederen vereeuwigd.

In deze stukken dan, doorgaans onder den titel van Edda's uitgegeven, vindt men hetgeen de Noren en dus ook onze voorvaderen der 5e en 6e eeuw over de schepping der wereld dachten.

In de Vóluspá (lied der gestorvene tooveres) begint de profetes (Wala), aan wie de dichter het woord geeft, met haren toehoorders de stilzwijgendheid op te leggen; zij gaat op bevel van Odin het verleden der menschen en der goden vertellen (str. 1); zij herdenkt hare voorouders de Reuzen, getuigen der schepping, zij herdenkt de negen wereldruimen, den heerlijken boom der schepping (str. 2):

3. vasa sandr né ser; ne svalar unner;
(Toen) was er noch zand noch zee, noch schuimende baren;

jǫrth fannzk eva, ne upphimenn :
aarde vond men niet, evenmin een opperhemel,
gap vas ginnunga, en gras hvergi
een afgrond was de kloǫf, doch gras (was er) nergens.

str. 4. Athr Bors syner bjǫthom of uphto,
Vroeg (zag men) Bors zonen de landen omhoog heffen
their es mithgarth meran skópo
zij, die den heerlijken middengaard schiepen;
Sól skein sunnan à salar steina
De zon scheen van 't Zuiden op stormachtigen bodem
Tha vas de grund gróen grónom lauke
Daar was de grond groen van groene kruiden

Volgens de oude Noren dus bestond er in den beginne niets : alles was ijdel; een gapende afgrond Ginnungagap geheeten was in het Noorden gelegen. Opeens komen de zonen van den reus Borr (zoon van Buri) en verheffen de schijf der aarde uit den afgrond en vormen alzoo den heerlijken Midgard (ohd. Mittilgort, ags. Middangeard, os. Middilgard, de gaard in 't midden der zeewateren) of de van de menschen bewoonde wereld; de zon begint te schijnen en doet de kruiden gedijen.

Nu volgen in de Vóluspá twee strophen die, ons dunkens, nooit tot de oorspronkelijke Voluspá behoorden, doch in Hs R. en H. 5; Snorra Edda I 50, II 257 en R. H. 6 voorkomen en uit een oud, eventijdig lied ter ontwikkeling schijnen ingelascht (1). Zij luiden als volgt :

(1) Met K. Müllenhoff, Hoffory, Petersen en G. Vigfusson beweren wij tegen Bergmann en Simrock dat beide strophen uit een oud dergelijk lied hoogst waarschijnlijk hier ingevoegd zijn om de korte beschrijving der schepping (str. 4) uit te breiden. — Wij verwerpen deze strophen omdat in str. 4 der Voluspá de zon regelmatig werkte en dat zij in str. 5 onregelmatig werkte; slechts als de zon dwaalt komen de goden den nacht en den dag vaststellen; waarom niet

5. Sól varp sunnan sine mána
De zon wierp van het Zuiden, als gezellin der maan
hende hógre umb hunenjǫthor.
hare rechte hand om den hemelrand.
Sól ne 'visse, hvar sale átte,
De zon en wist niet waar zij (hare) zaal had,
stjǫrnor ne visso, hvar stathe átto,
de sterren en wisten niet waar zij (hunne) steden hadden,
máne ne visse, hvat megens átte
de maan en wist niet wat macht zij had.

6. Gengo regen ǫll á rœkstóla,
Daar gingen de raadsmannen allen op hunne raadstoelen,
ginn, heelog goth ok of that géttosk.
de hoogheilige goden en sloegen daarover raad.
Nótt ok nithjom nǫfn of gófo,
Nacht en maantijden gaven zij namen
morgen héto ok mithjan dag,
morgen (wisten) zij te heeten alsook den middag
undorn ok aptan órom at telja.
namiddag en avond tot het tellen der jaren.

Deze beide strophen, door K. Müllenhoff weggelaten, wellicht omdat hij enkele « domheden eens interpolators, » zooals hij zegt, niet begreep, zijn een der schoonste echt Noordsche natuurschilderingen welke de Edda's bevatten.

Inderdaad, een dichter van het oude Noorwegen die van de hedendaagsche sterrekunde niets kende, die zich zon en maan als levendige wezens voorstelde, welke bij dage en bij nachte tot welzijn der menschen

vroeger, zelfs reeds vóór dat het groen uit den grond opwies en de zon regelmatig onderging? Waarom de goden in str. 6 handelend doen optreden als er van hun bestaan nog geene sprake geweest is? waarom staat de zon in str. 5 verpersoonlijkt (zij *slaat* de *hand*, zij *weet* niet, zij is *gezellin*) en waarom str. 4 is zij een concreet hemellichaam (zij schijnt en *het groen* komt voor)?

hunne loopbanen bewandelen, moest geweldig getroffen geweest zijn toen hij voor de eerste maal zag dat de zon op sommige tijden des jaars niet onderging. In den zomer immers bevinden de bewoners van den Poolkring en der Noordkaap dat de zon niet ondergaat; deze daalt in het Westen links en rechts van den horizont met eene groote schijf, welke nu rood, dan violet of zelfs roodgeel wordt. De maan die zich des nachts even als de zon aan den hemel bevindt, vertoont dan eene bleeke, kleine schijf. Als nu de Noorman dit ontzettend schouwspel aanzag, zeide hij natuurlijk bij zich zelven : «.teruggekeerd is de toestand die vroeger bestond als de hemellichamen noch ordeloos ronddwaalden. » Het zal dan geene verwondering baren indien wij den dichter der Edda's deze beeldrijke strophen zien nederschrijven. Hij zag dat de zon aan den horizont ronddwaalde, dat zon en maan terzelfder tijd aan den hemel stonden en hij schreef : « in den beginne vond de zon hare rustplaats niet en wanhopend klemde zij zich aan den rand des hemels vast. » Hij zag dat de maan verbleekte en dat hare schijf kleiner werd en hij schreef : « in den beginne kende de maan hare macht niet. » Alzoo was ook de dichter genoodzaakt in eene volgende stroof de machtige goden te doen optreden om de loopbaan der hemellichten aan te wijzen, dagen en nachten, maanden en jaren te regelen (1).

Hier komt nu de vraag welke de lezer zich natuurlijk gesteld heeft : is het verhaal der schepping in de Edda's een louter *heidensch* verhaal dat van de Germanen of ten minste van de oude Noren gekend was?

Vele schrijvers waaronder hoogleeraren Müllenhoff, Hoffory en Mogk hebben beweerd dat er in de eddische schepping van geen' kristenen invloed kon sprake zijn.

(1) *Edda-studien* von J. Hoffory. I, 83. Berlin 1889.

De schildering der wereldschepping, schrijft Dr. Mogk (1), is openbaar onder den invloed van oude leeringen ontstaan die de wereld uit dezelfde dingen doen voortkomen. De gansche opvatting gaat op eene oude Stoïsche leering terug, die namentlijk door Plutarcus algemeen is geworden : we vinden ze in Duitschland bij de Friezen, bij de Angelsaksen, vooral echter bij de Iren.

K. Müllenhoff, antwoordende aan Dr. Bang die in den ginnunga gap invloed van den Hesiodischen chaos (2) en in de Vǫluspá str. 3 invloed van de Genesis en van de vijfde Sibylle aanneemt, schrijft : « Het Wessobrunner gebed vergeleken met str. 3 der Vǫluspá leert dat de eerste zin van de cosmogonie aller Germanen luidde : in den beginne was er niets » (3).

Eene dergelijke redeneering, afkomstig van mannen, die blijkbaar in de Germaansche mythologie beslagen staan, moet op zijn allerminst verbazen. Wist K. Müllenhoff dan niet dat het Wessobrunner gebed opgesteld werd door een' Saksischen monnik in navolging van het bijbelsch verhaal? Wist hij niet dat Wackernagel (4) en vele anderen, waaronder Rudolf Kögel (5) en Scherer (6), niet de minste reden vinden om eenen heidenschen oorsprong te onderstellen? Waarom zou str. 3 der Voluspá niet onder bijbelschen invloed gestaan hebben, daar deze invloed ook in andere strophen is vastgesteld? Dr. E. Mogk (7) bekent dat de opsmukking van den wereldboom, de belooning der goeden na dit leven, het zedelijk verval der menschen in de Voluspá

(1) *Grundriss der Germ. Philologie*, I, 1113.
(2) *Voluspoa og de Sibyllinske Orakler*, 1879, bl. 13.
(3) *Deutsche Altertumskunde*, V, 15.
(4) *Das Wessobrunner Gebet und die Wessobrunner Glossen*, 1827, bl. 17.
(5) *Grundriss der Germ Philol.*, II, 297.
(6) *Zeitschrift für die östreichischen Gymnasien*, 1868, bl. 847-855.
(7) *Grundriss der Germ. Philol.*, I, 1114-1119.

zeker kristenen invloed verraden. Ook A. Schullerus (1) en Zarncke (2) hebben voldoende bewezen dat de beschrijving der zonverduistering, het verhaal van eenen machtigen wereldvorst op bijbelsche teksten zijn nagemaakt. Wij geven toe dat de twee ingeschoven strophen echte noordsche schilderingen bevatten, doch hier nog, kan even als in de twee voorgaande, geene ernstige reden aangebracht worden om allen kristenen invloed te loochenen.

Wij komen aldus tot het besluit dat het grootsche verhaal der wereldschepping in de Edda's eene welsprekende getuigenis aflegt van de groote verstandelijke ontwikkeling der oude Noren; dat de eerste strophen der Voluspá, waar van de schepping gesproken wordt, zeker met kristene stoffen zijn doorweven.

JOZEF JACOBS.

Boom, op Driekoningendag 1898.

(1) *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur* herausg. von PAUL U BRAUNE, XII, 269-271.

(2) *Berichte d. sächsische Ges. d. Wiss*, 1866, 224.

VERZEKERING TEGEN WERKONGEVALLEN.

DIT vraagstuk wacht reeds lang naar eene oplossing en schijnt er ook rijp voor.

Wel zijn de meeningen nog uiteenloopend, maar over de hoofdbegrippen is er genoegzame overeenstemming om den wetgever toe te laten eenen grooten stap vooruit te doen, zonder gevaar van hals- of beenbrekerij.

Trachten wij een klaar inzien in de zaak te verkrijgen; daarom zullen wij (wat wel eens verwaarloosd wordt) ze tot hare grondbeginsels terugleiden.

In deze kwestie, gelijk in alle andere, heeft de wetgever niets anders te doen dan het natuurlijk recht nader te bepalen en te bekrachtigen (1). De eerste vraag dan, die oprijst, is deze : Wat schrijft het natuurlijk recht voor in zake van werkongevallen?

De werkongevallen kunnen drieërlei zijn, volgens de oorzaken, waaruit zij voortvloeien :

1° Zij kunnen voortkomen uit plichtvergeet en zorgeloosheid van een meester, b. v., wanneer hij uit winstbejag zijnen onderhoorige roekelooze verrichtingen oplegt, of wanneer hij hem met gebrekkig gerief of slecht onderhouden toestellen verplicht te werken, of wanneer hij de voorzorgen verwaarloost, die gewoonlijk voor de veiligheid der werklieden moeten genomen worden. In al die gevallen is de werkgever, die de noodige bekwaamheid in zijn vak bezit, verondersteld

(1) Zie daarvoor onze bijdragen : *de Zending der Staatsmacht*, verschenen in *Het Belfort* 1893 en later afzonderlijk uitgegeven.

de ongevallen voorzien te hebben, ten minste *in confuso*, gelijk de godgeleerden zeggen, dat is, op eene onbepaalde wijze. Bijgevolg is het werkongeval hem aan te rekenen en moet hij er de noodlottige gevolgen van dragen. Bemerk nochtans dat wij van den nijveraar slechts de gewone voorzichtigheid eischen, die zijn beroep meebrengt; want de patroon is mensch gelijk een andere, en zoo min als wie ook is hij vrij van alle verstrooidheden, onoplettendheden enz., die aan de menschelijke natuur eigen zijn.

2° De werkongevallen kunnen aan den werkman zelf te wijten zijn : deze kan vrijwillig zijn leven willen verkorten; hij kan opzettelijk tegen het welbekend en uitdrukkelijk gebod van meester of meestergast ingaan. In die gevallen zal de werkman verantwoordelijk zijn voor hetgeen hij zich zelven aandoet. Doch hier ook is het noodig dat men met reden moge onderstellen dat de werkman ten minste *in confuso* het gevaar hebbe gezien, dat hij vrijwillig inliep; en voor den werkman is die onderstelling moeilijker aan te nemen dan voor den patroon; deze toch kan er belang bij hebben, een werk te doen uitvoeren zonder de noodige voorzorgen tot veiligheid; de werkman integendeel heeft er altijd belang bij, zijn leven te vrijwaren. De zucht tot zelfbehoud is gemeen bij de menschen. De *præsumptio*, of rechterlijk vermoeden, is dus meer in 't voordeel van den werkman dan van den patroon. -- Het spreekt van zelf dat men den werkman zoomin als den patroon kan doen verantwoorden voor die nalatigheid of vergetelheden, die onafscheidbaar zijn van onze vervallen natuur. Men moet den mensch nemen gelijk hij is, en vooral bij den werkman geene buitengewone geestontwikkeling noch gedurige aandacht onderstellen. Zoowel om den werkman als om den patroon verantwoordelijk te kunnen maken, schijnt het noodig dat niet alleen eene groote fout, maar eene *klaarblijkende, groote fout* voorhanden zij. Is de schuld van den eenen of den anderen niet in het oog springend klaar, dan moet het ongeval gerekend worden onder de volgende soort, namelijk :

3° De ongevallen die voortkomen uit de nijverheid zelve en er onafscheidbaar mee verbonden zijn. Wie is er aansprekelijk voor deze? De werkman stelt er zich aan bloot om de diensten te kunnen verrichten die de werkbaas van hem vraagt; voor zijnen meester trotseert hij die gevaren. Het is dus billijk dat de patroon hem de mogelijke vergoeding verschaffe voor de rampen der nijverheid. Wel is waar zou daarmee kunnen rekening gehouden worden in het vaststellen van het werkloon. Gewoonlijk echter wordt het loon niet verhoogd uit hoofde der gevaren en blijft dus des werkmans recht op vergoeding bestaan. Zullen wij nu beweren dat de werkman recht heeft op de herstelling van *al* de schade en *al* de lichamelijke en zedelijke hindernis die hij ten gevolge eener werkramp verduurt? Neen, dit ware overdreven; want eerstens is dit onmogelijk; wat toch is er dat het verlies van een menschenleven ten volle kan vergelden? Kan men in geld wel iemand betalen voor al de pijnen en smerten gedurende eene langdurige ziekte geleden of hem schadeloos stellen voor het gemis van arm of been zijn leven lang? Wie zal in geld het zedelijk verlies berekenen dat een huisgezin ondergaat door de vroegtijdige dood van vader of moeder? Doch zelfs de stoffelijke schade zouden wij niet heel en gansch ten laste des nijveraars durven leggen. Moest een nijveraar voor eenen verongelukten werkman betalen gelijk b. v. de Staat betaalt bij eene spoorwegramp, het ware dikwijls zijn ondergang. En toch is hij meestal onschuldig. Ten andere, indien het waar is dat de werkrampen op eene bijzondere wijze aan zulke of zulke nijverheid verbonden zijn, het is ook waar dat de mensch, wat hij ook doe of late, nooit gansch tegen ongelukken beveiligd is. Daarbij, de nijverheid wordt niet alleen in 't belang van den patroon uitgeoefend, maar ook in 't belang der gemeenschap. Om al die redenen moet *heel* de schade niet op rekening des patroons komen, wanneer hij geene groote schuld in het ongeval had.

Moeilijk is het zeker de vergoeding vast te stellen

waartoe bij elke werkramp de patroon gehouden is. Moet men daartoe het gerecht ter hulpe roepen, dan wordt ieder werkongeval de oorzaak van lange en ingewikkelde gedingen, van onkosten en kopbreeksel voor beide partijen, van haat en verbittering zonder einde.

Indien dus ergens de Staat geroepen is om, in 't algemeen belang, de verplichtingen van het natuurlijk recht nader te bepalen, dan is het wel hier. Wonder mag het heeten, dat de wetgever dit zoolang verwaarloosd hebbe: meer nog, dat hij die dwaze en wederrechtelijke schikking hebbe laten bestaan, volgens welke de werkman van alle recht op vergoeding verstoken blijft, wanneer de fout des nijveraars niet bewezen is.

Wat kan en moet de wetgever dan doen?

Hij kan, volgens eene gematigde raming, de som bepalen, die de patroon zal te betalen hebben bij elk ongeval, dat uit de nijverheid zelve voortspruit. Die som zou geraamd worden volgens het werkloon. Zij zou b. v. 800 maal (wij geven de cijfers enkel tot voorbeeld) het dagelijksch werkloon bedragen voor ongevallen met doodelijken afloop, 600 maal voor levenslange onbekwaamheid tot werken, mindere sommen voor tijdelijke onbekwaamheid volgens dezer duur.

Daarmee zou dan ook de deur gesloten worden voor zooveel pijnlijke rechtsgedingen, voortspruitende uit eene ramp, die meesters en onderhoorigen om terzeerst betreuren.

Alleen in geval van klaarblijkende, groote schuld des meesters, zou hem eene hoogere vergoeding moeten opgelegd worden. Waarom? Ten eerste, omdat eene schadeloosstelling als die wij hierboven aanwezen, slechts eene gedeeltelijke is, wel bevredigend in geval van echte *nijverheids-rampen*, maar ontoereikend wanneer gansch de verantwoordelijkheid, ten gevolge eener klaarblijkende, groote fout, op den werkbaas valt. Ten tweede, voor de veiligheid van den werkman; want indien de wet alle roekeloosheden des meesters door de vingeren zag en alle rampen aan de nijverheid zelve toeschreef, dan zou

menig baas zijn werkvolk tegen de nijverheidsrampen doen verzekeren, en, gerust op zijne twee ooren slapende, naar veiligheidsmaatregelen weinig uitzien. Vele sociologen willen gemakshalve zelfs de *groote fout* wegcijferen; zij springen al te lichtzinnig met het natuurlijk recht om, en dit gebeurt nooit straffeloos.

Doch, om tot de *nijverheids-rampen* terug te keeren, is het genoeg dat de wet den patroon voor zulke of zulke som aansprekelijk stelle? Is de werkman daarmee verzekerd dat die som ook zal uitbetaald worden? — Dat is hij, telkens er verhaal is op den werkgever; — doch, wat, wanneer deze onvermogend is? Men kan toch geenen kei het vel afstroopen.

Dat is de reden, waarom velen hunne toevlucht nemen tot de *verplichtende* verzekering tegen werkongevallen. Is die reden afdoende? Wij zouden er aan twijfelen.

En vooreerst is het geval van onvermogen bij den werkgever al tamelijk zeldzaam. En dan, neem nog dat een geringe baas niet in staat weze om heel de schadeloosstelling te betalen, vooral wanneer eene zelfde ramp of kort opeenvolgende rampen verscheidene slachtoffers onder zijne gasten zouden maken. Toch is hij gewoonlijk een man, die zekeren eigendom en inboedel bezit en dus iets te verbeuren heeft, een man dus die zich niet aan het gevaar wil blootstellen, morgen of overmorgen uitgeschud te worden. Wat zal hij dan doen, zoohaast de wet volgens bovenstaande aanduidingen zijne verantwoordelijkheid zal vastgesteld hebben? Hij zal zijn werkvolk vrijwillig bij de eene of andere maatschappij doen verzekeren. En zoo zal feitelijk de algemeene verzekering bestaan, ook zonder staatsdwang; uiterst gering zou zeker het getal der werkrampen zijn, waarin de wettelijke vergoeding niet zou betaald worden.

Willen wij nu alle voordeelen aan de verplichtende verzekering ontkennen? — Neen, ongetwijfeld zou zij nog meer geruststelling aan den werkman verschaffen en de bazen zelven behoeden tegen den ondergang, waaraan zij zich zouden blootstellen met hun werkvolk onverzekerd

te laten. Ook indien men een gemakkelijk en goedkoop stelsel van verplichtende verzekering kon ontdekken, zouden wij er zonder bezwaar mee instemmen, omdat alsdan de voordeelen der verplichting grooter zouden zijn dan de nadeelen.

Laat ons dus zien wat men ons voorstelt.

Wij hebben vooreerst het Duitsche stelsel : verplichtende verzekering beroepsgewijze door den Staat ingericht. In dien zin was de verplichting gevraagd geweest door de Werkcommissie van 1886 en door de Commissie van Weldadigheid.

Tegen dit stelsel kanten zich degenen die uit princiep altijd de vrijheid *a priori* voorstaan, iets wat, volgens ons, een onzin is; want hij, die waarlijk het welzijn des werkvolks betracht, hoeft slechts na te speuren, *wat* het voordeeligst is. Kan het vrije streven ons dezelfde voordeelen bezorgen als de Staat, des te beter! Maar kan de Staat veel doelmatiger werken, zouden wij dan eene weldaad verachten omdat zij van den Staat komt, die eigenlijk toch maar ons aller dienaar is en geene andere reden van bestaan heeft dan het algemeen welzijn? Dit ware al te onnoozel.

Met meer reden, of ten minste schijnreden, wordt tegen hoogergenoemd stelsel ingebracht dat de Staat geen profijtelijk bestuurder is; en men haalt de Duitsche inrichting aan als voorbeeld; meer dan 50 ten honderd der gestorte gelden blijven aan bestuurkosten plakken. —

Dat de Staat zoo zuinig met het geld niet omgaat, als de bijzonderen, dit kunnen wij aanveerden. Maar de bijzondere maatschappijen zoeken ook dikwijls hun profijt hierin, dat zij van de belanghebbenden alles afpitsen wat zij maar kunnen. Zulke vereenigingen werpen ontzaggelijke sommen weg aan reklaam, iets wat de Staat voor zijne verplichtende verzekering niet zou noodig hebben. Daarbij moeten die maatschappijen, veelal uit vreemde geldsjachelaars bestaande, dikke percenten opstrijken; dit alles komt toch uit den zak der verzekerden. Verders is het onbetwistbaar dat eene verzekering tegen ongevallen altijd veel kosten zal hebben : het bestatigen der rampen, het schatten

van het verlies, en de processen die daar kunnen uit volgen, dit alles kan eene Maatschappij zoo min vermijden als de Staat.

Daarom zouden wij den Staat als verzekeraar verkiezen boven de maatschappijen; maar het wenschelijkste van al schijnt ons dees : dat de Staat, zonder dwang uit te oefenen, de bazen uitnoodige en helpe om zich onder elkander tot onderlinge verzekeringsmaatschappij onder toezicht van den Staat te vereenigen.

Wij kunnen dus geenszins onze goedkeuring hechten aan het tweede stelsel, dat nochtans in den hoogeren Arbeidsraad eene meerderheid vond en krachtens hetwelk ieder baas verplicht zou wezen zijn werkvolk te verzekeren, maar dit, naar vrije verkiezing, zou mogen doen bij de officiëele of bij eene bijzondere maatschappij.

Volgens die gedachte zou dus vooreerst de Staat zelf eene verzekering moeten inrichten, die over heel het land hare vertakkingen zou hebben; hij moet overal daar ambtenaars voor aanstellen en dus bijna dezelfde kosten doen alsof hij alleen de verzekeraar ware. Daarbij moet hij terzelfdertijd de mededinger en de toezichter zijn der bijzondere maatschappijen; inderdaad, vermits hij de hand moet houden aan de uitvoering zijner wet, behoort hij zich te overtuigen of ieder baas al zijn werkvolk heeft verzekerd en of al de maatschappijen voldoende waarborgen aanbieden.

Met dit alles dunkt ons dat de Staat het veel drukker zou hebben, en dat er veel meer nutteloos geld zou worden verspild dan zoo hij zelf de algemeene verzekering inrichtte.

En dan, wie zou meester blijven in den strijd tusschen den Staat en de bijzondere maatschappijen? Het ligt in den aard der zaak dat de inrichting, die het voordeeligst verzekert, bijna alles tot zich trekt en de andere ten naaste bij dood doet. Zou nu de Staat maar weinig liefhebbers vinden, dan zou hij al zijne kosten voor niet hebben gedaan en zou desniettegenstaande zijne inrichting moeten staande houden. Zou integendeel, gelijk te voorzien is,

de Staat de bijzondere maatschappijen overvleugelen, dan zou hij bijna algemeene verzekeraar zijn; maar zijne werking zou toch belemmerd worden door de vrijheid die de bazen hebben, om zich bij vrije maatschappijen aan te sluiten; want, ter oorzake dier vrijheid, zou de Staat nimmer de bazen tot hunnen verzekeringsplicht kunnen dwingen dan nadat hij zich overtuigd heeft dat die bazen niet bij de eene of de andere maatschappij verzekerd zijn.

Dit tweede stelsel verwerpen wij dus met meer kracht dan het eerste.

Cyriel Van Overbergh (1), ofschoon hij zich persoonlijk aanhanger van het Duitsche stelsel verklaart, zou nochtans in eenen geest van verzoening tot het tweede overkomen, doch mits eene nieuwe waarborg van Staatswege. Namelijk, om het beproefde werkmansgezin ter hulp te komen, zelfs dan wanneer de baas of de verzekeringsmaatschappij onvermogend zouden zijn, zou hij willen dat de Staat een fonds zou vormen met het oog op die gevallen. Deze gevallen feitelijk zeldzaam zijnde, zou het fonds ook niet aanzienlijk hoeven te zijn. Volgens hem zou de Staat dit gemakkelijk tot stand brengen, mits het nijverheidspatent met eene geringe som te verhoogen.

Dit voorstel is aannemelijk; maar, geënt zijnde op het hooger uitgelegde stelsel van verplichtende verzekering met vrije keus, zou het de tusschenkomst van den Staat nogmaals verwikkelen. Daarom zouden wij het liever verbinden met de vrije verzekering.

Om nu eenen klaren vorm aan onze besluitselen te geven, vatten wij ze samen als volgt:

1° De wet late aan den patroon de *volle* verantwoordelijkheid voor de werkrampen, spruitende uit eene klaarblijkende, groote schuld van zijnentwege. In geval van klaarblijkende, groote schuld des werkmans, bestaat er geen recht op vergoeding of kan deze verminderd worden.

(1) Zie *Revue Sociale Catholique*, afl. van Dec. 1897.

2° Al de andere werkongevallen worden aanzien als voortkomende uit de nijverheid zelve. De wet bepaalt, in verhouding met het dagloon, de schadeloosstelling door den patroon te betalen voor de nijverheidsrampen : *a*) met doodelijken afloop; *b*) gevolgd van levenslange onbekwaamheid tot werken; *c*) gevolgd van tijdelijke onbekwaamheid. Roerende en onroerende goederen des patroons kunnen daarvoor aangeslagen worden.

3° De baas blijft vrij, zijn werkvolk al of niet te verzekeren, en het te verzekeren waar hij wil. De Staat richt zelf geene verzekering in; maar hij noodigt de belanghebbende bazen uit, om hun werkvolk onderling te verzekeren. Te dien einde zal hij, met hulp van eene daartoe benoemde Commissie van nijveraars, modelreglementen opmaken voor verzekeringsmaatschappijen onder patronen. De maatschappijen die zich naar die schikkingen zullen inrichten, en een zeker Staatstoezicht aanveerden, zullen de rechtspersoonlijkheid genieten en kunnen, ingeval van buitengewone rampen, hulpgelden van den Staat ontvangen. De verzekeringen zullen beroepsgewijze in elke provincie ingericht worden.

4° Doen de patronen afhoudingen op het loon der werklieden voor de verzekering, dan moet het werkvolk vertegenwoordigd zijn in den Bestuurraad en de winsten der maatschappij moeten ten voordeele der werklieden in de lijfrentekas van den Staat worden gestort. De patronen die hunne gasten bij de private maatschappijen doen verzekeren, mogen niets afhouden.

5° De Staat zal, bij middel van eene lichte verhooging van de patenten, een fonds stichten om de vergoeding te betalen of aan te vullen wanneer de baas onvermogend is.

6° Werkrechtersraden, daartoe door den Staat benoemd en samengesteld uit bazen, werklieden en afgevaardigden van den Staat, zullen alle geschillen vereffenen en uitwijzen.

Ziedaar de hoofdtrekken eener oplossing, die, dunkt ons, alle belangen waarborgt en in veler oogen het voordeel zal hebben, op de vrijheid te zijn gesteund. Zou men

echter aan de verplichtende verzekering de voorkeur geven, dan zou men goed doen die te verbinden met de verplichtende pensioenkas. De Staat zou dan zelf de verzekering onder bazen tot stand brengen; patronen en werklieden zouden verplicht zijn daarvoor te storten en de overschot der verzekeringskas zou in de pensioenkas overgebracht worden. In dien zin was een ontwerp van verplichtende pensioenkas opgevat door den heer G. Lemmens, van Antwerpen.

In alle geval, voor de pensioenkas is er geene doelmatige oplossing te vinden buiten de verplichting. Al de ontwerpen die uitgebroeid zijn volgens het princiep van vrijheid, komen hier op uit, dat de Staat door aanzienlijke hulpgelden de vrije stortingen zou moeten prikkelen: dus veel geld verkwisten om half werk te verrichten; en niet alleen half werk, maar onrechtveerdig werk; want de toelagen van den Staat zouden ten goede komen niet aan de behoeftigsten, die zelf niets kunnen bijdragen, maar aan diegenen die door een betrekkelijken welstand in de mogelijkheid zijn om zelven te storten. Daarbij, door dit zoogezegde vrijheidstelsel zou de werkman gebonden zijn aan de vereeniging, waar hij zich bij aangesloten heeft. Wij hebben daar reeds een staaltje van in *Vooruit*, die zijne volgelingen aan band legt bij middel van pensioenen, op de winst van zijnen handel genomen. Integendeel de algemeene verplichtende pensioenkas van den Staat laat den werkman vrij, zich heel het land door te verplaatsen: hij is aan niemand gebonden. De ware vrijheid ligt dus hier in de verplichting

Doch vermits het niet goed is dat de Staat de eene verplichting op de andere stapele, zouden wij, ofwel geene verplichtende verzekeringskas tegen ongevallen vragen (die niet noodig is), ofwel ze met de verplichtende pensioenkas verbinden.

Antwerpen, 6 Januari. F. DRIJVERS.

ZIJN DE HH. VADERS VOORLOOPERS DER SOCIALISTEN GEWEEST?

(Vervolg van blz. 27.)

VI.

Bestond de eigendom vóór de erfzonde?

De wet door God aan het menschdom gegeven in den beginne, wil dat de aardsche goederen onder de menschen gemeen zijn; te weten dat niemand uitgesloten worde buiten alle nut van de goederen der wereld. Wij hebben gezien hoe de HH. Vaders deze leering verstaan. De eenen vinden dit nut in het eigendomsrecht; de anderen in de liefdadigheid der rijken; allen in den omloop der goederen. Hetgeen met deze goddelijke wet strijdt is de gierigheid, die altijd meer en meer wil, de verkregene schatten opeenstapelt zonder ze te durven aanraken, hare hoop en met hare hoop haar hert daaraan vasthecht, de hebzucht en de ikzucht drijvende tot aanbidding.

Men moet het menschdom beschouwen vóór en na den val van Adam. Vóór den val van Adam was alles gemeen op eene andere wijze als na dezen val.

Vóór den val van Adam bestond er geen persoonlijk eigendomsrecht. Niet omdat de goederen der aarde voor toeeigening niet vatbaar waren; (het was zelfs ten allen tijde noodzakelijk zich ten minste de spijzen toe te eigenen: wie twijfelt eraan?); maar omdat, van den eenen kant, alles in overvloed was zonder lastigen arbeid; en dat, van den anderen kant, de mensch schier geene behoeften had en ook geene

kommernissen voor de toekomst. Als men de beschrijving leest welke de HH. Vaders maken van den toestand waarin de mensch zoude geleefd hebben zonder de erfzonde, is het klaar dat er geene plaats was voor het eigendomsrecht, niet meer voor een eigendomsrecht van het volk, het gemeenebest, dan voor een eigendomsrecht van bijzonderen. Lees b. v. den *H. Augustinus* (De civitate Dei, L. XIV, c. 26) en den *H. Gregorius van Nyssa* (De opificio hominis, c. II).

De mensch had noch driften noch behoeften: « zóó als de mensch eens zal hersteld worden, zóó « was hij in den beginne. De mensch zal tot den staat « terugkeeren welken hij in den beginne beleefde, « als hij zal staken slecht te wezen en ontslegen zal zijn « van dit leven met kommernissen vervuld, en aldus « zijne ziel zal vrij gemaakt hebben van de slavernij « der tijdelijke goederen. Als hij dit alles zal afge- « worpen hebben, zal hij terugkeeren tot het leven « van het paradijs, een leven dat niet onderworpen is « aan vleeschelijke begeerlijkheden, vrij, met God ver- « bindende en vereerd met het gezelschap der engelen. « Dit is hier niet gezeid om het gebruik der spijzen « van God verleend uit te sluiten, maar om den lof « uit te spreken van het geluk van dien eersten tijd, « van den beginne; en te toonen hoe het leven toen « was; hoe het zonder behoeften was, hoe weinig de « menschen tot het onderhoud des levens van noode « hadden; hoe dat het de zonde is die de verscheiden- « heid van voedsel heeft ingebracht. » *Basilius,* Hexaemeron, p. 112.

Alles bestond in overvloed en ter beschikking van eenieder: « De aarde bracht van zelfs allerhande vruch- « ten voort; alhoewel zij niet kon beploegd worden « zonder landbouwer, (want de landbouwer was nog « niet tot stand gekomen), onbeploegd bracht zij rijke « oogsten voort in overvloed en ongetwijfeld met « veel meer rijkheid dan nu; dewijl de nalatigheid van « den landbouwer de vruchtbaarheid der landen niet

« kon hinderen. Nu immers wordt de vruchtbaarheid « gewonnen naar gelang van den arbeid, als men den « landbouw inziet; en elke verzuimenis of misslag « wordt door stortregens, of groote droogte, of hagel- « bui of gelijk hoe, met de onvruchtbaarheid zelfs van « goede gronden gestraft. Alsdan, integendeel, overal, « en van zelfs bracht de aarde rijke vruchten mede, « omdat Deze het wilde die de volheid van alles is. « Want het woord Gods bevruchtte de aarde, en deze « was nog met geenen vloek beladen. Immers de « wereld heeft begonnen vooraleer dat onze zonden « gepleegd werden en hij bestond reeds vroeger dan « de misdaad, om dewelke wij veroordeeld werden ons « brood in het zweet onzes aanschijns te eten, of willen « wij niet zweeten, niet te eten. » *Ambrosius,* Hexaemeron.

In zulken toestand, wat zoude een persoonlijk eigendomsrecht beteekend hebben? Er kon ten anderen niet meer gemeeneigendom zijn dan bijzondere eigendom : er was *geen* eigendom. De *H. Ambrosius* beschrijft heel lief dien toestand: « De visschen « sloegen hen in de stroomen, de dolfijnen speelden « in de golven, de schelpdieren hingen vast aan « de rotsen, de oesters lagen vast in de diepten, « de zeeevers groeiden. Wee mij! vóór dat de mensch « bestond, bestond reeds het aanloksel: 't is de « overvloed van alles die de moeder is onzer wulpsch- « heid. Vóór dat de mensch bestond, bestonden de « voorwerpen der wellust: dus de aanloksels tot « het kwaad zijn ouder dan de mensch; niettemin « is het de natuur niet die plichtig is: zij heeft de « spijs gegeven, doch heeft niet bevolen er misbruik « van te maken. Zij heeft u dit alles in het gemeen « gegeven met het gedacht dat gij niets als u eigen « zoudt eischen: voor u brengt de aarde hare vruch- « ten voort; voor u maakt de zee haren lekkeren « visch en al hare voortbrengselen; en daarmede « niet te vreden, hebt gij de verbodene vrucht genut.

« Alles staat op tegen u opdat de misdaad uwer « hebzucht gestraft worde. » Hexaemeron, L. V, c. I. Serm. VII, n^r 2.

Na den val van Adam werd het geheel anders. Het omhulsel van bovennatuurlijk leven viel af van de menschelijke natuur; de driften stormden in 's menschen hert; de noodwendigheden des levens werden immer grooter; de arbeid werd lastig; alles was te voorzien voor eene raadselachtige toekomst; de aarde liet haar hare vruchten afdwingen; in één woord de wereld stond op tegen den mensch, evenals deze in opstand getreden was tegen God. Nu was het niet meer genoeg de hand uit te steken om in de kleine behoeften welke de mensch ondervond te voldoen. Het werd een strijd om het leven tegen de natuur. Aldus is het gekomen dat de mensch, uit voorzienigheid, uit noodwendigheid en ook wel uit drift, de goederen der aarde heeft beginnen te zoeken, zich zelven en den zijnen toe te eigenen met last en kommer voor de toekomst. De gierigheid heeft de menschen aangejaagd en tegen malkander doen botsen, dermate dat er strijd ontstaan is niet alleen van de menschen tegen de natuur, hetgeen loffelijk is; maar strijd van de menschen tegen de menschen, hetgeen men moet afkeuren. Tot slot der rekening is het toch de zonde, die de verdeeling der goederen heeft ingebracht. « Het is onrecht dat een evenmensch van « zijnen natuurgenoot niet geholpen worde; zooveel « te meer daar God, onze meester, gewild heeft « dat deze aarde zoude eene gemeene bezitting zijn « van allen, en hare vruchten aan allen schenken; « maar de gierigheid heeft de verdeeling der bezit- « tingen teweeg gebracht. » (1) Hier spreekt de *H. Ambrosius* van de zonde van Adam, welke hij *avaritia* heet, *gierigheid*, gelijk hij ze (De officiis,

(1) Ambrosius in ps. CXVIII, n. 22.

L. I, c. XXVIII) *prima avaritia* heette, en (Hexaemeron, suprà) *aviditas ;* 't is te zeggen, de daad door de welke onze eerste vader de verbodene vrucht nutte.

Al is 't dat de bijzondere eigendom nu begon in zwang te komen, toch bleef volgens de HH. Vaders die wet bestaan bij dewelke, van den beginne af, de aardsche goederen, volgens Gods wil, moesten onder allen gemeen blijven. Hoe kon dit nu verwezenlijkt worden? Onder meer, door de liefdadigheid jegens de armen. « Het is dus recht, dat, zoo « gij als uw eigen eischt hetgeen aan het mensche- « lijk geslacht, ja aan al de dieren in het gemeen « is gegeven, gij er ten minste iets van afdoet voor « de armen : om aldus het voedsel niet te weigeren « aan dezen aan wie gij een deel in uw recht « verschuldigd zijt. » (1)

Hoevele beteekenissen of opvattingen van de goederengemeenschap zouden wij nu reeds tegengekomen hebben? **Ten eerste**, de goederengemeenschap, gelijk deze beschreven staat bij Cicero. (De officiis, l. c.) : te weten, geen goed behoort van natuurswege aan eenen bepaalden mensch of aan een bepaald volk. Het is eene daadzaak, niet strijdig met de zedelijke wet der gerechtigheid en een verband van noodzakelijkheid smedende tusschen dit goed en dezen persoon, die de grond is van het persoonlijk eigendomsrecht. Deze goederengemeenschap pleegt men met eenen latijnschen naam *communitas negativa* te heeten.

Ten tweede, er bestaat eene gemeenschap der goederen, die iets meer is. Volgens Gods wil, moeten de aardsche goederen gemeen zijn onder alle menschen, in dien zin dat het nut ervan zich moet uitstrekken tot alle menschen; dermate dat niemand ervan kan teenemaal uitgesloten zijn. Deze goederengemeenschap staat geboekt bij alle de HH. Vaders, welke wij aangeduid hebben.

(1) Ibidem.

Vóór den val van Adam was, volgens Gods wil, deze goederengemeenschap bestemd om gepaard te gaan met zulken overvloed, dat geen eigendomsrecht, noch recht van het volk, noch recht van bijzonderen, zoude bestaan hebben. Het is van dezen toestand dat de *pseudo-Clemens van Roomen* spreekt als hij zegt: « Het gebruik van al hetgeen in de « wereld is moest onder allen gemeen zijn; maar « door misdaad (de zonde van Adam) is het gekomen « dat de eene gezeid heeft dit is het mijne, en de « andere dat; en aldus is de verdeeling (der goederen) « ontstaan onder de stervelingen. » *Ad Corinthios.*

Ten derde, de gemeenschap der goederen, gelijk ze God wil, kan bestaan te zamen met het persoonlijk eigendomsrecht. Dan, mag de gierigheid den omloop der goederen niet beletten *(Chrysostomus)*; noch het opeenstapelen van rijkdommen die tot niets dienen najagen: noch de armen doen vergeten; noch de hebzucht of het vermetel betrouwen in de rijkdommen voeden. *(Passim omnes)* Deze is de staat van zaken gelijk hij nu is volgens de HH. Vaders. Daarom bestrijden zij uit al hunne macht de gierigheid en de hebzucht in gloeiende redevoeringen en nog meer met hunne persoonlijke voorbeelden.

Ten vierde, de gemeenschap der goederen kan verstaan worden zooals de Eerste Christenen van Jerusalem haar verstonden. Te weten, degenen die persoonlijken eigendom hadden konden eraan verzaken, alles in het gemeen brengen, en onder allen volgens behoefte uitdeelen. Volgens de leering der christene schrijvers is zulke goederengemeenschap vrijwillig; zij is zelfs heldhaftig, en niet te verwachten tenzij in zeldzame gevallen. Zulke heldhaftigheid zal altijd het voorrecht van weinige uitverkorenen blijven: « Zich onthouden van spijs tot op eene zeer kleine « hoeveelheid naar van water en brood; vasten, niet « alleen met den dagelijkschen vasten, maar gedurende « verscheidene aaneenhoudende dagen; de zuiverheid

« oefenen tot aan de verzaking van het huwelijk « en van nageslacht; de verduldigheid drijven tot « aan het trotseeren van kruis en vlammen; de *vrij-* « *gevigheid zoover uitrekken dat men zijne erfgoederen* « *uitdeelt aan den arme;* eindelijk geheel deze wereld « dermate verachten dat men de begeerte der dood « koestert! Weinigen doen dit, nog weiniger doen dit « wel en met voorzichtigheid; maar het volk keurt « dit goed : het verneemt dit, begunstigt het, in één « woord het volk ziet dat geern. Het volk toont « daarmede zijne zwakheid, als het bekent dit niet « te kunnen, en bovendien is er in deze bekentenis « eene soort van optocht der ziel naar God, en wel « hier en daar eene sparke deugdzaamheid. » *Augustinus* (De utilitate credendi, XVII, n. 35).

Laat ons nu onze ontleding voortzetten.

Door de gevolgen der zonde werd de persoonlijke eigendom in de wereld gebracht. Het aardsche goed werd nu, even als het menschdom zelf, opgenomen door den stroom des tijds, en aangespoeld nu eens aan zulken oever, dan eens aan eenen anderen, met veel ongelijkheid. God laat dit geschieden; zoodat men noch uit den rijkdom de deugd, noch uit de armoede de ondeugd mag besluiten. « Het is bij « gelukken dat de rijkdommen naar de goddeloozen « gaan, niet uit verdienste; en de baat hunner schatten « is de belooning niet hunner deugd; van eenen « anderen kant is de armoede ook de straf niet van « een zondig leven; het is zonder overleg dat die « dingen komen, gelijk in den draaikolk van den « stroom des levens. » *Ambrosius.* De Interpellatione Job et David, L. IV, c, VI, n. 17.

Alsdan werd het allengskens noodig de eigendomsrechten, die op de natuur berusten, in het positief recht te bepalen, te staven en te beschermen, om de goeden tegen de mogelijke aanvallen der boozen te beschutten. « Zeker is dit anderliens goed niet, « dat volgens rechtveerdigheid in iemands bezit is....

« In 't midden van dit alles gedoogt men somtijds
« de boosheid van degenen die slecht bezitten (hier
« slecht gebruiken) en er worden onder hen rechts-
« regels ingesteld welke men *burgelijk recht* heet;
« niet dat zij daardoor erkend worden als hun goed
« wel gebruikende, maar om de slechten te dwingen
« min lastig en gevaarlijk te zijn. » *Augustinus*,
Epist. 153 vel 154 ad Macedonium. C. VI, n. 26.

Men kan uit deze woorden leeren hoe de *H. Augustinus* hèt *burgerlijk recht* verstaat. Het eigendomsrecht bestaat, gesteund op de natuur. Evenwel is het noodig, om iedereens rechten te doen gelden, dat het stellig of positief recht het natuurlijk eigendomsrecht erkenne en verdedige tegen de aanvallen der boozen. Wat kan het positief recht of de menschelijke wet daartoe doen? Wij hebben gezien hoe van natuurswege niet één tijdelijk goed moet aan den eenen liever dan aan den anderen toebehooren. Hetgeen deze toeeigening bepaalt is eene menschelijke daadzaak, die niet strijdig is met de rechtveerdigheid, en een noodzakelijk verband stelt tusschen een bepaald goed en eenen bepaalden persoon. Zulke daadzaken heet men rechtstitels. Zoo aankoop, ruiling, erfenis enz. Het behoort aan de wetgevende macht deze rechtstitels nauw te bepalen, en hunne weerde sterk te waarborgen. Daar ligt de uitlegging eener spreuk van den *H. Augustinus*, ook gebruikt door den *H. Ambrosius* : « Het is het recht der keizers (positief recht)
« dat maakt dat zulke eigendom de *mijne* is, en zulke
« andere de *uwe*. » Dit beteekent niet dat het eigendomsrecht, geen natuurrecht is; maar dat het eigendomsrecht op zijn geheel genomen, den rechtstitel medebegrepen, in eene maatschappij gelijk deze van het Romeinsch keizerrijk, van het positief recht afhangt en, zonder hem, maatschappelijk en met der daad, niet zoude gewaarborgd wezen zoo het zijn moet.

(*Vervolgt.*) E. DE GRYSE.

KATHOLIEKE LETTEREN.

IV.

N. M. C. SLOOT.

MENIG trouw romanlezer, die deze opstellen zijn aandacht mocht schenken, zal bij 't zien van bovenstaanden naam wel verwonderd opkijken. « Sloot!... Sloot?..: Nooit wat van gezien. »

Die verwondering behoeft echter niet lang te duren. We hebben slechts den naam der « lieve tropische bloemen », waarachter deze schrijfster schuil gaat : « Melati van Java », te noemen, om onzen lezer aangenaam verrast te zien. En met hem zal een breede schare van lezers en lezeressen — lezeressen vooral — erkentelijk uitroepen : « Melati! Die mag zeker in een reeks van letterkundigen niet ontbreken. »

En dan is er nog een bepaalde categorie van lezers, die wij hebben in te lichten : die van de *Katholieke Illustratie*. Ook zij vonden den naam van mejuffrouw Sloot nooit in de kolommen van dit tijdschrift, maar heur pennenaam : « Mathilde », kennen zij des te beter, en wij zijn er zeker van, dat dit pseudoniem een glimlach van dankbare voldoening op hun gelaat roept.

Reeds in het begin van haar letterkundige loopbaan...

Maar zoover zijn wij nog niet.

Nicolina Maria Christina Sloot werd 13 Januari 1853 geboren te Semarang (Java) en had het geluk intelligente, ontwikkelde ouders te bezitten, die aan

de verstandelijke opvoeding hunner kinderen veel lieten gelegen liggen. Onze toekomstige schrijfster was daarbij vlug van begrip en kon dan ook op driejarigen leeftijd al lezen — een vroegtijdige letterwijsheid, welke niet zoo vaak voorkomt. Maar ook met de pen was de kleine Marie — bij dezen, haar tweeden naam werd zij genoemd — al heel spoedig vertrouwd; bovendien begaafd met een levendige fantazie, stelde zij reeds op 6 jarigen leeftijd een vertelling te boek. Gaandeweg ontwikkelde haar schrijflust zich zoo, dat zij, vooral na haar 12e jaar, het eene cahier na het andere vulde met drama's, novellen en geschiedkundige opstellen!

Was dit alles nog kinderwerk, dat zelfkennis in portefeuille deed houden, op haar 17e jaar maakte mejuffrouw Sloot haar eersten ernstigen historischen roman : *Voor God en Koning*, welken zij waardig keurde in 't licht te verschijnen. Zij keerde juist in die dagen naar Europa — waar zij ook vroeger al geweest was — terug en toen verscheen haar eersteling bij den wakkeren Rotterdamschen uitgever G. W. van Belle, onder het pseudoniem « Mathilde ».

Van toen af werkte de vlugge pen van onze romancière schier onverpoosd en met zoo gelukkigen uitslag, dat « Mathilde » en « Melati van Java » beiden aanspraak kunnen maken op een breedere plaats in onze boekenkast dan menige andere beoefenaar der letteren.

Reeds in het begin van haar letterkundige loopbaan mocht « Melati van Java » — beschouwen wij eerst wat mej. Sloot onder dit pseudoniem schreef — de aandacht trekken van niemand minder dan Busken Huet, die waarlijk niet aan den eersten litterator den besten een zijner *Fantasien en Kritieken* wijdde. Melati's *Juweelkistje van tante Jet* en vooral haar *Dochter van den molenaar* hadden hem — men schreef toen 1874 — « reeds eenigen tijd geleden de gunstigste meening van (haar) talent doen opvatten. » En zooveel belang

stelde hij in de « smaakvolle schrijfster », (naar wier levensloop hij, afgaande op hare novellen, giste) dat hij haar roman *De jonkvrouwe van Groenerode* tot aanleiding koos, om een vriend te zijn, die feilen toonde. (1) Om de aandacht van zulk een vriend te trekken, zou men er toe kunnen komen met opzet feilen te begaan.

Door dezen gezaghebbenden criticus en door den hoofschen prof. ten Brink, die haar *Jonkvrouwe* van een « Inleidend Woord » deed vergezeld gaan, was Melati nu voorgoed voorgesteld aan het Nederlandsche publiek, dat zij zou blijven boeien. Beurtelings voerde zij haar lezers naar het heerlijke Insulinde, waarvan bewoners en natuur, zeden en gebruiken haar een schoonen achtergrond voor haar verhalen aanboden, beurtelings naar het goede, oude vaderland, waar zij niet minder bekoorlijke en treffende episoden doet plaats vinden. En waar zij haar verhalen ook deed spelen, steeds paarden deze, zij het niet altoos in dezelfde mate, boeiende verwikkelingen aan typische persoonsbeschrijvingen. steeds legden zij een gunstig getuigenis af van de levendige fantazie der schrijfster en van haar gezonden kijk op de menschen.

Sommen wij even de voornaamste in boekvorm verschenen voortbrengselen van Melati's veder op : *De jonkvrouwe van Groenerode; De familie van den Resident; In de lente vergaard* (bundel novellen, o. a. *De dochter van den molenaar*); *Fantaziën*, I en II (bundels novellen); *Fernand; Angeline's beloften; Van slaaf tot Vorst* (historisch uit de geschiedenis van Indië); *La Renzoni: Eigen schuld; Het viooltje van St. Germain; Ontmaskerd; Dorenzathe; Miss Campbell; Hermelijn; Kijkjes in onze Oost; De gesluierde schilderij; Rosa Marina; Verdwenen; Waarheen?; Nazomer; In eigen huishouden; In extremis* (drie novellen); *Prada; Herfstdraden; Bonte Wimpels* en

(1) *Litterarische Fantasien en Kritieken*, zestiende deel.

De freule, beide laatste werken uitgekomen in 't najaar van 1897.

Dat wil nogal wat zeggen, niet waar? Al die boeken te bespreken zou wel een gansche aflevering van *Het Belfort* eischen. Beperking dus.

Vele werken van Melati hebben een karakteristieken familietrek gemeen: zij schetsen een vrouw, die de hoofdrol, neen meer, den *beau rôle* vervult en wier voorbeeld weldadig werkt op de andere personen. Ja, de schrijfster mag gaarne het goede, dat door een der voornaamste mannelijke personen harer verbeelding verricht wordt, doen geschieden onder den invloed van die bevoorrechte hoofdpersone, wier karakter zij nog meer doet uitkomen, door naast haar eenige minder edel bewerktuigde seksegenooten te stellen.

Zoo hebt ge in *Verdwenen* de moedige, standvastige Reyna, die onbeschroomd, hoewel met weedom in 't harte, zelfs haar levensgeluk opoffert aan haar plicht: 't gehoorzamen aan een nukkige stiefmoeder, die eerst haar jeugdiger vriendin was, en 't trouw blijven aan haar verdwenen, zwakken bruidegom. In *Hermelijn* het eenvoudige, doch energieke meisje, dat vol hoop in Indië haar man gaat vinden, haar illusiën vervlogen ziet, maar toch door onverstoorde zachtheid en zelfopofferende plichtsbetrachting de liefde van den echtgenoot, wien zij werd opgedrongen, weet te winnen. In *La Renzoni* verschijnt de heldin in de gedaante van een ongehuwde tante, wier gansche leven één lange zelfopoffering is voor haar naasten, in wier geluk zij het hare vindt. De roman *Rosa Marina* doet u een argeloos meisje, een onervaren echtgenoote bewonderen, die haar echtvriend, voor wien zij aanvankelijk slechts een ideaal schildersmodel is, tot ander inzicht brengt. *Waarheen?* en *Vacantie* schetsen u jonge meisjes, die zich kloek een eigen weg banen in de heerschzuchtige wereld; *In Extremis* en *Van slaaf tot Vorst* echtgenooten, wier zelfopofferend plichtbesef liefde vervangt en liefde kweekt; in *Bonte Wimpels*,

een harer beste werken, waarin ook aan den stijl veel zorg is gewijd, een moedige onderwijzeres, bij wie een oud-leerling verstandigen raad, trouwen steun en zelfopofferende hulp vindt voor 't volbrengen van zijn zwaren plicht : 't huwen « met den handschoen » van het meisje eens vriends, welk meisje en hij elkaar wederkeerig hebben leeren beminnen.

En zoo zouden wij door kunnen gaan. Ter voorkoming van verkeerde oordeelvelling zij er intusschen op gewezen, dat van eenige vooringenomenheid tegen den man bij de schrijfster geen sprake is. In *Prada* b. v. is het een mannenfiguur, een verminkt officier, die op zijn geheele omgeving een veredelenden, verheffenden invloed uitoefent.

Denk echter niet, dat Melati's werken door dien familietrek op elkander gelijken. Even afwisselend als de Indische natuurtafereelen, wier schoonheid zij met blijkbare voorliefde maalt, is haar letterkundige arbeid. Haar verbeelding doet haar steeds nieuwe verwikkelingen, nieuwe toestanden aan de hand — en bij dat alles overschrijdt zij de grenzen der waarschijnlijkheid niet, noch bij de vaak voortreffelijke schildering der karakters, noch bij de aaneenschakeling der gebeurtenissen.

Hoewel het niet haar genre is, heeft zij zich toch, en met goed gevolg, enkele malen op het terrein van den historischen roman begeven. Vooral *Van slaaf tot Vorst* mag uitstekend geslaagd genoemd worden. Waarheid en verdichting gaan op de meest gelukkige wijze hand aan hand; 't geheel geeft een even aanschouwelijk als leerrijk beeld van het leven in onze Oost in de tijden, dat Johan van Hoorn er Gouverneur-Generaal was. De oorzaken van het verval der Oost-Indische compagnie deden haar menige typische bijzonderheid invlechten.

Minder gelukkig is de schrijfster geweest met *In eigen huishouden*, een dagboek-verhaal, de ervaringen bevattend van een bijster onbeduidend mevrouwtje

of laten we liever zeggen van een pas getrouwd bakvischje. Het boek is hier en daar zelfs vrij langdradig, want het jonge mevrouwtje boezemt den lezer niet genoeg sympathie in, om hem veel belang te doen stellen in haar - overigens zeer loffelijke — pogingen, om een goede huishoudster te worden; haar teleurstellingen laten hem onverschillig. De tactvolle schoonmoeder, die altijd nog een wakend oog blijft houden op haar geliefden zoon, is een veel aangenamer persoonlijkheid.

Ook haar jongste werk, *De freule,* een boek voor de rijpere jeugd, is minder gelukkig. Wij missen er de natuurlijkheid der personen, den spannenden loop der zaken. Indien wij de voorrede goed begrijpen en het boek een vertaling naar het Poolsch is — het hadde zonder schade voor Melati's en onzer letteren naam onvertaald kunnen blijven.

Naast *Bonte Wimpels* achten wij haar schoonste werk den roman *Verdwenen,* waarvan de karakterschets der heldin — de fiere, moedige, zich zelf beheerschende Reyna, die gehoorzaamt aan heur tot haar tweede moeder verheven nukkige vriendin; trouw blijft aan haar zwakken verloofde, hoewel deze haar edelmoedige pogingen, om hem ter zijde te staan, met een laffe vlucht beloont; den lagen laster koen veracht en het menschelijk opzicht met voeten treedt; geen eigenbaat kent en in alles haar plicht nauwlettend betracht — waarvan de karakterschets dezer koninklijke figuur gerust kan gesteld worden naast de voorstelling van de welbekende *Eline Vere,* die heel wat minder te doorstaan had dan Reyna, maar de kracht miste om haar leed te verduren. Couperus' stijl moge dien van Melati in haar gezelligen schrijftrant al overtreffen, zijn woordenkeus zorgvoller zijn, in helder inzicht in het menschelijk hart, het jonkvrouwelijk gemoed en in talent om met gloed en verve belangrijke en spannende verwikkelingen te ontwerpen, behoeft zij niet voor hem onder te doen. En waarin zij

verre boven den profeet van het « noodlot » staat : haar *Verdwenen* ademt een gezonden, een levenwekkenden geest; er gaat van dat boek een aansporing ten goede uit, terwijl *Eline Vere* een verweekelijkenden invloed uitoefent en ziekelijk-dweepende jonge dames stijft in haar lafhartig gesteen over grootendeels ingebeelde smarten.

Zeiden wij in den aanvang, dat Melati reeds bij 't begin van haar literaire loopbaan de algemeene aandacht trok, en kunnen wij getuigen, dat ieder nieuw boek van haar nog altijd met graagte wordt ontvangen, met genoegen gelezen door de breede schare, die bibliotheken doet bloeien en leesgezelschappen in 't leven houdt, van « Mathilde » — hier komen wij aan het tweede pseudoniem van mejuffrouw Sloot — kunnen wij niet hetzelfde zeggen.

Of Mathilde's werken dan beneden die van Melati staan? Dit allerminst. Hooren we b. v. eens, wat een bevoegd beoordeelaar, wat J. R. v. d. Lans schrijft (1) naar aanleiding van haar (later ook onder den pennenaam Melati van Java verschenen) novelle *De nieuwe mevrouw Verhooghe,* waarin de langzame, weldadige gedaanteverwisseling wordt geschetst, welke een verwaarloosd gezin onder den invloed eener voorbeeldige tweede moeder ondergaat :

« Wie dit verhaal gelezen heeft, zal moeten erkennen, dat de schrijfster het genre meester is, als misschien geen ander onder ons. Hier hebben we vooreerst een uitstekend gevonden verwikkeling, zonder afgezaagde *trucs,* zonder romaneske toevalligheden, een greep uit het dagelijksch leven en toch niet alledaagsch, neen idealistisch genoeg van opvatting om te verheffen en zelfs ongezocht te stichten. Die verwikkeling is zoo geleidelijk in haar verloop en tevens zoo kunstig uitgesponnen, dat zij de illusie

(1) *Katholieke Gids,* 2e jaargang.

der werkelijkheid vereenigt met de spanning van het meest avontuurlijke verhaal. Meesterlijk vooral is de ontwikkeling der karakters, *ontwikkeling* is hier het rechte woord, wijl die karakters met geen enkel woord worden beschreven, maar zich vanzelf openbaren in de gesprekken en handelingen, met andere woorden, zich in de actie ontwikkelen. En dat alles gaat met een gemak, een natuurlijkheid, een ongedwongen manier van zeggen, die telkens de *novelliste de race* verraden. »

Een dergelijk oordeel nu zullen alle werken van Mathilde, het eene meer, het andere minder, uitlokken en het is een vaststaand feit, dat onze schrijfster bij alle lezers, die haar werken leerden kennen, in blakende gunst staat.

Maar waaraan is dan de minder algemeene bekendheid van Mathilde toe te schrijven? Heeft zij zooveel minder geschreven dan Melati? Dit ook niet. Ziehier een lijstje van haar voornaamste pennevruchten :

Voor God en Koning (historisch-romantische novelle uit het einde der vorige eeuw); *Euphrosyne* (novelle, ook met historischen achtergrond); *Twee moeders; De Engel der Bergen; De Tjierda's; Nathalie; Juliaan en Juliane; Het hangende zwaard; Anonciade; Louise Florinska; Genezen; Irene; In den vreemde; Uitgeweken; Michaël de zanger* (historisch uit de Fransche omwenteling); *Weergekeerd; Het geheim van Duberly; De Amerikaansche;* het groote, in prachtuitgave verschenen historische werk *Jeanne d'Arc*, benevens vele kleinere novellen en schetsen, eenige kinderboekjes en ettelijke werkjes voor de rijpere jeugd.

Weder een eerbiedwaardig lijstje, niet waar, al zijn deze werken ook niet van zoo grooten omvang, als Melati er schreef. En wat opmerkelijk is : Mathilde moge al eens een of ander type aan Melati ontleenen — de gep. kapitein in *Fernand* en de ex-bierbrouwer in *De Amerikaansche* gelijken elkaar in menig opzicht — in haar verhalen is zij steeds oorspronkelijk, al blijft zij ook in de meeste daarvan getrouw aan haar

streven, de hoofdrol toe te bedeelen aan eene onder hare zusters uitmuntende vrouwe, wier invloed bij alles en ieder ten goede werkt. Haar verbeeldingskracht houdt met haar pen gelijken tred.

Wat dan wèl de reden mag zijn van Mathilde's mindere populariteit? Deze: zij schreef voor Katholieke tijdschriften, vooral voor de *Katholieke Illustratie*, en liet, waar Melati zich, om den term te bezigen, op « neutraal » terrein bewoog, goed recht wedervaren aan haar oprecht geloovige inborst, haar innige Katholieke overtuiging. Uit Mathilde's werken straalt godsdienstzin, spreekt een kinderlijke overtuiging, een vertrouwvolle onderwerping aan Gods alles bestierende hand.

Kon v. d. Lans terecht zeggen (1), dat wat Melati van Java schreef « voor velen harer Katholieke landgenooten tot dusver nog een gesloten boek » bleef, voor de niet-Katholieke landgenooten zijn onze werken, onze tijdschriften altegader gesloten boeken, is onze letterkunde een *quantité négligeable.*

Maar van den anderen kant — in de *Inleiding* tot deze artikelen werd er reeds op gewezen — hebben wij ook de hand in eigen boezem te steken: wij schonken niet altijd genoeg aandacht aan onze eigen auteurs, hoewel toch hun werk zoo terecht een « apostolaat » mag genoemd worden, een apostolaat ter verspreiding van goede beginselen, gezonde opvattingen op godsdienstig en zedelijk gebied. Gelukkig komt hierin verbetering. 't Zou thans niet meer gebeuren, dat een werk als Mathilde's *Jeanne d'Arc* onbesproken bleef, zooals met dezen ernstigen geschiedkundigen arbeid indertijd geschied is. Onze tijdschriften toch beginnen hoe langer hoe meer het belang ook van belletrie en historisch-romantische verhalen in te zien.

't Moet echter voor mej. Sloot verre van aangenaam zijn geweest, bij haar eigen geloofsgenooten niet overal de erkenning te vinden, waarop zij recht kon doen

(1) *Katholieke Gids*, ibid.

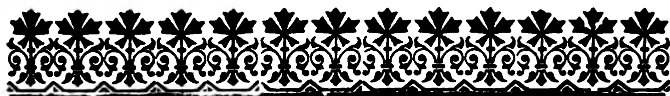
gelden. Des te levendiger mag haar voldoening wezen, dat zij als Melati van Java zeer werd gewaardeerd en in staat was onder het groote publiek die denkbeelden en gevoelens op maatschappelijk en zedelijk gebied te verspreiden en te verdedigen, welke door andersgezinde auteurs maar al te veel worden aangevallen en ondermijnd. En nog gaat zij aldus stil haar weg, het woord van Chateaubriand tot richtsnoer kiezend : « Pour démontrer l'influence d'une institution morale ou religieuse sur le cœur de l'homme, il n'est pas toujours nécessaire, que l'exemple rapporté soit pris à la racine même de cette institution; il suffit qu'il en décèle le génie. »

't Wordt inmiddels tijd, dat wij de schets van mej. Sloot voltooien. Gewezen zij dan nog op deze bewijzen der erkenning van haar verdiensten : in 1893 werd zij benoemd tot lid der « Maatsch. van Nederlandsche Letterkunde » en bijna al haar werken werden onmiddellijk na hun verschijnen vertaald in het Duitsch — o. a. in *Alte und Neue Welt, Germania, Kölnische Volkszeitung, Deutsche Hausschatz,* enz. — Fransch, Engelsch, Deensch, Italiaansch en misschien ook nog in andere talen, wat na te gaan zou zijn, indien de loffelijke gewoonte bestond, den auteurs steeds kennis te geven van de lotgevallen, hun geesteskinderen in den vreemde beschoren.

Behalve haar romantischen arbeid leverde mej. Sloot anoniem of onder andere pennenamen ook vele artikelen over historische, literaire en andere onderwerpen in tijdschriften *(De Portefeuille, Nederland, Huisvriend, Katholieke Gids, De Wetenschappelijke Nederlander, De Wachter, Dietsche Warande)* en verschillende jaarboekjes.

Een werkzaam en nuttig besteed leven, voorwaar! Moge het mej. Sloot gegeven zijn nog veel voor onze letteren te kunnen doen. Aan talent en werklust ontbreekt het haar niet.

Den Haag. A. J. OOSTDAM.

DE WINTER OOK KAN LIEFLIJK ZIJN.

De lente is heên, de zomer uit;
daarom zal ik niet klagen.
— Ik min hun' zang, hun blij geluid;
zij mogen weêrom dagen. —
Maar, 'k ken een ander liedekijn :
de winter ook kan lieflijk zijn.

Wat scheelt mij dat de zonne moe
den dag maar open doet en toe
vol smoor en grauwigheid;
als ik zijn lieve nevels min
met duisterheid en grauw daarin,
vol enkelverwigheid.
Dan menge ik water in mijn wijn:
de winter ook kan lieflijk zijn.

Dat 't wintert, brimmelt, sneeuwt en vriest;
dat 't waait en buischt, en stormt en briescht,
zooveel het maar en lust;
ik min des winters wild gedrang,
zijn hard gestreel, zijn ruw gezang;
dan heb ik zielerust.
Is 't spelen grof, 't genot is fijn;
de winter ook kan lieflijk zijn.

De winterzonne daagt in 't hout
gekleed in purperwendig goud,
zoo statig en zoo groot.
De boomen weven aan den rand

van 't bonte kleed hun zwarte kant
    op donker donker rood;
het oosten zwemt in karmozijn :
de winter ook kan lieflijk zijn.

Laat maar den grauwen winternacht
verwandlen met zijn sneeuwenpracht
    der weiden grijs gewaad;
in 't zelverzoete spegelblad
de zonne boomen stil en mat
    met zacht en zoet gelaat.
Vaarwel o zomerzonneschijn;
de winter ook kan lieflijk zijn.

Al takken en al spillen, staan
de boomen nu met sneeuw belaan,
    met witgewolde vacht
en bladerloos zoo spreken zij
veel schooner en veel dieper mij
    als in hun' groene pracht.
Mij vaart noch blad noch vogelijn :
de winter ook kan lieflijk zijn.

Laat maar den vorst zijn adem gaan;
het veld vol zelveren halmen staan
    bij winterochtendstond;
het droomerig zonnewiel, zoo groot,
verrezen uit der nevelen schoot
    zoo wisselverwig bont,
daar tintlen in hun kristalijn...
De winter ook kan lieflijk zijn.

Daar ligt in 't zelvren morgenkleed
de lucht zoo openeerdig breed
    te scheemren wit en blauw.
Daarin zie 'k nu de boomen staan
met strepen verschen rijm belaan
    vertweelingd wit en grauw.
Spreekt van geen zomer 't herte mijn :
de winter ook kan lieflijk zijn.

De winterzonne valt in 't hout,
een loofwerk van het fijnste goud,
een kleenood uitgezocht
omsluit haar roode ronde leên,
en steekt haar als een edelsteen
in kunstig kantgewrocht;
gheel 't westen monkelt feestrobijn :
de winter ook kan lieflijk zijn.

Laat nu den langen avond neêr;
ik kom van uit de velden weêr
gezond en welgezind.
In 't huis waar nu het heerdvier brandt
daar reek ik mijne vrienden d'hand,
en... 't avondspel begint.
Wie koestert nu nog zomermin :
de winter ook kan lieflijk zijn.

De lente is heen, de zomer uit;
daarom zal ik niet klagen.
— Ik min hun' zang, hun blij geluid;
zij mogen weêrom dagen. —
Maar, 'k ken een ander liedekijn :
de winter ook kan lieflijk zijn.

Brugge. HORAND.

H. TAINE (1).

De naam van Taine bekleedt op de lijst der geleerden van onze eeuw eene eereplaats; zijne werken over wijsbegeerte, kunstkritiek en geschiedenis worden, zoowel wegens den inhoud als wegens hunnen vorm als meesterwerken bewonderd en gevierd. Het zou onzinnig zijn dit oordeel der geleerde wereld zonder onderzoek te bestrijden en de talenten en buitengewone gaven van Taine te willen ontkennen. Dank aan zijne groote geestkracht, aan zijne taaie en aanhoudende vlijt, aan zijn geoefend opmerkingsvermogen, aan zijne schitterende schrijfwijze, heeft hij werken tot stand gebracht, die zijn naam aan de vergetelheid zullen ontrukken.

Is het onbillijk, zonder reden den wetenschappelijken naam van Taine te gispen, niet minder onzinnig is het, hem voetstoots op het gezag zijner geestverwanten aan te nemen. Met allen eerbied voor de verdiensten van den geleerde, kan men zijne werken aan den toets van het gezond verstand onderwerpen, en hunne gebreken en tekortkomingen aanwijzen. Wij weten bij ondervinding dat de zoogenaamde geleerden bij het beoordeelen van boeken zich niet zoo zeer door de waarde der pennevruchten, als door de politieke en godsdienstige overtuiging van den schrijver laten leiden; dat zij daarom alles wat met den positieven godsdienst strijdt ophemelen en prijzen, daarentegen al wat eenigzins de christelijke beginselen huldigt of doodzwijgen, of laken en afbreken. Een werk dat den stempel der vrije gedachte draagt is enkel daardoor groot, verheven, diepzinnig en onovertroffen; draagt het niet dezen stempel, wordt het als onbeduidend, zonder wetenschappelijke waarde veroordeeld.

Niemand zal ontkennen dat deze volslagen willekeurige kritiek geen aanspraak kan maken op wetenschappelijke degelijkheid. De nieuwere philosophie vooral welke steeds op hare vrijheid, hare onafhankelijkheid boogt, en met verachting op de oudere wijsgeeren nederziet, omdat zij, volgens haar oordeel, aan den leiband van het dogma liepen, en alle vrijheid aan het geloof opofferden, moest meer eerbied voor hare beginselen hebben, en zich nooit zonder nader onderzoek over een werk uitlaten.

---

(1) *H. Taine* par Amedée de Margerie, doyen de la Faculté catholique des Lettres à Lille. Deuxième édition. 1 Vol. 486 bladz. Paris, Librairie de Ch. Poussielgue.

Waarom niet praktisch uitgevoerd wat men theoretisch verkondigt : niets dan de waarheid te zoeken; wijl men feitelijk slechts zoekt het partijbelang te dienen. Niemand zal het ons daarom euvel duiden, wanneer wij op het voetspoor van bovenstaand werk, de grove fouten en misvattingen van Taine bespreken en uiteen zetten.

De schrijver verklaart in zijne voorrede dat hij het als een eersten plicht betracht de leer van Taine onvervalscht en volledig weer te geven, en dezelve met volmaakte vrijheid aan de kritiek te onderwerpen. Gaarne brengt hij hulde aan de zeldzame talenten van Taine op het gebied der ervaringswetenschap, aan zijne verbazende gaven en uitmuntende eigenschappen op kunst- en letterkundig gebied, maar hij vergt ook het recht het wetenschappelijk stelsel van Taine vrij te onderzoeken en te betoogen, dat het valsch en doodend is voor alle wetenschap en alle zedelijkheid.

Het werk bestaat uit drie groote afdeelingen welke achtervolgens Taine als wijsgeer (bl. 183), als letterkundige en kunstenaar (bl. 308) en als geschiedschrijver (bl. 467) beschouwen.

Het eerste deel aan de wijsbegeerte gewijd behelst de volgende hoofdstukken : Eerste werken van Taine. Nominalisme en Sensualisme. De zinnelijke waarneming. Het geheugen. Het bewustzijn; de geestvermogens; het *Ik*. De wetenschap. Beschouwingen over 's menschen leven.

Reeds in zijn eerste werk *(Les philosophes français au XIXme siècle)* stelt Taine een beginsel op, dat de verkeerde strekking van zijn stelsel volkomen kenschetst. Volgens hem moet men in het beoordeelen eener philosophie zich niet laten leiden door hare praktische gevolgen. Onzinnig is het, eene leer te veroordeelen omdat zij tot gevolgtrekkingen voert onbestaanbaar met de goede zeden, en de maatschappelijke orde. Omgekeerd bewijst men niets voor de waarheid eener leer, wanneer men toont, dat zij aan de hoogste behoeften en wenschen der ziel beantwoordt.

De valschheid van dit beginsel blijkt uit de geschiedenis der wijsbegeerte. Alle stelsels vereenigen steeds het speculatieve en praktische doel; zij trachten voor den geest een licht te ontsteken, en den wil den rechten weg te wijzen. Deze overeenstemming van alle met elkander strijdende stelsels spruit voort uit het wezen der philosophie, welke alleen in staat is het laatste woord te zeggen over de natuur der dingen, en het einddoel van 's menschen streven en werkzaamheid.

Maar Taine verdedigt een ander begrip der wijsbegeerte in de volgende beweringen.

Het wezen bestaat uit een groep feiten.

Deze feitengroep is ook de bestemming van het wezen.

Het wezen bereikt of mist zijne bestemming, naar gelang de omstandigheden zijn streven bevorderen of beletten.

De omstandigheden zijn den mensch nooit gunstig, daarom bereikt hij nooit zijn bestemming.

De eerste bewering is het zuiver phenomenisme, dat slechts verschijnselen erkent, en den geest alle kennis van den grond der verschijnselen ontzegt.

Volgens het tweede beginsel worden het wezen, de groep der feiten, de bestemming vereenzelvigd, dat is Taine laat geen doel, geene bestemming tot haar recht komen.

In het derde voorstel spreekt Taine, met zich zelf in duidelijke tegenspraak, als iedereen van streven naar een doel in de toekomst te bereiken, en derhalve met de tegenwoordige feitengroep niet samenvallend.

Het laatste beginsel huldigt het treurig pessimisme, dat een logisch gevolg is van ieder theorie, welke geen rekening houdt met de onsterfelijkheid der ziel en het bestaan van God.

De verklaring welke Taine van de oorzaak geeft is een belangrijk punt van zijne philosophie, en verspreidt een helder licht over zijne leer.

Een feit is oorzaak van andere feiten, wanneer men uit hetzelve het wezen, de betrekkingen en veranderingen van andere feiten kan afleiden. Iedere oorzaak is een feit even als de andere feiten.

Deze bepaling moet verbazing wekken. Het gezond verstand leert ons dat de oorzaak hare werking voorafgaat. Want hoe zal zij werken, en door deze werking iets voortbrengen, indien zij slechts na het gevolg bestaat? De oorzaak door Taine bedoeld, werkt alvorens te bestaan, omdat zij door hare gevolgen werkelijk wordt.

De tweede bewering : iedere oorzaak is een feit vernietigt en heft alle oorzaak op. Het feit, iets wat begint en ontstaat is veroorzaakt, derhalve is ieder oorzaak volgens Taine, veroorzaakt, afhangig van eene andere oorzaak. Maar dewijl Taine geene eerste oorzaak (welke zonder veroorzaakt te zijn, aan alle ondergeschikte oorzaken het zijn en werken verleent) erkent, komt hij tot het onvermijdelijk besluit, dat er geene oorzaken, geen wezens bestaan.

Ziedaar het grondeuvel van alle immanente metaphysiek, die de wereld tracht te verklaren door eene oneindige reeks van feiten, welke elkander wederkeerig het aanzijn geven.

Het feit der zinnelijke waarneming is de eenige oorzaak van al ons denken en weten. Deze bewering, eene hypothese welke waar en valsch kan zijn, moet door den philosoof met de meeste zorg onderzocht en van alle zijden beschouwd worden. Hoe handelt nu Taine? In zijn beroemd werk : *De l'Intelligence*, waar hij den oorsprong der menschelijke kennis zoekt te verklaren, stelt hij deze hypothese op niet als zoodanig, maar als een onbestreden, onbetwistbaar, uitgemaakt axioma. Op deze wijze ontzegt hij alle wetenschappelijke waarde aan zijn werk, daar men hem steeds met recht zal vragen : waar zijn de bewijzen uwer hoofdhypothese?

De theorie van Taine omtrent het waarnemen der buitenwereld loopt op het scepticisme uit. Dit gevolg kan niet ontweken worden door elke theorie, welke de verbinding van den geest met de zinne-

lijke voorwerpen afsnijdt. Indien wij bij middel van onze zintuigen niets buiten ons waarnemen, zal de meerdere ontwikkeling van ons verstand ons niet tot de zekerheid van het bestaan eener buitenwereld brengen. Steeds zal de twijfel ons kwellen, of zij misschien eene loutere werking van onze kenvermogens is.

Hetzelfde geldt van het geheugen. Taine schrijft belangrijke en zeer schoone bladzijden over dit hoofdstuk der psychologie, maar twee voorname punten laat hij in het duister. Hij geeft geen rekening van ons begrip van het verledene, en verklaart niet het feit der herkenning (wanneer wij ons iets herinneren, herkennen wij een denkbeeld als reeds in ons verleden bewustzijn bestaan hebbende) dat het wezen van ons herinneringsvermogen uitmaakt.

De psychologie stelt onder andere drie vragen : welk is het voornaamste hulpmiddel bij het zielkundig onderzoek? Wat en welke zijn onze vermogens wanneer wij voelen, denken, willen? Wat is het *ik*.

Deze drie vragen worden door Taine in den geest van het materialisme, thans positivisme geheeten, beantwoordt. De psychologie wordt physiologie en natuurwetenschap; de vermogens zijn slechts namen, opschriften, titels zonder inhoud noch waarde; het *ik* is niet iets zelfstandigs, blijvend, enkelvoudig en ondeelbaar, het is eene doorgaande reeks van elkander opvolgende toestanden.

In de drie laatste hoofdstukken van het boek poogt Taine onze begrippen uit de zinnelijke waarneming af te leiden. Ongelukkig laat hij de hoofdbegrippen der wetenschap buiten zijne beschouwing. Hij wijdt vijf regels aan het belangrijk causaliteitsbeginsel, zonder welk alle wetenschap onzin is. Maar Taine die het begrip van oorzaak had vernietigd, kon moeielijk een beginsel begrijpen steunend op dit begrip.

Te vergeefs zoekt gij bij Taine eene verklaring van de zedenwet en de zedelijke verplichting. Wie even als Taine de vrijheid van den mensch ontkent moet alle zedelijke banden verwerpen.

Wie den inventaris der menschelijke denkbeelden opmaakt, vindt onvermijdelijk in het algemeen bewustzijn der menschheid het begrip van God, en de onomstootelijke overtuiging van zijn bestaan. Hij moet, wil hij eerlijk te werk gaan, na volbracht onderzoek, deze overtuiging bevestigen, of als dwaling brandmerken.

Maar indien hij, even als Taine, over dit begrip geen woord rept, of zich van hetzelve vrijmaakt, door *a priori* de mogelijkheid van het bovenzinnelijke te ontkennen, en desniettemin beweert den geheelen inhoud van ons kenvermogen te hebben ontleed, dan verbeurt hij alle gezag op het gebied der philosophie en verklaart zich overwonnen, omdat hij den strijd ontloopt, dien hij beloofd heeft te aanvaarden en vol te houden.

Wie de werken van Taine met aandacht doorloopt, komt tot de overtuiging, dat zijn geest door logisch denken uitmunt en beheerscht wordt. Als letterkundige en wijsgeer schildert hij de treffendste tafereelen, in de geschiedenis houdt hij zich steeds bezig met handelende personen,

in zijne kritiek over kunstwerken waardeert hij slechts de pracht, de kleur en weelde, en desniettemin gehoorzaamt hij aan zijne « heerschende eigenschap », aan de wet van een wetenschappelijk, ja wiskundig karakter, aan de wet der logica. Hierin ligt en zijne kracht en zijne zwakheid; het geheim van zijne macht en van zijne tekortkomingen. Buitengewoon begaafd, vlug van begrip en opvatting, scherpzinnig en zeer belezen, laat hij zich verleiden om te snel en te spoedig te oordeelen en te besluiten. Hij is te zeer gehecht aan bepalingen en formule's, waaraan hij de werkelijkheid, het zedelijk bewustzijn en alle levensverschijnsel opoffert.

In zijn oog is ieder vraagstuk een dynamisch probleem: zoowel de zichtbare wereld en het denkend wezen, als een kunstwerk of geschiedkundig feit. Iedere dezer vragen wordt tot hare eenvoudigste elementen herleid en opgelost met de onverbiddelijke strengheid van den wiskundige of de stugheid van een syllogisme, al moet ook de werkelijkheid miskend en verminkt worden.

Wanneer hij een schrijver of kunstenaar bespreekt, onderzoekt hij vooreerst zijn ras, het midden en den tijd waarin hij leefde, en uit deze gegevens besluit hij door inductie wat de man moet geweest zijn; na zijne hoofdeigenschap begrepen te hebben, velt hij bij deductie een oordeel over zijne daden en werken. Hij stelt zich de verhoudingen en de werkzaamheid van het geestesleven te eenvoudig voor, en meent uit ééne « heerschende eigenschap » als b. v. de verbeelding, een genie als Shakespeare te kunnen verklaren evenals in de hoogere meetkunde uit ééne formule verschillende figuren worden afgeleid.

Wil hij de natuur van het ideaal in de kunst bepalen, dan vestigt hij zijne aandacht op het min of meerdere algemeen nut van het kunstwerk, en verliest het geheimzinnig hoofdelement — de schoonheid — uit het oog.

Onze moderne esthetica, zegt hij, verschilt van de oude, omdat zij geen dogmatisch, maar een historisch karakter draagt. Vroeger begon men met de bepaling van het schoone; de moderne methode beschouwt de kunstwerken als feiten en voortbrengselen, en zoekt hun karakters en oorzaken.

Beschrijft hij den oorsprong van het hedendaagsche Frankrijk, dan stelt hij als beginsel het onwrikbaar vertrouwen op de abstracte rede, welke de maatschappelijke orde vernietigde om na de regeeringloosheid der revolutie de alle vrijheid versmorende centralisatie van Napoleon in te voeren.

Wat in deze lijst niet past — de parlementen onder de vroegere regeering, het werk van de Constituante, de invloed der buitenlandsche gebeurtenissen — komt bij Taine niet in aanmerking en wordt over het hoofd gezien.

De « heerschende eigenschap » zal Taine tot het determinisme en de ontkenning van den vrijen wil voeren. Het determinisme vormt, volgens zijne verkeerde meening, den grondslag van allen vooruitgang, van alle wetenschappelijke kritiek.

Bijgevolg zal hij de producten van den geest en de geschiedkundige feiten in het licht van dit stelsel beschouwen en beoordeelen.

Hoewel men in onze dagen met het determinisme dweept, blijft het gezond verstand protest aanteekenen, en hetzelve als eene dwaling veroordeelen, welke een noodlottigen invloed op Taine heeft uitgeoefend, zoowel in zijne wijsgeerige als historische werken.

Volgens zijne leer is het begrip een naam gebruikt om eene reeks van onmogelijke ervaringen te beduiden; het teeken is een verzamelwoord van een reeks van beelden, het beeld is het resultaat van eene reeks zinnelijke waarnemingen, en de zinnelijke waarneming het gevolg van eene reeks moleculaire bewegingen.

In dit stelsel is geene plaats voor verschijnselen op het geestelijk gebied, voor een onstoffelijk en onsterfelijk beginsel, voor eene oneindig volmaakte oorzaak, alles is stof en wordt uit stof verklaard; de stof is de bewegende kracht van staat en maatschappij en de oorsprong van alle verschijnselen. Uit louter ijver om beweging te zien, vergeet de man dat geen beweging mogelijk is, zonder een iets dat zich beweegt.

De wetenschappelijke schijn zal niemand bedriegen; trots al zijne pogingen strandt Taine op de klip van het materialisme, en daarom moet zijn werk, hoe rijk ook aan heerlijke tafereelen, aan geniale opmerkingen, eene mislukte poging genoemd worden, om het menschelijk verstand en zijne werkzaamheid wetenschappelijk te verklaren.

Het zal niemand verwonderen dat Taine met minachting spreekt van de scholastieken; zijne onbekookte uitvallen — *telum imbelle sine ictu* — missen hun doel en bewijzen alleen zijne schromelijke en verregaande onwetendheid. Deze blijkt te meer uit zijne honderd malen wederlegde opwerpingen tegen de methode der scholastieken.

« De middeleeuwsche philosophie, door het onveranderlijke dogma gekluisterd, kon niet wetenschappelijk te werk gaan, omdat de oplossing der gestelde vragen vooraf bekend was. »

Vooreerst zijn er talrijke vragen, die in geen verband staan met het dogma.

Tweedens is de ware wijsgeer dankbaar voor het licht dat hem uit de openbaring tegenstraalt, en neemt gaarne kennis van de oplossing eener vraag. Want op deze wijze ontgaat hij aan het gevaar van op dwaalwegen te geraken, en maakt zich de oplossing uit wijsgeerige beginselen gemakkelijk. Hierdoor geeft hij geenszins zijne wetenschappelijke onafhankelijkheid prijs, omdat hij aan de openbaring niets ontleent, alvorens ze als een goddelijk werk erkend te hebben.

Of moeten wij om eene vraag te onderzoeken de oogen voor het licht sluiten en in de duisternis van den twijfel rondtasten? Het eenige wat men redelijk kan eischen is, dat de wijsgeer, welke de reeds gekende waarheid onderzoekt, zich rekenschap geeft van zijne overtuiging, en met goede trouw de opwerpingen van hun bedriegelijken schijn ontdoet. Dit deden met meesterhand de scholastieken van Thomas tot Suarez, tot welzijn en vooruitgang der wetenschap.

« Maar de scholastieken houden zich met onnoozele, nietige, beuzelachtige vragen bezig ».

Taine behoefde slechts een handboek of beter de *Summa* van den H. Thomas open te slaan, om zich te overtuigen, dat hij eene grove onwaarheid schrijft wanneer hij laat doorschemeren dat de werkzaamheid der scholastieken zich tot deze nietige en nuttelooze vragen bepaalde.

Maar neen, deze mannen van het vrije onderzoek oordeelen uit de hoogte van hun zelfaanbidding *a priori*, zonder onderzoek, en de goede gemeente gelooft hun op hun woord!

Taine stelt zich ten doel de verschijnselen van het geestesleven uit hunne ware oorzaken te verklaren. Om dit doel te bereiken past hij op de letterkundige kritiek en de geschiedenis de strenge methode der wetenschap toe.

De ware oorzaken herleidt hij of wel tot eene persoonlijke, « het heerschend vermogen », of tot den invloed van ras, klimaat, omgeving en tijdsomstandigheden.

Deze oorzaken worden in de *Philosophie de l'art* ontvouwd, op de kunstwerken toegepast en bewezen bij middel van twee hoofdargumenten:

« De opgesomde oorzaken verklaren voor een groot deel de letterkundige werkzaamheid, dus verklaren zij dezelve in geheel haren omvang. »

« De werkzaamheid van het genie laat zich verklaren in de hypothese van een algemeen volstrekt determinisme dat alle vrijheid opheft. Dus bestaat de vrijheid niet, en het geestesleven is aan dezelfde wetten onderworpen, die de bewegingen der stoffelijke wereld regelen en beheerschen. »

Het eerste argument heeft geene wederlegging noodig. Het tweede gaat uit van eene bewering welke niet op alle feiten steunt, en door menig feit wordt weêrsproken. Daarbij is de conclusie willekeurig. De vraag omtrent de vrijheid van den wil is eene vraag aangaande een feit. Zoolang zij op het gebied der feiten niet is besproken en opgelost, blijven wij binnen de palen der gissing en hypothese, en al de aangevoerde beschouwingen brengen ons geen stap nader tot de kennis der waarheid.

Ziehier de wijze waarop Taine een genie als Shakespeare verklaart.

« Alle menschen zijn krankzinnig, en deze ziekte is ongeneeslijk omdat in den mensch geene blijvende kracht zetelt, die den geest tot de waarheid voert, en zijn gedrag naar de voorschriften van het gezond verstand regelt. Maar er bestaan graden van gekheid, de geksten zijn de mannen met verbeelding begaafd, en in deze keur van gekken bekleedt hij de eerste plaats, wiens verbeelding door rijkdom en macht uitmunt.

Zulke gek was Shakespeare, een onvergelijkelijk kunstenaar, omdat hij als onvergelijkelijke gek het leven dieper dan iemand begrepen en vertolkt heeft »

Bij het eerste lezen, denkt men dat Taine met den lezer een loopje wil nemen, maar bij nader onderzoek ontwaart men het logisch gevolg van een gesteld beginsel.

Taine verliest de relatieve onafhankelijkheid van het genie van de tijdsomstandigheden uit het oog; de groote mannen kunnen met hetzelfde recht vormers en producten van hun tijd genoemd worden, en deze vor-

mende kracht achter tijd en ras en familie spruit in de eerste plaats voort uit den innerlijken wezenskern van het individu.

Wie zal zich diets maken, dat de verbeelding alleen werken kan scheppen, waarin met weêrgalozen glans de dramatische handelingen, de diepst gestudeerde karakters, de zuiverste typen schitteren?

De verbeelding heeft voorzeker beelden in overvloed verschaft, maar de kunst heeft uit dezen overvloed met overleg gekozen. Het is eene psychologische dwaling aan de verbeelding het vermogen toe te schrijven, volgens de regels der kunst een keus te doen, en nog grooter onzin moet heeten het beweren dat zij in staat is karakters te scheppen en te ontwikkelen, en een treurspel samen te stellen, waarin de held gedurende vijf bedrijven in de moeilijkste verwikkelingen zijn karakter handhaaft en staande houdt.

Het kunstwerk heeft ten doel een voortreffelijk, buitengewoon karakter te openbaren op eene wijze, die in glans en volledigheid al het werkelijke te boven gaat. Zijn oorsprong ligt in de gunstige omstandigheden, maar hier voegt Taine den persoonlijken invloed van den kunstenaar bij, eene werkende kracht, die hij overal elders over het hoofd ziet en verwaarloost. Ware hij ééne trede verder gegaan, dan zou hij erkend hebben dat het genie eene der omstandigheden is, bekwaam, om de richting der kunst, der letterkunde, der zedelijke begrippen te bepalen en te leiden.

De mensch begrijpt het schoone en drukt het in zijne werken uit in het licht van eene wet welke het schoone beheerscht, hij schouwt met zijn geest een beeld wiens weêrgalooze schoonheid hij te vergeefs tracht te verwezenlijken.

Dit ideaal, onafscheidbaar van het begrip der volmaaktheid, komt bij Taine niet tot zijn recht, hoezeer hij op treffende wijze als voorwerp der kunst, het belangrijk karakter dat weldadig op ons leven werkt, beschrijft.

In de toepassing dezer beginselen verliest Taine soms het rechte pad, maar de aesthetica is buiten schuld, omdat het de psychologie is, welke hem parten speelt en tot valsche beweringen verleidt.

Terwijl hij schrijft onder den invloed van zijne vooroordeelen, verwaarloost hij volslagen de zedelijkheid in de kunst, en pleit ten voordeele van het vleesch ten koste van den geest.

Tot voorbeeld wijzen wij op zijn oordeel over de Grieksche kunst. Zonder de minste bemerking, keurt hij het begrip goed van de natuur en het leven, door de Grieksche beeldhouwers in hout en steen gebeiteld. Dit begrip, zegt hij, is gezond, verstandig en waar, vooral omdat de gedachte aan een ander leven afwezig is, of van te kleinen invloed om de zinnelijke en wulpsche vermaken te kunnen storen. Taine huldigt derhalve eene rein zinnelijke beschaving, welke onbekommerd om de toekomst, het vermaak als het einddoel van dit leven beschouwt.

In de oogen der grieksche meesters was het ideaal niet de denkende geest of de gevoelvolle ziel, maar het naakte lichaam van gezonde afkomst met schoone en evenredige lijnen, door werkzaamheid en oefening gestaald en gehard.

Overal elders heeft de beschaving het evenwicht der natuurlijke vermogens verbroken, het tegenwoordige aan het toekomstige leven opgeofferd. Men begrijpt dat Taine het vooral op de christelijke beschaving heeft gemunt, en den lezer wil overtuigen dat de chrlstelijke beschaving door de heidensche overtroffen wordt. Hij komt op dezelfde dwaling terug in de twee uitgebreide hoofdstukken van de *Philosophie de l'Art*, welke hij aan de schilderkunst van de renaissance in Italië en de Nederlanden heeft gewijd.

Taine's bewering verdient geene wederlegging, zij wordt door het gezond verstand onmiddellijk veroordeeld als een logisch gevolg van het materialisme, dat Taine in zijne zielkunde huldigt.

In een laatst artikel zullen wij Taine als geschiedschrijver beschouwen.

Dr A. Dupont.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

De Bruid van Quinten Metsijs, door HENDRIK DE MAREZ. Een verhaaltje in drie bedrijven. De Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen.

De lettervruchten die nu meest aftrek vinden, 't zijn deze die op een klein getal afdruksels, in prachtige uitgaaf, in 't licht gegeven worden.

Dit uitwendig kleed voor zijne *Bruid van Quinten Metsijs*, voor 't beminnelijk kind zijner dichterlijke verbeelding, heeft HENDRIK DE MAREZ verkozen.

Met smaak en kunstzin opgetooid kwam zijn kunstwerk van de pers van J. E. Buschman tot Antwerpen.

Nog eene eigenaardigheid dezer liefdeydille, 't is dat zij in dramatieken vorm werd voorgedragen.

't Zedelijk verval onzer eeuw vindt zijne uiting in de kunstwerken van onzen tijd en zoo komt het dat de echtbreuk, zooals noodlottig genoeg in 't leven en de zeden, ook de grond is veler uitheemsche verzinningen, die met al de aanlokkingen eener verleidende kunst het publiek worden aangeboden.

Het staat Goddank aldus met onze Vlaamsche kunst nog niet geschapen.

Daar verheerlijken de dichters nog dikwijls in hunne scheppingen de zuivere christene liefde.

Nu in verzen, dan in proza bezingt HENDRIK DE MAREZ, in de gedaante van een tooneelstuk de bruid van Quinten Metsijs.

Het eerste bedrijf vertoont het begin der liefdeydille in den gemeenen hof van Meester Laureyns en van de smidse waar Quinten Metsijs voor 't penseel den hamer hanteerde, eerst het ijzer in kunstwerken deed zingen en tot die mooie, middeleeuwsche, ambachtelijke voortbrengselen wist te drijven.

Eenvoudig, doch keurig en aandoenlijk worden de tooneelen uiteengezet tusschen den smid, Alijt, zijne bekoorlijke bruid en meester Laureyns, den deken van het Antwerpsch Sint Lukas gild, die van geen huwelijk van zijne dochter met eenen smid wil hooren.

Quinten Metsijs vertrekt naar Italië om schilder te worden en Alijt wordt naar 't begijnhof van Gent gezonden om daar haren bruidegom te vergeten.

Zij blijft hem echter getrouw; Quinten keert terug, schildert in 't geheim de H. Maagd op een onvoltooid paneel van meester Laureyns, die den onbekenden schilder, dien hij meent zijn leerling te zijn, belooft tot zijnen schoonzoon aan te nemen: toen 't verraad uitkomt is hij met de verloofden uiterst verblijd en gelukkig.

Naar realisme wordt er hier niet gestreefd; naar diepe zielkundige ontleding evenmin; in eene vloeiende taal, in die snedige, blanke verzen van onzen tooneeltrant, uiten de personen van dit drama der liefde hunne verhevene gevoelens, hunne toewijding aan het oorbeeld.

Het proza wisselt met de dichtregels af als de vlucht minder hoog is, maar, is 't inbeelding van onzen kant? in de bekoorlijke taal van den dichter vernemen wij 'nen dichterlijken maatslag van zangerige, medeslepende verzen.

In het eerste en het derde bedrijf hebben wij geenen enkelen wanklank waargenomen en hebben wij met den dichter in al zijne uitboezemingen, in de liefde voor zijn onderwerp medegeleefd en medegevoeld; daarom betreuren wij het tweede bedrijf, waar de dichter ietwat slachtoffert aan de begeerlijkheid van den dag.

J. CLAERHOUT.

MACROPEDIUS GEORGIUS. **Rebelles und Aluta herausgegeben von J. Bolte.** (Lateinische Litteraturdenkmäler des XV u. XVI J.) Berlin, 1897, 12° XLII-104 bl.

Macropedius, van Gemert (N. Br.) geboortig (1475-1558) was voorzeker een der geleerdste humanisten der 16e eeuw; men noemde hem zelfs soms de Seneca en de Terentius van zijnen tijd. Zulks is voorwaar overdreven; zijne gedichten hebben niettemin eene groote letterkundige waarde. Hij bewerkte een zeker getal dramatische schoolkomediën (*Omnes fabulae comicae.* Ultrajecti, 1553) en zijne voornaamste godsdienstige tooneelstukken waren de volgende: Asotus, 1510; Lazarus, 1541, Joseph, 1544; Adamus, 1552; Hypomene, 1553 en Jesus Scholasticus, 1556. Hij schreef ook vijf kluchtspelen, en wel: Rebelles, (men weet niet in welk jaar; zeker na 1501); Aluta, 1535; Petriscus, 1536; Andrisca, 1538 en Bassarus, 1540.

De heer J. Bolte komt eene zeer wetenschappelijke uitgaaf te doen verschijnen van Rebelles en Aluta. De text is uitgegeven niet volgens de *Omnes fabulae* van 1553, maar volgens de *editio princeps*, (*Comicarum fabularum duae.* Busciducis, 1535) van dewelke slechts drie exemplaren bekend zijn, die berusten in de boekerijen van Bremen, Gent en Brussel. De uitgever heeft er eene volledige bibliographie en ook de melodie der kooren bijgevoegd. De inleiding bevat eene grondige studie der gedichten van Macropedius en in 't bijzonder van Rebelles en Aluta. Deze twee stukjes zijn ware tijpen der schoolkluchtspelen der 16de eeuw. Zij vonden zooveel bijval dat men ze in 't Nederlandsch en in het Duitsch vertolkte en verdienden dan ook herdrukt te worden.

Rebelles schetst ons het dagelijksch leven af van den schoolmeester; het verheerlijkt zijn karakter en plaatst de goede magister in afsteek met de ondeugdzame streken van twee zijner leerlingen. Aluta is een dier grove kluchten die zoo in den smaak vallen van het humanistisch tijdvak. Aluta is eene boerin van Bunschooten die naar de markt van Utrecht komt om hare kiekens en eenden aan den man te brengen. Zij wordt daar op de schandaligste wijze door twee gemeene kerels bedrogen en bedrinkt zich zoodanig dat zij zelf haar man niet meer herkend. Beide stukken geven ons eene meesterlijke schets van de zeden der 16e eeuw. Deze waren noch fijn, noch goed; zij stemden meer overeen met die van de tijden van Plautus en Terentius dan met die van oprechte kristene lieden. In eene prachtige taal, in zeer goed latijn spreekt ons Macropedius van heel onzedige toevallen; hij beweerde dat men het slechte moest voorstellen juist gelijk het was opdat de jongelingen het kwaad in afkeer zouden nemen. Hij was een realist in zijne gedichten gelijk de hollandsche schilders realisten waren in hunne tafereelen; en wij komen in onzen tijd er niet meer toe te verstaan hoe een deftige monnik, gelijk Macropedius er een was, zulke grove en onzedige kluchten kon verzinnen.

Hier rijst eene vraag op die noch door den heer Bolte, noch door M. A. Roersch (*Biographie Nationale*) opgeworpen is geworden. Macropedius vervaardigd eerst een godsdienstig drama : Asotus (1510); van 1510-1535 bewerkt hij geen enkel tooneelstuk; al zijne kluchtspelen worden gemaakt tusschen 1535 en 1541; en van af 1541 wijdt hij zich weder uitsluitelijk toe aan de godsdienstige dramas (1541-1556).

Eene grondige studie van het leven van Macropedius zou ons waarschijnlijk de oplossing van dit vraagpunt leveren.

De inleiding van den heer Bolte, die slechts na ernstige opzoekingen geschreven is geworden, is veel meer eene geschiedkundige en philologische waardeering der gedichten van Macropedius dan eene letterkundige. Waarom deze beide stukken niet vergeleken met andere beroemde kluchtspelen der 16e eeuw, het weze in 't latijn of in hedendaagsche taal geschreven; waarom niet uiteengezet welke de groote letterkundige verdiensten van Macropedius waren en in hoeverre hij boven andere tooneelschrijvers van zijnen tijd dient geplaatst te worden. Men moet het wel bekennen, in deze uitgaaf, even gelijk bij het herdrukken van de meeste andere oude gedichten, stelt de uitgever zich te veel op streng philologisch gebied, en de letterkundige uitlegging wordt te veel uit het oog verloren. Dit daargelaten, kan men enkel de nieuwe uitgaaf van Rebelles en Aluta met den grootsten bijval begroeten. ADOLF DE CEULENEER.

Eva, *gedicht in vier zangen*, *door* FRITZ LAPIDOTH, (Amsterdam, F. N. Van Kampen en zoon). — Een waarlijk mooi boek, dat bijbelsche verhaal van den val van Adam en Eva, en dat niet weinig bijdraagt om de goede faam die de schrijver van « Marfa » en van een heele reeks sonnetten in de letterwereld reeds bezat, nog merkelijk te vermeerderen. Door vier zangen heen ontrolt zich dit heerlijk verhaal der eerste zonde van het jongste menschenpaar ; hun leven in het aardsch Paradijs, waar zij in de reinheid hunner onwetendheid al de vreugden genieten die hun harte wenschen kon, te midden van de vriendschap aller dieren, die nog niet leven naar den aard van wreede naturen, maar vreedzaam samen wonen in het Eden, waar immer nieuwe vruchten rijpen in een eeuwigdurenden zomer; dan de verleiding van Eva door de slang; van den boom der kennis wil zij de vruchten eten, en de zonde begaat zij uit liefde voor haar man, die zij als een vorst wil zien heerschen over de gansche natuur; dan het wrange leven, na de verjaging uit het aardsch Paradijs, het leven van strijd om het dagelijksch brood, te midden van een vijandige natuur, en eindelijk voor Eva, de opperste straf, den dood van haar lievelingszoon Abel, vermoord door zijn broeder Kaïn. Na al het lijden van een leven van boete, weerstaan haar grijze jaren niet meer aan dien laatsten slag en sterft zij op het lijk van haar lieveling.

Fritz Lapidoth behandelde dit onderwerp, niet in den eenvoudigen en toch grootschen trant van het Bijbelsch verhaal, maar met al de fijnheid van het moderne vers. De indruk dien het gedicht teweeg brengt is daarom niet minder treffend. De stijl van den Bijbel is zoo prachtig in zijn eenvoud dat het gewaagd zou heeten hem te willen navolgen. Het verhaal van het heilig boek is zoo overbekend dat het onderwerp op zich zelf de aandacht van de meesten niet boeit; in den vorm alleen was voortaan nog redding voor den dichter die zich door het tweede, het derde en het vierde kapitel der Genesis liet verleiden. Uit die waaghalzerij is Fritz Lapidoth op voortreffelijke wijze gekomen : de vorm van zijn gedicht heeft alles gered. Naast zwakke verzen die onvermijdelijk, in een werk van langen adem als zijn Eva, voorkomen, schitteren er talrijke van

het zuiverste goud, die de dichter met een waar talent weet te smeden en te drijven. H. DE M.

Vlaamsche Bibliographie, door FR. DE POTTER, bestendigen secretaris der Koninklijke Vlaamsche Academie. Gent, A. Siffer.

Het derde boekdeel van dit merkwaardig gewrocht, uitgegeven door de Vlaamsche Academie, is verschenen.

Dit werk geeft de lijst, methodisch opgemaakt, van al de boeken, tijdschriften, muziekwerken, kaarten en plans in België uitgegeven van 1830 tot 1890. Binnen twee jaar wordt het werk volledigd met een bijvoegsel gaande van 1890 tot 1900.

De belangrijkheid en de vruchtbaarheid der Vlaamsche Beweging worden welsprekend bewezen door deze uitgave. Immers de lijst der werken beslaat reeds 674 bladz. groot in-8° op twee kolommen in kleinen tekst bedrukt en het gewrocht is nog maar half weg. Godsdienst en levens van heiligen zijn vervat in 152 bladz. Geschiedenis in 55. Taalkunde in 51. Schoone kunsten in 12. Wijsbegeerte, Zedenleer, Geneeskunde, Natuurlijke Wetenschappen en Landbouw in 122, Geschiedenis der letterkunde en critiek in 20 en de eigenlijke Schoone Letteren in 232, enz. enz.

Bij ieder werk zijn aangeduid formaat, getal bladzijden, schrijver, drukker, jaartal en van de boeken nog in den handel, de prijzen.

Ieder deel van dit werk, onmisbaar voor de boekhandelaars, de bibliotheeken en de boekliefhebbers, kost slechts fr. 5-00.

Stimmen aus Maria-Laach, Freiburg i. B., Herder, prijs mk. 11. p. jaargang.

Dit tijdschrift, een der oudste en aanzienlijkste van Duitschland, opent zijn 54ste deel met de Januari-aflevering van 1898. Het wordt van jaar tot jaar belangrijker en bevat niet alleen grondige artikels over litteratuur en kunst, maar ook theologische, natuurkundige en historische studiën, alsmede bijdragen tot de sociale vragen. In deze aflevering worden o. a. de volgende vraagstukken behandeld : Het coalitierecht der arbeiders; Zijn de katholieken bekwaam tot hoogeren staatsdienst? De « Cid » in de Geschiedenis en in de Dichtkunst; Het toppunt van Lamennais' grootte en zijn val; De nieuwe inrichting van de orde der Franciscanen; Edgar Tinel's nieuw muziekdrama « Godelieve »; De pauselijke afgezanten in Duitschland, Frankrijk en Spanje; Annalen der *Gesellschaft für christliche Kunst; Historia de Mindanao y Joló*; La Faculté de Théologie de Paris; Liederen der duitsche Nachtwachten; etc., etc.

Vooral belangrijk voor ons land is de eerste helft eener studie van Theodor Schmid, — schrijver van een der beroemdste werken over Richard Wagner (1), — over de *Godelieve* van onzen Tinel. Nadat Schmid een aantal onbekende biographische bijzonderheden, den meester betreffende, heeft aangehaald, bespreekt hij in 't kort al zijne werken, waaronder het in Duitschland algemeen bekende *Te Deum*, dat de toondichter *pro devicto mortis aculeo* schreef. Dan gaat hij over tot 's meesters hoofdwerk, het muziekdrama *Godelieve*. Brieven worden aangehaald, waarin Tinel zijn geestdrift voor den gekozen stof uitdrukt. « Deze stof, zegt de schrijver, en citeert daarbij de oudste bronnen tot het leven der H. Godelieve, hem allen bekend, — deze stof moest een meester van de

(1) *Das Kunstwerk der Zukunft und sein Meister*, Freiburg i. B, Herder.

waarde van Tinel tot een grootsche schepping aanzetten. Zij is in de hoogste mate dramatisch en verbindt het bovennatuurlijke element met de werkelijkheid ».

Alsdan bewijst hij dat Tinel, op de klassieken gesteund, in zekeren zin de theorie van het *Leitmotiv* beter verstaan heeft dan Wagner zelf, door dat hij ze spaarzamer aanwendde. « Daardoor verspreiden Tinel's « *Leitmotive* grooter licht (gewinnen an Leuchtkraft). Tinel kan ook « zonder hulp der *Leitmotive* aan het orkest een geweldige macht van « uitdrukking verleenen, hij bespeelt dit reuzeninstrument met een « ongehoorde virtuositeit.

« *Godelieve* is door Tinel geschapen naar zijn individueele opvatting « der muzikale beginselen van Wagner en hij heeft daarin aangewend « zijne reusachtige technische vaardigheid, op een manier, die van zulk een « meester niet anders kon worden verwacht. Wat ons evenzoo zeer treft, « is de onuitputtelijke melodiënrijkdom van dien zoetgevooisden vinder, « alsmede de buitengewone gave om aan de « oneindige melodie » een « eigen karakter, een originaliteit te verleenen, die nergens het spoor « draagt der vervelende langdradigheid, welke zich in vele gedeelten « van den *Nibelungenring* laat gelden. -- Vervolg en slot van ons « artikel in de volgende aflevering der *Stimmen* ». A. V. E.

Een voorbeeldige Leerjongen : Nunzio Sulprizio, (1817-1836). Naar het fransch van Graaf EDUARD LE CAMUS. Door R. v. d. H., S. J. In-8° van 128 bl. met 14 platen. Prijs : fr. 0,50. Maatschappij St-Augustinus, te Gent.

De Heer Le Camus stelt ons het leven van een Heilige voor : niet van eenen Heilige uit lang verledene tijden, neen! maar van eenen leerjongen, die leefde in onze eeuw, die verkeerde in dezelfde omstandigheden als wij, en toch een toonbeeld was van alle deugden. Om den werkman van zijn geloof af te brengen, doet men hem steeds in de ooren de woorden van vrijheid en geluk weerklinken; men spreekt hem van lijden en onrechtvaardigheid! En hier zien wij een knaap, die, op negenjarigen leeftijd, reeds zwoegen moest van den vroegen morgen tot den laten avond; die voor zijne voorbeeldige liefde, godsvrucht en werkzaamheid slechts ondankbaarheid en mishandeling ter vergelding kreeg; die steeds onuitstaanbare lichamelijke pijnen te lijden had; en die, ondanks dat alles, altijd vroolijk en tevreden was, wiens hart overvloeide van vreugde en dankbaarheid voor zijnen Heer, omdat hij het ware goede, het eeuwig blijvende geluk had leeren kennen en beminnen!

Wij dringen er dus op aan dat men dit boekje zou verspreiden onder de jonge werklieden. Hoe licht en gemakkelijk is dit niet voor bestuurders van patroonschappen, van werkhuizen, van fabrieken? Hij, die dat liefdewerk verricht, mag zich roemen eenigermate onrechtstreeks medegeholpen te hebben tot wering van het sociale gevaar. V. D.

Gedichten en Gezangen, door JAN BOUCHERY. Antwerpen. Drukkerij Hopland, 22-30, 1897, 132 blz.

't Wordt tegenwoordig nog al van pas, bij 't beoordeelen van eenen nieuwen dichtbundel naar de strekking te vragen. Dozijnen van verzamelingen zijn er in de laatste jaren van de pers gekomen, waarvan de versvorm menigmaal zoo aannemelijk is, dat de gedachte en de strekking door velen geheel worden vergeten of verontschuldigd.

Wanneer wij ons nu de vraag stellen : « Wat is de hoofdverdienste der gedichten van Jan Bouchery? » dan zal men moeten bekennen dat de strekking der gedichten alleszins waardig en rein, de bundel daarom aan te bevelen is.

Tevredenheid, werklust, christelijke liefde, stralen u uit elke bladzijde tegen. De dichter is geen sentimenteel droomer, gelijk velen die met eene reeks van vage woorden de hoogste dichterlijkheid meenen te bereiken en ondertusschen zelven niet recht verstaan wat zij willen zeggen.

De voor ons liggende gedichten hebben daarenboven nog de verdienste zeer geschikt te zijn om in muziek gezet te worden, zooals blijkt uit de cantaten van Blaes, het bekroonde koor *De Visschers*, *Filip van Artevelde*, *Avondwandeling*, *De Winter*, *Broederliefde* van Stordiau, *Heil Snieders!* en eindelijk *K. L. Ledeganck*, beiden van Benoit.

De dichter heeft zich bovendien door eene reeks prozastukken, veelal van historischen aard, bekend gemaakt, die allen een edel en ernstig streven verraden; daaronder noemen wij *J. F. Willems* (3ᵉ uitgaaf), *F. A. Snellaert* (3ᵉ uitgaaf), enz.

Wij wenschen aan den nuttigen dichtbundel eene recht groote verspreiding. A. T.

Van der Mersch, bevelhebber van het leger der Patriotten. (Gent. Vanderpoorten, 1897, 112 bl.) bewerkt door A. VERMAST.

Nu er veel geschreven wordt over den boerenkrijg die men dit jaar plechtig gaat herdenken, begint men ook de Brabantsche omwenteling te bestudeeren. Dit boek is er een bewijs van.

Het is eene goede bijdrage tot de geschiedenis der Brabantsche Omwenteling. De schrijver tracht ons de verdiensten van den Meenschen generaal te doen uitschijnen en hem te verdedigen tegen de beschuldigingen hem door de partij van Van der Noot ten laste gelegd. De heer Vermast aanziet Van der Mersch als een slachtoffer van den laster ten dienste der heerschzucht van dezen laatste. Onbetwistbaar is het dat Van der Mersch de eenigste bekwame officier der Omwenteling was, en dat de handelwijze ten zijnen opzichte van Van der Noot, van Van Eupen en van het Congres moeielijk verrechtvaardigd kan worden.

La Jeune Belgique, gesticht door MAX WALLER (Maurice Warlomont) in 1880, scheidt uit met verschijnen na 17 jaar gestreden te hebben voor de jonge moderne letterkunde, met leus « L'art pour l'art ». Dat tijdschrift, dat zeker een krachtigen stoot vooruit gegeven heeft aan de Fransche letteren ten onzent, heeft ongelukkiglijk ook al eens gedopperd in de modder der bandeloosheid in zedelijk en letterkundig opzicht. De laatste jaren was dit blad slechts nog de schim van zijn verleden en overleefde zich, stram, gebroken en afgesloofd. Zooals in de politiek een anarchist altijd een meerderen anarchist vindt dan zich zelf, zag deze uitgave de meer gevorderden onder de letteromwentelaars haar vaandel verlaten om te gaan post vatten onder die van « Revue Rouge », « Coq Rouge », enz.

De eerste opstellers van « La jeune Belgique », studenten onzer hoogeschool, zijn of wel dood, zooals Waller en Nautet, of wel in de dagbladpers ingelijfd, zooals Iwan Gilkin (*Journal de Bruxelles*), Verlant (*Revue générale*), Eechoud (*Réforme*), Giraud (*Etoile Belge*), Severin (*Indépendance*).

K. Vl. Academie. — De zitting van 19 Januari werd geopend met eene aanspraak van den nieuwen voorzitter voor 1898, den heer hoogleeraar Dʳ P. Alberdingk Thijm.

Na de goedkeuring der verslagen der commissiën en een woord van den heer de Vreese over het excerpeeren der Vlaamsche werken ten behoeve van het Groot Nederlandsch Woordenboek, werden de keurraden benoemd voor de prijskampen.

Middeleeuwsch proza : de heeren de Flou, Gezelle en de Vreese.

Geschiedenis der taalkunde in Zuid-Nederland van de XVIe eeuw tot heden : de heeren Coopman, Claes en Arnold.

Kinderspelen in Vlaamsch België : de heeren Coopman, Broeckaert en Bols.

Nut der opvoeding door de moedertaal : de heeren Coopman, Sermon en Claes.

Antwerpsch Idioticon : de heeren Coopman, Sermon en Coremans.

Driejaarlijksche staatsprijskamp voor Nederlandsche tooneelletterkunde, XIVe reeks. Keurraad : Dr P. Alberdingk Thijm, hoogleeraar te Leuven; Th. Coopman, letterkundige te Schaarbeek; D. Claes, gewezen leeraar bij het Atheneum, te Namen; Dr W. de Vreese, hoogleeraar te Gent; G. Segers, leeraar bij de Normaalschool te Lier, allen leden der K. Vl. Academie.

Davids-Fonds. — Op Driekoningendag hield de afdeeling Mechelen een feest bestaande uit eene vertooning van levende beelden naar beroemde schilderijen uit het Nieuw Testament, uitvoering van symphoniestukken van Haydn en van oude liederen uit de 17de eeuw, bewerkt door Fl. van Duyse. Ten slotte sprak Hugo Verriest over de christene gebruiken en plechtigheden onzer voorouders.

— Te Antwerpen sprak de eerw. heer Verheyen, leeraar in St-Joannes Berchmans, over Dr Schaepman, beschouwd als staatsman, redenaar, prozaschrijver en dichter.

— Zondag 23 laatst gaf St.-Nicolaas een muziekfeest, opgeluisterd met eene voordracht door den heer D'Hooghe-Bellemans over den Boerenkrijg en De vaderlandsliefde.

— Zullen dezer dagen aan de leden verzonden worden : « Jaarboek voor 1898 » en « Besloten tijd » drama in vijf akten (over den Boerenkrijg) door Baron Kervyn de Volkaersbeke en den eerw. heer C. van Britsom, met koren door A. Janssens, getoonzet door G. van Vlemmeren.

Standbeeld aan Jan-Frans Willems. — Wie wil medewerken tot de verheerlijking van den Inrichter en Vader der Vlaamsche Beweging kan zijne bijdrage zenden aan *Het Belfort*. Alle jonsten, hoe klein ook, worden met dankbaarheid aanvaard, doch wie voor 5 frank inschrijft heeft recht op een gesteendrukt portret ofwel op de beeltenis van het standbeeld.

† **Camiel Siffer,** geboren te Zomergem, advocaat te Gent en schrijver van : *Over de spraak van de wetgeving*, *De doode hand*, *De Landtalen voor de grondwet*, *Vlaamsche Conferentie der Balie van Gent* en een aantal jaarverslagen van genoemde Conferentie, waarvan hij een der stichters en de secretaris was. Hij leverde ook bijdragen in de « Lettervruchten » van het Leuvensch studentengenootschap *Met tijd en vlijt*, in wiens bestuur hij gezeteld had, in het *Nederlandsch Museum* en andere tijdschriften.

Als Flamingant was hij naar den Gentschen gemeenteraad gezonden en veel nog mocht onze Beweging van zijn krachtig woord, zijne scherpe pen en zijn helder hoofd verwachten, wanneer eene onverbiddelijke ziekte hem nedervelde en na vijf jaar ten grave sleepte.

Hij was de broeder van onzen uitgever, insgelijks een der voorvechters van de Vlaamsche zaak en als dusdanig gekozen tot lid van den gemeenteraad onzer stad.

† **Graaf Roselly de Lorgues,** schrijver van menige geschiedkundige boeken, onder dewelke dit, in verschillende talen overgezet en met platen in prachtwerk verschenen : « Histoire de la vie et des voyages de Christophe Colomb ».

† **Pater de Salis Seewis,** S. J., gestorven te Genua. Hij schreef in de *Civilta catholica;* zijne werken over zielleer en levensleer genieten het grootste gezag in de wetenschappelijke wereld en zijn beroemd boek « La question romaine » stelde hij op op uitdrukkelijk verzoek van den Paus. Hij was de zoon van graaf Ulric Gaudens Dietegem de Salis-Seewis, den schrijver van het vermaarde Duitsche lied « Traute Heimath ».

† **Mgr Maupied,** rustend priester te Lamballe. Hij was gehecht geweest aan het Museum van natuurlijke historie te Parijs, oud leeraar aan de Sorbonne en schreef onder andere: *Dieu, l'homme et le monde, La Religion révélée, L'histoire des sciences et de leurs progrès comme base de la philosophie.* In het concilie van het Vatikaan was hij als godgeleerde benoemd geweest in de commissie belast met den bepaalden opstel van het geloofspunt van de onfaalbaarheid.

† **Pater Nogues,** gedurende 20 jaar opsteller van *Annales* en van *Journal de Lourdes* in Frankrijk. — † **Jan Linden,** te Brussel, bijgenaamd de vader der Orchideeën. — † **Maëstro Gaetan Capocci,** kapelmeester van St-Jan van Lateranen te Rome. — † **Engelbert Röntgen,** vader van Julius Röntgen, den ontdekker der Xstralen. Hij was geboortig van Deventer in Holland en vestigde zich later te Leipzig. — † **Gustaaf Crombez,** uitgever te St-Nicolaas, ijveraar voor het Willems-Fonds en schrijver van eenige Vlaamschgezinde en geschiedkundige vlugschriften.

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars)

Gent

Drukkerij A. Siffer

Dertiende jaargang 1898 — Maart Nr 3

LOURDES.

21e Nationale Bedevaart der Meimaand naar O. L. Vrouw van Lourdes, ond[e]
de goedkeuring van Z. E. den Kardinaal Aartsbisschop van Mechelen en onder he[t]
Eere-Voorzitterschap van Mgr. Mercier.

Van den 26 April tot den 4 Mei 1898 drie speciale treinen : I. Van *Luik* lang[s] *Namen* en *Charleroi*. — II. Van *Antwerpen* langs *Brussel* en *Bergen*. — III. Va[n] *Gent* langs *Kortrijk*.

Prijs (weg en weer)		1e Klas :		2de Klas :		3de Klas :
Van Charleroi, Bergen, Kortrijk :	fr.	**140,00**	fr.	**90,00**	fr.	**60,00**
„ **Namen :**	»	**144,00**	»	**93,00**	»	**62,00**
„ **Brussel, Gent :**	»	**146,00**	»	**95,00**	»	**63,00**
„ **Luik :**	»	**148,00**	»	**96,00**	»	**64,00**
„ **Antwerpen :**	»	**150,00**	»	**98,00**	»	**65,00**

Deze prijzen zullen met 5 frank verhoogd worden, ten voordeele van he[t] *Werk der arme Zieken*, voor al de Bedevaarders die, *na den 3 April 's midda[gs]* inschrijven.

De gestorte gelden kunnen altijd, in geval van eene ernstige hindernis, ter[ug] geeischt worden; er is dus alle voordeel zich vóór 3 April te doen inschrijven.

Arme zieken. Het komiteit zal kosteloos of aan verminderden prijs zoove[el] arme zieken aanvaarden als de ontvangene middelen het toelaten. De bedevaa[r]ders worden dringend verzocht bij den prijs hunner reiskaart eene aalmoes voo[r] de arme zieken te voegen.

Voor het overige, kunnen de giften ten voordeele van het *Werk der arme zie*[-]*ken*, aan den eerw. Heer Armand Thiéry, leeraar aan de katholieke Hoogeschoo[l] Vlamingenstraat, 1, te Leuven, gezonden worden. — Het is ook tot den eerw Heer Thiéry, dat men zich moet wenden om het kosteloos vervoer der arme zie[-]ken te bekomen. Iedere aanvraag om aangenomen te worden moet vergezeld zijn 1° van eene aanbeveling van eenen priester; 2° van een geneeskundig getuig[-]schrift. De ziekenlijst zal den **15 Maart** onwederroepelijk gesloten worden.

Voor alle inlichtingen, prospectussen, inschrijvingen enz. zich te wenden t[ot] den Heer **A. Siffer**, St.-Baafsplaats, Gent.

WAT EEN CENTIEM METTERTIJD WORDEN KAN.

LAAT ons eene veronderstelling doen. Vindt de geëerde Lezer dat zij ongerijmd is, en zot, en nog meer, ik sta het hem gereedelijk toe; hij gekschere er mee zooveel het hem maar lust.

Ik veronderstel dus dat onze eerste vader Adam voor ons, zijne hedendaagsche nakomelingen, éénen centiem, eenen enkelen centiem zou weggeleid hebben, en dat hij bij notariëele acte... maar ik zie dat dit woord u doet schokschouderen. Bemerk evenwel dat Adam, om eenen notaris te vinden, zelfs zijn huis niet moest verlaten; daar al de standen der maatschappij toen door hem alleen vertegenwoordigd waren, zoo was hij koning, en burgemeester, en veldwachter, en bankier, en notaris daarbij... Het zij dan aanveerd dat hij bij plechtige, notariëele acte zou bepaald hebben dat deze centiem, door alle eeuwen heen, tot onzen tijd toe, moest onaangeroerd blijven en twee ten honderd kroos opbrengen, met de verplichting daarbij van den interest op het einde van ieder jaar bij het kapitaal te voegen, opdat hij in 't vervolg ook interest opbrenge.

Ware de wil van onzen eersten vader altijd geëerbiedigd gebleven, wat zou die centiem heden met zijnen kroos wel uitmaken?

Laat ons voor den tijd, sedert het stichten dier spaarkas verstreken, het rond getal 6000 jaar nemen. Ware er maar spraak van gewonen, enkelvoudigen interest, het vraagstuk ware algauw opgelost, en de eerste schooljon-

gen de beste zou u op een pinken zeggen dat de centiem nu 120,01 franken geworden is, een centiem van kapitaal en 120 frank van kroozen... Maar de vervallene interesten moeten ook interest opbrengen, en daarin zit het venijn; het kapitaal vergroot alle jaren, en de rekening is voor ieder jaar te herbeginnen. Moest-gij den jongen scholier dit werk opleggen, het zou niet lang duren of hij liep er van weg om met den top of de marbels te gaan spelen, en waarlijk, ik kon hem geen ongelijk geven.

Laat ons eenen student aanspreken die wat verder in de wiskunde gevorderd zij, eenen die weet wat een *exponent* of *machtaanwijzer* is, en om hem de zaak te vergemakkelijken, zeggen wij hem dat de centiem van vader Adam een getal centiemen zal geworden zijn, verbeeld door $1{,}02^{6000}$, 't is te zeggen het product van $1{,}02 \times 1{,}02 \times 1{,}02 \times 1{,}02$... en zoo maar altijd voort totdat het getal 1,02 voor de zesduizendste maal in vermenigvuldiging verbruikt zij.

Ieder dezer factoren ziet er nog al gevoeglijk uit, maar hun getal, of de exponent 6000, is groot genoeg om iemand af te schrikken. Iedere factor brengt in de tiendeelige breuk van het product twee cijfers, zoodat die breuk algauw eene lange reeks zal worden. Is de bijgeroepene student wat voorzichtig, hij zal, vooraleer hij begint, aldus redeneeren : ik sta hier voor 6000 vermenigvuldigingen, waarbij een der factoren schrikkelijk gaat oploopen; al vroeg mij iedere daarvan enkel eene minuut, hoelang zal ik bezig zijn?.. Klaarblijkend zal de geheele cijfering 6000 minuten arbeid kosten, 't is te zeggen : 100 uren, of 10 dagen, indien men iederen dag 10 uren aan het werk besteedt!.. Wie zou dat willen aangaan?

Is het dan onmogelijk aan de wete te geraken van de weerde, nu door het erfdeel bereikt, dat vader Adam voor ons uitspaarde?

Er bestaat een boek waar de jongelieden gemeenlijk niet veel sleet aan brengen met het te lezen en te herlezen; koddigheden en wondere avonturen moet men er niet

in zoeken. Ik spreek van de « Tafel der Logarithmen » waar ge niets in vindt dan cijfers. Laat ons eenen wiskundige aanspreken, die den weg in dien boek weet te vinden, om hem te vragen wat voor een getal door $1{,}02^{6000}$ vertegenwoordigd is...

Zulk een ongelooflijke rekenkracht zit er in de logarithmen, dat onze raadsman, na tweemaal in zijnen boek gesnuisterd en eenige cijfers op het papier gezet te hebben, u op twee, drie minuten tijd het volgend antwoord zal geven : de *centiem*, over 6000 jaar aan twee ten honderd op interest van interest uitgezet, is nu een getal *franken* geworden, zoo groot!.: zoo machtig, zoo overmachtig groot! dat ik mij niet belast met het neer te schrijven.. Het begint aldus : 399043... waar nog 44 andere cijfers op volgen, zoodat er het geheele getal 50 telt. Vervang, indien gij wilt, de 44 laatste cijfers door nullen, en ik geef u de kunst van zulk een getal uit te spreken, ja zelfs van te zeggen hoeveel milliard's franken het bedraagt...

Maak dat een onwetend kind wijs, zal de Lezer wellicht zeggen... Met enkelvoudigen intrest gaf de centiem 120 frank, en met samengestelden zou hij eene zoo ontzettende som worden!.. Neen, neen, dat zult ge mij niet doen gelooven.

Lezer lief, wij hebben hier met eene *aangroeiende meetkundige reeks* getallen te doen — *une progression géométrique croissante* – en het is al moeielijk zich in te beelden wat zoo eene reeks kan worden. Laat er mij een of twee andere voorbeelden van bijbrengen.

Ik moest mij eens de maat laten nemen voor eene nieuwe soutaan, en waarvan spreekt een mensch al niet, terwijl ge daar gevangen staat? Ik vroeg den kleermaker of hij de soutaan wilde leveren, laken en arbeid, mits ik hem zou betalen 1 centiem voor den eersten knop, 2 voor den tweeden, 4 voor den derden, en alzoo voort voor iederen der 43 knoppen het dubbel van den voorgaanden... Ik kreeg tot antwoord : Loop naar de maan met uwe centiemen... Nu, dat kwam overeen uit, of de

man aanveerdde of niet; het voorstel was niet practisch, daar ik voor den laatsten knop àlleen meer dan 43,980 millioen franken had mogen betalen!.. En glooft gij mij wederom al niet, 't is het einde der wereld niet de reeks getallen neer te schrijven : 1, 2, 4, 8, 16, 32... en alzoo altijd verdubbelend voort te gaan tot het 43ste getal. Doe dat eens, en kom het mij zeggen waarop gij uitkomt...

Een ander voorbeeld : ik veronderstel dat gij hoenders houdt, waar gij op tijd eiers en kiekens van eet, zoodat hun getal altijd daaromtrent hetzelfde blijft. Dat heet ik hoenders houden op enkelvoudigen intrest. Om met interest van interest te werk te gaan, moogt gij nooit een ei verbruiken, noch een kieken in den pot steken, maar ge moest alle eiers laten uitbroeien en alle kiekens laten voortkweeken. Uw pluimgedierte zou zoo schrikkelijk vermenigvuldigen, dat het welhaast het land meester ware. Al duurde het leggen eener hen maar een enkel jaar, en kwamen er van hare eieren maar 10 jonge hennen voort — de hanen laten wij daar — dan bedroeg hare nakomelingschap na tien jaar tienduizend millioen hennen...

Hier kan men eene opwerping maken : die hen brengt op een jaar tien andere hennen voort, wat eenen kroos maakt van duizend ten honderd, terwijl de centiem van Adam maar twee ten honderd opbrengt.

Dat is waar, en het verschil is zoo groot dat de centiem 35 jaar zal vereischen om, met zijne interesten, in weerde te verdubbelen; slechts na de 35 eerste jaren van haár bestaan zal de kas 2 centimen rijk zijn. Na nog zulk een tijdverloop zal ieder dezer centiemen weder verdubbeld zijn, zoodat het kapitaal na 70 jaar 4 centimen zal bedragen; 8 centimen na drijmaal 35 of 105 jaar en zoo voort... En alzoo ellendig voortsukkelend, zou men moeten uitkomen op het onuitsprekelijk getal milliards waar wij hooger de eerste cijfers van opgaven?.. Ja, heer Lezer, dank aan de 6000 jaar bestaans der kas. « Time is money, tijd is geld » zegt de Engelschman... Hier hebben wij geld en tijd, die

als twee factoren samenwerken. Een daarvan, het geld, is in den aanvang bitter klein, een enkele centiem; maar de andere, de tijd, is ontzaglijk groot.

Hebben wij daar niet even gezeid, dat in de voorwaarden waar wij ons in bevinden, alle centiem, en bijgevolg alle kapitaal, op 35 jaar in weerde verdubbelt?.... Neem nu eens in acht dat dit 35 jarig tijdverloop 171 maal in 6000 jaar besloten is, zoodat de aanvankelijke centiem 171 maal moet verdubbelen. Maar dit is het zelfde alsof mijne soutaan, hooger besproken, 171 knoppen geteld had, en denk eens dat de 43ste reeds 43,980 millioen franken, of bijna 44 milliards moest kosten!.. Ja, ik houd het staan, en doe er niets af : de centiem van vader Adam ware nu een getal franken weerd dat zou beginnen met 399043... en in 't geheel en al uit 50 cijfers zou samengesteld zijn.

De geëerde Lezer zal bekennen dat ik, om tot zulke ontzettende som te komen, den percent nochtans niet overdreven heb; twee ten honderd, dat mag toch geen woekerij heeten. Ik had mij overigens met één ten honderd mogen vergenoegen, en dan nog waren wij op *eene volstrekte onmogelijkheid* uitgekomen. Een kapitaal, hoe gering ook, eenen enkelen centiem, door 60 eeuwen heen, maar altijd interest en interest van interest doen opbrengen, is wel de grootste uitzinnigheid, welke een mensch kan uitdenken. Tijd en geld zijn twee factoren, zeiden wij hooger, die door hunne samenwerking veel vermogen. Daar is waarheid bij, maar het is geen volledige waarheid. Sluit eens duizend frank in uwe geldkas weg, en kom er later naar zien; al is er twee, drij... tien jaar op verloopen, ge zult bij uwe franken niet het minste jongske vinden. Wilt ge uw geld iets doen winnen, ge moet het uit de kas laten komen en te werke stellen, met het, bij voorbeeld, iemand ter hand te doen, die er handel mee zal drijven, en u voor den bewezen dienst iets zijner winst zal afstaan.

Laat ons dat aan vader Adam's spaarkas toepas-

sen. Tot heden toe moest zij jaarlijks twee ten honderd aangroeien. Dit was sedert menige eeuwen gansch onmogelijk geworden. Zeg, heer Lezer, hoe zoudt gij het aanleggen om zulke kapitalen hunnen interest te doen opbrengen?... Houdt gij het op staatsrenten? Ge kunt ze opkoopen, zooveel er in de geheele wereld zijn, en dit zal nog maar eene onbeduidende vermindering aan uwe kas brengen.. Neemt ge uwe toevlucht tot nijverheid, koophandel en grondeigendommen, het zal u maar eene speld uwer mouw kosten om eigenaar te worden van al de mijnen, al de fabrieken, al de handelshuizen, al de koopvaardijschepen en al de gronden van de vijf werelddeelen... Dan zal er u nog een oneindig getal milliards overblijven. Hoe zult ge dit overschot interest doen geven?..

Ik wil die onmogelijkheid nog tastelijker maken.. Het zij zoo dat de spaarkas, ten tijde van Adam met éénen centiem begonnen, altijd voort de opgeleide voorwaarden zou vervuld hebben, zoodat zij heden het getal franken rijk zou zijn, hooger aangegeven : 399043.... waar nog 44 andere cijfers op volgen. Laat ons die geldsom in gouden munt veronderstellen, en die goudstukken tot eenen bol samensmelten... Hoe groot zou die bol wel zijn?

Moest ik zeggen, dat hij zoo groot zou zijn als de aardbol, gij zoudt bekennen — niet waar — dat wij onmogelijk zulke weerdij twee ten honderd kunnen doen opbrengen?.. En wat zou er u van dunken, indien ik zei dat er voor iederen aardbewoner zulk een goudklomp zou zijn?.. Welnu, nog oneindig grooter zou de erfenis zijn, uit den centiem van vader Adam voortgesproten... Hoe een gedacht gegeven van iets dat ondenkbaar is?.. Luister : in de veronderstelling dat het menschdom 1.500 000.000 zielen zou tellen, en dat de erfenis gelijkerwijze tusschen alle menschen verdeeld worde, dan zou ieder van ons, jong en oud, ik en gij, Rothschild en de ellendigste bedelaar, voor zijn deel 412.269.000.000, ik zeg : vierhonderd twaalf milliards

en twee honderd negen en zestig millioen goudbollen hebben, zoo groot als de aarde!... Ik bleef versteld, onthutst, verschrikt als ik op het einde dezer rekening kwam, en kon mijne oogen niet gelooven. Ik herbegon geheel de werking, maar iets of wat langs eenen anderen weg, en bekwam denzelfden uitslag. Ik gaf het vraagstuk aan twee andere cijferaars op te lossen, die in de spaarkas van onzen eersten vader voor iederen aardbewoner hetzelfde getal goudbollen vonden als ik. Na die vierdubbele berekening houd ik den uitslag voor correct...

Daar ik eens met een gezelschap, bij manier van tijdverdrijf, over die quæstie sprak, vroeg ik hen of zij het volgende voorstel zouden durven aanveerden, dat natuurlijk van niemand zou kunnen uitgaan dan van den Almachtige : « Ik zal u, indien gij wilt, eens zooveel goud laten zien, in het hemelruim, op eenige millioenen uren afstand; doch de wetten der natuur zal ik onveranderd laten. »

« Wat kwaad zou dat kunnen? » vroeg iemand.

— « Het ware gedaan, zei ik, met al wat op aarde leeft, en de sterrenhemel zelf ware verstoord.. Gij weet dat de planeten, waar de aarde eene van is, in hunnen regelmatigen loop rond de zon blijven, dank aan het overwicht dezer laatste. Maar die overmaat van goud zou nu in zwaarte en aantrekkingskracht alles overheerschen, en zon, en aarde, en maan, en planeten wierden uit hunne plaats en hunne loopbanen daar naartoe gerukt. »

— « Dat is een gevolg, waar ik niet op gepeisd had » zei mijn medespreker.

— « Welnu, ik doe u een ander voorstel. Wij laten de ongelooflijke opbrengst van vader Adam's spaarkas maar varen, en nemen van al dat goud slechts een onbeduidend deelken, juist genoeg om er het binnenste van den aardbol meê te vullen; de buitenkorst laten wij gelijk zij is met hare wateren en vasten grond, bergen en dalen enz. enz. Gij alleen wordt meester van den

ondergrond; niemand zal naar het kostelijk metaal graven dan op uw bevel, om het voor uwe voeten neder te leggen, zoodat de prijs van het goud van u zal afhangen, volgens dat gij er weinig of veel laat bovenbrengen... Zoudt gij dit nieuw voorstel aannemen? »

— « Hoe?... Wat?... zei de aangesprokene. Ik alleen meester van dien onuitputbaren schat!... Welke bekoring!.. Zou er daar weeral iets achter schuilen? »

— « Van den oogenblik dat de aarde van binnen vol goud zou zijn, brak de stoel, waar ge op zit, onder u; ge vielt te gronde, zonder u nog te kunnen oprichten, en te vergeefs zoudt ge van ons hulp verwachten, want geheel het gezelschap lag, even als gij, aan den grond vastgenageld. »

— « Leg dat eens uit » werd er gevraagd.

— « Wat is de zwaarte?.. De aantrekking van den aardbol op al wat zich aan zijne oppervlakte bevindt. Ware die bol van goud, een metaal, zoo dicht en zoo zwaar, er zou bijna viermaal zooveel aantrekkende stof in zitten als nu; zoodat de zwaarte ook viermaal grooter zou worden. Op zulk eenen bol waart ge bijgevolg in 't zelfde geval alsof ge nu, boven uw eigen gewicht nog drij man moest dragen, even zwaar als gij... Ware dat in uwe macht?... In onze veronderstelling lieten wij de buitenschors der aarde onveranderd; dit zou weinig baten, het leven ware daarom niet min onmogelijk : het peerd ware aan zijn eigen gewicht overlast, het ware gedaan met de machtige vlucht van den arend, eene slek kon niet meer verkruipen... Beeld u eens in wat een koornakker zou geworden, moest de zwaarte viermaal grooter zijn. Welke boomen waren wel in staat recht te blijven en hunne takken te behouden?.. Laat het ons bekennen : hadden wij met ons menschenverstand belast geweest de Schepping tot stand te brengen, onder de menigvuldige fouten, die ons zouden ontsnapt zijn, ware misschien wel het gebrek aan juiste verhouding geweest tusschen de zwaarte van den eenen kant, en de kracht en stevigheid van al wat leeft en groeit van den anderen. »

Wij zijn daar in de physiek zoo wat op den dool geraakt. Zou de Lezer soms ondertusschen niet gepeinsd hebben : Ja, te veel is te veel, zelfs in zake van goud, maar... het is gelijk, als men inziet wat een enkele centiem vermag, moest er middel zijn om alle menschen nu rijk te zijn...

Zoudt gij denken, Lezer lief, dat er het menschdom gelukkiger om zou zijn?.. Het zij zoo dat uw wensch vervuld ware, en tevens de wensch der socialisten : Alleman rijk, en even rijk. Laat het ons mild en breed aanleggen : morgen bij het opstaan, ondervinden wij tot ons overgroot genoegen dat wij allen millionnair zijn... Het maatschappelijk leven, waar de mensch toe geschapen is, werd onmogelijk; iedereen ware rijk, ja, maar zou aan alles gebrek lijden. Zeg nu eens aan uwen schoenmaker dat gij haastig nieuwe schoenen moet hebben, aan uwen hovenier dat het tijd wordt om savooien te planten, aan eenen schouwvager dat hij eens uwe schouw in orde moet brengen... Ge vraagt eene vigilant om u naar het beste hotel der stad te voeren; de koetsier zou u vierkant uitlachen, zeggende : « ja, naar dat hotel rijd ik, maar ik voer er niemand meer dan mijn eigen, om daar nu eens op mijne beurt een heerlijk maal te houden. » En deze zou zich ook in het hotel bedrogen vinden. « Ik nog opene tafel houden ! » zou de baas zeggen. « Al mijne dienstboden zijn weg, en ik weet niet hoe ik en mijn huisgezin zelf vandaag aan eten zullen geraken ; er is dezen morgen van den buiten niets ter markt gebracht. »

Zoo is het : alle menschen hebben elkander vandoen en kunnen de eene zonder de andere niet voort. Die samenwerking, waar iedereen zijn nut aan vindt, kan onmogelijk bestaan zonder ongelijkheid van stand. *Als ieder het zijne doet*, zegt een spreekwoord, *worden de ganzen ook gewacht...* En het zijn niet alleen de groote, maar ook de kleinere, die door andere gediend worden. Wilt ge acht geven op de woning, meubels,

kleeding, spijs en drank van het geringste huisgezin, ge zult versteld staan van het getal der personen, die gewerkt en geslaafd hebben om dat al te bezorgen. Denk eens wat er al vandoen is voor de eenvoudigste aller maaltijden, boterhammen en koffie: kachel, kolen, moor, koffiekan, drinkschalen, mes en brood, boter, koffie, melk... Ik heb de tafel niet genoemd, waar men opdient, en de stoelen om aan te zitten, maar wie zou het al kunnen noemen? Hoeveel verschillige stielen en ambachten zijn daar niet mee gemoeid? De koffie alleen vereischt gansch een leger arbeiders om in 't zweet huns aanschijns onder de brandende zonnestralen der keerkringen de koffieboomen te planten, te besproeien en te bezorgen; om de vruchten te plukken en de noodige bereiding te doen ondergaan; om ze naar de zeehavens over te brengen, op een schip te laden, er mee over zee te varen, dan weder aan land te zetten enz. enz. Schaft gij daar iets van af, morgen blijft uw koffiekopje leeg staan... En nu nog eens gevraagd: moesten alle menschen een millioen rijk zijn, ware dat geen algemeene verstoring, waarbij wij allen, zonder uitneming, veel meer gebrek zouden lijden dan nu?

Geld en goed!... Ja, dat mag er zijn, als men er goed gebruik van weet te maken. Lezer lief, ik wensch er u genoeg om eerlijk en deftig door de wereld te geraken; ik wensch u zelfs overvloed *voor zooveel dit diene tot profijt uwer ziel*, opdat gij de behoeftigen moget meedeelen. *Aalmoezen doen*, zei de engel Raphaël aan Tobias en zijnen zoon, *is beter dan goudschatten weg te sluiten, want de aalmoes verlost van de dood, en zij is het, die de zonden uitwischt, en bermhertigheid met het eeuwig leven verwerft.*

Kanunnik MARTENS.

ZIJN DE HH. VADERS VOORLOOPERS DER SOCIALISTEN GEWEEST?

(Vervolg van blz. 114.)

VII.

De verplichtingen der Rijken, na den val van Adam.

De zending der HH. Vaders was eigentlijk niet afgetrokkene vraagstukken te verhandelen. Hunne werking was veel praktischer. Zij besteedden hunnen iever om de rijken en de armen hunne plichten te doen begrijpen en kwijten. Welke waren nu die verplichtingen?

Eerst steunen zij hierop, dat God de eigenaâr is van alle goed. Hij alleen kan scheppen. De mensch kan alleenelijk den vorm der dingen veranderen. God is diensvolgens en blijft de groote oppereigenaar. De mensch is alleenelijk de bestierder van het goed dat aan God toebehoort. Hij is de bestierder, *dispensator*; hij is leenman, God de leenheer; vóór de vierschaar van God is hij verantwoordelijk over zijn bestier.

Hoe moet de mensch bestieren?

Hier wordt nu die wet voorgesteld van de welke wij hooger reeds gesproken hebben. God wil dat de tijdelijke goederen te baat komen aan allen, niemand uitgesloten. Het eigendomsrecht ingebracht zijnde sedert de zonde van Adam, de rijken vinden hun deel van het nut der aardsche goederen in de schatten die hun te beurt gevallen zijn. Maar de armen? De armen bezitten geen goed, en toch, volgens Gods wil,

moeten zij deelachtig zijn in het nut der tijdelijke goederen. Hoe zal dit geschieden? God belast zijne bestierders, zijne leenmannen, de rijken, te zorgen voor de armen. De overvloed der rijken moet in de behoefte der armen voorzien. Doen de rijken dit niet, zij blijven aan hunne plicht te kort. Doch deze plichtverzuimenis der rijken beneemt het recht der armen niet. Van Godswege hebben de armen het recht, versta wel, het volledig recht, in de tijdelijke goederen de onontbeerlijke middels te vinden om het leven te behouden. Daarom mag een mensch, die in uitersten nood verkeert, de noodwendige levensmiddels aanvatten, waar hij ze ook vindt, om het leven te behouden. Dus in den uitersten nood zijn er twee middels om het leven van den arme te behouden: ten eerste, dat de arme zijnen nooddruft neme waar hij is. Ten tweede, dat de menschen, die bezitten, hem geven hetgeen hij van noode heeft. Als de rijken iemand laten sterven van honger, omdat zij hem belet hebben zijn volledig recht te gebruiken, de volstrekt noodige levensmiddelen aan te grijpen waar zij ook zijn, dan zijn die rijken oorzaak der dood van dezen behoeftige: « Er is weinig verdienste « bij, zegt de *H. Gregorius de Groote* (1), niet te stelen « hetgeen aan anderen toebehoort, en het is ten « onrechte dat zij zich onplichtig achten, die alleenelijk « zich de goederen toeeigenen welke God in het « gemeen heeft gegeven. Met aan de anderen niet « te geven hetgeen zij bezitten, worden zij menschen- « moorders; want, met die goederen, waarmede zij « de smerten der armen hadden kunnen lenigen, « voor zich zelven te houden, doen zij alle dagen, « sterven, men mag het zeggen, al degenen welke « zij hadden kunnen onderhouden. Dus als wij aan « de armen middels verschaffen *om het leven te*

(1) *Regimen Pastorale*, c. XXII.

« *behouden*, wij ontblooten ons niet van hetgeen « aan ons is, wij geven hun hetgeen aan hen toebe- « hoort. Hetgeen wij doen in dit geval is min een « werk van bermhertigheid als de betaling eener « schuld. » De zelfde leering predikt de *H. Chrysostomus* (1) : « Die met gierigheid verzamelen, zijn « traag aan de almoes. Die aldus heeft leeren winnen, « kan niet meer van geld scheiden. Hoe zal deze die « haakt naar rooverij, zich kunnen overhalen tot het « tegenstrijdige? Die een anders goed neemt, hoe « zal hij zijn eigen goed kunnen geven? Immers « die te veel genegen is om vleesch te verslinden, « kan de kudde niet goed bewaken; daarom dooden « de herders zulke honden. Om het zelfde lot niet « te ondergaan, laat ons zulke neiging vluchten. « Want zij voeden zich met menschenvleesch *die « de armen laten sterven van honger*. Ziet gij niet « hoe God ons alles in het gemeen heeft gegeven? « Want als God toegelaten heeft dat er armen zijn, « dit ook is gedaan ten voordeele der rijken, opdat « zij met hunne almoesen hunne zonden zouden kun- « nen uitwasschen. » Aldus spreken ook *Basilius*, (In divites Avaros) en *Ambrosius* (De Nabuthe Iezraelitico,); aldus spreken nog de huidige godsgegeleerden.

Buiten het geval van uitersten nood, hebben de rijken nog plichten wegens den arme. Zij moeten de liefdadigheid oefenen, om den arme, alhoewel niet in uitersten nood, toch in zijne ellende te helpen. God wil dit, en zoo is de rijke *bestierder* van Gods goed, aan wien hij gaat moeten rekening geven. Wat moet de rijke geven? Zijn « overschot ». Is die verplichting zwaar? Ongetwijfeld is die verplichting uit haar eigen zwaar. « Dat alwie hier- « aan denkt, en geleerdheid heeft of geld bezit, « overwege dat het de rijkdommen van zijnen meester

(1) In Cap. Joannis XVI, Hom LXXVII.

« zijn die hem zijn toevertrouwd en niet zijne eigene
« rijkdommen; dat hij dezelve niet voor zich zelven
« behoude, noch te zijnen voordeele eische, maar
« alles aan God, den gever toekenne. Wilt gij als
« goede bestierders aanschouwd worden? Luistert
« naar de woorden van Petrus! Wat bewondert gij
« hierin, of waarom bestaart gij ons alsof wij dezen
« mensch met onze macht of onze godsdienstigheid
« hadden doen wandelen? En aan Cornelius zegt
« hij : wij ook, zijn menschen even als gij. En
« aan Christus, zie, wij hebben alles verlaten en
« volgen u. En Paulus, na dat hij gezeid had hoeveel
« hij had gearbeid, voegde erbij : niet ik, maar de
« genade Gods die in mij is; en op eene andere
« plaats, tot de Corinthianen zelven zijne woorden
« richtend : wat hebt gij dat gij niet ontvangen
« hebt? Inderdaad gij hebt niets dat het uwe is,
« noch de rijkdommen, noch het verstand, noch
« zelfs uwe ziel, want zij behoort den Heer. Daarom,
« als het noodig is, laat ze varen. Als gij uit liefde
« voor het leven, het bevel tegenspreekt ze te laten
« varen, dan zijt gij geen getrouwe bestierder. Hoe
« kan iemand wederstaan als God roept? Dit zeg
« ik en ter dier gelegenheid bewonder ik ten hoog-
« sten Gods goedheid, door dat Hij hetgeen Hij tegen
« uwen wil en dank kan afnemen, begeert door uw
« eigen toedoen te ontvangen. Bij voorbeeld, Hij kan
« uwe ziel, willen of niet, u afnemen; maar neen, Hij
« verwacht van uw eigen toedoen dat gij zegt met
« Paulus : dagelijks sterf ik. Hij kan u uwen roem,
« tegen uwen dank afnemen en u tegen uwen dank
« vernederen; maar Hij wil u vrijwillig arm maken
« opdat gij u eene kroon voorbereidt. Ziet gij de
« goedheid van God en onze lafhertigheid? Gij zijt
« tot eene groote weerdigheid gekomen en tot een
« hoog kerkelijk ambt : wil u niet verhooveerdigen.
« Het is uw roem niet dat gij bekomen hebt : 'T is
« God die u daarmede vereerd heeft, onthoud u dus

« van den zelven, als u niet toebehoorende; wil hem « u niet aanmatigen, noch misbruiken tegen de beta- « melijkheid; verhef u niet, noch aanzie dit alles als « uw eigen, maar aanzie u als arm en roemloos, « want, als gij bevel ontvangen hebt het koninglijke « purper in bewaarnis te nemen, moet gij het kleed » niet misbruiken, noch vuil maken, maar met veel « zorg het bewaren voor die het u heeft toevertrouwd. « Hebt gij de welsprekendheid ontvangen, wil u niet « beroemen, noch hooveerdig zijn; want het is uwe « verdienste niet. Wil niet ongetrouwig zijn wegens « de schatten van uwen meester; maar verdeel ze « onder uwe medeknechten; verhef u niet daarmede « als met zaken die u eigen zijn, spaar ze niet, maar « deel ze uit. Hebt gij kinderen, het zijn Gods « kinderen. Waart gij maar in deze meening, in het » genieten derzelve zoudt gij God bedanken, en niet « door droefheid u folteren als gij hen komt te ver- « liezen. Zoo handelde Job als hij zeide : God gaf, « God nam, want wij hebben alles van Christus ont- « vangen; het bestaan, het leven, de ziel, het licht, « de lucht, de aarde hebben wij door Hem. Als Hij « ons iets daarvan ontneemt, wij vervallen en ver- « gaan : wij zijn pachters en vreemdelingen. *Mijn* « en *uw* zijn slechts ijdele woorden, en met der daad « bestaan zij niet : alhoewel gij uw huis het uwe « noemt, is dit ijdele praat, dewijl de lucht, de aarde, « de stof aan den Schepper toebehooren alsmede gij, « die haar den vorm geeft. Zoo gaat het met alle « andere dingen. Hebt gij er het gebruik van? Dit « gebruik is toch onzeker, niet alleen om reden van « de dood, maar zelfs vóór de dood, om reden van « aller dingen wankelbaarheid. Laat ons dit allemaal « dikwijls overwegen, en tweederlei zal ons dit voor- « deelig zijn. Wij zullen immers dankbaar zijn, hetzij « dat wij die zaken genieten of ze missen; en wij « zullen de wankelbare en vluchtige zaken dezer « wereld, en die de onze niet zijn, niet dienstbaar

« worden. Als God u de rijkdommen afneemt, Hij
« neemt wat aan Hem is; neemt Hij uwe eer en uwen
« roem, uw lichaam, uwe ziel, of uw kind, Hij neemt
« niet uw kind maar zijnen dienaar. 't Is immers
« gij niet, 't is God die hem heeft geschapen. Gij
« waart slechts zijn dienaar in het voortbrengen, Hij
« heeft alles gemaakt..... uwe ziel is aan u niet, hoe
« zoude het geld het uwe zijn? Hoe durft gij zonder
« nut verkwisten hetgeen het uwe niet is? Weet
« gij niet dat wij zullen beschuldigd worden om deze
« schatten slecht gebruikt te hebben? Aangezien zij
« de onze niet zijn, zoo moet gij ze uitdeelen onder
« uwe medeknechten. Deze is de misdaad van den
« rijken vrek en van dezen die aan Christus voedsel
« geweigerd hebben. Daarom, wil niet zeggen dat
« gij uw eigen goed verteert, en van het uwe in
« de vermaken verkwist. Neen, van het uwe niet,
« maar van anderliensgoed. Ik noem dit anderliens-
« goed omdat gij het alzoo wilt. Want God wil dat het
« het uwe worde, met het aan uwe broeders te beste-
« den. Daarentegen als gij geheel en gansch voor
« u zelven uw goed verkwist, hetgeen het uwe is,
« wordt anderliens. Dewijl gij deze dingen met wreed-
« heid gebruikt, zeggende dat zij de uwe zijn en
« dat, volgens recht, zij voor u alleen moeten dienen,
« zoo heet ik ze anderliens. Immers zij zijn gemeen
« tusschen u en uwen medeknecht, even als de zon,
« de lucht en alle aardsche goederen : enz. » (In Ep. I ad Cor. c. IV. hom. X. morale). De leering van den *H. Chrysostomus* doet uitschijnen hoe alles aan God toebehoort en hoe alwie eenige tijdelijke gave van God ontvangt, de bestierder is van die gave volgens Gods inzichten. Die haar bezit, zal rekening geven aan God over haar gebruik. De H. Redenaar zegt niet dat wie schatten bezit, de zelve niet mag gebruiken te zijnen voordeele, maar dat hij ze niet mag slecht gebruiken, verkwisten, noch uitsluitelijk voor zijn zelven verbruiken. Hij moet mededeelen met de andere menschen of streng zal hij gestraft worden.

Zoo spraken ook *Basilius* (l. c.), *Ambrosius,* (De nab. Jezr. c. XII, n° 53 enz.)

Deze zijn dus, volgens de leering der H. Vaders, twee perken van Godswege gesteld aan het gebruik van den rijkdom. Ten eerste, de behoeftige, die in uitersten nood is, heeft het recht, een volmaakt recht, zijnen nooddruft te nemen, waar hij hem ook vinde. Die zulken behoeftige zou beletten zijnen nooddruft te nemen, ware een rechtsverkrenker.

Ten tweede, God wil dat degenen die schatten bezitten de armen helpen. De rijkdom is niet gegeven om hem noodeloos te verkwisten, of om ermede te doen al hetgeen men wil, goed of slecht. Men moet hem wel gebruiken; men mag er zijn eigen, rechtmatig en redelijk genot in zoeken; maar het is plicht de armen mildelijk mede te deelen, uit liefdadigheid, als almoes in Christus' naam gegeven. Aldus vindt iedereen zijn nut in de goederen der aarde, de eene door het eigendomsrecht, de andere door de liefdadigheid van die bezitten.

De rijke wordt beschouwd onder tweederlei opzicht: te weten wegens God en wegens de andere menschen. Wegens God is hij een dienaar, een goedbestierder, *dispensator,* die het goed dat hij bezit moet nuttig maken voor allen. Wegens de andere menschen is hij eigenaar. Het eigendomsrecht behoort hem persoonlijk, bij zooverre dat alwie de hand op zijnen eigendom legt, buiten het geval van uitersten nood, onrechtveerdigheid bedrijft. Niet een Heilige Vader betwist dit. Allen vallen uit tegen den diefstal; allen erkennen dat de plicht van den rijke eene plicht van liefdadigheid is. Nu, die spreekt van liefdadigheid, erkent daarmede reeds het eigendomsrecht van dezen die moet liefdadig zijn. Ten anderen, de leering der HH. Vaders, zooals wij hooger gezien hebben, erkent heel klaar het bijzonder eigendomsrecht.

De Schepper eischt dat de aardsche goederen, onder het opzicht van nut, gemeen zijn. De eigenaar

vindt zijn nut door den eigendom, de arme door de milddadigheid van den eigenaar. De eigenaar heeft een volmaakt recht (*jus perfectnm*) op zijnen eigendom : de arme heeft geen volmaakt recht op de aardsche goederen omdat hij geen eigenaar is. Het ligt nochtans in de eischen van den Schepper dat allen, op de eene of de andere manier, in de tijdelijke goederen hun nut vinden. Alwie de woorden wil gebruiken in hunne ware beteekenis zal moeten erkennen dat er geene gelijkheid is, maar eene zekere evenredigheid tusschen den rijke en den arme. De rijke vindt zijne middels van bestaan in de tijdelijke goederen, ten titel van streng eigendomsrecht over het goed dat hij bezit; de arme vindt ook zijne middels van bestaan in de zelfde goederen, ten titel van liefdadigheid. Beiden vinden hunne middels van bestaan in de zelfde goederen : maar de manier is verschillig. Er is dus eene zekere evenredigheid of analogia tusschen beiden. Dit moet een rechtskenner in acht nemen. Daarentegen een redenaar bezigt dikwijls zulke analogiën om zijne woorden meer kracht bij te zetten. Twee zaken zijn zeer verschillig van malkander : maar zij hebben onderling zekere evenredigheid of analogie : men geeft hun den zelfden naam. Zeker moet men zich herinneren dat eene vergelijking, geene gelijkheid is; maar dit zet meer kracht bij en geeft meer klem aan de rede. Zoo hebben sommige H.H. Vaders den schijn het zelfde recht toe te kennen over de tijdelijke goederen, aan hunne eigenaars en aan de armen die ervan moeten geholpen worden uit liefdadigheid; den dief, 't is te zeggen den overtreder van het eigendomsrecht, te vergelijken met den rijke die weigert zijne schatten te gebruiken tot onderstand der armen. Schijn, ja, maar geen waarheid! Wij hebben hier te doen met eene spreekwijze gesteund op de analogie waarvan wij komen te spreken, en die hetgeen aan eenen redenaar toegelaten is geenszins te boven gaat. « Wien, doet de « *H. Basilius* den gierigaard zeggen, wien doe ik

« onrecht als ik het mijne houd en bewaar? Zeg mij,
« wat is het uwe? Waar hebt gij het ontvangen om het
« in het leven te brengen? Even als iemand die eene
« plaats ingenomen heeft in eenen schouwburg, de
« andere toegangers zoude verdrijven, zich toeëige-
« nende hetgeen voor het gemeen gebruik gemaakt
« is : zoo handelen de rijken. Want zij nemen het
« gemeengoed in en omdat zij het ingenomen hebben,
« benuttigen zij het voor hen alleen. Indien iedereen
« slechts nam hetgeen genoegzaam is om in zijne
« noodwendigheid te voorzien, en aan den behoeftige
« liet hetgeen overschiet, er zouden noch armen noch
« rijken wezen. Trouwens, is God onrechtveerdig,
« Hij die ons in ongelijke maat het noodige om te
« leven uitdeelt? Waarom zijt gij rijk, terwijl een
« ander arm is? Is het niet opdat gij eene belooning
« ontvanget om uwe goedheid en de getrouwigheid
« van uw bestier, en opdat de arme eene groote
« belooning ontvange om zijne verduldigheid?... Zijt
« gij niet gierig? Zijt gij geen uitstrooper? Gij, die
« hetgeen gij ontvangen hebt om te bestieren en uit te
« deelen, voor u zelven alleen houdt. Zal men dief
« heeten, die een anders kleed steelt, en niet dezen
« die, als hij kan, den naakte niet kleedt? Het brood
« dat gij houdt is het brood van den hongerige; het
« kleed dat gij in de kas sluit is het kleed van
« den naakte; de schoenen van den ongeschoeide ver-
« rotten bij u; het geld van den arme ligt bij u
« gedolven. Ja, evenvele menschen doet gij leed als dat
« er zijn aan de welke gij kunt geven. (1) » — « Wil niet
« opwerpen, zegt God, morgen zal ik geven. Die niet
« duldt dat gij zegt : morgen zal ik geven, hoe zal Hij
« dulden dat gij zegt : ik zal niet geven? 't Is van het
« uwe niet dat gij geeft aan den arme, maar van
« het zijne dat gij hem teruggeeft. Want, hetgeen
« in het gemeen gegeven is, tot het gebruik van allen
« dit matigt gij u alleen aan. De aarde is aan allen, niet

(1) *Hom. in illud Luc. Destruam* etc. n° 7.

« aan de rijken alleen... Gij geeft terug wat verschul-
« digd is. gij geeft niet hetgeen gij niet schuldig
« waart. (1) » — « Veel overschot hebben wij als
« wij alleenlijk het noodzakelijke houden; want als
« wij ijdele zaken zoeken, niets is genoegzaam. Broe-
« ders, zoekt hetgeen genoegzaam is tot het werk
« van God, niet hetgeen genoegzaam zij voor uwe
« begeerlijkheid.... Onderzoekt hoeveel Hij u gegeven
« heeft, en neemt daarvan hetgeen genoegzaam is :
« het overige dat daar ligt als overschot, is het nood-
« zakelijke voor den arme. Het overschot voor de
» rijken is het noodwendige voor de armen. Men
« bezit anderliensgoed als men overschot bezit. (2) »

Elkeene van de spreuken, die aardig schijnen, is reeds verklaard door de hooger gegevene uitleggingen. De geschriften der HH. Vaders zijn doorspekt met spreuken en gedachten ontleend aan de H. Schriftuur. Zoo bijvoorbeeld, de vergelijking door den *H. Basilius* gebezigd van eenen toeschouwer die gansch den schouwburg inneemt, en de spreuk van van den *H. Ambrosius* : « de aarde is voor de rijken « niet alleen » herinneren de woorden van Isaïas : « woont gij dan alleen in het midden der aarde? V. 8.

Gelief wel te bemerken dat degenen welke de HH. Vaders *Basilius*, *Ambrosius*, *Augustinus* hier bestrijden, de gierigaards zijn, die ten hunnen *uitsluitelijken* gebruike de tijdelijke goederen nemen, wier nut, volgens Gods wil, zich tot allen toch moet uitstrekken. 't Is op die *uitsluitendheid* dat zij gedurig terugkeeren, en daar ligt de sleutel hunner leering. De goederen der aarde mogen gemeen geheeten worden, omdat niemand volledig buiten hun nut mag gesloten worden.

E. DE GRYSE.

Kortrijk, 1 October 1897.

(1) *Ambrosius* de nab. Iezr. C. XII. nº 53.
(2) *Augustinus* in ps. 147 nº 12,

OP DE BAAN DER KUNST.

(*Vervolg van blz.* 83.)

VIII.

VERLATEN wij den klassieken grond van Italië en zien wij hoe het elders is gesteld.

Shakespeare werd geboren in een hut te Stratford-on-Avon. De grootste dichter der wereld, die enkel eeuwen na zijn dood door andere groote dichters volkomen naar waarde werd geschat, was eerst wildstrooper geweest. Een jachtmisdrijf deed hem de wijk naar Londen nemen. Daar werd hij *call-boy* in een schouwburg. Later figurant en eindelijk tooneelspeler, die zelf voor den troep stukken schreef. Maar welke stukken!

Nochtans zag niemand naar hem om. De critiek dier dagen achtte ze de aandacht niet waard.

Eene laffe historieschrijverij — gelijk er helaas! zooveel begaan werd om de grooten te vleien — stelde ons Shakespeare later voor als ondersteund en beschermd door koningin Elisabeth.

Daarvoor waren geen bewijzen voorhanden. Maar waarheid is 't dat Shakespeare, na een veertigtal tooneelstukken te hebben geschreven, genoeg verdiend had om naar zijn geboorteplaats terug te keeren en zich daar een huisje met een stuk land te koopen en er zijn laatste levensdagen in rust te kunnen slijten.

En de eeuw waarin Shakespeare leefde wordt genoemd niet naar den onsterfelijken dichter, maar naar Elisabeth.

De XIXe eeuw moest komen om Shakespeare in eere te stellen en uit te roepen, dat *Hamlet*, *Macbeth*, *King Lear*, *Othello*, *Romeo and Juliet* en vele anderen meesterstukken zijn : perels van het zuiverste water — gewrochten waarvan de herdrukken, en vertalingen reeds millioenen hebben opgebracht voor het stoffelijk leven, en eeuwig bronnen zullen blijven van poëzie, die reeds honderden dichters, beeldhouwers en toonkundigen heeft bezield.

Milton, de dichter van *Paradise lost*, werd in de gevangenis geworpen omdat hij zich tegen het koningdom had uitgelaten.

Als hij in vrijheid gesteld was, werd hij blind. Hij leefde van zijn werken niet als een vorst.

Dichterkoningen worden niet zoo rijk betaald als politieke koningen.

Een uitgever had hem tien pond sterling voor zijn *Paradise lost* gegeven en won er zelf meer dan honderd duizend kronen mede.

Sheridan en Pope hadden het niet veel beter dan Milton.

Hier moeten wij het bekennen :

Engeland heeft, om zoo te zeggen, in onze eeuw wat rijker dan voorheen de kunst beloond.

Geen land, waar op onze dagen de schoone kunsten zoo geschat en zoo rijk betaald worden.

Walter Scott, Byron, Dickens, Tennyson en tal van andere schrijvers konden het bewijs leveren, dat de kunst er zoo mild beloond werd, als om 't even welke bedrijvigheid van 's menschen geest in handel of nijverheid.

Dat is toch wel 't minste wat de kunst zou mogen verwachten.

IX.

Een Fransch dichter heeft geschreven :

« Un regard de Louis enfantait des Corneilles. »

Men heeft het reeds ten overvloede bewezen (1), dat zulk vers enkel zijn ontstaan te danken heeft aan dat gevoel van vleierij, dat ons met zooveel laf geschrijf heeft begiftigd.

Den *Roi-Soleil* wordt ten onrechte den bloei der Fransche letteren in dat tijdperk toegeschreven.

Immers, toen hij begon te regeeren waren Malherbe, Balzac, Voiture en Vaugelas van het tooneel verdwenen. Descartes en Pascal stonden aan den boord van 't graf; Corneille's schoonste stukken waren geschreven; Molière, La Fontaine, Bossuet en Mme de Sévigné hadden reeds hun talent veropenbaard.

Alleen de bloem der vermaardheid van Racine, Boileau, Fénélon en La Bruyère ontlook, als bij toeval, tijdens de regeering van Lokewijk XIV.

La Bruyère kreeg nooit eenigen steun; de eenvoudige en vredelievende Fénélon werd gehaat door den weeldeminnenden en altijd oorlogvoerenden koning.

Alleen Racine vond de geldkist zijner majesteit open. Hij kreeg een jaargeld en stond op de lijst der bezoldigden des konings, nevens de keukenmeesters en andere lagere bedienden.

Molière kreeg duizend *livres* jaargeld, omdat hij den koning wat kon vermaken en dans-librettos voor het hoftooneel vervaardigde.

Corneille had een paar giften van dienzelfden koning gekregen en zag ze hem eindelijk weigeren. Boileau wilde dezen een deel van zijn jaargeld afstaan; doch hij kwam te laat. Corneille was in armoede gestorven.

---

(1) BONIFACE onlangs nog in *Le National* van Brussel, naar wien ik deze bladzijde schreef.

Zoo heeft de Roi-Soleil onverdiend den roem der Fransche letteren op zich zien laden.

Maar de schilders en teekenaars, die de belegeringen en veldslagen van Lodewijk XIV — hij en zijn staf op den voorgrond — in beeld gebracht hebben, werden rijkelijk beloond, alsook eenige prulpoëten zonder naam.

Wat wij van de Oudheid en de Middeleeuwen gezeid hebben, blijft dus nog altijd waar.

Het was ook waar voor Camoëns, die stierf in een liefdadigheidsgesticht, voor Cervantes, die in ellende leefde, voor Chatterton, die zich vergiftigde om niet van honger te sterven, voor Vondel, die kousen verkocht, en als boekhouder in de Bank van Leening te Amsterdam op 't einde van zijn leven met een jaargeld van 650 gulden werkzaam was.

Men weet hoe Jean-Jacques Rousseau met de wederwaardigheden des levens te kampen had, hoe de Fransche schilder Millet door honger genoodzaakt werd om zijn afgewerkte tafereeltjes te verkoopen aan woekeraars.

Vele huidige Fransche schrijvers hebben armoede gekend en te Parijs is menige begaafde veder, die beter zou kunnen, gedwongen op onze dagen lichtzinnige dagbladartikelen te schrijven voor een menigte, die belust is op sterke prikkels en aanstootelijk nieuws.

X.

In Duitschland mocht Goethe zich onbekommerd aan zijn kunst overgeven. Hij was afkomstig uit een rijk geslacht. Zijn geestverwant Schiller was niet zoo gelukkig. Van in het begin zijner letterkundige loopbaan werd hij ontmoedigd en vervolgd. Goethe kwam hem ter hulp en deed hem benoemen tot leeraar in de geschiedenis aan de hoogeschool van Iena.

Goethe en Schiller hebben nochtans, evenals Shakespeare, voor de beschaafde wereld, stoffelijke zoowel als dichterlijke schatten achtergelaten.

Honderden uitgevers hebben zich met hun werken verrijkt, honderden kunstenaars kozen ze tot voorbeeld en werden er door bezield; aan duizenden verschaften zij lichamelijk zoowel als geestelijk voedsel.

Goethe en Schiller zijn niet alleen de lichtbakens der Duitsche litteratuur; zij zijn den schitterendsten en reinsten roem van hun vaderland.

Duitschland heeft koningen en keizers bij de vleet voortgebracht, — geen enkele van al dezen telt zooveel standbeelden in alle Duitsche gewesten als deze twee vorsten der kunst, zonder de ontelbare standbeelden te rekenen welke een dankbare, verlichte natie hun in de harten heeft opgericht.

Maar met Goethes en Schillers zegepraal en vereering zou daarom de lijdensweg voor andere kunstenaars — hun nakomelingen — niet ten einde zijn.

De dichter Heine was de neef van een schatrijken bankier. De jonge student gaf zich met gansch zijn ziel over aan de studie der letteren, waarvan zijn oom hem wilde afkeerig maken. De jonge dichter had een hekel aan andere studiën en vooral aan de financiën, waarvoor men hem wilde opleiden. De jonge Heine deed zijn zin; hij verkoos zijn kunst en den harden strijd voor het bestaan. Zijn oom liet hem varen en onterfde hem. — « Ik heb het recht dichter te zijn, » zegt ergens de geniale dichter van *Das Buch der Lieder*, de geestige en scherpzinnige schrijver van de *Reisebilder*, « het heeft mij verscheidene millioenen gekost. »

Heine beminde de waarheid boven het geld. Die waarheid heeft hij aan niemand gespaard en het minst aan zijn vaderland en aan de grooten.

Aan velen heeft hij striemende zweepslagen toegediend; maar ook velen hebben hem lief voor zijn openhartigheid, zijn kamp voor recht en vrijheid.

Er wordt hem door de grooten in zijn vaderland een standbeeld geweigerd; maar zijn wereldberoemdheid kan dat beeld desnoods derven. Hij leeft in het hart van zoovelen en wordt vereerd door al wat denkt.

Hier werd nogmaals het spreekwoord bewaarheid: wie aan de grooten mishaagt, moet het voor eeuwig boeten.

Dat ondervond ook de tooneeldichter Gerard Hauptmann in de laatste dagen.

Voorgesteld door de commissie om voor zijn tooneelwerken den Schiller-prijs te ontvangen, werd hij van hoogerhand verworpen. Zijn hoofdgewrocht *Die Weber* behaagde niet aan de aristocratie voor zijn democratische strekking.

Hetzelfde was ook, drie jaren te voren, het lot geweest van Sudermann, die te getrouw in een zijner tooneelwerken de zeden der hooge standen had geschetst.

Maar de eer viel te beurt aan von Wildenbruch, welke de daden der grooten gevierd had in *Der neue Herr*.

Zegden wij niet hooger, dat er alleen dan Mæcenassen voor de kunstenaars te vinden zijn, als deze de vergoders van begunstigden der fortuin worden willen.

Als zij willen doen gelijk weleer de vader van Beethoven, die aan zijn heer, den keurvorst en aartsbisschop Max-Frederik, een pensioen vroeg en zijn brief besloot met de woorden : « uw zeer onderdanige knecht en muzikant ».

Ja, eerst knecht en dan kunstenaar; zoo worden dikwijls degenen, die de kunst beoefenen bij sommige grooten gedoogd.

XI.

Van den vader van Beethoven sprekende, komen wij aan den koning der *symphonieën*. Dat zijn familie in geen weelderigen toestand verkeerde, kunnen wij uit het zooeven aangehaalde opmaken. Het leven van Beethoven was een aanhoudende kamp tegen het stoffelijke. Tot overmaat van ongeluk werd hij doof, — de grootste ramp, die wel een toonkunstenaar kon treffen.

Gansch zijn ziel heeft hij uitgestort in zijne onvergelijkelijke *sonaten* en *symphonieën*, in *adagio's* vol

smartkreten en *allegro's*, overstroomende van bezielde hoop.

Van alle grootheid der wereld had hij een afkeer en leefde weken achter elkander gansch alleen, — alleen met zijn zielslijden en zijn droomen!

Het is pijnlijk in een vertrouwelijken brief van Weber te lezen : « Mochte ik toch ontslagen zijn van de taak « voor een lichtzinnig publiek concerto's te moeten spelen « om wat geld te verdienen en mij aan mijn toon- « scheppingen te kunnen wijden. Het ware mijn grootste « geluk ! »

Schubert, na herhaald smeeken, kreeg van een uitgever te Weenen eenige guldens voor een bundel zijner prachtige liederen, en er werd hem bij dien spotprijs toegestuurd, dat men hem nu in langen tijd niet hoopte weer te zien.

Die andere reus der Duitsche toonkunst — Richard Wagner — onderstond bij 't begin zijner loopbaan insgelijks zware proeven.

Hij zwierf van stad tot stad; niemand wilde hem begrijpen, zelfs zijn geestverwanten de toonkundigen niet. In Parijs ontmoette hij zijn landgenoot Meyerbeer.

Deze had het toppunt zijner glorie bereikt; nochtans deed hij niets voor Wagner. Verstond hij hem niet? Was het afgunst voor iemand, dien hij bekwaam achtte hem eens te onttronen. Wie zal er op antwoorden!

Wagner leed honger, leefde op een zolderkamertje en schreef muziek af voor *cornet à piston*, — hij, die reeds de grootsche partituur *Der Fliegende Holländer* had voortgebracht.

Later toen zijn gesternte begon te schitteren, werd hij verguisd, gelasterd, uitgefloten... om eindelijk den triomf te behalen in alle landen, waar de hoogere kunst op onze dagen toegang heeft.

Hij had het geluk gehad door een ontwikkelden vorst ondersteund te worden. Alwie de kunst bemint, zal daarom koning Lodewijk II van Beieren immer een goed hart toedragen.

Nu schittert de zon van Wagners genie over de

heele kunstwereld en beschijnt met tooverglans het *ideaal*, dat de positieve eeuw der stoffelijke werktuigen en der waarnemings-wetenschappen zocht te vernietigen. Eere zij den koning der moderne toonkunst!

XII.

Keeren wij tot de letteren terug om, in 't Noorden van Europa, stil te houden bij een paar dichters, die aan de beschaafde wereld het bestaan eener Noorsche litteratuur hebben veropenbaard.

Ik bedoel Hendrik Ibsen en Björnstjerne Björnson.

Hun streven had hen in Christiania samengebracht. Zij wilden iets worden en werkten onverdroten.

De eerste had reeds zijn tooneelspel *Catalina* geschreven en de tweede reeds vele lezers verrukt door die roerende Noorsche idylle *Synnöve Solbakken*.

En gedurende al dien tijd — vele maanden — leefden zij op hun kamertje alleen van koffie en brood en ...van kunstdroomen, die zij in meesterstukken vertolkten.

Eerst toen in Duitschland de aandacht op hen getrokken werd, zagen zij hun lot verbeteren. Dan leefden zij jaren buitenslands en keerden naar hun vaderland terug, als men er begrepen had, wat al roem Scandinavië aan die twee groote geesten eens zou verschuldigd zijn.

Een ander groot schrijver uit het Noorden — Hans Christiaan Andersen — was in den beginne ook een verstooteling van het lot.

Zoon van een armen schoenmaker op Odensee, trok hij met eenige rijksdaalders in den zak naar Kopenhagen om er fortuin te zoeken... of liever om er zijn kunststreven op het tooneel te kunnen bevredigen.

Nergens werd hij aanvaard, omdat hij ver was van een Adonis te zijn. Dan leed hij armoede en gebrek.

Bij toeval kwam het ter ooren van den koning van Denemarken, dat de jonge Andersen veel aanleg had voor de dichtkunst.

De koning wist waarschijnlijk hoe de roem van een kunstenaar op een land teruggekaatst wordt, al is het maar zoo groot als Denemarken. Daarvan had hij bewijzen in den beeldhouwer Thorwaldsen en den dichter Oehlenschläger, die hun Deenschen naam onsterfelijk hadden gemaakt. Andersen mocht op kosten van den koning studeeren. De verwachtingen werden bij den beschermer niet teleurgesteld.

Andersen werd de geliefde verteller in Scandinavië, Duitschland en Engeland. Hij werd in alle talen van Europa vertaald.

Aan het koninklijk hof kwam hij dikwijls te gast en werd er gevierd. Doch een feit op 't einde zijns levens voorgevallen bewijst hoe broos de vriendschap is, welke de grooten der aarde kunstenaars toedragen. (1)

Andersen was in koninklijk gezelschap aan het hof. Men had de verloving gevierd der prinses Dagmar met den kroonprins van Rusland. Er werd verteld, dat er reeds negen duizend portretten van de prinses verkocht waren.

— « Wat is dat? » — zei Andersen goedsmoeds daarop. « Van het mijne zijn er reeds twintig duizend verkocht. »

Die naïeve ontboezeming was voldoende om hem voortaan van het hof verwijderd te houden.

Dat zou hem leeren — hij, de koning der vertelling — zich boven prinsessen van den bloede te willen verheffen.

XIII.

In Rusland, nog minder dan overal elders, hebben de kunstenaars op hun lijdensweg goede Samaritanen ontmoet om hun wonden te heelen, hun smarten te lenigen.

(1) Medegedeeld door Dr J. TEN BRINK, in *Schetsen en Critieken*,

In een brief van Nikolaas Gogol, schrijver van *Doode Zielen*, lezen wij :

« Iedereen is tegen mij : ambtenaren, politiedienaars, kooplieden en letterkundigen. Ik zweer u dat niemand kan gissen hoe ik lijd. » (1)

Als in 1842 *Doode Zielen* verscheen, ging er een kreet van verbazing op bij de eenen, een kreet van verontwaardiging bij de anderen.

Dat was Rusland, voor de eerste maal door een schrijver aan zijn landgenooten met ongeëvenaarde meesterschap blootgelegd.

Gogol stierf arm en verlaten.

Tourgueneff, die hem een groot man had geheeten, werd gebannen. Hij verbleef langen tijd te Parijs

Hij zelf had de Russische toestanden met meesterhand beschreven in *Verhalen van een Jager* en andere werken.

Hij ook streed voor recht en vrijheid van zijn volk, alhoewel hij wist dat men daarmede niets anders kon oogsten dan smart en vervolging.

Dat viel ook te beurt aan Dostoïewsky, die onplichtig, met een hoop politiekers mee, naar Siberië gestuurd werd. In zijn *Gedenkschriften uit een Doodenhuis* heeft hij ons daarvan de ijselijke tafereelen opgehangen.

Te dien tijde werd, om zoo te zeggen, het lijden bij de Russische strijders voor recht en vrijheid tot eeredienst verheven.

Gedurende veertig jaar heeft Dostoïewsky den strijd tegen ellende gestreden.

En welke ellende, volgens hem, een mensch kan doorstaan, dat heeft hij geboekt in *Misdaad en Boete*, de verschrikkelijke geschiedenis van Raskolnikoff.

---

(1) *Le Roman russe* par E. M. DE VOGUÉ. Paris. Plon et Nourrit.

XIV.

De gansche geschiedenis der Russische letteren van Pouchkine en Lermontoff tot Tolstoï is om zoo te zeggen een onophoudende kamp tegen verdrukking en armoede.

Er ligt over haar een waas van diepen weemoed en zwaarmoedigheid. Het hart bloedt, wanneer men al die ijselijkheden leest. De geest is verslagen, gelijk na 't bezoek aan een krankzinnigen-gesticht.

Spreekt mij van helden, gij, loftuiters over groote veldheeren, als ze met machtige, wel uitgeruste legers een zwakken vijand overmanden en versloegen.

Hier zijn het andere helden die arme duivels van kunstenaars, zonder stoffelijke macht noch kracht, welke met niets anders dan met hun pen als wapen en hun zielegrootheid als steun de overmachtige verdrukkers van volkeren aanvielen.

Dat zijn mij helden, die dichters en schrijvers van het uitgestrekste rijk der aarde, waar men de inwoners bij dozijnen millioenen telt.

Dat zijn mij helden, die de dwingelanden van die millioenen aandurven, — die dwingelanden, die nochtans ook beweren dat zij de leer van Christus volgen, die eens zeide, dat *alle menschen broeders* waren.

Dat zijn mij helden degenen, die zich aan de zijde der zwakken scharen, — aan de zijde van laten en lijfeigenen, arme moujiks die slechter behandeld worden dan slachtvee en die bij de kroning hunner vorsten van honderden mijlen verre naar Moskou komen en, ter wille van een korst brood, zich bij duizenden in 't volksgedrang laten verstikken en onder de voeten trappelen.

Dat zijn mij helden roemrijker dan uw Alexanders, uw Cesars en uw Napoleons, zij, die alleen staan, en een duizendvoudigen vijand bestrijden, niet bevreesd voor foltering, die hen wacht, en gebrek, dat hun gewone belooning is.

Zulke helden zijn den verlichten geest dierbaar en staan hemelhoog boven al de wapenhelden der aarde,

bij al wat denkt en gevoelt, hoopt en bemint, rechtvaardig en menschlievend is.

XV.

Er moge mij tegengeworpen worden, dat vele kunstenaars zich zelven de onheilen hebben berokkend, welke hun zoo dikwijls het bestaan hebben vergald.

Ik wil het hebben. Nevens groote gaven hadden groote geesten ook dikwijls stuitende gebreken.

Grilligheid, hartstocht, onrust, gejaagdheid, zenuwkwaal, al wat de logica dikwijls den bodem instoot zijn het erfdeel van talrijke koningen der kunst geweest.

Maar, zegt eens, die andere vorsten, die men de « herders der volkeren » heeft genoemd, hadden dikwijls en nog meer dan kunstenaars die gebreken. Zij konden hun lusten botvieren, zagen hun gebreken tot deugden ophemelen, konden hun egoïsm voldoen en zagen aan hun driften noch perk noch paal stellen.

En toch heeft het schaapachtige menschdom hun niets laten ontbreken, om op stoffelijk gebied alles te genieten, over alles te kunnen regeeren, en zelfs de zedelijke macht in bedwang te houden.

Nooit hebben die vorsten, gelijk de koningen der kunst, de ellende gekend, de grievende foltering bij de gedachte of men den volgende dag een korst brood zou hebben om in leven te blijven.

Waarom was de Mensch, de wijze Mensch — *homo sapiens* — gelijk men in de natuurleer zegt, zoo vrijgevig, zoo mild jegens de eenen, en verhief hij hem tot in de wolken voor de barbaarsche gewoonte van het oorlogvoeren, en waarom was hij zoo onbeschaamd gierig jegens degenen, die een ideaal menschdom te gemoet zagen, die werkten ter veredeling van ons bestaan, die kunstwerken schiepen, alleen in staat om de geschiedenis van den mensch te verheerlijken, zoolang de aarde zal bestaan?

Waarom hier de gebreken over 't hoofd zien en ze daar bestraffen met honger en vervolging?

Dat die « wijze Mensch » antwoorde!

Waarom duldt hij, dat de Kunst verlaagt worde tot woekerwaar, daar waar de kunstenaars in ellende verkeeren?

Verbeeldt u eens zoo een kunstenaar, die in een hoofdstad op een vlieringkamertje leeft van koffie en brood, en een gewrocht onder handen heeft, op wiens roem een volk nog eeuwen lang zou kunnen teren.

Als hij door zijn dakvenstertje beneden in de straat kijkt, ziet hij dat zijn gebuur, zwijnslachter, of koffiebrander of woekerjood, het zeer wel stelt, dat vrouw en dochters van dezen gekleed zijn als vorstinnen, terwijl hij, de Dichter, die de liefde zoo hoog opvat, geen ander geliefd wezen bezit, geen andere bezoeken krijgt dan van de Muze, door Alfred de Musset eens zoo prachtig in zijn *Nuit de Mai* bezongen.

De zwijnslachter, de koffiebrander, de woekerjood genieten eer en aanzien. Zij hebben geld, dat weet de wisselaar in de straat en vele anderen nog.

De dichter ontwijkt de menschen, die geld hebben en naar de laatste snede gekleed zijn; hij gaat de eenzaamheid opzoeken, want met zijn schamele plunje durft hij al die fatsoenlijke zwijnslachters, koffiebranders, woekerjoodjes en wisselaars niet onder de oogen komen. Hij wil de smart ontwijken, die hij zou gevoelen, moesten al die ordentelijke menschen hem met zijn kaal jasje een blik van verachting toewerpen; want zijn eenig fortuin is, benevens zijn talent, dat niemand naar waarde schat, zijn teergevoeligheid. Doch daar koopt men geen vleesch, noch boter mee. Met wat opgelegd kopijwerk kan hij zich ten hoogste doorschijnende koffie en droog brood bezorgen om niet van honger te bezwijken.

Stelt u eens goed dat tafereeltje, dat bestaan van dien kunstenaar voor, die reeds blijken gaf van genie, maar die men uit gemakszucht, nijd of ikzucht niet wilde kennen of die men uit hoogmoed ontweek, — stel u dat eens goed voor, zeg ik, gij, die deze regelen gelezen hebt, en zegt mij dan of we wel recht hebben zoo trots te zijn op onze beschaving en onze samenleving?

Ontgoocheld vragen wij met den gloedvollen dichter Da Costa:

En 't menschdom, dat uw vlucht meê opvoert tot de wolken,
biedt u bij zoo veel leed geen troost? Geheele volken
verheffen niet uw naam, en galmen niet den lof
van 's hemels keurling uit, wiens toon hen zaligt? Of
bestrooien niet het pad, waar langs hij heen zal treden
met feestelijk gebloemt?

En wij antwoorden:

De ziel des Dichters wil omhoog
En streeft naar 't rijk der idealen.
Maar 's menschen boosheid rukt haar neer,
En doet dat edel streven falen.

En Recht en Rede en Liefde en Hoop,
Zij mogen niet in luister pralen.
Het Kwaad, het juicht met schampren lach,
Als het den Hemel neer kan halen!

Kan 't anders daar, waar macht en goud
De prijs zijn aller zegepralen...
Waar de eene mensch van honger sterft,
En de ander leeft in bachanalen!

. . . .

Wanneer, o God, geraakt de mensch
Uit 't duister hulsel van zijn dwalen?
Wanneer zal eens op 's Hemels werk
De zon der Wijsheid mogen stralen?

Februari, 1898. OMER WATTEZ.

DE VAKVEREENIGINGEN BIJ DE ROMEINEN (1)

§ 2. HUNNE INRICHTING.

OM hun doel te bereiken mochten de vakvereenigingen hunne inrichting naar willekeur regelen. In dit opzicht schonk de wet hun volle vrijheid : *sodalibus potestatem facit lex*, *pactionem*, *quam velint*, *sibi ferre*. Alle stemden vrij over hunne standregelen, die *pactio*, *lex* of *conventio collegii* heetten. Dit verbond of die overeenkomst vermeldde de rechten der leden, maar bepaalde ook hunne plichten; zij moest derhalve nageleefd worden. De stemming over de standregelen was eene ernstige zaak : wij zien dat ze gebeurt in tempels en dat daar ook de standregelen ter kennisgeving worden aangeplakt.

Een college werd slechts ontbonden bij gebrek aan leden. Over die ontbinding stemde men, en zij werd openbaar gemaakt; zoo vermeed men de terugvorderingen van deelgenooten of van derde personen waaraan het college verplichtingen kon hebben. De nog in kas zijnde gelden werden onder de laatst overblijvende leden verdeeld.

Indien de volkomene vrijheid der colleges om zich zelven te besturen voor gevolg heeft, dat wij eene groote verscheidenheid in hunne inwendige inrichting aantreffen, toch zijn er hoofdtrekken die wij bij alle terugvinden en dank aan de opschriften, kunnen aanwijzen.

Men zou het mis op hebben, indien men dacht dat eene vakvereeniging enkel bestond uit lieden, die

---

(1) Zie *Belfort* 1897.

het bedrijf uitoefenden, waarvan zij den naam droeg. Menige voorbeelden toonen dat het niet zoo was. Waren ambachtslieden niet talrijk genoeg om een college te vormen, zoo traden zij als leden in een ander college naar hunne keuze, en men vindt zelfs beroepsgenootschappen die samengesteld waren uit twee gelijksoortige ambachten. Dit toont dat de Romeinsche werkersvereenigingen niet uitsluitend waren.

Daar de colleges vrij ontstonden, was ieder ook vrij er deel van te maken of niet. Nochtans schijnt het dat, om het belang welke zij er bij hadden, al de ambachtslieden lid werden van hunne vakvereeniging. Op de vraag of slaven mochten deel maken van de colleges, meent M. Waltzing, tegen Mommsen's gedachte in, bevestigend te moeten antwoorden, en hij staaft zijne meening door verscheidene voorbeelden. Toch mag, naar ons bescheiden oordeel, dit gevoelen om verschillende redenen betwist worden. Kinderen en vrouwen waren, over 't algemeen, uitgesloten, doch verder was het getal leden, die van eene werkersvereeniging mochten deel nemen, niet beperkt. Hoe werd men lid van een college? De gebruikelijke uitdrukkingen *adlegere*, *adrogare*, *adsiscere*, veronderstellen eene stemming van de algemeene vergadering; nochtans was de zorg om nieuwe leden te aanvaarden dikwijls toevertrouwd aan bedienden van het college.

De vakvereenigingen telden werkende leden, eereleden en beschermers of patronen. Eereleden waren zulke die, zonder het beroep der gildebroeders uit te oefenen, in een college traden om het te vereeren. Zij stonden de werkende leden bij, 't zij door goeden raad, 't zij door hunne voorspraak of ook door hunne beurs. Over de beschermers wordt aanstonds gesproken.

De inrichting der colleges was geheel en al op den leest van die der steden geschoeid. Evenals in het kiezerskorps en in het leger de burgers, waren de gildebroeders in centurieën en decurieën verdeeld. Daarvan had ieder haren hoofdman, *centurio* of *decurio* geheeten, die voor één jaar was aangesteld; ze hadden hun eigen

bestuur : soms namen zij te hunnen laste het ter aarde bestellen hunner leden, bezaten eene afzonderlijke begraafplaats, een altaar, vierden een jaarlijksch feestmaal, enz.

Hunne rangorde hadden de Romeinsche colleges ook van de stad afgekeken. Alle hadden, gelijk in de steden, hunne patronen, hunne overheidspersonen, hunnen senaat en hunne plebejers. Die naäping blijkt zonneklaar, indien we eenen oogslag werpen op de in marmer gehouwen naamlijsten (*alba*), die ons bewaard zijn. Zoo zien wij dat ieder college zijne eigene tijdrekening had, die aanvang nam met het jaar zijner instelling, even gelijk de steden telden *ab colonia deducta;* zoo zien we nog dat de rangorde hier en ginds dezelfde is : de eereplaats is aan de patronen, op hen volgen de ambtenaren, dan de oud-ambtenaren, die *honorati* heetten, en eindelijk de leden, *plebs*, *populus*, *corporati*. Die al de eereambten bekleed had, mocht zich, evenals in de steden, noemen : *honoribus omnibus apud eos functus*.

Het bestuur was ten deele toevertrouwd aan de overheden, ten deele in handen van de algemeene vergadering (*conventus*). Er waren gewone — of door de standregelen vastgestelde — en buitengewone vergaderingen. Tot het geldig zijn der gestemde besluiten, was de tegenwoordigheid van een zeker getal leden vereischt, en zelfs werden de belangrijke beslissingen in algemeene vergadering genomen. Deze had wetgevende en rechterlijke bemoeienissen, alsook kiesbevoegdheid. Vooreerst stemde zij over de grondregels of de *lex collegii*. Te oordeelen naar hetgene ons van die *leges collegiorum* is bewaard, kunnen deze geenszins vergeleken worden met de verordeningen onzer huidige beroepsvereenigingen. Hier vinden wij eene redematige verdeeling : doel, voorwaarden van aanvaarding, rechten en plichten der leden, redenen van uitsluiting, dit alles is in afzonderlijke artikels klaar uitgedrukt; ginds treffen wij niets dergelijks aan, zelfs geen woord wordt gerept over het doel van het college; kortom, de standregelen zijn volstrekt onvolledig. De colleges meenden dat dit alles in het marmer niet hoefde gehouwen

te worden : de gebruiken waren genoegzaam bekend, en men beitelde slechts in den steen wat aan het college geheel en al eigenaardig was.

Benevens het stemmen der standregelen, lag aan de algemeene vergadering ook de taak op de besluiten te nemen die noodig waren tot het goed beheer van het college (*decreta collegii*). Ieder lid mocht het woord voeren en voorstellen doen; de stemming geschiedde met briefjes die in eene bus werden neergelegd. Die *decreta collegii* hadden b. v. tot voorwerp verandering te brengen aan de *lex collegii*, maar meestal te beslissen over loopende zaken: offers, gastmalen, eerbewijzingen aan dooden, enz.

De algemeene vergaderingen regelden ook de begrooting der uitgaven en der inkomsten, bevalen de te verrichten bouw- of herstellingswerken, namen den eed af aan de beambten van het college, ontvingen de giften en stemden over de belooningen en eerbetuigingen. Men ziet dat de vergadering waarlijk bestuurde en in al de belangrijke gevallen besliste. Over hare rechterlijke macht hebben wij geene zekere inlichtingen : waarschijnlijk sloot zij de onwaardige leden uit.

Toch schijnt het niet dat alle colleges zoo demokratisch waren ingericht : eenige hadden eene soort van besturend comiteit, dat, in vele gevallen, optrad in de plaats van de algemeene vergadering: het waren de decuriehoofdmannen of tiendemannen; in enkele colleges ziet men ze alleen handelen, in meerdere te zamen met andere hoofdmannen.

De uitvoerende macht behoorde aan de beambten : hunne benamingen waren te grooten deele ontleend aan de bedienden der steden en hun getal hing af van de belangrijkheid der vereeniging. Zij werden gewoonlijk door de vergadering gekozen voor één of voor vijf jaar, namen hunne bediening den 1n Januari waar en mochten herkozen worden. De hoogere beambten waren de *magister* of *quinquennalis*, en de *curator* : onder hen was de *quæstor*, en lager nog de *scriba* en de *viator*.

De voorzitter van een college heette *magister* en

was voor vijf jaar gekozen : *quinquennalis.* Het was echter zeldzaam dat een college slechts eenen voorzitter had; zij hadden er twee, drie en, ja, tot tien, die, in dit geval, waarschijnlijk onder hen het werk verdeelden. De voorzitter had godsdienstige bedieningen (hij stond aan het hoofd van den eeredienst van het college) en ook burgerlijke. Deze waren talrijk en mochten natuurlijk van college tot college eenigszins verschillen. Hij moest zorgen dat de standregels nageleefd werden, de besliste werken uitgevoerd, de gebruiken nopens de ter aardebestelling der leden gehandhaafd, de feestmalen ingericht, de gelden bestuurd; in één woord, zijne waakzaamheid strekte zich over alles uit. Ook was het voorzitterschap zoo zeer een last als eene eer. Immers de voorzitters moesten niet alleen aan het college hunnen tijd en hunne zorgen wijden, maar zij waren ook nog *ob honorem magisterii* tot velerlei giften en mildheden verbonden. Over 't algemeen moest dus de voorzitter, naar het schijnt, een rijk man zijn, en daarom ook gebeurde het soms dat hij buiten het college gekozen werd. Van eenen anderen kant kwamen eerbewijzen van alle slag den last der voorzitters verlichten : in de tijdrekening der colleges geven zij hunnen naam aan het jaar; zij genieten aanzien en achting; in de gelduitdeelingen bekomen zij, *honoris causa*, eene grootere som; niet zelden wordt hun een standbeeld opgericht, enz.

Naast den voorzitter, treft men in alle colleges de *curatores* of zaakbezorgers aan. Men vindt er van één tot vijf voor één college. Alhoewel zij onder den voorzitter staan, toch is hun ambt niet onderhoorig, want het wordt slechts toevertrouwd aan aanzienlijke leden; trouwens, hunne verkiezing verplicht hen tot allerhande milde giften. De *curator* deelt in de ambtsbevoegdheid van den voorzitter, maar is vooral met het bestuur der gelden en goederen gelast.

De bijzonderste der ondergeschikte beambten der colleges is de *quæstor* of schatbewaarder. Hij is nochtans in alle colleges niet te vinden : hier was hij ver-

vangen door de *curatores* en elders door den voorzitter. De schatbewaarder ontving de inkomsten en deed de uitgaven; 't was hij ook die de begrafenispremie aan de rechthebbenden betaalde.

Het grootste getal vakvereenigingen bezat ook één of meer schrijvers (*scribæ*), die de verslagen opmaakten, de opschriften van het college bezorgden en de archieven bewaarden. Nog andere beambten zooals boden, deurbewaarders, vaandeldragers, enz. worden in dees of geen college, doch minder aangetroffen.

In waardigheid boven alle ambtenaars verheven, zijn de patronen. Nergens blijkt klaarder dan hier de strekking der colleges om in alles de steden na te apen. Evenals deze, hebben zij patronen gekozen, van wien zij hulp en bescherming verwachtten. Zij rekenden op hen voor de verdediging hunner belangen, maar nog meer voor het vullen hunner kas. Derhalve treffen wij hier namen aan van doorluchtige en schatrijke lieden, die patronen waren van colleges: dit streelde hunnen hoogmoed en was eene gezochte eer. Trouwens de colleges spaarden hunne vleierijen niet: 't was in algemeene vergadering, met algemeene stemmen, dat de patronen gekozen werden; het verslag bevatte allerlei loftuitingen voor hen; het roemde hunne geboorte, hunne familie, het vierde hunne deugden en bijzonder hunne edelmoedigheid; op staanden voet, na de stemming, noemde men eene afvaardiging, die den patroon eene bronzen tafel (*tabula patronatus*) aanbood, waarin het zoo vleiend dekreet gesneden stond, en die dan, tot eeuwige eere van hem, in zijn huis zou prijken.

De nauwste betrekkingen ontstonden daaruit tusschen patroon en college. Soms werd hij *pater collegii*, vader van het college genoemd, en zijne vrouw patronesse, ja, het patronaat werd zelfs erfelijk in zijne familie. Dit alles echter had zijne redenen van bestaan. De Romeinsche vereenigingen verhoopten veel van hunne patronen, en wij zien dat dezen de eer van het patroonschap mildelijk betaalden: vrij groote sommen geld, een

lokaal, godenbeelden, altijddurende renten tot het vieren van gastmalen werden opvolgend door hen gegeven; want de gelegenheden om zich vrijgevig te toonen ontbraken aan de patronen niet, daar de colleges allerbehendigst waren om die te verschaffen. Ja, zoo ver gingen hunne vleierijen, dat niet zelden de genootschappen aan hunne patronen gedenkschriften beitelden en standbeelden oprichtten. Het spreekwoord « *do ut des* » schijnt, van hunnentwege, op breede schaal toegepast geweest te zijn.

Er blijft ons nog eenige woorden te zeggen over de geldmiddelen der colleges. Ieder college had zijne kas (*arca collegii*), die, evenals de onroerende goederen, het eigendom was van het gemeenschap, daar de colleges de burgerlijke verpersoonlijkheid bekomen hadden. De ontvangsten waren tweeërlei : gewone en buitengewone. Onder de gewone mogen gerekend worden :

a) het inkomrecht, dat, zeer waarschijnlijk, algemeen geeischt werd;

b) de maandelijksche bijdrage, die ook, meent M. Waltzing, algemeen in gebruik was;

c) de giften, door de gekozene ambtenaars geschonken om de hun bewezen eer;

d) de altijddurende renten of stichtingen gedaan onder beding — zooals we hooger reeds zagen — van door zekere plechtigheden na den dood jaarlijks herdacht te worden;

e) de inkomsten van andere kapitalen of onroerende goederen die colleges mochten bezitten.

De bijzonderste buitengewone ontvangsten bestonden uit :

a) ongerelmatige kwijtingen of giften in geld of in waren door leden aan de colleges gedaan;

b) buitengewone bijdragen;

c) opbrengst der boeten;

d) toevallige giften zonder jaarlijksche inkomsten. Deze laatste giften vormden misschien wel het bijzonderste inkomen der colleges. Zij werden gedaan door de patronen of beschermers van het college, door de

beambten, de welhebbende leden of zelfs door rijke lieden, vreemd aan het college, maar eraan toegedaan.

Welke waren nu voor de vakvereenigingen de hoofden van uitgaven? Daar, waar de bijzondere giften ontoereikend waren, vormden de feestmalen, de uitdeelingen van eetwaren en geld, het aanschaffen, onderhouden en versieren van het lokaal, van de begraafplaats of van het praalgraf, de eerste bronnen van uitgave. Doch andere lasten drukten nog op de colleges. Het was uit de gemeenschappelijke kas, dat, bij ieder sterfgeval, de begrafenispremie betaald werd, alsook de onkosten van offers en feestmalen, wierook en bloemen voor de doodenfeesten. De vergoedingen of geldelijke voordeelen, aan zekere leden van het genootschap om bewezene diensten geschonken, werden ook geput in de kas van het college. Eindelijk vormden niet de minste bron van gelduitgaven de standbeelden en andere eerbetuigingen die de vakvereenigingen schonken. Onder het keizerrijk heerschte, in al de Romeinsche steden, eene ware statuomanie, en de colleges aapten de steden na. Wij willen hier niet terugkomen op de standbeelden die dikwijls aan de patronen en dignitarissen opgericht werden, wij bedoelen enkel deze, die aan machtige personen, meest vreemd aan het college, werden geschonken. De eerste van al was de Keizer, aan wien al de beroepsgenootschappen hun bestaan te danken hadden. De colleges wedijverden om hem hunne verkleefdheid te betoonen en zijne goede gunsten in te winnen. M. Waltzing heeft in zijn werk al die blijken van genegenheid vereenigd, omdat zij getuigen zijn, zegt hij, van het loyalisme der volksklas en van zijne verknochtheid aan het keizerrijk.

Na den keizer kwamen de Staatsoverheidspersonen met wien de colleges in betrekking waren, en de stedelijke ambtenaars die verplicht waren over hen eene zekere waakzaamheid te houden. Ook de weldoeners van de colleges werden door hen niet vergeten. Wij zagen reeds hoe al die giften, verre van belangloos te zijn, winstgevend waren voor de vereenigingen. Het valt ook in het oog

hoe de uitgaven en ontvangsten der colleges volstrekt in verband zijn met het doel dat wij hen hooger toekenden; de opsomming daarvan toont eens te meer dat de vakvereenigingen hoofdzakelijk een godsdienstig en gezellig karakter hadden.

Onze taak is ten einde: wij hebben den lezers van het *Belfort* zoo getrouw mogelijk een verslag voorgelegd over het eerste boekdeel van Prof. Waltzing's uitgebreide studie (1), en wij meenen hiermede geen nutteloos werk te hebben verricht. Immers, en vooreerst, het onderwerp is hedendaagsch en wij vergelijken daarom natuurlijk in onzen geest hetgeen vroeger bestond met de instelling die heden zoo druk wordt besproken. Verder geldt het hier een werk, dat niet alleen zijnen schrijver, maar de Belgische wetenschap tot eere strekt. De heer Waltzing's studie is inderdaad een standaardwerk. Wel kan men over dit of geen punt van meening met hem verschillen, wel zou men hier en daar ook eenige kleinigheden kunnen beknibbelen, maar, over het algemeen, staat het werk boven alle ernstige kritiek. Menige vraagpunten, die tot hiertoe nog in het donkere gehuld waren, zijn door den geleerden schrijver opgehelderd, en meer dan eene meening, die door eenieder was aangenomen, omvergeworpen en door eene nieuwe en stellige vervangen. In een woord, zooals hoogleeraar P. Willems het zeer wel schrijft in het *Musée belge* — en dit is misschien de schoonste lof dien een schrijver bekomen mag — het besproken werk sluit het tijdperk der onzekere opzoekingen en zal, behalve de wijzigingen welke nieuwe ontdekkingen mochten opdringen, bepaald de geschiedenis blijven der Romeinsche vakvereenigingen.

Leuven. A. ROEGIERS.

(1) Het tweede boekdeel is eerst vóor ongeveer zeven maanden te Leuven bij Peeters verschenen: *Étude historique sur les corporations professionnelles chez les Romains*, etc. Tome II. Les collèges professionnels considérés comme institutions officielles. Prix: 10 francs.

ELEGIEËN-CYCLUS

tot Hardje's gedachtenis.

I.

Wêer is de lente gekomen, de lieve, de lachende lente,
  Leven herscheppend op aard, leven en liefde en genot!
Heel de Natuur ontwaakt bij het lauwe geluw van uw adem,
  Lente! Ze rept zich en tooit feest'lik zich op tot uw eer.
Immers, ge slaaktet op 't einde de boeien van d'ijzigen winter
  Dien ze met onwil droeg. Thans is ze vrij en ze juicht...
Thans is 't een zingen, een lachen; een loeien en stoeien, een kweelen,
  Tsirpen, een wiekengeklap over en door de natuur.
Thans is 't een klaatren, een schaatren; een vloeien, een groeien en bloeien,
  Alles wat leeft en beweegt, juicht: « het is lente! » en is blij.
. . . .
Maar voor mij geen vreugdegetij! Geen lente noch leven!
  Droefheid slechts en getreur hangt op mijn somber gemoed.
Lente, bewelmende Lente! die 't leven met kwistige hand strooit
  Rond mij heen en me sart zonder het wetens te doen,
Kendet ge 't knaapje dan niet? 't Schoon knaapje met goudene lokken
  Gerste gelijk als ze rijpt onder het glanzen der zon?
't Beeld van uw wezen, de trots van zijn ouders, het licht van mijn oogen?
  Kondt ge het kennen en toch keeren op aarde terug,
Brengen ons hemelsch genieten en laten het mede te wekken?
  O! wat verfoei ik uw glans, Zonne, die koesterend lacht!
Streelen uw stralen verkwikkend, verzengen dat kunnen zij ook en
  Dooden op eens met een steek, 't leven verdorrend in 't merg.
Spot niet! Wees barmhartig en spreid om uw pralende voorhoofd
  't Sombere rouwwaas uit daar ge m' een ergernis zijt!

II.

't Regent en stormt daar buiten! Een weêr dat me laving zal schenken,
Laving mijn smachtend gemoed, even als heel de natuur.
Kwijnend verlangt ze om verpoozing van 't eeuwig verschroeiende blaken;
't Goed zelf, blijft het te lang wordt op het einde tot kwaad.
Heerlik dat woelen der vlagen, dat jagen der winden als razend
Onder en door malkaar, tuk op vernieling, op dood!
'k Juich met uw tieren, o Stormen, terwijl populieren al krijschend
Zwiepen terug in het zwerk, somber en log als mijn ziel.
Beuken uw stooten mijn woning tot gruis, zoo juich ik ten hemel,
Doodend de smart met het hart onder 't verstuivende puin.
Briescht maar, Winden! Mijn groete! Verleent mij een stond uw vermogen!
Snelt, Elementen, tot mij, luistert, gedwee op mijn wenk!
'k Wil niet langer nog jam'ren en hooploos wringen mijn handen
Even als vrouwen dit doen, dragen ondragelik wee.
Hoort mijn gebod! IJlt heen tot des aardrijks uiterste grenzen,
Strooiend verschrikking in 't rond, knarsen van tanden en dood!
Eerbied? Kan ik als heilig beschouwen wat zóó zich vermeit in
't Bloeden mijns harten en wreed roofde zijn eenigen schat?
Rukt, rukt aan! Gij, Machten der helle, volvoert mijn gelofte!
Geene genade is de leus! Geene in 't begin noch het eind'!
Zweept me den woudeik neder, den aardbol weg van zijn bane!
Alles wat leeft in den dood! Alles wat is in het Niet!

III.

Maar waar dolen mijn zinnen? Ik raaskal dwaas en bespot'lik!
Laat ik, mijn Hart, u zoo buiten het heb'like gaan. —
— Neen toch niet! Is het menschlik gedeelte in ons zelven het hart niet?
Laat me dus mensch'lik begaan, slaken een kreet als ik lijd.
Klink hij wat luid, hij is innig en d'uiting der grievende smarte.
Zoudt ge u schamen om mij? Ware ik verstandig, dan ja!
Maar Goddank, 'k heb gevoel nog! Ik wil me verluchten bij 't prangen;
'k Ben wat ik ben en het mag worden gezegd tot uw lof!
Val me dus niet zoo hard en verschoon me met uwe vermanen.
'k Zou het besterven, gewis, dreeft ge mijn snikken terug!
Immers ik weet wat ik mis, niet gij die berekent en uitmeet.
'k Voel het oneindig mijn wee, 'k voel het en draag het alleen...
Weet ge nog, hoe ge met hoopvol oog hebt gestaard in de toekomst,
Rozig om 't hoofdje gespreid, 't krieken gelijk van den dag?

Hoe ge verrukt zijn gestalte, zijn trekken, zijn wezen beschouwdet;
    Sprekend van heerlik een knop eener nog heerliker bloem?
Weet ge nog? Eens op een avond, we keerden terug van een tochtje...
    Nevelen slierden in 't dal, vloeiden allengskens ineen.
Heel den vermoeienden weg, had het dapper getrippeld, al luis'trend
    Naar uw vertellen en steeds, vragend om meer nog en meer.
Eindlik verflauwde het snappen; ge tildet hem hoog in uw armen;
    'k Voelde zijn hartjen en ook hoe het zich veilig bevond.
. . . .
Maar dien dag zal ik nimmer vergeten. Gij zat in den tuin en
    Dartelend smakte het kind bloemen op bloemen in 't zand.
'k Hoor u roepen. Het nadert al dralend, het rood op het voorhoofd,
    Reikt op uw vragen een bloem, stil, met verlegenen blik.
't Schaamrood echter verzwindt in een stond, want zie, ge berispt niet;
    Neen, ge begint een verhaal, toont hem de deelen der bloem,
Wichtig, behoedzaam, even als ware 't een oude legende,
    Wijst hem den bodem, de kroon, spreekt van een hartje en gezicht
Schitt'rend van vreugde als de zonne het streelt en gelukkig te leven;
    Spreekt hem van moeder de bloem, weenend om 't stervende kind...
'k Hoor uw verhaal en ik zwelle van zelf, ontroerd tot uw lippen,
    Giet in verrukking mijn gloed uit in het trillende woord.
't Kind wêerstond niet langer! Een glimlach straalde in zijn tranen,
    't Kwam en het drukte vervoerd eene belofte op uw mond.
'k Voelde me door dien zoen van het kind tot in 't diepste bewogen,
    'k Werd zelf week en ik smolt weg in dit zalig genot...
Thans is het heen, voor eeuwig verdampt als de nev'len in 't wouddal,
    't Beeld dat ge maaldet, het beeld vluchtig en schoon als een droom...
Heen is mijn lust! 'k Wil weenen en jammeren, jam'ren en weenen,
    'k Smeeke, beneem me toch niet, 't eenige goed dat me rest!

IV.

'k Legge mijn hoofd môe neder en zie, daar staat gij als immer
    Wêer bij het dooven der lamp, trouw als op wacht bij mijn spond.
Zult ge me nimmer verlaten, o Schim! noch bij dag noch bij nachte?
    Moet dan mijn leven omfloersd zonder genâ noch respijt?
Waar zal ik vluchten, me bergen? Wie biedt mij een veilige plaats aan?
    Waar ik me heenwend u zie ik en hoor ik en ween!
Kon ik het immer vermoeden, geliefd Kind, hoe ik nog schrikken
    Zou bij het zien van uw beeld? Vlijmender maakt het mijn smart.
Neen! neen! neen! Om vergiffenis smeek ik! Ik voel me verachtlik!
    Zwak en ellendig, beschaamd! Wijkt ge van mij 't is mijn dood!
k Meende het niet! Zijt immers het eenige welk me nog bijbleef!
    Kost het me 't leven, welaan, 'k sterf dan en kome tot u!

V.

Heengaan, zeker, dat ware mijn wensch! Maar lijden is mensch zijn.
  Loutert de vlamme het goud, louteren moet ons 't verdriet.
Dankbaar wil ik op 't einde nog worden, dat leven en lijden
  Nimmer uw deel werd, maar... 't valt mij onmoog'lik — helaas!
Warrelen voel ik gedachten, gevoelens als onder den herfstwind
  Blad'ren die stuiven in 't rond; 'k weet en ik wil en bezwijk.
Machtloos, voel ik me, duiz'lig van denken, van zoeken en smachten...
  Boven dat alles alleen zweeft uw gedachtnis, uw beeld!
Geenszins ware u 't leven te bitter geworden! We vlochten
  Kransen en smukten het op geurig en rijk als de Lent'.
Waart gij ons zelf geen bloeme die 't leven zijn waarde verleende?
  Zeg, wat vermag het verdriet, zoo men de zijnen behoudt?
Zeg, wat beteekent de wereld en hare genuchten? Wat heet ook
  Koning der aarde te zijn, staat men alleen op die aard'?

VI.

Langzaam weder als d'and're verkroop er een dag in gepeins en
  'k Zit wêer rustig een poos, naast het geopende raam,
Drukte de slommer me neder, het lavende koeltje verkwikt nu,
  Zwanger van geur en van dauw, streelend een groete van Mei.
't Menschdom zijt g'in zijn zwoegen en lijden tot zegen, o Lente!
  Zalvend getijde, dat sterkt, lenigt, vertroost en vernieuwt.
Heilige stilte! De stemme van 't Eeuwige! Klink in mijn binnenst!
  Leg uw geheimen me bloot! Spreek tot mijn luist'rend gemoed!
Eindloos hoor ik het hijgen der groote natuur naar leven.
  Diep in den schoot van het Al reppen zich krachten omhoog.
't Zieden en zijgen der sappen verneem ik in 't weefsel dat wêerstaat,
  Opzwelt, barst! En de spruit groet met een bloesem het licht.
Hoog daar, rijzen de boomen en zwijgen als voelden zij eerbied,
  't Grondloos bornen bewust staan ze in verwachting verdiept.
Hoor! Nu stijgt in het duister het lied van den zanger der nachten,
  Gorg'lend het uit van geluk! Vloeiend en spattend gejuich!
God'lik een zoete offerande, onbevangen en zuiver, ontastbaar
  Opwaarts walmend gebed uit een onzienlike schaal.
Zoo walmt ook in mijn binnenst een heim'lik verlangen ten hooge,
  Zoo ook, willen of niet, klinkt het in mij als een lied!
Zeldzaam wiss'len en worst'len van inner- en uiterlik leven!
  Hoe klopt jeugdig mijn hart wêer in mijn zwellende borst!

Ben ik dezelfde nog immer, mijn hart is dat ook nog hetzelfde?
    't Voelt zich verwinnen en beeft angstig als vóór een verwijt.
Beeld van mijn droomen en rouwen dat steeds mij een bitter genot waart,
    Wijk van me henen, ik bid, smeek! Ik ben zwak! Ik ben slecht!
Machtloos voel ik me, schuldig! Ik ijze terug van uw tranen,
    Kind, en uw wanhoopsblik daar ik uw heug'nis verloor!

. . . .

Maar is 't een wonder? Welhoe! Is het werkelikheid die me vóórzweeft
    'k Zie u werk'lik terug zonder verwijt in uw oog?
'k Zie geen tranen me doemen? 't Is glanzen van hemelschen vrede!
    Vrede die zalig me omvangt, drenkend mijn innerste ziel!
God! Wat een opstaan! Welke verrijzenis! 'k Zegen uw wijsheid,
    Heer, die me loutrend verhief boven het eindige heen!

Sleidinge, 1898. Dr HALLER.

ARS LONGA, VITA BREVIS.

' Brein des dichters krielt vol beelden
in half nevelig gewaad.
Maagden zijn ze die nog duiken
achter sluiers 't blank gelaat.

Talrijk wachten zij de schepping
en een lichaam : doek of zang,
zooals blanke duiven wachten
aan de poort van hun gevang.

En de dichter met zijn kinders
vliegt omhoog in breede vlucht,
wil in 't kunstwerk alles vatten
maar oneindig is de lucht.

D'hemel slaat verblindt zijne oogen,
aan zijn voeten rolt de hel,
beelden rijzen glanzend donker,
eind'loos lijk het baargewel.

Spokend staan ze daar te dansen;
't hart des dichters klopt zoo bang,
want zijn leven gaat aan 't wanklen
en zijn kunst is nog zoo lang.

Op het eeuwig spoor van 't schoone
heeft hij jaren lang gejaagd,
gansch een wereld zal verstorten
met den dichter die hem draagt.

Zaalge stond wanneer de dichter
't eeuwig daglicht rijzen ziet
en in 't eeuwig leven zingt het
alomvattend schoonheidslied.

Kort was 't leven, slechts een lichtspoor
die een gouden sterre laat,
maar de kunst zij is oneindig
en wordt slechts bij God verzaad.

Leuven. LOHENGRIN.

TOT AANDENKEN

VAN

PIETER-GASPARD-HUIBRECHT WILLEMS

Algemeenen Voorzitter van het Davids-Fonds,

Lid der Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde,

der « Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique, »

Leeraar aan de Hoogeschool van Loven en Secretaris van den Bestuurraad,

Voorzitter van het Studentengenootschap : « Met Tijd en Vlijt »,
der « Societas Philologa »,
der « Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde »,

Buitenlandsch lid der Koninklijke Academie van Wetenschappen te Amsterdam,

Doctor in de rechten « honoris causa » der Hoogeschool van Heidelberg,

Eeredeelgenoot van het Instituut van Romeinsch Recht te Rome,

Briefwisselend lid der Pauselijke Romeinsche Academie van Oudheidkunde,

der Koninklijke Academie van Wetenschappen te Turijn,

Idem van Padua,

van het Koninklijk Instituut Lombard te Milaan,

der Koninklijke Academie van Wettenleer en Rechtsgeleerdheid van Madrid,

van het Groothertoglijk Instituut van Luxemburg,

Officier der Leopoldsorde.

MET diepe verslagenheid werd in den ochtend van 23 Februari 1898 in de geleerde en in de Vlaamsche katholieke kringen, vooral in die van het *Davids-Fonds*, het onverwacht, eilaas! te vroegtijdig afsterven vernomen van den man, wiens naam en welverworven titelen hiernevens gedrukt zijn.

In geen hoogen leeftijd — 58 jaar! — wordt Willems aan het hooger onderwijs en aan het strijdende Vlaamsche leven ontrukt, als van hem nog zoo veel verwacht mocht worden; in het jaar, dat hij zich voorstelde met ons allen de nagedachtenis te vieren der Boeren van 1798, het jaar vóor het plechtig vieren van de 25e verjaring der stichting van het *Davids-Fonds*, tot welks bloei hij zijne meeste zorgen, zijne volle toewijding had besteed.

Aan niemand dient gezegd, dat P. Willems eene Europeesche beroemdheid verkregen had : zijne geleerde schriften werden gewaardeerd en volmondig geprezen niet alleen in België, maar overal in den vreemde.

Het is thans het oogenblik niet om een volledig overzicht te geven van het eervolle leven en van het edele streven des gevierden Mans, wiens stoffelijk overschot op zaterdag, 26 Februari, onder den toeloop eener aanzienlijke menigte geleerden, studenten, Academieleden en Vlaamsche kampers naar zijne jongste rustplaats werd gedragen. Dit houden wij er aan, vooralsnu, te verklaren, dat het verlies van P. Willems groot, aanzienlijk is, inzonderheid voor het *Davids-Fonds*, waar wij, sedert vele jaren, om zoo te zeggen dagelijks, getuige geweest zijn van zijne aanhoudende zorg en bekommering. Meer dan iemand weten wij met hoeveel nauwgezetheid, stiptheid en verkleefdheid hij de taak van algemeenen Voorzitter-Penningmeester heeft verricht.

Wij leggen eenen rouwkrans neder op het te vroeg ontsloten graf van den verstandigen leider en raadsman, van den getrouwen vriend en voorbeel-

digen strijdgezel, die heenging met het vurig geloof van den echten Christen en met de vertroosting, dat hij den goeden kamp gestreden had met al de krachten, welke God hem had vergund.

Zijn goed voorbeeld blijve ons steeds voor oogen; zijne vrome ziel geniete, in haren Schepper, het onvergankelijke licht en het eeuwige loon van een welvervuld leven zonder vlek.

D.

De begraving had plaats zaterdag laatst onder een ontzaglijken stroom van vereerders en vrienden. Zes lijkredenen werden uitgesproken : Mgr Lamy, hoogleeraar, sprak namens de « Académie de Belgique », Hoogleeraar Alberdingk Thijm namens de « Koninklijke Vlaamsche Academie », Hoogleeraar de Ceuleneer namens de « Oud-studenten », de heer Xaveer Mathieu namens de « Maatschappij in Latijnsche letterkunde », de heer Speleers namens « Met Tijd en Vlijt » en de eerw. heer Dr. Claeys namens het « Davids-Fonds ». Wij zijn gelukkig deze laatste toespraak hier te mogen overdrukken.

De gebeurtenis, die ons in rouwplechtigheid vergadert, brengt aan het *Davids-Fonds* den pijnlijksten slag toe, die ooit ons treffen kon. Niet alleen in de diepste treurmoedigheid omringen wij de lijkbaar van ons gevallen hoofdman, maar, bij dit onvoorzien en onherstelbaar verlies, voelen wij ons het hart beklemd van twijfel en angst.

Slechts aan den huiselijken haard, waar hij de liefdevolle en duurbare echtgenoot en vader was, kan zijn afsterven eene inniger en banger smart verwekken dan bij zijn *Davids-Fonds*, welks leven met zijn leven ten nauwste verbonden was. De waarborg van duurzaamheid en steeds toenemende uitbreiding lag voor ons in zijn bestuur en geleide, dat zoo wijs, zoo voorzienig was en zorgzaam, zoo krachtdadig tevens, gansch bezield met al de liefde en toewijding, die hij voor de hoogere belangen des Vlaamschen volks, in zijn rechtschapen harte droeg.

Multis ille bonis flebilis occidit,
Nulli flebilior quam tibi...

Voor vele vromen is het beweenlijk dat hij viel, voor niemand beweenlijker dan voor u, vroom en heilstichtend genootschap, waar hij, om zoo te zeggen, de tweede stichter van was, aan hetwelk de roem zijner geleerdheid en zijner werken tot sieraad en luister verstrekte, aan welks levensbloei hij de schatten besteedde van zijn kloek verstand, zijne veelzijdige bekwaamheid, zijne volhardende wilskracht, doordrijvend in bedaardheid, zijne ondervinding en kennis van menschen en zaken.

Het *Davids-Fonds*, door de warme vaderlandsliefde van taalminnende leeraars en geestdriftige studenten der Katholieke Hoogeschool in 't leven verwekt, had de Vlaamsch-Katholieke krachten tot eene machtige legerschaar verzameld, die op hare strijdbanier de kenspreuk van David droeg : « Voor Godsdienst, Taal en Vaderland! » Wie herinnert zich niet de prachtige redevoering waar ons betreurde Voorzitter, bij eene eerste plechtige feestvergadering, zijn hart en geest in uitsprak bij verhevene beschouwingen over onze leuze, — over ons Roomsch Katholieken Godsdienst, over ons Vlaamsche moedertaal, over ons Belgisch vaderland! Hoe opgebeurd dan was onze hoop, onze verwachting! Die hoop en verwachting heeft onze onwaardeerbare Bestuurder tot blijde en zegenrijke verwezenlijking geleid! Het *Davids-Fonds* is de ziel geworden van de Vlaamsche Beweging in Katholieke richting. Zijne afdeelingen zijn vermenigvuldigd; zijn werkkring is verbreed; zijne uitgaven begrijpen, naast de letterkunde, de wetenschappen, de toonkunst, het tooneel, de maatschappelijke vraagstukken; zijne prijskampen roepen jonge talenten te voorschijn of brengen de studeerende jeugd van het middelbaar onderwijs te zaâm, haar aanmoedigend in de beoefening der Nederlandsche taal- en letterkunde; zijne voordrachten en feestavonden vergaderen het volk om de indrukken, beschavend en veredelend, van het Vlaamsche woord en het Vlaamsche lied te ontvangen; zijn hoofdbestuur, optredend in den strijd voor onze taalrechten, is bij onze groote volksvergaderingen vertegenwoordigd en dringt voortdurend bij de regeering aan op het in acht nemen onzer belangen, zoo aarzelend bejegend; zijne algemeene zitdagen geven beurtelings aan onze Vlaamsche steden het schouwspel eener machtige betooging en het genot der Vlaamsche kunst, en, als ons erkentelijk volk een zijner roemrijke weldoeners huldigt, bij standbeeld of gedenkteeken, (Van Duyse, Jan-Frans Willems, David, Ledeganck,) het *Davids-Fonds* komt, door zijne milde medewerking, den eererang bij de vaderlandsche betooging innemen, gelijk nu ook, bij het aanstaande jubelvieren der honderdste verjaring van den Boerenkrijg. En dit alles zou niet geweest zijn zonder u, hooggeschatte voorzitter, duurbare vriend! Door u, door uwe leiding werd dit alles aan ons en aan het Katholieke Vlaamsche land gegeven! O, een leven als het uwe, zoo edel, zoo verdienstrijk, zoo beraden, door zoo oprechte en reine inzichten geleid, in bezit van zoo hooge geestvermogens, als het uit heilige overtuiging aan het verdedigen en veroveren onzer rechten gewijd wordt, is voor die volksrechten eene machtige pleitrede, die spreken blijft ook uit het graf...

Eilaas! Waarom moet dit eerst gezegd worden nu hij er niet meer is om in zijn ontroerd gemoed de betuiging van onze dankbaarheid te ontvangen en te genieten...

Wij rekenden er op, (het scheen — met zoo gegronde reden,) dat het zilveren jubelfeest van het Davids-Fonds dit alles plechtig zou herinnerd en in hem gevierd en gehuldigd hebben... Ach! in de plaats van ons verheugend vooruitzicht en onze blij opgevatte ontwerpen staat nu de smartvolle toespraak bij dit stoffelijk overschot...

Nochtans, en het is niet zonder eenige vertroosting, ons blijft de innige zekerheid dat onze verkleefdheid en onze erkentenis te allen tijde hem zijn gebleken; nooit heeft een zijner woorden, voorstellen, wenschen eenige tegenspraak ontmoet: wij wisten in wien wij betrouwen stelden en wilden hem het genoegen doen smaken, in alles onze waardeering te ondervinden.

Toen het eerste onrustwekkend bericht over de ziekte, die onzen Voorzitter had getroffen, ons toekwam, verhaastte zich het Hoofdbestuur, aan al de afdeelingen van het land, te verzoeken de heilige Mis te doen opdragen om spoedige en volle genezing te bekomen. De Wil des Heeren laat ons enkel den troost over, te bidden voor zijne zielrust, in ons leven zijn voorbeeld te volgen, in ons hart zijnen naam te bewaren, in onze dankbaarheid zijne verdiensten te huldigen, en in onze christene hoop, vol van onsterflijkheid, te zamen met zijn beproefd huisgezin, hem toe te roepen : tot wederziens in het onvergankelijk leven van hiernamaals! Tot wederziens bij den Heer!

Bijzonderste werken van P.-G.-H. Willems.

De verdiensten van hoogleeraar J.-B. David op het gebied der Nederlandsche taal- en letterkunde.

Nederlandsche gedichten, met taal- en letterkundige aanteekeningen van wijlen hoogleeraar J.-B. David, uitgegeven door P. Willems, met eene voorrede des uitgevers.

Les antiquités romaines envisagées au point de vue des institutions politiques.

Le droit public romain depuis l'origine de Rome jusqu'à Constantin le Grand, ou les antiquités romaines, etc.

Le droit public romain depuis la fondation de Rome jusqu'à Justinien.

Le Sénat de la République romaine. I. La composition du Sénat. II. Les attributions du Sénat. III. Registres.

Lettre à M. Roulez sur le vers 75 et suiv. du chant V de l'Énéide. (*Bulletins de l'Académie de Belgique*).

Notes de critique et d'exégèse sur Horace, 6e satire du 1er livre (id.).

Quelques remarques à propos de la communication de M. Nolet de Brauwere van Steeland sur le particularisme linguistique flamand de la Flandre occidentale (id.).

La compétence du Sénat de la République romaine en matière d'affaires étrangères (id.).

Rapport sur un travail de M. de Ceuleneer concernant une inscription d'un proconsul de la Narbonaise (id.).

La rédaction et la garde des sénatus-consultes pendant la République romaine (id.).

Redevoering uitgesproken in naam der Academie ten sterfhuize van Hendrik Conscience (met Fransche vertaling) (id.).

Rapport sur un travail de J. van den Gheyn, S. J. : Remarques sur quelques racines sanscrites de la 8e classe (id.).

Les élections municipales à Pompéi. Discours prononcé comme directeur de la Classe des lettres, en séance publique du 12 mai 1886 (id.).

Notice sur J.-H. Bormans — De verdiensten van J.-H. Bormans op 't gebied der Nederlandsche taal- en letterkunde. *Annuaire de l'Académie.*

Des idées d'Homère sur l'immortalité de l'âme et sur la vie future (*Choix de Mémoires de la Société littéraire de l'Université de Louvain*).

Des traités publics dans l'antiquité (*Revue de l'Instruction publique en Belgique*).

Coup d'œil sur l'enseignement philosophique, littéraire et philologique des écoles de Paris en 1862 (in de *Revue belge et étrangère*).

Étude sur Isocrate (*Revue de l'instruction publique en Belgique*).

Dautzenberg herdacht (*Verhandelingen van het XIe taal- en letterkundig congres te Leuven*).

Over de verbuiging der zelfstandig gebruikte bijvoeglijke naamwoorden en voornaamwoorden. Het voornaamwoord *degene* (*de Toekomst*).

Notes épigraphiques (*Études archéologiques, linguistiques et historiques, dédiées à M. le Dr C. Leemans*).

L'organisation des flottes romaines. (*Revue de l'instruction publique en Belgique*).

Geschiedenis der stichting eener Vlaamsche Academie in België. (*Verslagen der K. Vl. Academie).*

De Nederlandsche welsprekendheid (id.).

Verslagen over prijskampen (id.).

Verder bijdragen in « Lettervruchten van Met tijd en vlijt ». Jaarboek van het Davids-Fonds, Revue catholique, Muséon, Revue des lettres chrétiennes, Berliner Philologische Wochenschrift, Toekomst, Belfort, enz., enz.

Zijn « Droit public romain » en zijn « Sénat de la république romaine » zijn classiek in alle landen en beleefden verscheidene uitgaven; het eerste werd zelfs in het Russisch vertaald.

Sedert jaren arbeidde hij aan twee geleerde en uitgebreide werken loopende over het Romeinsche keizerrijk en de phonetiek der onderscheidene Nederlandsche dialecten.

DE MENSCH, ZIJNE TEGENWOORDIGE EN PRAEHISTORISCHE RASSEN.

Naar Prof. Dr. JOH. RANKE,

Bewerkt door VICTOR BECKER, S. J. (1).

Een belangrijk boek, vooreerst wegens den naam van den schrijver, die onder de geleerden van onze dagen eene eereplaats bekleedt. Dr. Ranke is algemeene secretaris van het groote Duitsche Anthropologisch genootschap, en zijne buitengewone verdiensten werden door de leden dezer vereeniging volmondig erkend. Daarbij is hij niet katholiek, hetgeen bij velen zijn gezag wellicht zal verhoogen. Eindelijk, en hierop moge de lezer letten, schrijft hij zonder bijbedoelingen om op eene of andere wijze de dwaling te versterken dat er natuurwetenschappelijke dogma's zijn, die tegen de hoogste idealen van 's menschen geest aandruischen.

« Opzettelijk, zegt hij in de voorrede, werd overeenkomstig de tot heden heerschende overleveringen der exacte anthropologie in Duitschland iedere inbreuk van het gebied der natuurbeschouwing op dat der staatkunde, wijsbegeerte en godsdienst vermeden..... Men heeft tot dusverre al te vaak vooral in populairwetenschappelijke werken, het oogenblikkelijk standpunt der natuurwetenschappelijke, eeuwig wisselende hypothesen, met de even zoo heen en weer zwenkende wijsgeerige meeningen van den dag verward; zoo moest noodwendig onder het van de exacte natuuronderzoeking meer verwijderde publiek de verderfelijke meening worden opgewekt, als waren er natuurwetenschappelijke dogma's die tegen de hoogste idealen van 's menschen geest aandruischen. Het ware een loon voor de moeite onzer beste onderzoekers, als het op het gebied der anthropologie mocht gelukken, deze volksverdervende dwaling paal en perk te stellen. »

---

(1) Nijmegen bij Joh. Noman en Zoon en Amsterdam, bij J. S. de Haas.

Deze gulden woorden welke men niet gewoon is bij de meeste geleerden onzer eeuw aan te treffen, verdienen in de jaarboeken der wetenschap bewaard te blijven. Zij geven ons de bron aan van de groote verspreiding van vele boeken, en leeren ons hunne wetenschappelijke waarde schatten. Zij worden door partijgenooten en de ongeloovige pers geprezen en opgehemeld niet wegens hunne degelijkheid en wetenschappelijke verdiensten, maar wegens hunne leer, welke hetzij rechtstreeks of zijdelings het materialisme bevordert en met de christelijke overtuiging den spot drijft.

Om aan deze leer den schijn van waarheid te geven, worden de feiten naar willekeur beschreven, hunne betoogkracht wordt overdreven, de hypothese geldt als zekere stelling, de gegevens der ervaring worden overschat, algemeene conclusie's uit bijzondere waarnemingen getrokken, en eindelijk verkondigt men plechtig als een orakel in naam der wetenschap dat het geloof aan God, Schepper van hemel en aarde, aan eene onsterfelijke ziel een onzin, onbestaanbaar met de wetenschap is.

Op bl. 9 lezen wij een sprekend voorbeeld. De Duitsche hoogleeraar Burmeister bekent, dat de leer der *generatio spontanea* (« zelfwording ») niet op vaste grondslagen rust, en door de meeste tijdgenooten bestreden wordt, desniettemin houdt hij ze voor waar, omdat bij hare verwerping « het ontstaan der bewerktuigde gewrochten op den aardbodem alleen zou kunnen verklaard worden door de onmiddellijke werking eener hoogere macht, terwijl men voor deze laatste overigens geene voldoende reden kan aanwijzen en zulke onmiddellijke werking van buiten in strijd is met alle andere wetenschappelijke ervaringen. »

Liever dus de ongerijmde « zelfwording » dan het dogma der schepping aan te nemen. En dit vordert de wetenschap!

Geven wij nogmaals het woord aan den schrijver : « Door het aantoonen eener inwendig samengestelde structuur van het protoplasma, is het vroeger ook door het exacte natuuronderzoek aangenomene *protoplasma theoreem der moderne natuurphilosophie*, die aan den chaos van haar protoplasma-oerslijm een scheppende bouwkracht voor de totstandbrenging van dierlijke vormen toeschreef, definitief wederlegd en daardoor aan de geheele scheppingstheorie der levende wezens de bodem, de grondslag, waarop zij zich opbouwt onttrokken. »

In het volgende hoofdstuk wordt den beroemden Haeckel duchtig de les gelezen en getoond dat zijne *biogenetische grondwet* (de Kiemgeschiedenis of Ontogenie is eene korte herhaling of recapitulatie der stamgeschiedenis of Philogenie) valsch en eenvoudig verzonnen is.

Desniettegenstaande wordt Haeckel in de geleerde wereld als een onovertroffen bioloog, en zijne theorie als Evangelie gehuldigd, altijd natuurlijk wegens de genoemde bijbedoelingen.

Het is daarom niet te verwonderen, dat prof. Ranke, die eerlijk te werk gaat en aan de zinnelijke waarneming niet vraagt wat zij niet geven kan, op wetenschappelijke wijze tot uitkomsten geraakt die onze katholieke overtuiging bevestigen en versterken.

Het boek bestaat uit twee deelen. Het eerste deel beschrijft de ontwikkeling en den bouw van het menschelijk lichaam en zijne voornaamste levensverrichtingen (bl. 64). Het bevat de volgende hoofdstukken. Eerste ontwikkeling der levende wezens. — Overeenkomst en verschil bij de ontwikkeling der diersoorten. — Doelmatige bouw der beenderen. — De zenuwelectriciteit. — Scheikunde van het zenuwstelsel. — De geestelijke functies en het zenuwtoestel. — Windingen en spleten der oppervlakte der groote hersenen van den mensch. — De reflex-bewegingen. — Menschen- en dierenhersenen. — Microcephalie. — Localisatie in de grijze schors der hersenen. — Gewicht en grootte der hersenen.

Het tweede deel behelst twee groote afdeelingen : De lichamelijke verschillen van het menschengeslacht (bl. 107). De Oerrassen in Europa (bl. 166).

Wij kunnen onmogelijk den schrijver in al zijne beschouwingen volgen, noch een volledig overzicht van den rijken inhoud geven. Wij moeten ons bepalen tot de algemeene verklaring dat het materialisme met al zijne bedenkingen tegen de schepping, tegen het levensbeginsel, tegen het onderscheid tusschen mensch en dier, tegen de onstoffelijke en onsterfelijke ziel, tegen de eenheid van het menschengeslacht en zijne oorspronkelijke beschaving, door gezaghebbende en niet-katholieke natuuronderzoekers wordt weêrlegd en in naam der wetenschap veroordeeld.

Met andere woorden, de voornaamste beweringen welke de zoogenaamde anthropologische wetenschap den katholieken voor de voeten werpt, als onbestaanbaar met hun geloof, worden door de geleerden als dwalingen gebrandmerkt.

Hieruit blijkt wederom, welk groot voordeel de openbaring den katholieken geleerde verschaft. Zij dient hem als een kostbare gids, die hem de dwaling te vermijden aantoont, en den zekeren weg, om door wetenschappelijke middelen tot de waarheid te geraken ; zij is de leidster welke tegen de klippen beschermt, en het schip in den haven voert. Het is daarom onzinnig dit heldere licht ook bij het natuuronderzoek te versmaden.

P. Becker bemerkt met recht ter nadere verklaring van een gezegde van prof. Ranke dat « het onderscheid tusschen mensch en dier zich wezenlijk openbaart in de vorming bij den mensch van *algemeene begrippen ;* uit deze volgen van zelf en noodzakelijk *oordeelvellingen*, uit de verbinding dezer laatste de *redeneeringen*, dus ook de wetenschappelijke, zedelijke en godsdienstige vatbaarheid, in één woord alles wat den mensch tot mensch maakt. Bij de dieren, ook bij de hoogst begaafde, die toch dezelfde en soms nog fijnere zintuigen dan de mensch bezitten, ontmoeten wij geen *spoor* van algemeene begrippen. »

De Eerw. pater Becker, die ons het boek in een Nederlandsch kleed aanbiedt, verklaart dat hij niet een eenvoudig overzicht wenscht te geven. Inderdaad bespreekt hij eenige vragen breedvoeriger dan het Duitsche boek, wegens zekere wetenschappelijke verhandelingen in Nederland verschenen ; daarbij werden de uitkomsten sedert het verschijnen van Ranke's werk verkregen, bijgevoegd en benuttigd.

Het werk is geen leesboek ter uitspanning te doorloopen, neen, het vordert aandachtige lezing, overweging en studie. Maar men zal zich de aanschaffing niet beklagen, daar de uitkomst de inspanning ruimschoots zal loonen.

De wetenschap zal pater Becker dankbaar zijn voor zijn werk, dat de onpartijdige en oprechte getuigenis van een niet-katholieken deskundige op het gebied der anthropologie boekstaaft. Want uit de pen van een katholiek, hoe geleerd ook, zou de les niet gebaat hebben.

Het is meer dan waarschijnlijk dat de ongeloovige pers het werk zal doodzwijgen en voortgaan mannen als Haeckel, Darwin en andere materialisten als lichtbakens te beschouwen en na te praten. Maar de ware geleerde, wien het om de waarheid zonder bijbedoelingen te doen is, zal zijn vertrouwen op de « moderne wetenschap » en hare uitspraken bijster geschokt voelen.

Intusschen zij het boek den beschaafden katholieken ten zeerste aanbevolen, ten einde zich op de hoogte te stellen der natuurwetenschappelijke uitkomsten op een gebied, dat met wijsgeerige en godsdienstige vragen in nauw verband staat. Op deze wijze kunnen zij de dwaling zonder groote moeite ontmaskeren en machteloos maken, en tevens zich voor de zooveelste maal overtuigen, dat tusschen het geloof en de wetenschap geen strijd kan bestaan.

Dr. A. DUPONT.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Gedichten van Z. H. Leo XIII (Leonis XIII, Pont. Max. Carmina) in het nederlandsch vertolkt door **A. N. Mutsaers**; ingeleid door Dr Schaepman. — Prijs : 2,90 guld.; in prachtband, 3,60 g.

Rekenschap geven over dit werk is eene genoeglijke en tevens gemakkelijke taak; genoeglijk, omdat men het volop loven mag; gemakkelijk, omdat men, met enkele grepen uit Dr Schaepman's Inleiding, den aard en de weerde van het oorspronkelijke zoowel als van de vertolking kan schatten.

« De poëzie van Leo XIII is zeker natuurlijke aanleg, Godsgave. Maar zij is ook vrucht en fraaie vrucht van kostelijke fraaie beschaving en meer. »

. . . .

« De taal dezer poëzie is over het geheel genomen de hooge Latijnsche taal. Voor dezen dichter is de poëzie geen levenstaak; zij is een uitspanning, maar de uitspanning van een ernstig man, die geen ontspanning zonder inspanning kent. Wat gemakkelijke rijmen in de moedertaal dooreen te slingeren en saam te vlechten, door de gemakkelijkheid misschien verleid te worden tot een barbaarschen maatslag is niet de zaak van dezen. Wat hij te zeggen heeft moet het zeggen waard wezen en het moet goed worden gezegd. »

. . . .

« Hier (in den « Brief van Ofellus ») is wel de man, die, wat hij ook van de ellende van dit leven wete, dat leven toch in zijn schoonste, edelste, reinste, heiligste vormen heeft geleefd.

Naast den souvereinen ernst van zijne laatste verzuchtingen en gebeden is deze dichterlijke brief als de glimlach spelende over het gelaat van den grijsaard, die zich één oogwenk lang van de gedachte der eeuwigheid verpoost en terug ziet op Gods aarde, die ook goede dingen brengt. »

. . . . , ...

« De beteekenis van Leo XIII straalt in zijn poëzie door, zij ligt niet daarin..... Met al haar zeldzame gaven, haar reinen adel, haar edelen eenvoud, haar vrome kracht en haar statige vlucht is zijn poëzie een sieraad voor zijn persoonlijkheid en voor hem zelf een spel. »

Die enkele trekken, meenen wij, zullen genoegen èn om den aard der Latijnsche *Carmina* van Leo XIII te doen vatten en waardeeren; èn om den lezer naar het volle beeld te doen verlangen, dat Dr Schaepman's meesterlijke pen van Leo XIII, als dichter, geteekend heeft in de Inleiding tot E. H. Mutsaers' vertolking.

De Eerweerde vertolker bekent zelf dat hij « ver, al te ver beneden het oorspronkelijke gebleven is »; doch, « om de moeilijkheid der opgenomen

aak durf ik » — voegt hij er bij, — « op eenige verschooning hopen bij het etterlievend Nederland. » Wie de vertolking, hem nevens den Latijnschen tekst aangeboden, lezen zal, blijft zeker en vast een *be*wonderaar van E. H. Mutsaers' bedrevenheid en van zijn kieschkeurig kunstenaarsgeweten; zoo dat hij min *ver*wonderen zal over des vertolkers nederige bekentenis.

Met Dr Schaepman, durven wij « de verwachting uit te spreken dat de letterlievenden in Nederland, de vereerders van Paus Leo XIII uit welke geesteswereld ook, de vertaling dezer gedichten hun door den Heer Mutsaers geboden dankbaar zullen aanvaarden. Dankbaar voor de kunst, de zorg en de liefde aan deze vertolking besteed. Dankbaar ook voor de gelegenheid hun geboden om in de eigen taal te genieten wat somtijds de hooge taal van Latium verborgenheid voor hen zou doen zijn. »

Sint-Niklaas, 19-2-98. E. D. L.

Vak- en kunstwoorden : Ambacht van den metselaar, door A. Van Houcke en J. Sleypen, bekroond en uitgegeven door de *Koninklijke Vlaamsche Academie*, Gent, A. Siffer. Prijs fr. 5,00.

Het doel, door de *Vlaamsche Academie* betracht in het uitschrijven van prijskampen over Vak- en kunstwoorden, is het bekampen van het voortdurend indringen der uitheemsche vakwoorden en het handhaven der nog gebruikelijke inlandsche benamingen. Het is schier niet te gelooven hoezeer de Vlaamsche vakwoorden, in onze werkhuizen, door Fransche bastaardwoorden verdrongen worden. Onze deugdelijke oude vakwoorden bewaren is dus een ware dienst bewijzen aan de wetenschap en aan de taal zelf.

De Academie heeft reeds laten verschijnen boven het onderhavige werk : *Steenbakkerij* door Th. Coopman fr. 1.25 en *Ambacht van den Smid* door Jozef Vuylsteke fr. 2,50 en bereidt nu de uitgave van *Het ambacht van den Timmerman* door J. en V. Van Keirsbilck.

Betrekkelijk *Ambacht van den Metselaar*, ook opgeluisterd en verduidelijkt met honderden figuren, schreef de heer Th. Coopman in zijn verslag van de *Vlaamsche Academie* :

« Hier werd, naar mijne meening, niet begonnen met het opzoeken van woorden, wel met het maken van de teekeningen of schetsen van een huis, eene brug, een toren, enz. enz. Volgens deze werden bestekken voor het metselwerk opgemaakt of talrijke bestaande bestekken geraadpleegd en daaruit de *woorden* genomen. Elk woord werd daarna toegelicht; ook de uitlegging door een *voorbeeld* opgehelderd waar het nuttig bleek.

« Het spreekt vanzelfs dat zulke wijze van werken veel kennis vergt en veel tijd. Tevens is het licht te begrijpen, waarom de schrijver, in zijn *Woord vooraf* zegt, dat het lastig valt met juistheid te bepalen, waar het metselaarsvak begint, en meer nog, waar het eindigt. Immers, hij geeft ons niet alleen wat de metselaar, practisch kent; doch wat deze, theoretisch, zou moeten kennen. Hij behandelt het ambacht en alles wat daarmede in verband staat, zooals een bouwkundige het begrijpt.

« Hij schenkt den werkman, opdat deze zich in het vak bekwame, een voortreffelijk handboek, en biedt tevens den Vlaamschen bouwmeester en ingenieur, die in het Fransch zijn opgeleid en de Nederlaandsche vaktaal niet of niet genoeg machtig zijn, een uitstekend Nederlandsch leerboek. »

Wij moeten er ook bijvoegen, dat de schrijvers het prijzenswaardig gedacht gehad hebben achter in het boek een alphabetisch *Fransch*

register te drukken met aanwijzing naar de bladzijden, op welke het woord in het Vlaamsch voorkomt.

Wij zijn overtuigd dat de woordenlijst met vrucht zal geraadpleegd worden, niet alleen door werklieden en bazen, bouwmeesters en ondernemers, maar ook in de beroep- en hoogescholen door leeraars en leerlingen, en ook door de openbare besturen bij het opmaken der lastenkohieren.

Wij juichen de verschijning van een zoo nuttig als degelijk werk volmondig toe, wenschen de schrijvers geluk met hunnen goed geslaagden arbeid en zeggen dank aan de Koninklijke Vlaamsche Academie, die, door het uitschrijven van dergelijke prijskampen, machtig veel bijdraagt om onzen woordenschat te vermeerderen.

Ook de heer Alf. Siffer, die het werk drukte, verdient onvoorwaardelijk geprezen voor de goede zorgen welke hij besteed heeft aan dat lijvig boek, dat 490 bladzijden behelst.

Liederen en Gezangen voor groote en kleine kinderen, door EMANUEL HIEL, werkend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie. — Gent, drukkerij A. Siffer. Prijs 3 fr.

Ziehier hoe « het Vlaamsche Volk » dezen nieuwen bundel begroet.

Wie Vlaming is kent dichter Hiel. Zijn gansch leven slingert zich door den edelen strijd van ons volk en is, sedert ongeveer eene halve eeuw, innig verbonden aan elke uiting van woede en wilskracht die hetzelve beroerde in dien kamp voor recht en ontvoogding. Velen kennen hem door de caricaturisten, die er steeds op uit waren om zijnen echt typischen persoon na te lijnen; maar die hem nooit vergeten zullen zijn wel de Franskiljons die het onpas genoegen hadden in zijnen weg te loopen. Nu ter zake.

Het is onze vruchtbaarste schrijver; die breedgeschouderde grijsaard met lange haren en langen baard, schijnt sterk gelijk staal, onvermoeid wrocht hij parels aan Vlaanderens kunstkroon. Steeds bezield, steeds frisch blijft hij door zijne mannelijke liefde voor al wat Vlaamsch is. En al wat Vlaamsch is, is gezond en krachtig.

Ons doel is hier niet over den meester breedvoerig uit te wijden, noch minder zijne werken te beoordeelen, hetgeen ons overigens niet gemakkelijk zoude zijn. Wie Hiel, den dichter, de ziel, wil leeren kennen, leze zijne gewrochten. Nochtans is het ons aangenaam in eenige woorden te mogen uitjubelen hoe welkom zijn laatste bundel den liefhebbers van schoone poëzie is.

Zijn laatste bundel, honderd vier en twintig der fijnste kinderliederen, die men vinden kan, is wel het liefste geschenk ons door den meester geschonken. Het is geene lichte taak den juisten toon aan te slaan, het juiste gevoelen in juiste woorden toe te passen, die gemakkelijk in de naieve, eenvoudige kinderziel weerklank kunnen vinden.

Hiel deed zulks met keurigheid, met zekeren zwier; alles is aantrekkelijk : vader, moeder, Vlaanderland, hemel, bloemen, licht, enz..., dienen hem om zoovele goede gevoelens te verwekken.

Lieve natuurschetsen lachen ons bij afwisseling toe tusschen meer ernstige gedachten, en zoo vond Hiel door kleur en klank, door zijn ongezocht gezang, beurtelings, stille, vol zoete weemoed, vroolijke en opwekkende galmen, geschikt om het kinderharte te doen trillen, te verwarmen.

Hiel is kunstenaar.

Het *Fondsenblad* van zijnen kant, schrijft :

Dit prachtig gedrukt boekdeel beslaat 204 bladz. in 8° en bevat niet minder dan 124 stukken, waaavan ruim honderd echte liederen, doormengd met eenige gezangen van grooteren omvang.

Het eerste boek der *Liederen en Gezangen*, alsook de andere bundels van denzelfden dichter zijn bij den uitgever Siffer verkrijgbaar.

Wat dit tweede boek betreft, wij hebben het reeds met klimmende belangstelling doorbladerd en daarin menig pareltje gevonden, dat volkomen beantwoordt aan al de vereischten van het volkslied.

De poëzie van Emanuel Hiel is bij uitstek vloeiend en zangerig, al ontmoeten wij, hier en daar eene moedwillige zonde tegen den klemtoon. De dichter bezingt bij voorkeur de natuur, den familiegeest, de gevoelens van vader, moeder- en kinderliefde. Onder dat opzicht zijn zijne liederen echt schilderachtig, gemoedelijk en soms kinderlijk van toon, met hier en daar een zweem van weekelijkheid.

Van tijd tot tijd echter weet hij de vaderlandsche snaar te doen trillen en dan wordt hij weer den zanger van « Waar Maas en Schelde vloeien » en van menig ander vaderlandsch lied, waarop Peter Benoit den stempel van zijn toonkundig genie heeft gedrukt.

De algemeene toon van dit boek echter — gedicht, voor groote. en kleine kinderen — is hetgeen de Franschen *bonhomie* noemen, de hoofdhoedanigheid namelijk welke zij toekennen aan hunnen grooten fabeldichter Lafontaine, die ook dichtte voor groote en kleine kinderen

Kortom, het boek van Emanuel Hiel levert, voor onze Vlaamsche toondichters, eenen voorraad van Vlaamsche teksten op, zooals zij er nergens elders eenen kunnen aantreffen. Aan 't werk dus en dat Hiels liederen weldra zoowel in de straten der stad als door bosschen, weiden en velden mogen weerklinken.

A. V. B.

Duik- ofte Plukalmanak voor het jaar O.-H. 1898.

Men zendt ons geknipt uit eene gazet :

Voor den twaalfsten keer komt meester Guido Gezelle's verdienstelijke almanak te verschijnen, altijd even leerrijk, altijd even kostelijk in verdiensten. Gezelles Duikalmanak die ongelukkiglijk te weinig gekend is buiten West-Vlaanderen, is geen bloote dagwijzer, zooals er heden ten dage ten overvloede gedrukt en verkocht worden. De Duikalmanak weet integendeel de leerzuchtigheid van zijne vlaamsche plukkers ten elken dage aan te prikkelen en op aangename wijze te verrassen. Plukt een blaadjen af en Duikalmanak zal ulieden van allerhande wetensweerdigheid konde doen. Hij zal ulieden spreken :

in wijze spreuken en lustige zegzels die tintelen van volkswijsheid;

over gebruiken ende geplogentheden die van ouds en eeuws in voege zijn onder 't volk;

over de heiligen aan wie de dag toegewijd is;

over de vlaamsche namen van maanden, weken en dagen;

over de beschermheiligen der verschillige ambachten;

over bastaards- en schuimwoorden die door hunne dietsche of oud dietsche weersplete vervangen worden;

over de afleidkunde en het bereidsel van eigen- ofte geslachtsnamen.

Deze en andere wetensweerdigheden worden den lezer met kunst en smaak voorgedragen. Telkenmale vindt gij er iets nieuws.

Ten jare 1895 schreef de gekende E. H. Lemire, volksverbeelder in Frankrijk en die vloeiend Vlaamsch spreekt en schrijft, naar meester Gezelle :

« Het gezond verstand en de kristelijke gezindheid gaan ten kwiste in onze dorpen; daarom ben ik ook te wege van eenen almanak uit te geven voor de fransche Vlamingen die ik te Parijs vertegenwoordig.

Zendt mij als 't u belieft de vlaamsche spreuken die ik daartoe

noodig hebbe; liefst van al de spreuken daar 't oud gezond verstand van de vlamingen in erkerbaar is, en ik zal u zeer dankbaar zijn. In aller haast.

Zullen de vlamingen hen laten achtersteken door de Franschmans? In alle huisgezinnen zou men moeten eenen Plukalmanak van Gezelle hangen hebben. Men kan hem ook in een boeksken krijgen om alzoo de blaadjes ongeplukt te laten en te bewaren.

De Duikalmanak is te verkrijgen tegen 1 fr. bij Siffer, uitgever te Gent en in al de vlaamsche boekhandels.

Om alle jaren de aanvrage niet te moeten vernieuwen zal men best tot wederroepens inschrijven.

Cours élémentaire d'apologétique Chrétienne, door Mgr. M. H. Rutten, huisprelaat van Zijne Heiligheid, Vic. gen. van Mgr. den Bisschop van Luik (Brussel, Belgische Boekhandelmaatschappij. Prijs 3 fr.

De voornaamste eigenschappen van dit werk zijn : de *klaarheid*, de *beknoptheid*, en de *juistheid*.

Het doel was niet, te behagen, maar wel te onderwijzen. Mgr de Bisschop van Luik schreef onder meer loftuigingen het volgende : de methodische ontwikkeling van elke thesis, de klaarheid en de eenvoudigheid der uitlegging stellen de verhevenste waarheden van onzen Godsdienst in het bereik der jonge verstanden en maken van dat werk een handboek dat terecht zal geacht worden door meester en leerling.

De drie Wetstalen in Zwitzerland, door advokaat EM. VLIEBERGH. Belgische Boekhandelmaatschappij, Brussel. Prijs : fr. 0.60.

Bij de laatste bespreking der Vlaamsche wet in de Kamers, werd het voorbeeld van Zwitzerland weleens vooruitgezet; doch men kende bitter weinig over den taalstrijd in dit land, en slechts oppervlakkige beschouwingen werden vooruitgezet.

Het werk van den heer Vliebergh, die den toetand ter plaatse bestudeerd heeft, werpt een helder licht over het gebruik der Zwitsertsche bestuurlijke talen, en stoot al de moeilijkheden omver welke men den Vlaamschen taalstrijd ten laste legt.

Na een kort overzicht der staatkundige inrichting van den *Zwitserschen Bond* gegeven te hebben, maakt de schrijver eene belangrijke studie over de toepassing in Zwitserland der drie landstalen : het Duitsch, het Fransch en het Italiaansch.

Onze Volksvertegenwoordigers, Senatoren, en alle Vlamingen in het algemeen zullen die studie met vrucht doorgronden. De gelijkheid op taalgebied zal in Belgenland niet enkel bijdragen tot de nationale eenheid en samenwerking, maar ook eene krachtige steunpilaar zijn voor de vreedzame ontwikkeling onzer zelfstandige natie.

Martelaars en Brigands. — Het krachtigste propagandamiddel is de zang. Dit heeft de redactie der *Zangschool*, tijdschrift ter bevordering van de cijfermethode begrepen, en zij gebruikt het thans tot verheerlijking onzer Boeren van 1798.

Zij geeft een volkslied uit in cijfermuziek : *Martelaars en Brigands*, waarvan de dichter LOD. MERCELIS de woorden en de heer OSCAR DE PUYDT de melodie bezorgde.

Naast dit medesleepende lied prijkt een meesterlijk tafereel; *Gebed vóór den slag*, geteekend door den Eerw. Frater Milo, der abdij van Tongerloo.

Langs den achterkant leest men een woord over de beteekenis van den Boerenkrijg.

Waarlijk de *Zangschool* is in hare edele poging gelukt. De Vlaamsche jeugd en het Vlaamsche volk zullen thans ook deel nemen in de verheerlijking van den *Boerenkrijg*. Overal waar men kan zingen, en hoe gemakkelijk is dit niet met de cijfers, zal de lof onzer Boeren door het lied verkondigd worden.

Eene groote verspreiding van het schoone bijvoegsel der *Zangschool* is dus noodig. De uiterst geringe prijs zal daartoe bijdragen.

Het is gedrukt op schoon papier en is te koop bij den drukker *Paul Rijckmans, te Mechelen* tegen 1 fr. de honderd ten voordeele der Mechelsche Afdeeling van het *Davids-Fonds*, welke een gedenkteeken gaat oprichten ter plaatse waar, over honderd jaar, een en veertig Boeren door het Fransch geboefte vermoord werden.

Een Standbeeld van Jan-Frans Willems. — Dit boekje dat tegen 10 centiemen verkocht wordt ten voordeele van het Standbeeld van Willems, is meesterlijk geschreven en geeft kort en bondig doch klaar en duidelijk het leven en het streven weer van den vader der Vlaamsche Beweging.

Verspreiden wij het schriftje, wij zullen het goede zaad zaaien en penningen maaien voor het beeld, dat niet alleen Willems maar ook onzen strijd zal verheerlijken.

Vie de Léon XIII, son siècle, son pontificat, son influence, composée d'après des documents authentiques par Mgr. BERNARD O'REILLY. *Bruxelles, Société belge de Librairie*. Un beau volume in 4° de XXII 794 pages, illustré de plus de 300 gravures. Prix broché 10 fr. Relié 15 fr.

Le même ouvrage in-8°. Prix broché fr. 3.50. Relié fr. 6.

Tien jaren geleden vierde de katholieke wereld, met de grootste geestdrift, het gouden priesterjubilé van Leo XIII; thans is het het jubilé van zestig jaren priesterschap van den H. Vader dat staat gevierd te worden.

Voor al degenen die het Vatikaan nog niet kennen, alwaar de groote kunstenaars Raphaël en Michael Angelo de meesterstukken der kristene kunst hebben vermenigvuldigd, zal het niet zonder belang zijn er eens met de bedevaarders binnen te gaan.

Het *Leven van Leo XIII* is gericht tot alle volkeren : de edele figuur van den roemvollen Paus is erin bestudeerd langs al hare zijden en de ongeloovigen zelven zullen ze moeten bewonderen; Leo XIII is, inderdaad, een van die uitmuntende mannen, welke den pauselijken troon vereerd hebben door den overwegenden invloed hunner deugd, de vastheid van karakter, de macht der wetenschap en de behendigheid in de leiding der zaken.

Dit prachtig boekdeel zal dus welkom zijn op het oogenblik dat aller blikken zich wenden naar Rome, naar den grooten heerschenden Paus.

Koninkl. Vl. Academie. — Zitting, 16 Februari : Bespreking over de begrooting van 1898; brief van Dr Stallaert aandringende op het voortzettten van het werk zijns vaders « Glossarium van verouderde rechtstermen »; verslag door den heer Coopman over de afleveringen van het « Woordenboek der Nederlandsche taal » in 1897 verschenen. De eerste afl. van het « Biographisch woordenboek » is persklaar, in de volgende zitting zal er over beslist worden.

Ten slotte leest de heer Broeckaert eene belangrijke studie over de marktzangers op het einde der XVIIIe en het begin der XIXe eeuw. De

vermaarde Jozef Sadones, van Geeraardsbergen, en de goed gekende Jan-Baptist Coesemans, van Antwerpen, worden er in behandeld. Deze merkwaardige voordracht zal verschijnen in de « Verslagen. »

Davids-Fonds — Zondag 30 Januari hield de Brusselsche afdeeling hare jaarlijksche algemeene vergadering, voorgezeten door Mgr. Jacobs. De eerw. heer Peeters, secretaris, droeg het verslag voor dat bewijs gaf van den steeds groeienden bloei der maatschappij. Zij gaat thans Vlaamsche leergangen inrichten en zet eene opvoering op touw der werken van Tinel; zij ijvert ook voor het vieren van den Boerenkrijg in hare omschrijving.

Waregem hield den 13 Februari een muziekfeest en had het voorrecht den eerw. heer Hugo Verriest als spreker te zien optreden. — Vilvoorde voerde denzelfden dag voor zijne leden op : « De Goochelaars », drama, en « Soort bij soort », blijspel. — De afdeeling Aalst is heringericht.

Het jaarboek voor 1898 van het Davids-Fonds deelt ons mede, dat er 93 afdeelingen met een totaal van 6098 leden van deel maken.

De talrijkste afdeeling is die van Gent, met 550 leden; daarna komt Borgerhout bij Antwerpen, met 330 leden; St-Nicolaas, met 300 leden; Antwerpen, 280; Brugge, 255; Zele, 214; Brussel, 210 en Mechelen, 200.

De kleinste afdeeling is St-Roch, in de provincie Luik, met 6 leden.

De ontvangsten bedragen 22493,25 fr. en, met bijvoeging van verkoop van boeken en muziek, kroos en overschot van 1895 en 1896, de totale som van 25522,94 fr. De uitgaven beliepen 19057,30 fr., zoodat er een batig slot van 6465 fr. overblijft, waarvan 4000 fr. besteed worden om verdeeld te worden onder de afdeelingen die feesten inrichten of boekerijen open houden.

Het Davids-Fonds heeft tot nu toe 106 boeken en 30 muziekstukken uitgegeven.

Handelend over de gedenkfeesten van den Boerenkrijg deelt het jaarboek de namen der gemeenten mee, waar tijdens den Boerenkrijg gevochten werd of die er bijzonder door geleden hebben :

Aalst, Aarschot, St-Amands, Bazel, Sint-Bernards, Beauvechain, Bettekom, Beveren (Waas), Blaasveld, Boom, Bornhem, Burcht, Diest, Duffel, Edingen, Geel, Haasdonk, Hal, Hasselt, Helissen, Herentals, Hingene, Izegem, Kapellen (Hageland), Kapellen ten Bosch, Kemseke, Kruibeke, Leuven, Leuze, Lier, Lippeloo, Londerzeel, Mechelen, Meerhout, Melsele, Merchtem, Mol, Neer-Ysche, Nevele, St-Nicolaas, Overmere, Oudenaarde, St Pauwels, Rupelmonde, Scherpenheuvel, Sichem, Stavelot, Tongerloo, Waanrode, Waarschoot, Willebroek, Wilsele, Zele, Zeveneeken, Zwijndrecht.

Coremans' en de Vriendt's Wetsvoorstel. — In bladen van verschillige richting wordt de vraag gesteld :

« Zal het Vlaamsche volk het recht bekomen, dat door het wetsvoorstel der heeren Coremans en de Vriendt bepaald is? »

Aanleiding tot die vraag gaf de beslissing van de Kamer der Volksvertegenwoordigers, die in den loop van Februari, op voorstel van den heer Paul de Smet de Naeyer, hoofd des kabinets, de bespreking er van verdaagde tot na de handelingen over de begrootingen.

Het Ministerie heeft beloofd dat de stemming nog in *dezen* zittijd zou plaats hebben. Er kan dus geen quaestie zijn van onbepaald verdagen.

Op eene der algemeene vergaderingen van het Willems-Comiteit werd door den ondergeteekende, naar aanleiding eener er mede in verband gebrachte motie, de verklaring afgelegd dat het wetsvoorstel vóór de kiezingen zou besproken, en met eene groote meerderheid door Kamer en Senaat zou gestemd worden.

Die verklaring was gegrond op de mededeeling, hem meermaals, in den loop van verleden jaar, gedaan door ernstige, de meest invloedhebbende onzer staatsmannen, die tevens de verzekering gaven dat Vlaamsche Senators, welke eerstmaal eene vijandelijke stemming hadden uitgebracht, verheugd zouden zijn eene gelegenheid te vinden om niet langer als vijanden te staan tegenover hunne lastgevers.

Het verdagen, in Februari, komt ons niet alleen uiterst onrechtvaardig, maar bovendien ten hoogste onbehendig, onstaatkundig voor.

Of er onwil bij is?

Wij denken het niet.

In bestuurlijk opzicht is het behandelen der begrootingen voor het jaar, waar nu reeds twee volle maanden van verloopen zijn, niet enkel noodig, maar dringend, en wij houden ons verzekerd dat, toen de achtbare Minister van het Geldwezen er in de Kamer op aandrong om de voorkeur aan de begrootingen te geven, hij ongelijk meer het oog had op den geregelden, correcten gang des bestuurs, dan dat hij er een oogenblik zou aan gedacht hebben het Vlaamsche volk om den tuin te leiden.

De heer P. de Smet de Naeyer weet genoeg, dat de Vlamingen zich niet langer meer laten bedotten en met beloften, al zouden 't ook ministersbeloften zijn, nog gaan wandelen. Hij is overtuigd dat een langer uitstel voor het gelijkstellen van Waal en Vlaming, wat de afkondiging der wetten betreft, dezen laatste niet tot zwijgen zou brengen, maar integendeel de oorzaak worden eener kiesbeweging, van Hasselt tot Oostende, in welke de behoudsgezinde partij, naar de meeste waarschijnlijkheid, heel iets anders zou opdoen dan lauweren.

De verbittering in het Vlaamsche kamp is groot!

Onze Staatsmannen zullen deze taal mogelijk wat al te kras oordeelen (we spreken van ervaring!); maar zij is de eenige, welke in de gegeven omstandigheden op de tong kan komen van allen rechtschapen, rondborstigen Vlaming.

Wij vragen geene gunst, geen privileges, niets wat onredelijk is of het allerminste bezwaar voor den Waal zou kunnen ten gevolge hebben.

Wij vorderen ons recht, ons natuurlijk recht, zonder phrasen, kortaf, geheel ons recht! Het recht waar iedere vrije, beschaafde natie aanspraak op maakt, en dat alleenlijk geloochend wordt door den despoot.

Dat de *sans-patrie* en hun aanhang ons dit weigeren, laat zich gemakkelijk verstaan : hun ideaal immers is *la grande nation*, de moederschoot der Revolutie! Maar dat katholieken onze vraag zouden verwerpen onder ik weet niet welke armzalige voorwendsels, die, overigens, triomfantelijk wederlegd en te niet gedaan zijn, dat zouden ze eerst kunnen,na gezegd te hebben dat zij geen katholieken meer zijn : « Katholiek » en « onrecht » vloeken tegen elkander.

P. S. — Den 27 Februari, ten huize van den heer Senator V. werd mij de « waarschijnlijke » reden, althans ééne der redenen, des uitstels medegedeeld. Moest de wet vóór de kiezingen gestemd worden, dan zouden verscheidene Waalsche Leden der Wetgeving in 't geheel niet zeker zijn van hunne herkiezing. Bij deze wordt herhaaldelijk aangedrongen om de stemming te doen verdagen.

Daar de heer V. een Vlaamschgezind invloedrijk lid der Hooge Kamer is, hebben wij geene reden om zijn woord te betwijfelen. Hij zelf verklaarde ons, niets liever te hebben dan onmiddellijk tot de stemming te kunnen overgaan.

De Regeering kieze tusschen het onrechtvaardig verzet der Walen en het onloochenbaar recht der Vlamingen! Is zij dan zóó zeker van de onverschilligheid der onzen, dat zij zou meenen, zonder gevaar, de Meerderheid te kunnen slachtofferen aan de Minderheid?

Onzen vrienden in Kamer en Senaat willen wij eenen raad geven.

Dát zij hunne opmerkingen bij de begrootingen zooveel mogelijk beperken en zooveel tijd mogelijk trachten te winnen, enkele quaestiën van louter plaatselijk, stoffelijk belang ditmaal achterwege latende. Recht en gelijkheid voor de helft der natie niet stellen achter eene quaestie van buurtweg, spoortrein, subsidie enz. enz. Zoo zal men niet kunnen beweren dat er na de behandeling der begrootingen, geen tijd te vinden is om de vraag der Vlamingen te bespreken. FR. D. P.

Prijskampen. — De stad Gent schrijft eenen wedstrijd uit voor een hoog blijspel (500 fr.) en voor een kluchtspel (300 fr.). De stukken zullen moeten aan de stad gezonden worden vóór einde jaar. — De « Vereeniging der Oudleerlingen van de afdeeling der Textielnijverheden ter Nijverheidschool van Gent » opent, onder de bescherming van den Minister van Arbeid en Nijverheid, een wederlandschen kampstrijd voor het opmaken van een *Fransch-Vlaamsch-Engelsch-Duitsch* Woordenboek van de technische uitdrukkingen betrekkelijk de weverij en de spinnerij.

1e prijs, diploma, gouden eerepenning en 300 fr.; 2e prijs, diploma, zilveren eerepenning en 150 fr.; 3e prijs, diploma en bronzen eerepenning; 4e prijs, diploma van eervolle melding.

Voor nadere inlichtingen wende men zich tot den heer Van Tittelboom, Leikaai, 92, Gent, aan wien ook de medekampende handschriften vóór 15 November 1898 zouden moeten ingezonden worden.

Willems' Standbeeld. — Gent en Antwerpen betwistten elkaar de eer gezegde standbeeld in hunne muren te zien oprijzen. Alle moeilijkheden zijn uit den weg geruimd en de voorkeur wordt aan Gent gegeven.

Het Belfort ontvangt de jonsten en alle Vlamingen zullen hun steentje willen bijbrengen. Alle sommen, hoe gering ook, worden met dankbaarheid aanvaard.

De eerw. heer A. Ballings, bestuurder der Normaalschool van St.-Roch (Hamoir), zendt 5 frank.

† **Aloïs Nelis**, studieprefekt van 't Atheneum te Leuven. In deze betrekking te Brugge en te Leuven heeft hij vele diensten bewezen aan de Vlaamsche zaak; hij was een overtuigde Vlaming en katholiek, insgelijks goed te huis in de letterkunde welke hij met bijval beoefende.

† **Ollé Laprune**, Conferentiemeester aan de Hoogere Normaalschool te Parijs, waar hij de wijsbegeerte doceerde. Hij heeft veel geschreven over zijn vak, onder andere « Philosophie de Malebranche » en « La morale d'Aristote ». Katholiek uit één stuk, geleerd en meester in de kunst van schrijven, werd hij bij geloofsgenooten en andersdenkenden hooggeschat en gewaardeerd.

† **Pater Victor Becker, S. J.**, medewerker aan *Studiën, Dietsche Warande* en *Katholiek.* Hij schreef ook eene physiologische studie getiteld « De mensch » en gaf vele bescheiden uit over Thomas à Kempis.

† **J. Péan**, vermaarde Parijzische heelkundige, schrijver onder andere van *Leçons de clinique chirurgicale* en *Éléments de pathologie chirurgicale.* — **M. F. Tennyson**, broeder van Lord Alfred Tennyson, den grooten Engelschen dichter. Zonder zijn broeder te evenaren was hij ook dichter van gezag en liet verschillende bundels van belang het licht zien.

Het Belfort

Maandschrift

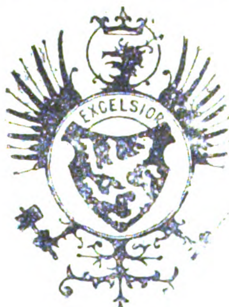
gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars)

Gent

Drukkerij A. Siffer

nde jaargang, 1898. April Nr 4.

LOURDES.

21ⁿ Nationale Bedevaart der Meimaand naar O. L. Vrouw van Lourdes, onder de goedkeuring van Z. E. den Kardinaal Aartsbisschop van Mechelen en onder het **Eere-Voorzitterschap van Mgr. Mercier.**

Van den 26 April tot den 4 Mei 1898 drie speciale treinen : I. Van *Luik* langs *Namen* en *Charleroi*. — II. Van *Antwerpen* langs *Brussel* en *Bergen*. — III. Van *Gent* langs *Kortrijk*.

Prijs (weg en weer)	1e Klas :	2de Klas :	3de Klas :
Van Charleroi, Bergen, Kortrijk :	fr. **140,00**	fr. **90,00**	fr. **60,00**
» **Namen :**	» **144,00**	» **93,00**	» **62,00**
» **Brussel, Gent :**	» **146,00**	» **95,00**	» **63,00**
» **Luik :**	» **148,00**	» **96,00**	» **64,00**
» **Antwerpen :**	» **150,00**	» **98,00**	» **65,00**

Deze prijzen zullen met 5 frank verhoogd worden, ten voordeele van het *Werk der arme Zieken*, voor al de Bedevaarders die, *na den 3 April 's middags* inschrijven

De gestorte gelden kunnen altijd, in geval van eene ernstige hindernis, terug geëischt worden; er is dus alle voordeel zich vóor 3 April te doen inschrijven.

Arme zieken. Het komiteit zal kosteloos of aan verminderden prijs zooveel arme zieken aanvaarden als de ontvangene middelen het toelaten. De bedevaarders worden dringend verzocht bij den prijs hunner reiskaart eene aalmoes voor de arme zieken te voegen.

Voor het overige, kunnen de giften ten voordeele van het *Werk der arme zieken*, aan den eerw. Heer Armand Thiéry, leeraar aan de katholieke Hoogeschool Vlamingenstraat, 1, te Leuven, gezonden worden. — Het is ook tot den eerw. Heer Thiéry, dat men zich moet wenden om het kosteloos vervoer der arme zieken te bekomen. Iedere aanvraag om aangenomen te worden moet vergezeld zijn 1° van eene aanbeveling van eenen priester; 2° van een geneeskundig getuigschrift. De ziekenlijst zal den **15 Maart** onwederroepelijk gesloten worden.

Voor alle inlichtingen, prospectussen, inschrijvingen enz. zich te wenden tot den Heer **A. Siffer**, St.-Baafsplaats, Gent.

A. SIFFER, uitgever, Gent.

DE
JONGE HUISHOUDSTER

LEERBOEK

VOOR DE

HUISHOUDELIJKE EN LAGERE SCHOLEN

(Naar het programma
van huishoudkunde en gezondheidsleer van 1e Mei 1897)

DOOR

MARIA DU CAJU

Fraai boekdeel in 8°, 170 bladzijden, met printen, ingenaaid. — Prijs, 0,90 fr.

OVER SPREEKTAAL EN SCHRIJFTAAL.

I.

MEER dan eens wordt er gevraagd hoe het komt, dat er zulk een groote afstand tusschen onze gesproken taal en de schrijftaal bestaat. Eenigen zoeken daar eene reden in, om zich te verontschuldigen en onze taal niet aan te leeren... Doch zou dit geen ijdel uitvluchtsel zijn, om hunne al te groote zucht naar gemak te verbloemen?... Anderen vinden er stof in om onze taal te kleineeren en er eens zijdelings meê te spotten... Doch onder die spotternij schuilt maar al te dikwijls diepe onwetendheid. Nochtans, wat er ook van zij, die afstand bestaat, en dit valt te betreuren.

Gij vraagt mij dan, waarbij dit komt.

Al meermalen werd de aandacht daarop gevestigd, en werd die vraag zelfs beantwoord. In 1865 schreef *de Taalgids* (1) daarover : « Dit verschil is « daaraan toe te schrijven, dat de spreektaal uit« sluitend ontwikkeld is bij den burgerstand, omdat « de aanzienlijken gewoon waren eene andere taal, « hoofdzakelijk Fransch te spreken, en daar dezen « hunnen beschavenden invloed op de taal deden « gelden, werd zij eenigszins plat. De schrijftaal, en

(1) *De Taalgids.* Tijdschrift tot uitbreiding van de kennis der Nederlandsche Taal, onder redactie van L. A. TE WINKEL en J. A. VAN DIJK; VII[e] jaarg., Utrecht, 1865.

« wel bepaald het proza, ontwikkelde zich op den « kansel, — want voor de balie en in staatszaken « werd een mengelmoes gebruikt, dat van Fransche « barbarismen krioelde, — en zoo kreeg zij eene « bijzondere deftigheid. Het is dus voor onze taal « te wenschen, dat er eene toenadering kome tus- « schen schrijf- en spreektaal... (1) »

Eene toenadering, ja; met dien wensch van het Noorden moesten in het Zuiden allen die het met den bloei der tale wel meenen, gereedelijk instemmen. Doch gebeurt het?

Heer Kollewijn schreef voor het Noorden: « Gelukkig is men daarmede goed op weg. Sterne's « Sentimenteele reis door Geel, de Camera obscura « van Beets, de Studententypen en het Studenten- « leven van Kneppelhout zijn in een lossen, onge- « dwongen stijl geschreven, zonder in het minst « plat te zijn, terwijl de hoogere standen, aange- « dreven door een rechtmatig gevoel van eigenwaarde, « en voortgeholpen door degelijker kennis van onze « schoone taal, meer en meer Nederlandsch beginnen « te spreken, en zich minder dan vroeger schuldig « maken aan de ergerlijke gewoonte van onze taal « te doorspekken met allerlei vreemde woorden. »

Edoch, in het Zuiden, dunkt mij, is men daarmede zoo goed op weg niet. Wel is waar verbreedt dagelijks de kring dergenen, die in de hoogere standen het Vlaamsch — of het Nederlandsch, om sommigen met dien naam te bevredigen, — gebruiken; doch de kloof tusschen spreek- en schrijftaal wordt er niet door aangevuld, en ik ben veeleer genegen te zeggen, dat zij nog dagelijks breeder wordt, daar onder onze schrijvers eene strekking schijnt te bestaan zich meer en meer van de volkstaal, — verstaat: zelfs van de gelouterde volkstaal, — opzettelijk te verwijderen.

(1) A. M. Kollewijn, Nz.

Hoe stond het hier vóór zeventig, tachtig jaren?

Niet al te rooskleurig, 'k en zal het niet ontkennen. De Zuidnederlandsche letterkunde bracht weinig of niets voort, dat op groote verdiensten bogen kan; doch men merke wel op, dat dit niet zeggen wil, dat onze taal zelve was verbasterd geraakt; zij was min beschaafd, min gepolijst als het Noordnederlandsch, o ja! maar zij was er — ik herhaal Dr A. de Jager's woorden op het Nederlandsch letterkundig Congres van Gent in 1867, — zij was « er te eigenaardiger en te natuurlijker door gebleven ». Ons volk, ondanks zijn bloedig lijden, ons volk had, in zijn alsnu te zeer misprezen familieleven der 17e en 18e eeuw, zijne taal bewaard met de kostelijkste harer eigenschappen en met haren vollen klankenrijkdom: het zal zelfs die taal gesproken hebben zuiverder dan zijne schrijvers die schreven, omdat dezen maar al te rechtstreeks onder den invloed lagen van den vreemdeling, in nauwere betrekking levende met hem, om reden zij ook eene sport hooger stonden dan het eigenlijke volk op de maatschappelijke ladder. En toch, trouwer dan in het Noorden, gaven onze schrijvers in die eeuwen en tot in de eerste helft onzer eeuwe toe, de gesproken taal van het volk weêr. Hoeft gij er bewijzen toe? Wel geeft dan maar, heden nog, eenen Rosweyde, eenen Poirters, eenen Croon, 'nen de Swaen, 'nen Moons, 'nen Pauwels, 'nen Smet of David in de handen van gewone lui, en zij herkennen aanstonds zich zelven en hunne taal in de schriften dier schrijvers.

Wat daaruit nu besloten?

Dat die schriften ons de volmaaktheid voorstellen? Dat zij het voorbeeld onzer jonge letterkundigen moeten zijn? Volstrekt niet! Maar toch dienden zij niet vergeten; zij dienden wel in wat grooter achting te staan; want — om nog eens Dr de Jager na te spreken, — « mogen zij in verhevenheid van « stijl en dichterlijke vlucht beneden de sieraden van

« den Hollandschen Parnas zijn gebleven: voor de « taal zijn hunne geschriften, en inzonderheid hunne « prozawerken, nog steeds van het hoogste belang... « Ik zou verlangen, die schriften veel in handen te « zien, zoowel van de Hollandsche als van de Vlaam- « sche letterkundigen zelven. Niet ieder heeft de « gelegenheid zijne moedertaal in de oudste gedenk- « stukken en de verwante taaltakken na te sporen « en te bestudeeren: doch de schrijvers uit de 17e « eeuw vallen onder ieders bereik en zijn voor allen « verstaanbaar. Voor een deel althans kunnen zij « strekken, om de kennis van het eigenaardige der « moedertaal te bevorderen, en het vreemde van « het eigene te leeren onderscheiden..... Houdt aan « uwe letterkunde vast... is een voorschrift, dat rede « en ervaring beide aan eene natie toevoegen, die « eene natie blijven wil. Het kan niet missen, of « de vlijtige lezing van geschriften, die zich door « vloeiendheid en zuiverheid van taal aanbevelen, « moet indrukken ten goede nalaten, en een dam « zijn tegen het indringen van uitheemsche taalvor- « men en spraakwendingen, die zoo lichtelijk binnen- « sluipen. (1) »

Dat zijn kostelijke woorden van een gezaghebbend man.

En eenerzijds dan inziende, dat die schriften zooveel goeds bevatten in opzicht van taal, en anderzijds dat die schrijftaal de gelouterde volkstaal onzer dagen nog zoo nabij komt, dan is het redelijk, dat wij die taal niet verwaarloozen, maar in eere houden, zooals het betaamt. Zekerlijk verdrogen er bladeren op de boomen en verslijten er woorden in eene taal; doch de bladeren die groen en frisch bleven bloeien, hoeven bewaard; ze moedwillig afrukken, ware den boom zijn leven en zijne schoonheid schenden. Woorden uit de taal weren, die nochtans onloochenbare kenteekens hunner onverbasterde

(1) Zie bl. 186-187 der *Handelingen* van vermeld Congres.

afkomst dragen, woorden, uitdrukkingen en wendingen verwerpen, die onder ons volk nog klank en gang behielden, — al gaven Noordnederlandsche schrijvers, laatdunkend of onwetend, daar geene acht op, — dat ware de taal wetens en willens verarmen, en den afstand tusschen spreek- en schrijftaal noodzakelijk verbreeden.

En dat mag niet!

Ik zie ten andere niet in, hoe mijn stelsel het bestaan van ééne en dezelfde letterkundige taal in Noord en Zuid zoude onmogelijk maken. In den grond zijn spreek- en schrijftaal toch één; en beide, schrijven en spreken, worden aangewend om gedachten verstaanbaar uit te drukken. Schikt zich nu die schrijftaal naar bepaalde regels onder de pen van begaafde meesters, dan wordt zij tot letterkundige taal verheven; doch daarom wordt niet vereischt dat zij haren woordenschat, haren klankenrijkdom, al wat haar leven en schoonheid uitmaakt besnoeie en beperke, want van stonden aan, zoude zij zich van het volk verwijderen, en aldra tot een stijf, kleurloos maaksel ontaarden, waar dat volk onmogelijk de weergave van eigen leven en van eigene gevoelens zou in weêrvinden. Den letterkundige opleggen, dat hij eene taal schrijve, voor zijn volk onverstaanbaar, ware uitzinnig. Vereisch dit eens van het Noorden! Ge zoudt wat hooren! Ik meen ik, dat de Noordnederlander uit zijne spreektale put alles wat hij noodig oordeelt, om door zijn volk verstaan te worden. En ons, Belgen, zou dit verboden zijn? Wij zouden ons streng moeten bepalen tot hetgeen het Noorden ons ter hand stelt, en van hetgeen wij eigen bezitten zouden wij dienen afstand te doen? Maar gelijk de Noordnederlanders hun eigen leven leven, hebben wij ook het onze, en beweert wat gij wilt, nooit zal ons volkskarakter dat van het Noorden zijn. Zij het hunne, wij het onze, en die schrijftale alleen, welke beider eigenschappen en beider rijkdom eerbiedigt en erkent in eenen

gemeenschappelijken vorm — in de eenheid van schrijfwijze — die tale mag waarlijk den naam van Nederlandsche taal dragen.

In dien zin en met dat doel namen, vóór een vijftigtal jaren, onze ouderen en onze meesters, Willems, David en Bormans, om geene anderen te noemen, de pen op. Zij hakten de schakels niet door, die hunne spreektaal met de taal der vorige eeuwen verbond; neen, zij trachtten de taal, die zij door vader en moeder hooren spreken hadden, de taal van het voorgeslacht, te beschaven en te polijsten, te kuischen van het roest dat haar ontsierde, haar te gelijker tijd op te schikken naar de behoeften van den tijd en te verrijken met zuivere nieuwgewassen perels uit eigen wateren. Dit was voorzichtig werk, het werk van bezadigde, toegevende personen; doch ik geloof niet, dat het ooit aan iemand hunner in de gedachte kwam, eigen bestanddeelen der taal te brandmerken of te verwerpen, omdat die bestanddeelen, woorden, uitdrukkingen en wendingen, levende frisch in het Zuiden, in het Noorden echter, jammer genoeg! waren teloorgegaan. Zij eerbiedigden wat zij goeds van de vaderen hadden overgeërfd, en die eerbied was gerechtigd. Dit spoor dat zij ons voorbaanden, moeten wij blijven volgen. « Wat Nederduitsch is voor den eene, dat is het ook voor den andere », zei Jan David; « wat ievers, dat is het overal! » Gave God, dat die stelregel, door een even verdraagzaam als geleerd man voorgeschreven, in Noord en Zuid aangenomen wierde! Dan ook zouden wij, Belgen, eene letterkundige Nederlandsche taal verkrijgen, die in de ooren van ons volk als geene vreemdelinge klinken zou, maar als het eigen kind van den huize door elkeen zal erkend en bemind worden. De klove tusschen schrijf- en spreektaal zou versmallen en van lieverlede verdwijnen.

Mechelen, Januari 1898. J. MUYLDERMANS.

STUDIES VAN HEDENDAAGSCHE NEDERLANDSCHE LITERATUUR.

HÉLÈNE SWARTH.

I.

(*Vervolg.*)

Eenzame bloemen. De Seyn-Verhoegstraete. Roeselaere.
Blauwe bloemen. Beyers. Utrecht.
Beelden en Stemmen. Ad. Hoste. Gent.
Sneeuwvlokken.
Rouwviolen. Van Kampen en Zoon. Amsterdam.

DE proef die de jonge dichteres met haar eersten bundel Nederlandsche gedichten nam, bevredigde haar volkomen, want voortaan liet zij het Fransche vers varen, om uitsluitend in hare moedertaal hare gevoelens uit te drukken. — En het allerminst aan gevoelens had ze mangel. Er lag in haar hart een schat van liefde die ze niet kon verborgen houden, die ze moest toonen aan de wereld, omdat ze vrouw was en dichteres. Haar innigste « ik » zou ze gansch bloot leggen voor de oogen der menschen, om als een troost te zoeken in de veropenbaring van haar groot geheim. « *Blauwe Bloemen* » die in 1884 volgden op « *Eenzame bloemen* », toonden ons nog een zijde van hare eeuwig lijdende ziel, maar met een zekere onbestemdheid, die over gansch het boek een lichten nevel drijft. Daarbij, haar liefde was nog niet brutaal subjectief zooals ze later in zekere

gedeelten van « *Sneeuwvlokken* » en « *Rouwviolen* » wordt. Langs een omweg zegt ze den schat van haar hart : een verliefde en tevens lijdende natuur, laat ze spreken voor haarzelf en een getrouwe vertolker van haar hart is die natuur, gezien door haar oogen, door haar temperament : woud, weide, wind, 't is al verslaafd aan dat éene gevoel, dat ook haar, gansch bezit, en het suizelen van den zefier, het fluisteren van het gebladert, het zingen van de beek, het is immer en overal een lied van liefde, opstijgend onder het licht van verliefde zonnestralen, in de wierookwalmen van verliefde bloemen.

Naar 't woud.

Ik wil in 't woud den zomerdag verdroomen.
Den landweg langs, waar vogels vreugde melden,
waar lichtgroen lommer neerzijgt van de boomen,
en blauwe vlinders vaak mijn stap verzelden.

Nu 't zijpad in, vervuld van zoete aromen,
— de honiggeur der blanke boekweitvelden —
waar 't woud zoo vaak me in de armen heeft genomen,
wijl weeldetranen mij in de oogen welden.

Mij lokt een laan, waar, innig trouw verbonden,
de koele twijgen tot een boog zich ronden,
en zonnelichtjes op den mosgrond beven.

Vlug zweef ik voort. Zijn 't vleuglen die mij dragen?
De reine boschlucht drenkt mij met nieuw leven.
Ik wil aan 't woud de ware wijding vragen.

Doch te midden van dat algemeen liefdegevoel blijft zij immer zuiver : als het bij een ontwikkelde vrouw over het algemeen immer is, gevoelt zij een afkeer voor de stoffelijke zijde van de liefde. In de droefheid der ontgoocheling heeft zich hare liefde gelouterd : zij wil zich verheffen boven de aarde, boven de klei, en was de koppeling der woorden niet al te vreemd, dan zou men van hare liefde mogen zeggen dat zij heidensch mystiek is : haar oorsprong ligt in een wereldlijk feit, hare voorstelling en uitdrukking behooren tot een nevel-

achtig idealisme. — Soms straalt die wereldlijke oorsprong door, met zijn onvermijdelijke begeerlijkheid, maar het gebeurt op een onrechtstreeksche zeer fijne en kiesche manier, in die gedichten die zij aan de kinderen wijdt en waarin het moederlijke gevoel, dat in haar slaapt, zich zoo heerlijk openbaart, met een teederheid en een liefde die men niet vinden zou bij iemand die vaarwel gezegd heeft aan alle wereldsch genot en voor eeuwig wil opstijgen in de zuiverheid van eeuwige maagdelijkheid. De toekomst bewees dan ook dat, indien de groote droefheid die hare ziel overweldigde, aan haar gemoed een zekere richting gaf, die richting niet de ware uiting was van haar temperament. De dichteres was oprecht, maar ze was oprecht onder een invloed van buiten haar. Eens dat die invloed verdwijnt, volgt ze weer de richting van haar waar temperament.

En wilde men in het boek zelf de bewijzen zoeken, die natuurlijk te gemakkelijk zijn om vinden, nu de feiten zich volbracht hebben, dan zouden strofen als deze, genomen uit twee opeenvolgende stukken, wel aantoonen dat « het vuur dat niet wordt uitgebluscht » nog hevig in haar hart brandde.

Op de heide.

Verberg me in uw purperen mantel,
o heide vol bloemekens fijn!
en laat mij uw liedje van weelde
o vogel! een wiegelied zijn.

Medelijden.

'k Weende stil en zie! terwijl ik
weende, werd mijn weemoed weelde.
Zachtkens zong de wind. Het was mij
of een hand mijn wangen streelde.

'k Sloot mijn armen, liefdesmachtend,
om den boom, de groengetopte. —
Trilde niet de stam? — Mij was het
of een hart aan 't mijne klopte.

De tegenstelling is treffend, en er hoeft weinig kennis

van het menschelijk hart om met zekerheid te voorspellen, dat indien de werkelijkheid op de baan der zangeres, een wezen bracht in harmonie met het hare, hun zangen weldra tot één enklen zouden samensmelten.

In *Blauwe bloemen*, evenals in *Eenzame bloemen*, vindt men die eigenschap terug die Hélène Swarth van den beginne af kenmerkte, namelijk een groote zangerigheid in hare verzen, een voorliefde voor de alliteratie, en een fijnheid die de vrouwelijke hand verraadt. Doch echt mannelijk klinkt soms ook haar vers; dit enkele voorbeeld roept het luid :

> De stormwind sleurt de golven bij de haren
> ten hemel.

De fijnheid van toets der dichteres veropenbaarde zich vooral in de *Etsjes* aan het eind van *Eenzame bloemen* in de *Aquarellen* die *Blauwe bloemen* sluiten, en in *Beelden en Stemmen* den bundel gedichten die in 1887 op *Blauwe bloemen* volgde, en die bijna geheel en al aan het genre Etsen en Aquarellen gewijd is.

Reeds in hare andere gedichten toonde de dichteres die voorliefde voor kleine tafereeltjes, vluchtig geschetst of zachtjes gekleurd. In *Beelden en Stemmen* vereenigde zij een heele reeks zulke tafereeltjes onder den titel : Aquarellen, I. Uit de kinderwereld, II. Woud en weide, III. Dorp en stad. Daarop volgen eenige liederen en een reeks sonnetten.

Beelden en Stemmen is een gelukkige verpoozing in den zang van lijden en pessimisme die de dichteres tot hiertoe zong. Die subjectiviteit in de wolken, prachtig van denkbeelden maar die nog niet altijd dien volmaakten vorm bezat dien men in de aller laatste gedichten vindt, zou den lezer langzamerhand te praatzuchtig voorkomen. Moeilijk was het die variatien te volhouden op dat algemeen en onbestemd denkbeeld van ongelukkige liefde. — Vatbare feiten of een meer objectieve wending werden noodzakelijk. Deze laatste richting sloeg de geest der dichteres in, om dan later tot het realisme van precise feiten te komen.

De kleine tafereeltjes die de dichteres in *Beelden en Stemmen* ons voorhangt behooren bijna meer tot de photographie dan tot de schilderij; het zijn instantanés, voorstellingen van feiten of toestanden, op een gegeven oogenblik genomen en slechts den indruk weergevend van dat oogenblik; wat vooraf ging, wat volgen zal, blijft daarbuiten, en zoo meesterlijk wordt het feit voorgesteld in die eenige versjes, dat men noch het een noch het anderbegeert te weten en zich het liefst houdt bij het feit op zichzelf.

In de kinderwereld vond Hélène Swarth overvloedige stof tot zulke tafereeltjes, en zij schijnt die ook met voorliefde behandeld te hebben. Hoe stuift het pessimisme hier uiteen voor de kreten van het jonge volkje dat zij ziet in den volledigsten toestand van levendigheid : in het kwaad doen.

De Perzik.

Breed spreidt de boom, met donzig ooft beladen,
Zijn knoestige armen over 't lichtgroen latwerk
Dat, sterke steun, den zoeten last helpt torschen.
En bij den boom, met blikken vol begeerte,
Staan knaap en meisje, meer dan half verleid reeds.
Bekoorlijk bloost de rijpe ronde perzik.
Op zusjes schouder legt de knaap zijn handje
En stamelt smeekend : — « Toe! pluk gauw! ik durf niet!
En moedig heft, vuurrood van 't koene waagstuk,
— Als Vader kwam! — het blonde zondaresje
Den blanken arm naar 't purpren paradijsooft,
Plukt snel de vrucht en splijt die vlug doormidden,
En deelt haar buit, al fluisterend : — » Laffe jongen! »
Met bangen broêr, die achter Eva wegschuilt.

Verraden de talrijke gedichtjes, als het hierbovenstaande gewijd aan de kinderwereld, een hart vatbaar voor moederlijke liefde, de gedichten waarin Hélène Swarth de natuur beschrijft, verraden soms klaarblijkend de opvoeding die de dichteres in haar jeugd genoot, en toonen hoe het Hollandsch-Vlaamsch karakter van de schrijfster verbasterd werd door een vreemde valsche op-

voeding, die haar haar eigen land soms met vreemde oogen doet zien.

De natuur door haar gezien, is meestal zuivertjes en netjes, zooals een pensionnaatmeisje ze droomt; Hélène Swarth kijkt vaak te veel door de oogen van Watteau en niet genoeg door die van Ruysdael. Ook de lieden waarmede zij die natuur bevolkt behooren niet altijd tot de werkelijkheid van ons land, zijn ook al te dikwijls te fijn en te netjes.

Een treffend voorbeeld van die « mondaine » wijze waarop de dichteres de natuur ziet, is het hiervolgend gedicht, dat tevens ook een schitterend voorbeeld is van den bijzonderen rijkdom van voorstelling waarmede Hélène Swarth, een landschap, een feit of een toestand voor de oogen van den lezer toovert.

Lenteweide.

Hoe woelig prijkt de groen fluweelen weide
Met grazend vee, dat leven brengt in 't landschap!
Hier ligt een koe in 't mollig gras bedolven
En plukt heel rustig, voor haar morgenmaaltijd,
Een malschen mondvol van de geurige aarde.
Rondom zijn moeder springt een dartel kalfje
En loeit en rolt, van louter levensvreugde,
In 't lentegras, vol blanke en gouden bloemen,
Die vriendlijk knikken tegen 't vroolijk zonlicht.
Een koe staat droomend bij de breede sloot
En knabbelt spruitjes van een hollen knotwilg.
Een andre legt haar kop met starende oogen
Op 't witte hekje en tuurt naar 's buurmans weiland,
Terwijl, waar ginds een beek de wei doorkronkelt,
Twee koeien traag in 't koele water waden.

Niet lang verwijlde Hélène Swarth in de beschouwing der natuur : de zonnige weide, het bloeiend plantenrijk, de heldere hemel, zijn niet een midden waarin haar geest immer gekweld door sombere denkbeelden, zich te huis gevoelt. De oude wonde gaat weer open, de oude smart slaakt weer haar klacht. *Lied en Leven*, die in Beelden en Stemmen op de *Aquarellen*, volgt, is de overgang tot de sombere stemming : in die eenvoudige

liederen, in die bange balladen, is er een weerklank van het droevige lied dat in haar hart ruischt. In de dan volgende reeks *Sonnetten* neemt die klacht toe in smartelijkheid, doch immer onbestemd, nevelachtig, drijvend in een hooger sfeer, maar met een pessimisme dat in *Slapend kind* tot een oprecht dramatische uitdrukking komt.

Slapend kind.

Terwijl daar buiten wilde stormen loeien,
Slaapt, in haar bedje, 't lieve kind tevreden :
Half bloot gewoeld, de reine rozeleden,
De frische wang nog blozend-warm van 't stoeien.

Het donzen dek is losjes neergegleden.
De blonde lokken, gouden sluier, vloeien
Om 't zacht gezichtje, dat mijn blik blijft boeien.
't Half open mondje heeft nog pas gebeden.

Slaap, kindje, en droom van vlinders en van rozen,
Van 't wuivend woud, waar blijde vogels kweelen
Of van de pop wier wassen koontjes blozen!

Eens zult ook gij, die thans nog droomt van spelen,
Een kroon van doornen om uw voorhoofd voelen
En, bitter weenend, op uw leger woelen.

Zoo komt de lezer uit de korte verpoozing van *Beelden en Stemmen* weer volop in het subjectivisme van *Sneeuwvlokken* en *Rouwviolen.*

Sneeuwvlokken verschenen in 1888.

Langzamerhand wordt de oorzaak van de groote smart der dichteres, duidelijker. Tusschen de nevelen die om hare gedichten hangen ontwaart men het wrange gevoel van een geleden hoon, en de wanhoop van een diep betreurden dood. Doch het gevoel van wraak dat wellicht bij anderen zoo licht zou ontwaken, schendt hare reine ziel niet : zij handelt christelijk.

Ik deed aan u gelijk daar staat geschreven
Hoe wreed me uw haat, een snijdend zwaard, doorkliefde.
Toen u mijn rechterkoon te slaan beliefde
Heb ik u ook den linker prijsgegeven

'k Wierp over alles, wat gij hadt misdreven,
Den vorstelijken mantel van mijn liefde.
Ik deed aan u, gelijk daar staat geschreven,
Hoe wreed me uw haat, een snijdend zwaard, doorkliefde.

Toch deed mijn wrekend lied uw boosheid beven,
Zoo 't in uw taal een vriend u overbriefde.
Vrees niet! 'k vergaf, 'k vergat zelfs *wie* mij griefde,
Niet zevenmaal, maar zeventigmaal zeven!
Ik! deed aan u gelijk daar staat geschreven.

Toch opent Hélène Swarth in dezen bundel nog niet zoo brutaal als zij het doet in *Rouwviolen*, het geheime vertrekje van haar hart. Nu en dan, in een kort gedichtje, immer diep treffend, toont zij een werkelijke brok uit haar leven, en aanstonds daarna leidt zij den lezer weer in de hoogere wereld van fictie of van symbolisme, zooals zij doet in het triptiek : *Eerste liefde*, *valsche liefde*, *ware liefde*.

Zonderling is de ontwikkeling van hare liefde, die zich altijd wil verheffen boven de stoffelijkheid, als een ideaal gevoel, maar toch immer, al is het soms slechts met een draad aan de aarde verbonden blijft. Als bewijs daarvan, dient het hiervolgend sonnet, dat ik met opzet koos, omdat het in kiem, een feit bevat dat in de volgende dichtbundels, tot zijn volle ontwikkeling zal komen, namelijk den terugkeer der dichteres tot het gelukkige zonnige leven, want alles is vergankelijk in deze wereld, zelfs de eeden der dichters.

Biecht.

o Kom in 't lommer van die koele boomen!
Daar wil ik biechten, knielend aan uw schoot.
'k Had *hem* niet lief, maar wèl de liefdedroomen,
Die mij zijn woord, zijn blik, zijn zwijgen bood.

Ik voelde 't water tot mijn lippen stroomen;
Ik was alleen met hemel, zee en dood.
Ik riep tot God... toen is die man gekomen,
Die mij naar land bracht in zijn reddingsboot.

Gelijk een zeeman, die onz' Lieve Vrouwe
Een zilvren scheepjen offert, met een stem
Vol deemoed, offerde ik, te goeder trouwe,

Mijn hart hem als ex-voto... Lieve. klem
Mijn hand niet zóó... vrees niet dat 'k om hem rouwe!...
't Is lang geleden... spreek niet meer van hem!...

De dichterlijke ontwikkeling van Hélène Swarth is treffend in ieder werk : de beelden worden rijker en prachtiger, enkele sonnetten zijn in een waren parnassiaanschen vorm gegoten, zoo : Judas-kus; de loutering van den vorm volgt de loutering van het gevoel op de schreden. Niet dat alles onberispelijk zij in deze sonnetten. De fouten springen het best in het oog wanneer men al de sonnetten in een adem doorleest : zekere vormen worden te dikwijls in vervelende eentonigheid gebruikt, zoo : Toen vlocht ... Toen Christus ... Toen zag ik ... Toen daalde ik ... Toen zag ik ... Toen trof me ... Toen stond ik ... Toen worstelde ik ... Toen knielde ik ... Toen hoorde ik ... enz. En het symbolisme wordt door de dichteres soms gedreven tot rederijkers verpersoonlijking.

Alhoewel Hélène Swarth in het slotsonnet van *Sneeuwvlokken*, haar voornemen liet kennen, voortaan « in onverbroken zwijgen », « met kalmen blik » haar weg te gaan door het leven, gehuld in den mantel van haar droefheid, toch hield ze gelukkiglijk geen woord, en in 1889 verschenen « *Rouwviolen* », het boek dat onvermijdelijk, noodzakelijk komen moest, omdat de mensch, hoe groot zijn genie ook is, immer mensch blijft, en slechts met den dood het hulsel afwerpen kan dat hem immer aan de aarde kluistert : de dichters zijn kinderen van Icarus, in den hemel alleen wonen engelen met onschendbare wieken.

Het gemoed der dichteres was vol van haar wee,

overvol. De uitdrukking van die smart was tothiertoe gebleven in een facticen kring : het hart vond in de nevelachtigheid der eerste deelen, noch in het symbolisme van *Sneeuwvlokken*, die verzadiging, die uitspanning niet, die een droevig gemoed in het openhartig al-zeggen vinden kan. Nevelachtigheid en symbolisme gingen tegen de natuur van de smart op. Langer kon de dichteres haar leed niet meer verbloemen : zij *moest* het zeggen, het roepen, aan gansch de wereld, in naakte waarheid. Die naakte waarheid, die eenvoudige waarheid was er niet minder dichterlijk om, integendeel zij was oprechter, en daardoor treffender.

Wie eenigzins wat ingewijd is in het leven der twee helden, vindt in *Rouwviolen* gansch dat leven terug, met al de bijzonderheden van die ongelukkige liefde : de wispelturigheid van den knaap, die dichter en strijder met woord en pen, te veel helaas! zijn liefdeplicht vergeet, om een kunstideaal na te loopen, zijn afreis naar het buitenland, ziek en zwak, zijn dood, zijn uitvaart in het kleine dorpje van Brabant waar hij begraven werd.

In deze gedichten volgt de dichteres stap bij stap de werkelijkheid en wat zij vertelt, zegt zij eenvoudig, zonder bombast, gelijk een droevig kind zou vertellen, en nimmer werd in onze literatuur, door eenvoudiger middelen zoo een dramatischen indruk bereikt. Wel is waar idealiseert zij nog hare liefde, ziet zij nog haar lieveling in blank gewaad, met pelgrimstaf, doch het is de wrange werkelijkheid die kreet door die zangen van wee, waarin zij verhaalt hoe de liefde kwam, al spelend toen ze nog kinderen waren, en hoe de jongeling haar later met een bovennatuurlijke bracht aantrok, want het was een fascinatie : ze wist dat ze ging tot het leed, tot de smart, tot de ontgoocheling en toch ging ze tot hem. Alles in hem trok haar aan, zijn gestalte zoo fijn aristocratisch, zijn verstandig golvend gelokt hoofd, zijn oprecht dichter-talent, en tot den spot toe waarmede hij haar begroette, tot de dwingelandij waarmede hij haar trots en haar wil brak, alles trok haar aan tot hem.

Doch wat hij haar ook lijden deed, nimmer viel een woord van haat voor hem van haar mond, en toen haar lieveling zoo jong gestorven was, en de menschen troostend tot haar kwamen, denkend dat eenige kwade praatjes, balsem zouden zijn op haar gekwetst hart, toen sprong zij recht met waarlijk mannelijke fierheid om haar lieveling te verdedigen.

Zijn zonde.

Wie durft daar werpen den eersten steen
Op hem die zondigde als meer dan een?
Wie durft daar verklaren : — « Die man is slecht! »
En de oogen niet neerslaan, terwijl hij 't zegt?
Het recht hem te werpen den eersten steen
O vlekklooze vromen! had ik alleen.

O deugdzamen! ik alleen had het recht
Te verkonden den volke : — Die man is slecht!
En niets van dat alles heb ik gedaan.
Ik ben zwijgend en eenzaam heengegaan
Met mijn staf in de hand en de schouders gehuld
In een mantel van waardigheid en geduld.
En ik heb gezongen mijn droevig lied,
In de taal van mijn land, dat ik vroeg verliet,
Niet langer in zijn geliefde taal,
Die mij klonk als muziek van een nachtegaal.

Ik sprak tot mij zelve : — Die man is slecht!
En zijn liefde was valsch en mijn liefde was echt. »

En nooit heeft zijn pad mijn pad gekruist,
Waar zwaarmoedig de wind door het loover ruischt,
Waar ik vaak mij terneder legde en sliep,
Bij de waatren der wanhoop, donker en diep,
Waar, in hagel en storm, of bij schroeiende zon,
Ik mijn eenzame reize weer begon.

Maar nu weerloos hij ligt in het donker huis,
Waar hij vogelzang hoort noch windgedruisch,
Onverschillig en stil, in droomloozen slaap,
Nu kniel ik bij 't graf van mijn schoonen knaap.
En ik vraag niet waarom en ik vraag niet hoe
Hij mij zóó heeft gehaat die hem zóó heb bemind,
Maar ik dek met mijn liefde zijn zonde toe,
Als een zwervende moeder haar slapend kind
Met haar mantel beschermt tegen wêer en wind.

En van die fiere houding gaat ze over tot een teederheid, zoo streelend als moederlijke teederheid : haar lieveling wordt haar kind, dat ze bekijft en berispt, en dan troost in zoet-kussende omarming.

Stout kind.

't Is vaak wel haar stoutste knaapje
Dat de moeder het meest bemint.
Waar heeft hij zich nu verscholen,
Mijn arm, ondeugend kind?

Nu is hij verdwaald in het donker,
Nu zwerft hij in weer en wind.
Ik moest hem toch wel bestraffen,
Mijn arm, ondeugend kind!

Hij is toch zoo trotsch en zoo koppig!
God weet waar 'k hem wedervind!
Nu weent hij heel stil, in een hoekje,
Mijn arm, ondeugend kind.

En 't is toch zoo innig een liefde,
Die mijn hart aan zijn hart verbindt. —
Och! spring uit uw schuilhoek te voorschijn
Mijn arm, ondeugend kind.

Kom, moedertjen is niet boos meer,
Kom, kus het maar af, gezwind!
— Hij heeft in het graf zich verscholen,
Mijn arm, ondeugend kind.

Rouwviolen is het toppunt van de liefde der dichteres. Hooger zal ze nog gaan zweven, maar indrukwekkender zal ze niet meer zijn. — Wat in *Rouwviolen* spreekt is haar bloedend gekwetst hart, wat in de volgende werken soms nog spreken zal, is haar idealiseerende geest.

(*Slot volgt.*) HENDRIK DE MAREZ.

« VAN SWIGHEN. »

Eene collatie van Jan Brinckerinck.

In zijn *Kerkhistorisch Archief* (IV, 97 vlgg.) heeft W. Moll een achttal collatiën van Jan Brinckerinck uitgegeven. Voor de vijf eerste stonden hem twee handschriften ten dienste, een uit de koninklijke bibliotheek te 's-Gravenhage, Weesper-hs. 29 (1), en een ander uit de koninklijke bibliotheek te Brussel, nr 11151-11155 (2); voor de drie andere kon hij alleen den Brusselschen codex gebruiken. Maar op deze volgt daar nog eene negende collatie, welke Moll voor een fragment hield en door hem niet opgenomen werd, « omdat het », zegt hij, « van zeer geringe beteekenis en waarschijnlijk niet van Brinckerinck is ».

Moll heeft geene nadere verklaring van zijn gevoelen gegeven. Hij heeft er blijkbaar niet druk over nagedacht, anders had hij wel ingezien dat het niet boven bedenking verheven is. Aan het begin der eerste collatie leest men in het handschrift :

Hier beghint heer Jan Brynckelincks leringhe

en aan het einde van de negende collatie leest men dan :

Hier eyndet dese gheestelike leringe des eerbaren priesters heer Jan Brinckelinc van Deventer.

---

(1) Eene volledige beschrijving kan men vinden bij V. Iterson, *Stemmen uit den voortijd die wel verdienen nog eens gehoord te worden* (Leiden 1857), blz. 179 vlgg.

(2) De opgave van den inhoud van dit handschrift in den *Inventaire Général* is zeer gebrekkig. Eene volledige beschrijving zal men vinden in mijn *Ruusbroec's Taal* I, 285 vlgg.

Mij dunkt dat, als men het opschrift gezag toekent, men het ook het onderschrift moet doen. Daarmede wil ik niet gezegd hebben, dat ik het onmogelijk acht dat dit negende sermoen niet van Brinckerinck zou zijn; maar wel dat men, dit bewerende, eenig bewijs moet bijbrengen waardoor de geloofwaardigheid van het onderschrift wordt tenietgedaan. Ook kan er gevraagd worden, waarom juist deze negende collatie niet van Brinckerinck zou zijn, en de andere wel. Dat het stuk een fragment is, acht ik niet onmogelijk, maar bewijst nog niets: ook de acht andere missen een inleiding en slotrede zooals men die in een sermoen gewoonlijk vindt, en hebben, naar Moll's eigen getuigenis, een fragmentarisch karakter.

Daarentegen kan het moeilijk betwist worden, dat het stuk van zeer geringe beteekenis is, althans wat den inhoud betreft, doch dit moest geene reden zijn om het niet uit te geven. Om der volledigheid wille, en ook omdat het eenige woorden bevat waarvoor eene bewijsplaats te meer niet onwelkom kan zijn, wordt het hier dus medegedeeld.

De tekst van het handschrift, dat in 1521 geschreven werd, is nauwkeurig afgedrukt, met dien verstande, dat de verkortingen zonder nadere aanwijzing opgelost zijn, en het onderscheid tusschen *u* en *v*, *i* en *j*, korte en lange *s* opgegeven is; ook de twee punten, waar de *v* meestal tusschen staat, zijn weggelaten. In het afscheiden der zinnen is het middeleeuwsch gebruik, dat niet altijd met het onze overeenkomt, gevolgd. In onze oude prozaschriften wordt het einde van den zin niet aangewezen door een punt, maar door de hoofdletter waarmede de volgende zin begint. Ik ben van gevoelen dat die punctuatie door een uitgever moet geëerbiedigd worden. Waar men thans een komma of ook wel een ander leesteeken, gebruikt, vindt men in handschriften uit de 15de eeuw, zelden vroeger, soms een punt. Ook in dezen codex is dit het geval: waar dit in deze collatie voorkomt, staat dit onder aan den tekst aangegeven. In de noten worden

alle andere eigenaardigheden, alsook de lezing van het handschrift, waar door mij tekstverbeteringen zijn aangebracht, vermeld.

Van swighen. bl. 181 *b*.

Onse lieven heer sende synen heiligen gheest sinen jongheren, doe si waren al te gader (1) bi een. Daer om voeghet al uwe sinnen ende crachten in Gode: so suldi den heilighen geest waerdeliken ontfanghen. In veel sprekens ende bedryfs mitten luiden en moechdi Gode niet vinden, maer in swighen, ende in bedinghe, ende in enicheit des herten, daer suldi Gode vinden. Ghi sult u pinen te swighen waer ghi moecht, dat sal u helpen tot veel duechden. Ende als ghi spreckt, so spreket mit voersienicheit, ende leest een ave maria eer ghi spreect of antwoert, ende segt die dinghen niet meerre dan si syn. Ende scuwet veel woerden, sonderlinge inden arbeide. Ende || pynt u geerne alleen bl. 182 *a*. te wesen waer ghi moecht, ende van binnen ghewapent ende ymmer niet ledich te wesen tot enigher tyt. Al en moghen wi niet hebben die selle van buten, die een hulpe is onser crancheit, nochtans suldi geerne na volghen ende (2) neersteliken pinen te houden dat swighen in uwen wercken, ende gheven u begheerliken tot ghebeden ende wesen andachtich tot Gode. Ende ghi selt oec noch wel bequame tyt raken ende stede vinden tot u selven te comen sonder yements hinder, ist dat ghi scuwet onnutte becommeringe ende woerden daer gheen noet en syn, ende sonderlinge lichtverdicheit ende curioesheit der oghen. Want dese punten verleiden dicwile den menschen van sinen herten ende verderven syn goet opset, ende verstroeien

3 gader: 12 antwoert. 25 syn.

(1) *Hier in het hs. nog eens* waren, *doch doorgehaald.*
(2) *Voor dit* ende *eene* e, *waarvan het oog mislukt is en rood doorgehaald.*

alle synen binnenste begheerten tot Gode ende tot bl. 182 *b.* hemelscher dinghen, ende verblinden ‖ seer den mensche ende bringhen hem tot groten sunden ende tot swaren valle ende maken hem cout ende traech ende onwillich, hem weder te keren tot hem selven. Daer om leeft in voerhoedicheit ende in anxte, ende en vergheet u selven niet, maer spreeckt mitten prophete: « Myn siel is altoes in mynen handen ende dyn ewe en heb ic niet vergheten ». Dat is: al dat ghi doet, so denct om orber uwer sielen. Ende denct dat u die duvel teghenwoerdich, is, die veel stricken heeft ende menigherhande laghen u leidt (1) mit menigherhande wonderlike inspreken, daer hi u mede pynt te verwinnen. Ende staet hem coenliken weder mitter ghenaden ons liefs heren ende hulpe der goeder menschen. Want u dat noet is tot uwer salicheit. Die tonge is een besem, die alle die duechden uut onsen herten bl. 183 *a.* veget. Wi hebben ymmer bi wilen wat goets ‖ insprekens ende dat souden wi dick hebben, waert dat wi ons tot swighen gaven. Swighen is een *gro*et (2) goet. Dat wi soe geern kallen, dat comt daer uut, dat wi so ledich van binnen syn. Wi souden altoes in onderbynden ons selfs wesen, in onsen wercken, waer om dat wy die dinghen doen. Een mensche die hem tot onse lieven heer gheeft, die crycht van hem al dat hi wil. Wi souden dick alleen gaen sitten ende seggen: « Lieve heer, reynicht mi van minen heimeliken quaden. » Seer verveerliken soude ons voerstaen onse onnutte callen ende onse quade seden, ende sonderlinghe souden wi ons hoeden vander vulre achtersprake. Ende als yemant bi u comt, die veel weet te callen

---

33 onwillich. 37 doet. 41 inspreken.

---

(1) *Hs.* leeidt.

(2) *Hs.* guet, *dat naderhand doorgehaald werd en* groot *er boven geschreven.*

vanden enen of vanden anderen, so bewaert u herte dattet onbevlect blive. Alle menschen ontsculdicht ende mint ende bidt daer voer, ende hebt tot alle menschen [bl. 183 *b.*] een suet hart || ende sonderlinge totten ghenen die ghi vermaent. Ende dat ghi nyement en doet, ghi en wout dat hyt u dede. Van niement en vercalt enighe ghebreken die hi heeft inder nature, of dat hi niet starck en is van hoefde, of dattet een lastich mensche is, daert gheen noet en is te seggen. Ende als u yement daer of beghint te segghen, so gaetde wech ende hietse swighen, om dat grote quaet te scuwen dat daer dick of comt. Sinte Bernaert seit tot synen broederen : « Dat is daer myn siel van doerghesteken wort, dat onser sommich hem gheven tot boerten ende tot lichtveerdicheit ende tot ydele woerden, recht of wi vri ende seker waren ende niet beanxt en dorsten wesen, onder so veel stricken ende pilen des viants, daer wi daghelix mede ombeleghen (1) syn. Ende dit is een (2) teiken dat wi den viant alrede overghelevert syn ende dat wi dat niet || en bekennen; of worden wi noch [bl. 184 *a.*] onthouden, dat wi den ghenen herde ondancbaer syn die ons noch behoet in alsoe veel stricken, ende hoe groete perikel is in desen beiden, dat is ghenoech openbaer. »

Willem de Vreese.

72 wort. 80 onthouden.

(1) Om- *in* ombeleghen *in het hs. voluit.*
(2) *Voorafgegaan door* enter, *dat zwart doorgehaald is.*

ZIJN DE HH. VADERS VOORLOOPERS DER SOCIALISTEN GEWEEST?

(Vervolg van blz. 144.)

VIII.

De plichtigheid der slechte rijken.

Onder de rijken zijn er die zelfzuchtig zijn, niemand twijfelt eraan. Sommige rijken gebruiken hunne schatten om andere menschen uit te buiten. Dit ook is eene waarheid welke niemand betwist. Nu, deze menschen bestrijden de HH. Vaders zonder genade; de HH. Vaders bestrijden hen; doch evenveel bestrijden zij de armen die afgunstig zijn : « Aangezien « zij ongevoelig blijven, laat ons ten minste hen « beweenen, niet degenen die alleenelijk rijk zijn, « maar de gierigaards, de aanmatigers, de roovers. « Want men kan de rijkdommen gebruiken gelijk « het zijn moet, als men de armen helpt : voor de « gierigaards is er niets anders als misdaad, betich- « ting en schande. Eventwel laat ons niet alleenelijk « dezen beweenen, maar ook de afgunstigen, enz.; » (*Chrysostomus*, De invidia et livore, T. V ad pop. Antiochenum, hom. 44. p. 318.) — « In den naam van « Christus en in zijne vrees, wek ik u op, om die « dingen, (de aardsche goederen) niet te begeeren als « gij ze niet hebt; als gij ze hebt, in dezelve uw « betrouwen niet te stellen. Ziehier wat ik u zeg : « ik zeg niet dat gij verdoemd zijt omdat gij ze « hebt, naar gij zijt verdoemd als gij daarin uw « betrouwen stelt. » *Augustinus*, in ps. 72.

De onderscheiding is dus geheel wel gemaakt tusschen goede en slechte rijken; gelijk wij ten anderen hooger gezien hebben. Wat is er nu te denken over den rijke die zijne rijkdommen zelfzuchtig verkwist, of die weigert den arme te helpen? Hij is een roover. God wil dat de schatten van den rijke ook dienen om de armen te helpen: de schatten welke de rijke met gierigheid bewaart of in overdaad verkwist, bevatten het deel der armen. Hetgeen God besteedde aan den arme wordt aldus door den slechten rijke van zijne bestemming afgekeerd, en ten uitsluitelijke oorboore van den vrek behouden. In zulke handelwijze is er eene zekere evenredigheid (analogie) met rooverij. Deze manier van spreken steunt ook op de H. Schriftuur.

De rijken, die hunne plicht van milddadigheid verzuimen, mogen roovers geheeten worden, zegt de *H. Chrysostomus.* — Roovers? — Ja roovers. Die taal verwondert ons : zij verwonderde ook de toehoorders van den H. Chrysostomus. « Ja, niet geven van uwe « rijkdommen is rooverij. Misschien schijnen mijne « woorden u wonderbaar : maar, wilt niet verwon- « derd zijn. Ik zal u eene getuigenis aanhalen uit de « H. Schriftuur, die zegt dat niet alleenelijk ander- « liensgoed stelen maar ook van het uwe niet mede- « deelen aan de anderen, rooverij is en ontfutseling « en ontblooting. De Zaligmaker, de joden beschul- « digende, zegt door den propheet : De aarde heeft « hare vruchten voortgebracht, en gij hebt de tienden « niet ingebracht; maar de buit geroofd aan de armen « berust in uwe huizen. Dewijl gij de gewone offe- « randen niet gegeven hebt, zegt hij, hebt gij het « goed der armen gestolen. Hij zegt dit, latende « verstaan aan de rijken dat zij het goed der armen « bezitten, al was het dat hunne rijkdommen van « vaderlijke erfenis voortkwamen, of gelijk hoe zij « aan hun geld gekomen zijn. Daarbij, op eene andere « plaats, zegt hij : wil het leven der armen niet tot

« buit maken. Die buit maakt, ontneemt anderliens
« goed. Want men mag het aanzien als buit maken,
« als wij anderliens goed ontvangen en behouden.Laat
« ons daaruit leeren dat, als wij geene almoesen geven,
« wij zullen gestraft worden met degenen die stelen.
« Het geld immers, gelijk hoe wij het verzameld
« hebben, behoort den oppermeester, en God heeft
« toegelaten dat gij vele schatten bezit, niet om
« wulpschheid, dronkenschap of gulzigheid te plegen,
« of in kostbare kleederen en andere baldadigheid
« te verkwisten, maar om ze uit te deelen aan de
« armen. Trouwens, gelijk een ontvanger die het
« geld des konings in handen heeft, moest hij het
« niet uitdeelen aan wie hem bevolen is uit te deelen,
« en het doen dienen voor zijn eigen genot, zoude
« gestraft worden, en zijn eigen verderf vinden, zoo
« is de rijke eene soort van ontvanger der schatten
« die aan de armen moesten uitgedeeld worden, aan-
« gezien hij bevolen is dezelve uit te deelen aan
« zijne medeknechten, die arm zijn; als hij iets meer
« daarvan gebruikt dan de noodwendigheid eischt te
« zijnen voordeele, zal hij streng gestraft worden,
« want hetgeen hij in zijn bezit houdt is het zijne niet,
« 't is goed van zijne medeknechten. Laat ons dus
« spaarzaam zijn daarover als over anderliens goed,
« opdat het het onze worde. Hoe zullen wij daarover
« spaarzaam zijn als over anderliens goed? Met niet
« te verkwisten, maar aan de armen te geven. Al waart
« gij schatrijk, is 't dat gij meer dan noodig is ver-
« kwist, gij zult rekening geven over het geld u
« toevertrouwd. Dit gebeurt ook in rijkelienshuizen:
« velen hebben hunne kassen toevertrouwd aan hunne
« dienstboden : dezen aan wie dit toevertrouwd is,
« bewaren hetgeen zij ontvangen hebben en maken
« er geen misbruik van : maar op bevel van hunnen
« meester deelen zij uit. Doe ingelijks. Trouwens,
« gij hebt meer ontvangen dan de anderen, niet om
« het alleen te verbruiken, maar om daarmede goede

« bestierder (dispensator) te zijn wegens de anderen. » (De Lazaro, Conc. II. ex Luc. C. XVI.)

De *H. Basilius*, de *H. Ambrosius* even als de *H. Chrysostomus* zeggen dat de slechte rijken de armen bestelen, niet in den zin dat zij het geboekt eigendomsrecht krenken in den persoon der armen; maar in deze beteekenis, dat zij van hun eigendomsrecht het gebruik niet maken dat God wil. Men kan nu oordeelen met hoeveel recht de socialisten en liberalen de HH. Vaders beschuldigen de rijken uitgegeven te hebben voor dieven. In de oogen van *S. Basilius*, zegt Nitti, is de rijke een baanstrooper, een dief. Aldus uitgesproken, in twee woorden, schijnt het gezegde van den H. Basilius te gelijken aan eene onderbreking van Anseele in de Belgische kamers. Na den uitleg welken wij gegeven hebben met de woorden van den H. Chrysostomus zal niemand in deze spreuk iets anders vinden als eene gelijkenis, gebezigd door eenen redenaar, en, ten anderen, gesteund op de H. Schriftuur.

Zeer dikwijls zeggen de HH. vaders dat de rijkdommen aan de rijken niet toebehooren; dat de schatten welke zij bezitten de hunne niet zijn, dat zij als vreemd goed, als anderliens goed moeten aanzien worden. Onder die bewoordingen zitten gedachten welke dienen ontleed te worden.

Ten eerste, de rijkdommen behooren den rijke niet : hoe zoude hij mogen het *zijne* heeten, datgeen dat zoo broos en zoo wankelbaar is, dat hem ten allen tijde ontsnappen kan en eens ontsnappen moet? Christus alleen, die ons blijft voor alle eeuwigheid, is aan ons, is de onze. « De rijkdommen zijn ons « vreemd, omdat zij buiten onze natuur zijn (præter « naturam sunt); zij worden met ons niet geboren « noch gaan met ons mede in het ander leven : « Christus daarentegen is de onze, omdat Hij het « leven is. Eindelijk, hij is in zijn goed gekomen « en de zijnen hebben hem niet ontvangen (Jo. I. 11)

« Dus, niemand zal u geven wat het uwe is; om-
« dat gij den *uwe* (Christus) niet geloofd hebt noch
« Hem hebt willen ontvangen.

« De Joden worden beticht met bedrog en
« gierigheid. En dewijl zij niet getrouw geweest
« zijn in het bestuur hunner rijkdommen, welke zij
« wisten anderliens goed te zijn, (want de vruchten
« der aarde zijn tot een gemeen gebruik aan allen
« gegeven), zij moeten mededeelen aan de armen :
« ook hebben zij Christus niet ontvangen, voor denwel-
« ken Zachæus de helft zijner goederen heeft gegeven
« (Luc. XIX. 8). Diensvolgens laat ons in den dienst
« niet treden van hetgeen vreemd is; want wij moeten
« geenen anderen meester erkennen als Christus. »
Ambrosius, in Luc. C. VII. Deze verklaring schijnt wat ver gezocht. Doch, ver gezocht of niet, zoo is het. De *H. Ambrosius* begeert te doen vatten hoe broos, hoe bijhoorig, hoe vergankelijk de rijkdommen zijn. In dien zin zegt hij dat de rijkdommen vreemd zijn aan onze natuur, en dat Christus, het onsterfelijk leven, het eenige goed is, dat het onze mag geheeten worden.

Tweeds : de stoffelijke goederen zijn de onze niet in nog eene andere beteekenis. Het goed dat het onze mag geheeten worden is het geestelijk goed. « Het kwaad der gierigheid moet gij ook
« vluchten, niet alleen om anderliens goed niet te
« begeeren ('s lands wetten straffen zulks) maar ook
« dermate dat gij uwe goederen, die u vreemd zijn
« niet behoudt. Goud en zilver zijn voor ons een
« last die ons vreemd is : het goed dat wij waar-
« lijk bezitten is het geestelijk goed. » *Hieronymus*, ad Eustochium, de Custodiâ Virginitatis en elders.

Eindelijk de stoffelijke goederen zijn de onze niet, in dien zin dat zij niet uitsluitelijk de onze zijn. « Hetgeen gij bezit is het uwe niet, maar het
« is u toevertrouwd om het te' bestieren. (Dispen-
« satio tibî credita est) » *Hieronymus* ad Paulinum,

De institutione monachi. Wij hebben er wel het eigendomsrecht over, maar toch moeten wij, volgens den wil van den Oppermeester, ervan mededeelen aan de armen. De schatten zijn ons toevertrouwd om de armen te helpen. Wij zijn er de bestierders van en zullen moeten rekening geven over ons bestier (Dispensatio).

Het gebeurt ook wel dat de rijkdommen onrechtveerdig verkregen worden. « Gij hebt uwe « rijkdommen bij erfenis gekregen. Zeer wel! Gij « hebt dus zelf niet gezondigd; maar weet gij of « gij de opbrengst niet geniet van dieften of ande- « re verledene misdaden? » *Chrysostromus,* in Ep. I. ad Cor. 12.

Deze leering van den *H. Chrysostromus* leidt ons naar eene spreekwijze van den *H. Hieronymus* die aardig schijnt. Op dric plaatsen, in zijne werken (Comm. in Jeremiam, C. V. 26-27; in Habacuc, C. III. V. 7; Epist. ad Hedibiam) aanveerdt hij goedkeurend eene soort van slagwoord dat hij gevonden heeft bij de Philosophen, en dat aldus luidt in het latijn : « Omnis dives ant est iniquus ant iniqui hœres. » De vraag is nu, hoe dit slagwoord moet verstaan en diensvolgens vertaald worden? Socialisten en Liberalen vertalen zegevierend : « Ieder rijke is een dief of erfgenaam van eenen dief. » Wel is waar, men zal zulke spreuk, gelijk andere spreuken, niet aanveerden zonder eenige uitneming; maar toch, de regel blijft de regel, op eenige uitzonderingen naar. Welnu, zoude het gedacht der oude philosophen, het gedacht van den H. Hieronymus, ja het algemeen gedacht tijdens Hieronymus, geweest zijn dat er aan den oorsprong van alle bijzonder eigendomsrecht eene onrechtveerdigheid kleeft? Dit geloof ik niet.

In de *Revue sociale catholique* had ik vertaald in het Fransch : « Tout riche est un coupable ou fils de coupable. » 't is te zeggen, alwie rijkdom-

men bezit, wil hij in zijn zelven gaan, zal moeten erkennen, dat hij, ter gelegenheid zijner rijkdommen, zich wel in iets heeft plichtig gemaakt: hetzij door onrechtveerdigheid, of door heerschzucht, of door gierigheid, of door hardvochtigheid, enz.; ofwel is hij zelf niet plichtig, hij zal zulke plichtigheid moeten erkennen in den eenen of den anderen zijner voorzaten van wien hij zijne goederen heeft afgeërfd.

Ik meen deze beteekenis te mogen staande houden.

In zijne verklaring van Habacuc spreekt Hieronymus, over de woorden : « pro iniquitate vidi tentoria Œthiopiœ » in dezer voegen : « De œthiopiers, « zwart en vrienden der duisternis... zijn hier de « duivelen : tent der duivelen wordt alwie in dit « leven voor eer en rijkdommen zal gearbeid heb- « ben : hetgeen met nadruk met één woord (indi- « quitatis) *boosheid* wordt aangeduid : want alle « rijke is een booze of eens boozen erfgenaam. » Hier is het klaar dat de rijke *boos* (iniquus) geheeten wordt omdat hij eerzuchtig is of hebzuchtig. Waarin bestaat nu die eerzucht of die hebzucht? « Zie hoe de menschen de zeeën oversteken; de « wacht houden vóór de deur der machtigen; alles « lijden dat nauwelijks past aan de slaven; om « schatten te vergaren, om eene weerdigheid te « bekomen; en als zij dit verkregen hebben, zie « hoe zij zich aan wulpschheid en wellustigheid en « aan alle boosheid overleveren om in wulpschheid « te verkwisten hetgeen de gierigheid vergaard « had. » Er is hier geen spraak van onrechtveerdigheid, maar wel van eer- en hebzucht, die kunnen bestaan zonder eigentlijke onrechtveerdigheid.

In zijne verklaring van Ieremias, zegt hij : « Het- « geen wij vertaald hebben *insidiantes quasi aucu-* « *pes,* en in de LXX niet staat, vertolken Aquila « en Symmachus door *Iasis, quasi rete aucupis,* als « of hij zeide dat ook degenen onder hen die goed

« en recht schijnen, strikken spannen gelijk vogel-
« vangers, malkander bejagende tot ter dood, en
« hunne huizen vullen met hetgeen anderen ver-
« liezen en kwijtgeraken, zoodat deze spreuk der
« wijsgeeren verwezentlijkt wordt; alle rijke is een
« booze of eens boozen erfgenaam. » Ons dunkens kunnen al de woorden uitgelegd worden van eene onbermhertige en hebzuchtige mededinging onder de menschen in het najagen der rijkdommen. Nu dit kan niet geschieden zonder eenig kwaad te bedrijven; maar kan het niet geschieden zonder eigentlijke onrechtveerdigheid?

Op de derde plaats, in den brief naar Hedibia is 't het zelfde. Op de vraag « Hoe men kan vol-
« maakt wezen, en wat eene weduwe die overge-
« bleven is zonder kinders moet doen om voor God
« te leven? » antwoordt Hieronymus : « zoodus,
« gij ook, dewijl gij geene kinderen hebt, zelfs in
« klein getal, maak u talrijke vrienden met den on-
« gerechten mammon, die u in de eeuwige woon-
« plaatsen ontvangen. Zeer schoon zegt (de Zalig-
« maker), met den *ongerechten* mammon; want alle
« rijkdommen stammen af van wandadigheid : en
« de eene kan slechts winnen wat de andere ver-
« liest. Daarom schijnt mij de alombekende spreuk
« vol waarheid : de rijke is een booze of ergenaam
« van eenen booze. » Waarin bestaat nu de boosheid? In het winnen wat een ander verliest, en in het vergaderen van schatten die eerst aan anderen toebehoorden. Welnu, kan dit niet geschieden zonder eigentlijke onrechtveerdigheid? Ongetwijfeld. Echter, hoe kan het winnen van geld in zijn eigen eene boosheid heeten, bij zoo verre dat de H. Hieronymus durft zeggen dat alle rijkdom van *iniquitas* afstamt? Wij hebben vertaald *wandadigheid*. Dit is min als *misdadigheid* : wij heeten wandadigheid, de daad van iemand die in het algemeen niet doet hetgeen hij zoude moeten doen. Nu de rijkdom, of beter, de opeen-

stapeling van schatten, is iets dat in zijn eigen niet overeenkomt met de inzichten der Goddelijke voorzienigheid. God wil niet dat de eene in overvloed zwemme en de andere te kort hebbe. Alle opeenstapeling van schatten is in haar eigen eene overtreding der Goddelijke inzichten en mag diensvolgens *iniquitas* genoemd worden, en 't is van zulke overtreding dat de rijkdom voortkomt. Nu die overtreding kan hersteld worden, met aan den arme te geven en bermhertigheid en liefdadigheid te oefenen.

Aldus meenen wij bewezen te hebben dat de H. Hieronymus geenszins wil beduiden dat er aan den oorsprong van alle eigendomsrecht eene vlek kleeft van onrechtveerdigheid. Goed! maar de oude philosophen? Wij weten niet waar de H. Hieronymus deze spreuk heeft opgevangen. Maar, welke redens hebben wij om te gelooven dat Hieronymus de spreuk in eenen anderen zin gebruikt heeft als degenen die ze gemaakt hebben? Het tegenstrijdige springt in de oogen.

Om te sluiten, laat ons het gedacht van den H. Hieronymus nog eens uiteen zetten met zijne eigene woorden uit den brief naar Hedibia: « Belieft « het u volmaakt te zijn, O. L. Heer legt u geen « juk van verplichting op, maar hij laat u vrije « keus. Belieft het u volmaakt te zijn en op den « eersten trap der weerdigheid te staan, doe hetgeen « de Apostelen gedaan hebben, verkoop al wat gij « hebt, deel het uit aan den arme en volg Christus, « en volg naakt en eenzaam het naakte kruis alleen. « Belieft het u niet volmaakt te zijn, en begeert « gij op den tweeden trap der deugd te staan, ver- « laat al wat gij hebt, geef het aan uwe kinderen « en aan uwe naastbestaanden. Niemand beschuldigt « u, als gij leegere dingen behertigt, als gij maar « bewust blijft dat deze die de hoogste dingen beher- « tigt met recht boven u gesteld wordt. »

IX.

De omstandigheden in dewelke de HH. Vaders geschreven hebben.

Hetgeen meest treft op onzen tijd in de schriften der HH. Vaders, 't is de volstandigheid waarmede zij hierop steunen, te weten dat de goederen der aarde gemeen zijn. Waar hebben zij deze leering gevonden? Volgens Nitti, l. c. waren de communistische gedachten der eerste apologisten en der eerste kerkvaders het gevolg niet alleen van de evangelische leering maar ook en bovenal van het midden waar zij tot stand kwamen. Wij hebben getoond dat er in de leering der kerkvaders geen zier communism schuilt. Verders, buiten de eerste christenen van Jerusalem, wie heeft de volledige goederengemeenschap n het groot, geoefend? Niemand. Waren het de Stoïkers misschien? Deze hadden leeringen die naar bevriend waren met de leering der christenen : doch zij stelden ze voor meestendeels gelijk Seneca zijne gedachten over de armoede. Seneca schreef den lof der armoede op eene guldene schrijftafel! Noch in theorie, noch in praktiek, komt de leering der HH. Vaders voort van de Stoïkers. De H. Ambrosius namelijk (De officiis XXVIII) beweert dat de Stoïkers hunne leering bij Moyses gevonden hebben. Deze bewering schijnt nochtans valsch. In allen gevalle, als de HH. Vaders leeren dat de goederen der aarde gemeen zijn, beroepen zij zich geenszins op de Stoïkers. Zij beroepen zich op de wet welke God van den beginne heeft afgekondigd, als hij alles dat bestond onderworpen heeft aan den mensch, en planten en dieren tot voedsel aan den mensch heeft geschonken. Dit blijkt uit de plaatsen door ons hooger aangehaald.

Wij hebben breedvoerig getoond hoe de HH. Vaders deze leering verstonden. Wij hebben getoond dat zij geenszins het eigendomsrecht uitsloten, ja

dat de persoonlijke eigendom volgens de inzichten der Goddelijke voorzienigheid moest bestaan in de tegenwoordige wereldorde (*Ambrosius, Chrysostomus, Augustinus, Hieronymus*). Doch niets stort meer licht over de leeringen dan de handelwijze, althans bij mannen gelijk de HH. Vaders, die plachten eerst te handelen met hun voorbeeld en dan te leeren. Nu, zekere Prosper, had in den loop van 't jaar 378, aan Ambrosius eene aanzienlijke som geld ontleend. Vernomen hebbende dat zijn schuldeischer bisschop wierd weigerde hij de som terug te geven, denkende dat de bisschop hem daartoe niet zou komen dwingen. Inderdaad, Ambrosius ging niet zelf naar Africa om zijnen schuldenaar te vervolgen; maar zijn broeder Satyrus, die zich het bestier van al de tijdelijke belangen zijns broeders aantrok, vaarde over naar Africa (in die reis leed hij schipbreuk) en keerde niet terug vooraleer de schuld vereffend was (Ambr. De excessu Satyri.) Hieruit kan men leeren of Ambrosius de goederengemeenschap vorenhield even als de communisten!

Die gemeenschap der goederen, hebben wij gezeid, bevatte twee dingen : het recht, in den uitersten nood, zijne nooddruft te nemen gelijk waar, hoe en wanneer, als men daarmede geen hooger recht schenden moet. Daarbij moeten de armen in hunnen dagelijkschen nood geholpen worden. Als men de schriften der HH. Vaders leest, bemerkt men niet zonder verwondering dat zij eene hevige taal voeren, waarvan de bewoordingen zeer dikwijls met volle waarheid slechts op de armen die in den uitersten nood zijn kunnen toegepast worden. Dit moet uitgeleid worden door de overdrevendheid die den redenaar eigen is, zeggen sommigen. Zulken uitleg kunnen wij niet aanveerden. Overdrevenheid! Dit is gemakkelijk om zeggen. Doch laat ons bemerken dat wij hier staan vóór werken van zeer geleerde HH. menschen. Wie zijn wij om Ambrosius, Chrysostomus,

Augustinus, Hieronymus met overdrijving te betichten? Zouden wij niet beter doen ons meer in hunne voorbeelden te spiegelen dan hen als overdrevenen te doen doorgaan?

Als het zoo is, hoe komt het dan dat hunne bewoordingen soms, ja dikwijls, zoo scherp zijn? Dit liegt aan de omstandigheden te midden dewelke zij geschreven hebben. De beelden welke de HH. Vaders van den tijd welken zij beleefden ophangen, zijn ontzettend. Van den eenen kant overtollige pracht; van den anderen schandalige armoede. De pracht der eenen werd meestendeels gespezen met woeker en ware rooverij gepleegd op de anderen. Daarbij waren vele rijken van eene onmenschelijke hardvochtigheid.

Ambrosius, Basilius, Chrysostomus geven beschrijvingen van de pracht der rijken van hunnen tijd, voor dewelke wij verstomd staan. De beschrijving, b. v. welke Basilius geeft in de tweede zijner drij aanspraken over de rijke gierigaards, *in Divites avaros,* doet denken aan de buitensporigheden van Bradley-Martin en van de Joodsche Barones Ephrussi. Deze, zooals men weet, verbeeldde met ongehoorden onkost een zoogezeid huwelijk van honden. 'T was eene soort van heiligschenderij waarvoor geheel de christenheid schaamterood gestaan heeft. De H. Basilius vermeldt iets dat eraan gelijkt : equos ut sponsos ornant, zegt hij : men siert de peerden gelijk bruidegommen. Het ware te lang om die beschrijvingen aan te halen.

Van den anderen kant, beschrijft de H. Basilius den hongersnood van Cœsarea in Cappadocien : « De « honger is eene wreede plaag. De grootste der « menschelijke rampen is de honger, omdat hij « doodigt met meerdere hardheid dan alle andere « rampen. Trouwens, in andere gevaren wordt gij « spoedig gedood door het zweerd, ofwel haastig « verslonden door het vuur, ofwel de lidmaten wor-

« den in eenen oogenblik verbrijzeld en verscheurd « door de tanden der wilde beesten : in al deze « gevallen wordt het lijden des stervenden niet langzaam onderhouden. Maar de honger is eene langdurigere kwaal, kwelt eerder, bederft langzamer, « doodt allengskens. Hij droogt de natuurlijke vochten uit, koelt de lichaamswarmte, teert den aangeborenen en kloeken lichaamstoestand af, neemt « allengskens de krachten weg, plakt het vleesch « aan de beenderen gelijk een kobbennet. Bij gemis aan bloed vergaat de levensblos : de schoone « witheid gaat weg van het bovenste deel des lichaams « om plaats te maken voor bleek- en vaalheid. De « knieën begeven en worden met geweld ineengetrokken. De stem wordt schril en zwak. De zieke « oogen zitten in hunne holten diep verscholen : « er is slechts nog het vel over de beenderen. De « buik, ijdel en gezwollen, wordt nog slechts opgehouden door de beenderen van den rug en plakt « eraan. Die zulk een afzichtelijk lichaam ziet en « voorbijgaat, welke straf verdient hij niet? Verdient « hij niet onder de wildste dieren en onder de « menschenmoorders gerekend en verafschuwd te « worden? »

Even treurige toestanden beschrijft *Ambrosius* en hij beschrijft ze als ooggetuige. Hij vertelt in het lang en het breed (De nabuthe Iezraelitico, C. V. nr 21) hoe hij eenen arme heeft zien gevangen nemen omdat hij zijne schuld niet kon betalen; hoe die man zijne kinderen in het openbaar verkocht als slaven om zijne straf voor eenigen tijd te kunnen ontwijken. De geschiedschrijver van Ambrosius' leven, Paulinus zegt (in vitâ Ambrosii) : « Ambrosius treurde bitterlijk als hij zag hoe dat de gierigheid, « de oorzaak van alle kwalen, krioelde; hoe zij noch « door overvloed noch door ellende te verminderen « was en van langs om meer toenam bij de menschen, bovenal bij dezen die het gezag handhaafden;

« dermate dat het een allerlastigste arbeid was tus « schen te komen bij hen, die voor geld alles te « koop boden. Ziedaar de eerste bron van al de « kwalen van Italie, en vandaar komt het algemeen « verval... » De woekeraars waren ontelbaar. Wanneer een schuldenaar niet kon betalen, zoohaast als een sterfgeval in des schuldenaars huis zich opdeed, nam de schuldeischer het lijk in beslag en belettede het te laten begraven tot dat de schuld betaald was. De kerkvaders der kerkvergadering van Carthago (IIIe kerkvergadering, volgens eene andere rekening de Ve, Can. 9) vroegen aan de keizers, *propter afflictionem pauperum,* dat is om reden van de verdrukking der armen, dat mannen zouden gezonden worden met bisschoppelijke macht, om hen te verdedigen tegen de macht der rijken.

Zulke toestanden verklaren zeer natuurlijk de bitterheid welke men somtijds in de redevoeringen der HH. Vaders ontmoet.

De HH. Vaders trekken partij voor de armen telkenmale dat dezen bestolen, verdrukt, mishandeld of onchristelijk behandeld werden. Eens dat Chrysostomus over de ongelukken van Saturninus en Aurelius sprak, riep hij uit : « Ik hoor u zeggen; zult gij dan « niet staken tegen de rijken te spreken? Nog eens « vervloekingen tegen de rijken? Ik antwoord: nog « altijd uwe hardvochtigheid wegens de armen! » (Homilia in verba David).

Eventwel zij vleien de armen niet. Als zij aan de rijken zeggen : gij moet almoesen geven; gij staat vóór eene strenge plicht, zij zwichten zich wel de hertstochten of de gier naar genot bij den arme op te wekken. Wij hebben hooger gezien hoe, volgens de HH. Vaders, de armen even als de rijken kunnen zondigen door hebzucht, door afjunstigheid, door drift naar buitensporig vermaak. « Boven kost, « kleederen en blijkbare noodwendigheden, geef niets; « opdat de honden het brood der kinderen niet

« opeten. » Aldus schrijft *Hieronymus* naar Paulinus (de Institutione monachi, en elders). *Ambrosius* valt uit niet alleenelijk tegen de pracht der rijken, de pronkzucht der vrouwen, maar ook tegen de baldadigheden van het klein volk. « Wat spreek « ik van vasten? Integendeel ik hoor het gedruisch « der maaltijden. Aan de deur der drinkhuizen zit« ten slordige menschen zonder kleed aan, die ter« wijl zij hunnen beker ledigen, de politiek bestie« ren, het gezag wetten stellen, de kiezers aan- en « afstellen, de legers aanleiden, de steden maken « en breken, het geldwezen bestieren en over ber« gen goud beschikken, terwijl zij niet genoeg be« zitten om hun wijngelage te betalen. » (De Elia et Iejunio, C. I. 1.) Sprekende over de vogels en de bieën (Hexaemeron, C. XXI) bewondert hij den aanleg bijzonderlijk der laatste : « Zij kiezen zelf hunnen « koning, zegt hij... zij laten hem niet aanduiden « door het laag getuit eener onbedrevene menigte « die de verdienste der deugd niet wikt noch de « vermeerdering van het openbaar nut zoekt, maar « zwenkt naar de onzekerheid harer onstandvastig« heid. » Zoo op vele plaatsen.

Het hert der HH. Schrijvers bloedde bij het zien der onmetelijke armoede welke zij onder hunne oogen hadden, terwijl van eenen anderen kant hebzucht en buitensporige pracht stoutmoedig alles veroverden. Het christendom, volgens hen, bezit eene leering nopens de verdeeling van den rijkdom, en daaruit vloeien plichten welke zij onophoudend aan de rijken vorenhouden. Het christendom heeft de ware liefde in de wereld gebracht : zij, de Heiligen, hadden aan die goddelijke bron naar hertelust gedronken, en daardoor werden zij gelijk Paulus zegt, alles voor allen. De almoes bestond voor hen niet alleen in het uitdeelen van eenige stoffelijke hulp aan de armen; zij strekte even ver als de liefde zelf, die grenzeloos is : « Niet alleen deze

« die den hongerige spijst, den dorstige laaft, den « vluchteling eene schuilplaats bezorgt, den zieke « bezoekt, den gevangene vrijkoopt, den zwakke « steunt, den blinde eenen leidsman, den bedroefde « troost, den zieke hulp geeft, den verdoolde den « weg toont, den verlegene raad, en de gemeene « noodwendigheden den arme verschaft, maar ook « degene die vergeeft aan den zondaar, doet al« moesen; tevens ook degene die zijne plichtige « onderhoorigen kastijdt of eenigszins in bedwang « houdt, en toch het leed hem aangedaan vergeeft « of bidt dat het vergeven worde, en niet alleenlijk « met te bidden en te vergeven, maar ook met te « kastijden en ter verbetering te straffen, doet hij « almoesen, omdat hij bermhertigheid oefent, want « veel goed wordt somtijds aan de menschen ge« daan huns ondanks, als men hun nut inziet, niet « hunnen wil : omdat zij bevonden worden hunne « eigene vijanden te zijn, dewijl deze hunne vrien« den zijn welke zij hunne vijanden meenen : en « bij dwaling betalen zij goed met kwaad, daar « waar een christene zelfs het kwaad met kwaad « niet mag beloonen. Dus, er zijn vele soorten van « almoesen, en als wij ze plegen worden wij ge« holpen om vergiffenis over onze zonden te beko« men. » *Augustinus,* Enchiridion, 72.

Het is de christelijke liefde, aldus verstaan, die de grootste hefboom moet zijn ter vereffening der maatschappelijke moeilijkheden. Doch de liefde wordt door het geloof gespezen. Zonder geloof, geene christene liefde. De solidariteit onder de menschen zal de christelijke liefde nooit vervangen. Tenzij voor eenige uitgezonderde en begaafde menschen, zal de solidariteit, ten anderen overgelaten aan iedereens verantwoordelijkheid, nooit de ikzucht kunnen meester worden. Men heeft schoon zeggen dat *Altruism* van dag tot dag toeneemt. Dit zijn woorden in den wind. De toestanden waarin wij ons, men-

« naakte kleedt, den vreemdeling herbergt, den schen der XIXe eeuw, bevinden ten gevolge van breeder verkeer, maken verbindingen mogelijk die eertijds niet bestonden; maar zoo waar is het dat de solidariteit onder de menschen, buiten het christendom, de ikzucht niet kan overmeesteren, dat geheel onze onchristelijke huishoudkunde op de ikzucht gesteund is. « Wordt rijk, » riep Guizot uit; en Israëlieten en christene Joden voegden erbij : « Ja wordt rijk, ten koste van alles. » Nu komt er eene tegenwerking op tegen zulke onmenschelijke leeringen. Doch zoolang als de tegenwerking alleen steunen zal op de wijsgeerige solidariteit onder de menschen, moet zij uitloopen op geweld, tusschen de handen van den Staat, als alles wel gaat; met bloedstortingen gepaard, als het geding op de straat moet geslecht worden. Dan zal men misschien tot de christelijke liefde terugkeeren, en alsdan worden de HH. Vaders wederom de leeraars der volkeren. Hoe vroeger, hoe beter!

E. De Gryse

Kortrijk, 1 *October* 1897.

BIJ 'T VERDWIJNEN DER «JEUNE BELGIQUE».

IN de Februari-aflevering van het *Belfort* stipte de kronijk het verdwijnen aan van het blad der « Jeune Belgique ».

Daar nu een blad om zoo te zeggen het levensbewijs is eener letterkundige richting, mag die verdwijning ook aanzien worden als diegene der school welke het opstelde.

Die val zal in den letterkundigen wereld weinig deelneming verwekken en de tijding ervan zelve zal niemand bevreemden, zooniet diegenen welke die school reeds dood waanden. 't Zal er meê gaan lijk met de aankondigingen der dood van iemand wiens doodelijke kwaal men kende. « 't Was te voorzien » zegt men en... de doode is vergeten.

Nochtans ware 't niet slecht vooraleer die richting gansch zal vergeten zijn, eenige stonden te verwijlen bij die tijding om er ook nuttige wenken in te vinden.

Is die val eigenlijk te beweenen ?

Och neen ! — 't Ware natuurlijk ongepast dat men ongevoelig bleve aan een krachtdadig en ievervol optreden der jongeren lijk Warlomont (Waller) en zijne eerste helpers..... nochtans oordeelt men den boom niet volgens zijn krachtig opschieten, maar wel volgens zijne vruchten.

En welke vruchten wilde de « Jeune Belgique » voortbrengen ?

Hunne *hoofdstelling* was diegene welke D[r] Claeys destijds bij een berucht geding hier in 't *Belfort* (1891) bewees valsch te zijn en verderfelijk. — « L'art pour l'art », 't is te zeggen de kunst met hare wetten en middelen, zonder naar andere regels, hoe heilig ook, om te zien : kunstenaar zijn zonder andere beperking aan uwe kunstwerken dan die der kunst. En men is daarin, lijk het al te dikwijls met nieuwe stellingen gebeurt, veel verder gegaan dan het de stichters dachten. Men vond eene kunst zonder grondbeginselen van godsdienst of zedeleer, — en eilaas ! ook met tegenstrijdige stellingen !

Hun *doel* was hier op Belgischen bodem eene letterkundige Fransche school op te richten : alle jongere krachten op letterkundig gebied zoo samen te brengen dat er eene eigen « Belgische » letterkunde (voor een tweetalig land ! !) zou geweest zijn. — En wat hebben die jonge heeren voortgebracht ? Werken die meer door hun getal — en ook door hunne aardigheid — dan door hunne innerlijke weerde uitschijnen. — Daarenboven, kortelings nadat de aanleiders 't vaandel van oproer tegen de gewone richting hadden omhoog geheschen, wilden de volgelingen ook aanleiders worden : zij ook wilden eene « nieuwe richting » stichten en hetgeen de « Jeune Belgique » deed ontstaan was ook de oorzaak dat hare krachten verdeeld geraakten. Van daar : Durendal, le Coq rouge, la Lutte, enz.

Ten andere, de bezorgdheid om gansch onafhankelijk voor te komen van alle wetten die — buiten de kunst — haar nochtans eenigszins regelen, deed de school weinig kristelijk en meer onverschillig in godsdienstzaken worden — en niemand is verwonderd in de aangeduide aflevering drij der bijzonderste leden der « Jeune Belgique » in 't liberale kamp aan te treffen.

En welk was de *uitslag?*

Tot een meesterstuk zijn ze nooit gekomen. Wel zijn er hier en daar goede gedachten aan te treffen —

't ware onredelijk het te miskennen —, maar waar blijft het standaardwerk dat alléén in staat is aan eene taal of letterkundige richting de onsterfelijkheid te verzekeren?

Iets nieuws doen — en daarom iets aardigs voorbrengen — is voor het meestendeel dier schrijvers (de lezer vergeve me dien naam zoo algemeen hier gebruikt) de hoofdzaak gebleven, en weinige onder hen hebben in het bevreemdende tevens het eigenaardige weergegeven.

Hunne perels ook zullen weinig bewonderd worden, omdat ze van gezochtheid in uitdrukking tot volkomene onverstaanbaarheid zijn overgegaan.

Wat ze waarlijk gedaan hebben — en dat heeft 't *Belfort* zeer gepast doen opmerken — dat is hier te lande eenen krachtigen stoot gegeven aan de beoefening der Fransche letteren. Die hebben ze doen toenemen, maar wat hebben ze in dank van den vreemdeling ontvangen?

Die mannen hebben ondervonden wat reeds zoo dikwijls gezegd en herhaald is: « Petits Belges kunnen in Frankrijk *als school* niet in aanmerking komen? En 't is niet te verwonderen: de Fransche letterkunde der laatste jaren loopt al genoeg verloren tusschen « réalistes — parnassiens — symbolistes — mystiques — naturalistes-décadents » en wat weet ik al, dan dat ook de vreemden zouden in aanmerking komen, die de Fransche taal voor hunne werken op vreemden bodem gebruiken — ik zei bijna: misbruiken.

Daarom ook zien we tegenwoordig velen dier jonge mannen zelf naar Frankrijk verhuizen.

Mochten de « vurige aanleiders » van nieuwe scholen het begrijpen!

Mochten die vooral, welke door geboorte, omgeving en moedertaal Vlamingen zijn, niet langer meer den Franschen slenter aankleven!

Waarom moet onze stam ter verheerlijking en verbreiding der Fransche letteren bijdragen? Er is voor een ware dichter, een geniaal schrijver weinig aange-

legen in welke taal hij werkt, — ten andere 't is duidelijk dat onder dit opzicht het Vlaamsch alle gemak aanbiedt — waarom dan niet in 't Vlaamsch de letteren beoefenen?

't Is voorzeker prijsbaar dat onze Waalsche broeders of diegenen welke ongelukkiglijk onbekwaam zijn om Vlaamsch te schrijven, eene school vormen die kristen is en « l'art pour Dieu » als strijdkreet aanheffen : doch dat de andere jongeren dien zoo dikwijls herhaalden raad niet vergeten :

« Wees Vlaamsch in uwe taal en Vlaamsch in uwe zeden »

niet alleen de taal moet Vlaamsch zijn, ook uw werk moet de echte Vlaamsche zeden weergeven, tegenover de verderfelijke strekking van eenige nieuwerwetsche schrijvers.

« Uw roem en uw geluk vindt ge op dien weg alléén
Met al de heerlijkheid der dagen van voorheen! »

MERCATOR.

JERUSALEM.

JERUSALEM, gij draagt niet meer
Een koningskroon gelijk voor eeuwen,
En toch herdenkt gij telkenkeer
Den blijden uittocht der Hebreeuwen.

Gij noodigt op die zegepraal
Bij paukgeschal ontelbre Joden,
Verzekerd van een gul onthaal
Op 't feest der ongezuurde brooden...

Aanhoudend ziet men offervee
Bij kudden door uw straten sleuren,
Naar 't Heiligdom, alwaar een zee
Van bloed het outer rood zal kleuren...

Door iedre poort waarlangs de stoet
Naar Moriah is opgekomen,
Zal eens uw eigen rookend bloed
Met gloeiend goud naar buiten stroomen.

Met Abel ving het bloedbad aan,
Gij hebt gewaad door roode zeeën;
Geen oog uit Juda plengt een traan
Om de Onschuld, overstelpt van weeën.

Hij heeft zijn liefdedorst gelescht
De Christus, stervend voor ons leven,
Zijn machtig « Consummatum est »
Doet de Aarde op hare polen beven.

De zon verbleekt als had de maan
Haar goud met zilver overtogen,
Men ziet den dag gesluierd staan
Op de onbewolkte hemelbogen.

De duisternis heeft post gevat.
Gelijk aan grauwe najaarsdampen,
Verschijnen dooden in de stad
Bij 't schemerlicht der Sabbatlampen.

Met Jeremias aan het hoofd,
Doorzweven de afgestorven vaadren
De plaats wier luister is gedoofd,
Wier rampen en kastijding naadren.

Gelijk een schip aan 't vergezicht
De zee bestijgt met volle zeilen,
Verschijnt het glanzend manelicht
Om nacht en duisternis te peilen.

Op Sion klinkt de feesttrompet
Om Pascha aan het volk te seinen,
Terwijl de wraak de wapens wet
Van legioenen puikromeinen.

Jehova hebt gij moe getergd,
Uw Heiland aan het kruis genageld,
Wees Israël als moed het vergt,
Verwoesting op uw hoofden hagelt.

Nabuchodonozor, de zon,
Wier zengend vuur gij niet mocht weren,
Smeult onder 't puin van Babylon,
Maar Titus zal het zwaard hanteeren.

Op Nero's wenk, voert de Oceaan
Een sterke vloot van krijgsgaleiën
Met stormgetuig en beukers aan,
Wier staal uw muren plat rammeiën.

Jerouchalaïm, van de kruin
Der hoogte Schedelberg geheeten,
Aanschouwt de Christen op uw puin
Judaea capta, neergezeten.

En later zal de Halve Maan,
De strijdbanier der Muzelmannen,
Op Golgotha te pronken staan,
Het Kruis uit Gods domein verbannen.

Verhef nog eens uw dichterstem,
Torquato Tasso, heldenzanger,
God wil het! naar Jerusalem!
Sta op, Europa, toef niet langer!

KAREL QUAEDVLIEG.

DE MYSTIEKE KUNST.

(Aan eenen onbekenden vriend.)

Kathedralen, groene vensters
englenhoofd in zonnestraal
hoog gewelf en breede beuken
Gij spreekt mij van 't ideaal.

'k Wil den schat der Niebelungen
zoeken lijk hem Siegfried zocht.
Of ik lijk de tafelridders
't Heilig Graal eens vinden mocht.

Heidenen met open vlerken
domplen zich in duisternis
lijk de grauwe vledermuizen
Als het donkere avond is.

« De Musset » wil 't licht weer vinden
dat in rook en bloed verdween
wanhoop in het hart en de oogen
staart hij naar den Hemel, heen.

Een te midden, bindt de helle
aan de wereld van omhoog,
stijgend uit de hellekolken
naar den hoogsten hemelboog.

Dantes ziele stijgt in de eeuwge
goddelijke komedie,
Vlieg mijn ziel, gij ook ten hemel
in den armen der poëzie.

LOHENGRIN.

Leuven.

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

KUNST EN LETTEREN.

Joris-Karl Huysmans. — 't Staat in *Durendal* van Januari een prachtig hoofdstuk van het nieuw werk, *La Cathédrale* van J. K. HUYSMANS. Het handelt over de zinnebeeldige beteekenis der kleuren en der edelgesteenten. De verdiensten onzer oude Vlaamsche schilders worden er ook naar waarde geschat.

Een wonderschoon stuk staat ook te lezen in *Le Spectateur Catholique* van Januari, in de eerste dagen van Maart verschenen.

Het stuk komt dus te laat : het boek van HUYSMANS wordt reeds te wereld rond gelezen en geprezen, door het meerendeel met innig genoegen genoten en bewonderd.

L. Couperus. — In den *Gids* van Januari verscheen *Psyche* van LOUIS COUPERUS. 't Is een sprookje; 't is in prachtig Nederlandsch opgesteld; velen zullen het hoog roemen, maar weinigen zullen het tot het einde lezen : want wie begrijpt wat het bewijst?

Brunetière. — Van Brunetière is verschenen : *Manuel de l'histoire de la Littérature française*. Met veel lof wordt er van dit handboek gesproken. Wij zien met genoegen dat deze fijne kunstproever, naarmate hij tot den katholieken godsdienst terugkeert, ook met meerder rechtveerdigheid en altijd breedere opvatting de lettervruchten van onzen tijd beoordeelt.

Tolstoj. — TOLSTOJ heeft een werk over de kunst uitgegeven. Zijne denkbeelden komen hierop uit :

Een kunstwerk is schoon in de mate van het getal menschen die er belang in stellen.

't Is niet zonder droefheid dat men een vernuftig man eene dergelijke dwaasheid hoort uitspreken.

Indien TOLSTOJ wist welke werken de menigte in de toogzalen en de tentoonstellingen noodlottig bewondert; indien hij wist dat in de liefde van de menigte voor een gebeeldhouwd, geschilderd of geschreven werk, de kunstsmaak volkomen ontbreekt; indien hij schreef in eene beschaafde taal, door een geslacht van kunstenaars gevormd, nooit zou hij deze monsterachtige stelling hebben uitgesproken.

Verders veracht hij de nieuwere letterkunde, beschimpt hij IBSEN als onverstaanbaar en staat hij in bewondering voor DOUMIC.

F. Vanden Bosch. — Een teeken des tijds! Op het oogenblik dat de *Jeune Belgique* verdwijnt, verschijnt bij onzen uitgever het volgend werk van F. VANDEN BOSCH : *Essais de Critique Catholique*.

Die het *Magasin Littéraire* van onzen uitgever en *Durendal* lezen zullen in dit boekdeel de vlugge bijdragen van den knappen schrijver willen herlezen, in deze verzameling de kritieken van den fijnen oordeelkundige willen bewaren.

Iedereen weet en gevoelt het : Als VANDEN BOSCH schrijft, hoe eigen en persoonlijk hij ook wezen moge, hij voldoet ons omdat hij strijdlustig is, omdat hij van levenslust tintelt, omdat hij woord en uiting geeft aan de gevoelens die in onzen boezem laaien.

Wij kunnen dit boekdeel niet beter binnenleiden dan met eenige regelen van VANDEN BOSCH zelf, die in *Durendal* van Februari het afsterven van de *Jeune Belgique* vermelden :

« Ik zou een gesprek van voor tien jaar met sommige lieden wederom willen aanknoopen, die ons allerhande onheilen voorspelden. 't Was toen de beweging voor het katholiek modernism ontstond en er op de voorstanders van die streving een vloed van akelige voorzeggingen neêrstortte :

Gij hebt wel te zeggen dat ge katholiek zijt en het te willen blijven... de kunst van onzen tijd, waarnaar gij als naar uw wapen grijpt, zal u stillekens aan, als eene bekoorlijke meermin naar misverstand en onverschilligheid verleiden. Welke verantwoordelijkheid neemt gij op u ten opzichte van de jeugd die u zal volgen! Gij leert haar de eeuwenoude kunstregels verachten! Gij breekt de schutsmuren af der eerbiedwaardige overlevering en gij denkt niet dat de jeugd diezelfde vrijheid zal misbruiken om de gezonde wetten van de kunst te misprijzen en zich buiten alle wetten van zedeleer en godsdienst een kunstideaal te scheppen. Gij gaat met de letterkunde naar uw geloof niet; gij gaat met uw geloof naar de school van de kunst om de kunst : gij zult de gelederen der *Jeune Belgique* vermeerderen en daarin opgeslorpt worden!...

Wat zijn die wijze voorzeggingen nu smakelijk en geestig!

Willen wij eens te zamen rondom het slagveld wandelen, waar de katholieken sedert een tiental jaren strijden.

Eenige leerstelsels liggen ten gronde : gij bemindet ze; gij hadt er letterkundige geloofspunten van gemaakt. Eenige letterkundige namen, bij overeenkomst hoog opgehemeld liggen er in de vergetelheid te sluimeren... » en VANDEN BOSCH toont verder den bloei der hedendaagsche katholieke letteren.

Vermelden wij dat VANDEN BOSCH op dit slagveld als een der wakkerste strijders heerlijke lauweren heeft geplukt en dat wij de ontwikkeling van den strijd in dit zijn belangwekkend boekdeel kunnen vervolgen.

Hoe sterk, hoe levendig gedenken wij bij dit alles de roemrijke dagen van onzen onvergetelijken RODENBACH, die tien jaar vroeger voor ons denzelfden strijd heeft gestreden en de kille afgodenbeelden verbrijzelde...

Wij weten 't : de vlaamsche jeugd luistert naar *Durendal*... omdat de fijne kunstzin van Rodenbach ons niet genoegzaam meer bezielt, omdat de strijdkreet van dien Skald over de sluimerende vlaamsche wereld niet meer weêrhelmt.

Sophocles. — In Nederland zijn er in den loop dezer eeuw niet minder dan tien vertalingen van SOPHOCLES' *Antigone* verschenen. Op het Nederlandsch Tooneel werd onlangsleden het tooneelstuk volgens de metrische overzetting van J. VAN LEEUWEN opgevoerd.

Hamlet. — GÖTHE zei van *Hamlet* dat het tooneelstuk eene groote daad vertoonde op eene ziel gelegd, die voor die daad niet was opgewassen.

KUNO FISHER komt in zijne ontleding van *Hamlet* tot het volgend besluit :

Het treurspel vertoont de taak om wraak te nemen met akelige plechtigheid op eene ziel gelegd, welke het zalig achtte van de wereld vrij te zijn, welke de wereld als eene helle en 't verblijf op de wereld als de ergste kwaal aanzag.

Hermann de Baets. — Durendal IV-12 roemt den invloed door HERMANN DE BAETS uitgeoefend op de jonge fransche school van ons land. 't Wachtwoord dat van hem uitging kwam hierop uit :

« Studeert de schrijvers van uwen tijd en leert schrijven en spreken zooals zij. Als gij evenals zij zult spreken, zal men naar u luisteren; als gij evenals zij, zult schrijven, zal men u lezen. »

Stijn Streuvels. — Van STIJN STREUVELS opstellen in *Van Nu en Straks* zegt de *Ned. Spectator* van 5 Februari dat hij ons te meer overtuigt dat het naturalisme zijn tijd gehad heeft.

E. Rostand. — Wij lezen in den *Ned. Spectator* van 23 Januari :

« Lezer, een dichter is ons geboren ! Een dichter, troetelkind der Fortuin, lieveling der Muzen. Nog telde hij geen twintig zomers toen reeds het huis van Molière voor hem zijn deuren opende en *Les Romanesques* in studie nam. Lang geleden is het niet dat ik u hier ook weer op het vele schoone wees van een mysterie vol wijding, meer van poëzie dan van strenge vroomheid : *La Samaritaine*. En thans op den drempel van zijn dertigste levensjaar viert hij een triumph zooals er in de wereld der letteren sedert HUGO niet een is gevierd. Heel de kritiek eenstemming in haar lof; heel het publiek hangende aan zijn lippen, weenend van vreugde — ik heb het beleefd —, juichend van dankbaarheid voor den verlosser uit de omgeving der miskende vrouwen, der Nora's, voor den overwinnaar der tendenzkunst en haar bleeke dienaren, voor den gezegenden profeet der enkele, eenvoudige, maar eeuwig jonge, eeuwig ware Schoonheid. EDMOND ROSTAND is zijn naam en *Cyrano de Bergerac* heet zijn heerlijk werk. »

Anderen loopen zoo hoog niet op met dezen dichter; zij vinden geene goede hoedanigheden in zijn tooneelstuk en zeggen dat hij de kunst bezit om slecht te schrijven; zij aanzien hem als den gebrekkigsten schrijver waarop de fransche letteren thans kunnen bogen.

Op die praatjes van J. LEMAITRE in de *Revue des Deux Mondes* en F. HÉROLD in den *Mercure de France* keert de *Ned. Spectator* van 5 Maart terug :

« In hoeverre *Cyrano de Bergerac* niet volmaakt is, zij thans in het midden gelaten, want twee punten schijnbaar van ondergeschikt belang dienen tot juist begrip der aan het werk te beurt gevallen kritiek in 't oog te worden gehouden : 1° dat ROSTAND schatrijk is, elken dag rijker wordt en in alle opzichten een gelukskind mag heeten, bijgevolg het voorwerp eener jaloezie is, waarvan men zich buitenaf kwalijk een denkbeeld vormen kan; 2° dat de heer J. LEMAITRE twee tooneelstukken heeft geschreven, welke beide geweigerd zijn door dezelfde *Comédie Française* waar ROSTAND's *Romanesques* werden aangenomen, toen hij eerst twintig jaren telde en waar binnen kort een nieuw werk van hem zal gespeeld worden...

Het bewuste artikel der Revue is slechts een van de vele, waarin nijd, afgunst, kleingeestige naijver en bittere spijt in het denken en schrijven van dien man van zoo ongemeen talent, de onschuldige ironie, het speelsch vernuft en de eerlijke jovialiteit van weleer verdreven hebben...

Zoo staan de zaken en het kan wel niet anders of zooals de ouden kraaien, piepen de jongen. FERDINAND HÉROLD praat Lemaître gedachteloos na wat den toon zijner kritiek betreft...

De tijden zijn wellicht niet ver waarin de beschouwingen van LEMAITRE het lot deelen zullen van die van SARCEY, wiens uitingen van zijn loggen, smakeloozen en ingedutten geest in ontwikkelde letterkundige kringen nog slechts met schouderophalen en glimlachen begroet worden. »

Juliaan en Albrecht De Vriendt. — Lees in de *Dietsche Warande*, nr 2 van dit jaar, eene prachtige studie van POL DE MONT over JULIAAN en ALBRECHT DE VRIENDT. Hier volgt het slot van die lezenswaardige bijdrage :

« Zullen onze beide artiesten bij de twee door mij beschreven stadiën er nog een derde voegen ?

Er zijn teekenen, die het mij doen voorzien. Van ALBRECHT verwacht ik een periode, waarin hij zijn krachten zal wijden aan het voltooien van streng synthetische scheppingen, schilderijen, niet van buitengewone afmetingen altijd, waarin hij, liefst in weinige figuren, het karakter, den geest van een geheel historisch tijdvak zal belichamen : — historieschildering dus in de hoogste, edelste beteekenis van het woord.

Zal JULIAAN een dergelijken weg opgaan ? zal hij zich veeleer meer bepaald toeleggen op het vertolken van fijndichterlijke legenden, lieflijke sprookjes, geheimzinnige sagen ? Ik ben geen profeet, voorzeker, maar uit al wat hij sedert een tiental jaren te zien gaf, meen ik te mogen opmaken, dat hij, zonder aan het historisch genre geheel vaarwel te zeggen, toch bij voorkeur mystieke stoffen zal blijven behandelen. En ik zou dit bijna wenschen, overtuigd als ik ben dat wij, alsdan, aan zijn tegelijk mannelijk wilskrachtig en vrouwelijk teerbesnaard gemoed en aan zijn delikate gave van schilderen nog menig juweeltje zullen te danken hebben van een kunst, die, hier te lande, slechts al te zelden beoefenaars vond : een kunst van innige emotie en werkelijke, eenvoudige, populaire poëzie. »

Toonkunst. — Een heerlijk denkbeeld van MEDARD VERKEST in de *Vl. School* :

« Wij betreuren en beknibbelen, dat te Brugge, evenmin als in zooveel andere Vlaamsche steden, niet uitsluitend muziek van Vlaamsche componisten op den beiaard gehoord wordt. In de klokkenspelen kan men een uitstekend middel vinden, om iets tot verspreiding van eigen kunst bij te dragen ; zij zingen inderdaad dag en nacht, vier en twintig maal hetzelfde lied, dat over een gansche stad heenvliegt en weerklinkt, dikwijls jaren lang, en aangeleerd of meegeneuried wordt, daar de meesten, die het hooren en die even onbewust een Vlaamsch lied zouden onthouden, als ze 't nu doen met een deuntje uit een vreemde opera. Tot verspreiding hunner volkszangen bezitten de Vlaamsche toonkundigen dus een propagandamiddel, dat den componisten der meeste landen teenemaal ontbreekt, maar dat hier, jammer genoeg, schier gansch en al verwaarloosd wordt. »

Het kleuren van beeldhouwwerk. — In het *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde* te Gent, V, 6, staat er eene belangwekkende rede van M. A. VAN WERVEKE over het beschilderen van de standbeelden in Vlaanderen. Het slot luidt als volgt :

« Met al de opgesomde voorbeelden in de hand kunnen wij zonder roekeloosheid een oordeel uitspreken : In vroeger tijden kleurde men de beelden, onverschillig of zij van marmer, albast, toets- of zandsteen of hout

waren, zoowel gesneden altaartafels als afzonderlijke beelden in nissen of op een voetstuk, even zoo goed in de open lucht als onder dak; goud en blauw zijn de meest gebruikte kleuren. Het vergulden had stellig voor doel de vormen beter te doen uitkomen; wat de andere kleuren betreft, het is moeilijker uit te maken waarom zij werden aangewend; zeker is het, dat de schilder er dikwijls naar streefde, de natuur zoo getrouw mogelijk weer te geven, als blijkt uit de getuigenis van VAN VAERNEWIJCK, dat het beeld boven de deur der Augustijnenkerk zoo goed geslaagd was, dat men langhe twijfelde of het alzo uutghehauwen of geschilderd was. De beste schilders stoffeerden beelden, zelfs een HUIBRECHT VAN EYCK hield er zich mede onledig. »

Het doet ons genoegen dat de heer VAN WERVEKE niet enkel ons kunstrijk verleden maar ook onze moedertaal door zijne werken verheerlijkt.

De Mun. — Den 10 Maart was voor de Fransche Academie te Parijs een waar letterkundig feest. Graaf de Mun deed zijne intrede onder de 40 onsterfelijken en zijne rede en die van Graaf d'Haussonville waren perelen van stijl, van welsprekendheid en van hooge en diepe gedachten. Nooit galmden onder den koepel van het Instituut zulke fiere en mannelijke christelijke woorden.

Onze staatsminister Beernaert is met 26 stemmen tegen één buitenlandsch eerelid benoemd van het « Institut de France » (Académie des sciences morales et politiques). Er zijn slechts zes vreemde eereleden, waaronder de great old man Gladstone.

WETENSCHAPPEN.

Germaansche Runen. — 't Is algemeen aanvaard dat de Germaansche runenteekens aan het latijnsch abc hunnen oorsprong te danken hebben.

In eene voordracht te Giessen gehouden poogde Prof. GUNDERMANN dit te loochenen.

Hij steunde op verschillende redenen.

De richting der latijnsche opschriften is rechtsloopend; deze der runen deels rechts, deels linksloopend.

Het getal der runenteekens overtreft dit der latijnsche staven.

De schikking verschilt; ook de namen hebben niets gemeens met de Romeinsche benamingen.

De runen die meer of min overeenkomen met de latijnsche letters vertoonen eigenschappen die ook in het abc van andere volkeren aangetroffen worden.

Wie de runen uitgevonden en 't geschrift verbeterd of ontwikkeld heeft, weet men niet; zeker is het toch dat men sommige teekenen van het tijdstip voor de eerste klankverschuiving waarneemt, alhoewel de namen der runen slechts na de klankverschuiving in zwang zijn gekomen.

Atuatuca. — Welk is de oorsprong van Tongeren? 't Is het *Atuatuca Tungrorum*, de stad van den Germaanschen stam der Tungri, door keizer Augustus in het land der uitgeroeide Eburonen ontboden. Zij bouwden eene stad op de sterkte *Atuatuca*, door Sabinus en Cotta zoo onvoorzichtig verlaten. Dat staat bewezen door P. LAMINNE in het *Bull. de la Société Scientifique et Littéraire du Limbourg*, XVII, 1.

Tongeren is vermaard door zijne Romeinsche oudheden. In dezelfde aflevering worden ze door F. HUYBRIGTS beschreven, die er in de stad en hare omstreken een aantal heeft aan 't licht gebracht.

De Kerels van Vlaanderen. — De legende der kerels van Vlaanderen is eene te meer die door de strenge wetenschappelijke kritiek wordt afgebroken.

Met genoegen lazen wij daarover eene geleerde studie van M. HUBERT VANHOUTTE. Zij verscheen in de verzameling van MŒLLER'S geschiedkundige conferentie ter Hoogeschool van Leuven. De geleerde schrijver toont ons hoe in deze eeuw de legende der kerels tot stand kwam. Verder zien wij al de bewijzen in duigen vallen waarop men de ingebeelde geschiedenis der kerels gebouwd had. Men meende in de kerels de Sassensche voorouders der Vlamingen te erkennen. Het vraagstuk der voorouders van de Vlamingen blijft dus open. De zoogezegde Sassensche kerels zijn thans volkomen uit den weg geruimd. Waarom sprak men nochtans van kerels en kerelsliederen? Omdat er ten gevolge van de ellende van Vlaanderen op het einde der veertiende eeuw, tusschen *ruters* en boeren vijandschap ontstaan was.

Brunhildesteen. — Niet ver van Doornik is er een Brunhildesteen. Onze oudheidkundigen kennen doorgaans de sagen niet, welke aan dergelijke gedenkstukken vast zijn. Die daarover den wetenschappelijken uitleg wil kennen, leze SIEVERS' *Beiträge*, 23, bl. 247. Daar staat er bewezen dat de Noorsche sage van de walkure Brunhilde, die op eene rots door Siegfried gewekt wierd, ook bij de Franken in de Rijnlanden bekend was. 't Zou de Duitsche geleerden genoegen doen, wisten zij dat er bij hunne Frankische stamgenooten van Belgenland ook Brunhildesteenen bewaard zijn.

De uitvinding der drukkunst. — Lees in het Bulletijn der maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent, 6e jaar, nr 2, de opwerpingen van den heer PAUL BERGMANS tegen de meening van den heer GILLIODTS-VAN SEVEREN, als zou Jan Brito van Brugge de uitvinder zijn der drukkunst. Het grootste verwijtsel in onze oogen is dat de schrijver de laatste werken over Gutenberg niet kent.

Indianism en Christendom. — Merkwaardig is in het *Muséon* van Januari eene studie van pater VAN DEN GHEYN over een werk van GOBLET D'ALVIELLA.

De arbeid van dezen laatste verscheen in de Verslagen der Academie van Belgenland en handelt over de godsdienstige betrekkingen tusschen Indië en de classieke oudheid.

P. VAN DEN GHEYN weêrlegt eenige onnauwkeurigheden van den schrijver, roemt de verdiensten van zijn werk en doet vooral uitkomen hetgeen de wetenschap hedendaags leert en GOBLET D'ALVIELLA ook erkent, dat er geene ontleeningen bestaan tusschen den christenen en den indischen godsdienst.

Begraafplaats van Biez. — Te Biez heeft de werkzame oudheidkundige maatschappij van Brussel eene begraafplaats ontdekt van het eerste tijdvak van het ijzer, van het zoogenoemd Halstattisch tijdvak, omtrent 400 jaar voor Christus. De gevonden oudheden worden door M. den baron A. DE LOË beschreven in de eerste aflevering der jaarboeken van dit jaar. De begraafplaats van Biez, Gedinne, Louette Saint Pierre, Weert en Court-Saint-Etienne zijn gekenmerkt door ijzeren en bronzen zwaarden met dubbele snede, alsook door kleine potjes in de aschvaten met de verkoolde beenderen neergeleid.

Zitdag van Edingen. — Het oudheidkundig Congres zal dit jaar te Edingen gehouden worden. Onze meening is dat men ongelijk heeft in kleine steden een Congres bijeen te roepen. De vragen zijn reeds uitgezonden. Men vraagt namelijk van waar de volkeren van het tijdvak der geslepen steenwapens afkomstig zijn. Dit vraagstuk is in verband met dit der afkomst van de Indogermanen, want de neolithische

volkeren waren Indogermanen. De Sassen hebben heden nog hunnen naam aan de steenen bijlen te danken welke zij vroeger gebruikten.

Aardkunde. — De heer Biart is bekroond in den tienjaarlijkschen prijskamp van minerale wetenschappen met zijn werk « Géologie des environs de Fontaine l'Evêque et de Landelies ».

TAALKUNDE.

Sassensche Tongvallen. — Het 22e *Jahrbuch des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung* bevat eene studie van G. KRAUSE over verschillende tongvallen van de Duitsche gouw Saksen, uit de omstreken van Magdeburg.

De Zaansche Volkstaal. — *De Zaansche Volkstaal* is de titel van eene bijdrage tot de kennis van den woordenschat in Noord-Holland door G. J. BOEKENOOGEN. Daarover schrijft J. H. GALLÉE in den *Ned. Spectator* van 26 Februari :

« Ik geloof niet dat we in Nederland eene dialectbeschrijving hebben, die met deze kan wedijveren. Het Idioticon dat 1368 kolommen groot is, omvat niet alleen de hedendaagsche spreektaal, maar geeft tal van woorden uit het dialect, dat in vorige eeuwen, van de 13e of de 14e eeuw af, aan de Zaan, en ook wel verder in Noord-Holland gesproken werd. De aanhalingen uit oudere schrijvers zijn in gepasten overvloed medegedeeld. Vele nog ongebruikte handschriften van Egmond, polder-reglementen, Graaflijkheidsrekeningen, zijn doorgewvorsteld om de woorden en uitdrukkingen uit oudere periodes naast die uit den nieuweren tijd te kunnen geven. De definities zijn met zorg gemaakt en de historie van het woord is nauwkeurig nagegaan. Er zijn woorden in, die voor den beoefenaar der rechtsgeschiedenis van evenveel belang zijn, als voor dien der cultuurgeschiedenis of van de volksoverlevering. Voor de kennis van het taaleigen van Holland en voor de Nederlandsche taalkunde is het eene uitgave, die zeer gewaardeerd zal worden... »

Afleidkunde. — B. LIEBICH deelt in SIEVERS' *Beiträge* XXIII-1 eene reeks belangwekkende studiën mede over Duitsche woorden. Verschillende Nederlandsche woorden, namelijk *bakboord* en *stuurboord* vinden er ook hunnen uitleg.

Namenkunde. — In de *Indogermanische Forschungen* VIII 3-4 staat er eene bijdrage van MUCH over de vloednamen *Ister* en *Isar*. De naam van onzen vlaamschen *Iser* staat er ook verklaard.

Angelsassensch. — SWEET gaf in de Clarendon Press te Oxford *The Student's Dictionary of Anglo-Saxon* uit : KLUGE zegt in het *Literaturblatt f. G. und R. Philologie* van Januari dat het een betrouwbaar handboek is.

VLAAMSCHE BELANGEN.

Triomf! — De vrijdag 18 Maart zal met gulden letteren in de geschiedboeken der Vlaamsche Beweging geschreven worden. De Vlaamsche taalwet werd in de Kamers gestemd en het lijdt geenen twijfel, welhaast zal zij in het Senaat insgelijks aangenomen worden.

Bij de eerste stemming in November 1896 werden er slechts drie stemmen tegen uitgebracht met ééne onthouding, nu waren er 4 onthoudingen, 19 stemmen tegen en 79 vóór. Eenige Walen zijn ons ontvallen uit kiesbezorgdheid!

Als de wet door de Hooge Kamer bekrachtigd zal zijn zullen wij den tekst mededeelen.

Ons volk ontwaakt. — Het afstemmen in den Senaat van het wetsvoorstel der heeren De Vriendt en Coremans mogen wij bijna aanzien als eene « felix culpa, » eene gelukkige fout, immers is het Vlaamsche volk in vuur en vlam ontstoken, zijn de lauwen vurig geworden en de vurigen nog vuriger.

Het « Algemeen Neerlandsch Verbond » te Gent heeft gewerkt met plakbrieven en meetings. Een 40tal gemeenten zijn bezocht en overal bekwamen de sprekers den uitbundigsten bijval.

De « Landsbond » hield eene bijeenkomst te Gent waar het woord gevoerd werd door hoogleeraar De Ceuleneer, de Potter, Siffer, Lybaert van Gent, Heindricks van Antwerpen, De Visschere van Brugge, Daens van Aalst, enz. enz.

Te Brugge sprak De Visschere, De Schepper, Van Neste en Sabbe. Te Antwerpen en in alle steden bijna werden vergaderingen belegd en het volk kwam er krachtdadig zijne rechten eischen.

De Volksraad kwam bijeen te Brussel en besprak de Vlaamsche taalwet, het Vlaamsch lyrisch tooneel, het Vlaamsch Conservatorium, enz.

Boerenkrijg. — Het comiteit voor het vieren van den honderdsten verjaardag van den Boerenkrijg heeft het programma der feestelijkheden vastgesteld.

Eene mis in de opene lucht, welke zal gezongen worden door den Z. E. abt der abdij aan Tongerloo. Onder deze mis, zal de eerw. heer Claeys, lid der Vlaamsche Academie, eene lijkrede houden over de Boeren die stierven voor hun Vaderland en hun Geloof.

De cantate getoonzet door den heer Wambach, op het gedicht van juffer Hilda Ram, zal uitgevoerd worden vóór de onthulling van het gedenkteeken.

Het drama *Besloten Tijd* van baron Kervyn en C. Van Britsom zal 's avonds opgevoerd worden.

Al de katholieke maatschappijen des lands zijn uitgenoodigd zich naar Hasselt te begeven.

Denzelfden dag zal het jaarlijksch congres plaats hebben van den *Vlaamschen Katholieken Landsbond.*

De D'hulsterzonen van Tielt. — Steeds groeit en bloeit de Vlaamsche Bond van Tielt onder het wakker bestuur van Apotheker WOSTYN. Maandelijks komen de leden bijeen om eene belangwekkende voordracht van een der leden te aanhooren. Daar ook weêrklinkt het Vlaamsche lied, heerscht er Vlaamsche blijmoedigheid en begint het Vlaamsche geestesleven te ontkiemen. Wij zouden deze maatschappij, waar al de Vlamingen van Tielt en naburige dorpen deel van maken opwekken om, zooals de Bond van Ardooie, inschrijvingen op Vlaamsche tijdschriften te nemen en eene Vlaamsche boekerij in te richten. Zonder vooruitgang op intellectueel gebied zullen wij nooit iets vermogen.

Ons Leven. — Het knap studentenblad *Ons Leven*, vierde te Leuven, den 1 en 2 Februari, met welgelukte vertooningen in den Schouwburg, en geestdriftige feestzitting in de *Herderin*, zijn tienjarig bestaan.

Concordia van Kortrijk. — Te Kortrijk is er eene ernstige lettergilde tot stand gekomen. Wij vermelden het ontstaan dezer maatschappij

omdat de Vlaamsche taal en de Vlaamsche letteren er ook haar recht genieten. Wij kunnen de werkers van steden en groote dorpen niet genoegzaam aanwakkeren om vooral het Vlaamsche geestesleven te bevorderen en op letterkundig en wetenschappelijk gebied te verbroederen.

De Rodenbachsvrienden. — Zondag, 13 Maart vierden te Gent de *Rodenbachsvrienden*, hun tienjarig bestaan met eene feestzitting en een feestmaal. Op de plechtige vergadering sprak de eere-voorzitter, de heer DE CEULENEER, over het doelwit der maatschappij; DE VOS, vertegenwoordiger der Antwerpsche studenten, bracht in welsprekende woorden hulde aan de nagedachtenis van RODENBACH; de schrijver, M. MEES, las een verslag over de tienjarige, steeds toenemende werkzaamheden van de *Rodenbachsvrienden*. PIETER DANCO, wakkerde de aanwezigen aan tot de grondige studie der Vlaamsche taal en de heer SPELIERS, afgevaardigde van Leuven, zeide dat wij het Vlaamsche volk door zijne taal tot een hooger peil moeten brengen.

Goede aanwinst. — Onze medewerker L. Scharpé is bij de Hoogeschool van Leuven, belast met den leergang van Historische spraakleer en Middelnederlandsche tekstverklaring.

Vlaamsch in 't Gerecht. — De eerste Kamer van het Hof van Beroep van Gent, zitting houdende in burgerlijke zaken, heeft op 4 Februari een oordeel geveld in de Vlaamsche taal, alhoewel de besluitselen der partijen in 't Fransch opgesteld waren en de zaak in 't Franch bepleit wierd.

Zoo doende heeft de eerste Kamer van het Beroepshof de rechten der Vlaamsche taal gehandhaafd en aan de wet op het gebruik der talen voor het gerecht hare ware en alleen aanneembare uitlegging gegeven.

Door haar vonnis in de Vlaamsche taal uit te spreken, heeft dezelfde Kamer tevens eene les gegeven aan die advocaten welke immer geneigd zijn gebruik te maken van hunne vrijheid te nadeele van de taal der Vlamingen, alsook aan anderen die beweren dat de Vlaamsche taal te arm is aan rechterlijke benamingen om de burgerlijke zaken in die taal te kunnen behandelen.

Dr. Schaepman te Leuven. — Men schrijft ons van daar : Dezer dagen is ons het overgroot geluk te beurt gevallen een godsdienstig en letterkundig feest bij te wonen, dat ons onuitsprekelijk veel vreugde en weergalooze aandoeningen heeft gebaard.

Sinds langen tijd haakten wij naar de komst van den beroemden priester, wiens heerlijke gewrochten wij met verrukking hadden gelezen, wij hijgden naar het oogenblik, dat wij den Nederlandschen Bossuet in levenden lijve zouden aanschouwen en zijn gloedvol en begeesterend woord hooren weergalmen.

Ons brandend verlangen is bevredigd geworden. Dr. Schaepman heeft niet geaarzeld naar Leuven te reizen om den studenten drie conferentiën te geven. Hoe welkom was hij in ons midden! Hoe vlogen wij allen naar de kerk der E. P. Dominicanen om door onze tegenwoordigheid den genialen dichter, den indrukwekkenden redenaar te verwelkomen en te vereeren!

Zijne eerste rede handelde over den H. Thomas van Aquino als staatkundige beschouwd. Hij was verheugd, zeide hij bij den aanvang, zich te mogen uitdrukken in die taal, die de taal was van den Hertog van Burgondië, Jan zonder Vrees (van wien hij verder gewaagde), en die hem lief is met al 't oorspronkelijke zijner ziel. Schoone en fiere woorden voorwaar, opgeschoten uit de borst eens vurigen minnaars der moedertale!

De eerste voordracht, alhoewel het onderwerp een weinig dor was, heeft nochtans den meesten bijval genoten : zij was meesterlijk.

In de tweede heeft de doorluchtige spreker ons den H. Thomas van Aquino als godgeleerde doen kennen en waardeeren; evenals de eerste, werd zij met de grootste aandacht gevolgd en werd ieders verwachting tevreden gesteld.

De derde en laatste conferentie spande zeker de kroon. Zij was, als 't ware, het bouket van dit redekundig vuurwerk.

De vermaarde redenaar sprak over den H. Thomas van Aquino als dichter en heilige. Toen heeft de Nederlandsche dichter zijne wieken ontvouwd en, als de adelaar, gedurig in de hoogte gezweefd; toen hebben wij de waarheid van het « Pectus est quod disertos facit » ondervonden. Welke wonderschoone verklaring van het Hooglied en van die teedere en prachtige lofzangen « Adoro te » en « Lauda Sion! » De katholieke Kerk mag zich te recht beroemen op hare dichterlijke meesterstukken en... op haren edelen en geleerden zoon, Dr. Schaepman, die heur zulke innige verkleefdheid toewijdt en voor heur te velde trekt, vergezeld van de schitterende *oriflamme* waar het « Civis romanus natus sum » op prijkt.

Wij waren allen verrukt toen Dr. Schaepman ons naar hooger kringen meevoerde en het vuur der geestdrift in onze ontvlambare zielen ontstak.

Mochten wij nog dikwerf het genoegen smaken, de machtige en krachtige, de hartroerende en alles overheerschende taal van Nederlands onsterfelijken dichter en redenaar Schaepman te aanhooren!

Mochte de katholieke Kerk veel zulke priesters telen, met uitmuntende gaven en kostbare deugden verrijkt!

Hulde, lof en dank zij u, Hoogweerde Dr. Schaepman! De herinnering uws doortochts te Leuven zal met gouden letters in ons geheugen geprent blijven. JULES LAURENS.

Kon. Vl. Academie. — *Vergadering van 16 Maart.* — Prof. Alberdingk Thijm leest de lijkrede voor, die hij bij de teraardebestelling van wijlen Prof. P. Willems, den eersten bestuurder der Vlaamsche Academie, heeft uitgesproken.

Een voorstel strekkende om de Regeering te verzoeken het borstbeeld van wijlen Prof. P. Willems in marmer te laten vervaardigen, wordt met algemeene stemmen aangenomen.

De heer Arnold leest eene belangrijke mededeeling over de ontdekking van een tot nog toe onbekend exemplaar der Psalmenvertaling van Petrus Dathenus, te Gent in 1566 bij Gisleen de Man of Manilius gedrukt, eenig exemplaar dat aan den heer Fl. van Duyse behoort.

De heer E. Hiel draagt een dramatisch gedicht voor, getiteld « De Vorster ».

Prof. Alberdingk Thijm biedt der vergadering de 3e aflevering aan van het *Wörterbuch der Elsassischen Mundarten*, van Dr Martin. Hij brengt insgelijks verslag uit over het bezoek van het bestuur bij den heer Minister van binnenlandsche zaken, betreffende de herinrichting der commissiën van Nieuwere Taal- en Letterkunde en van Geschiedenis.

Door den heer De Potter wordt een voorstel der commissie van geschiedenis toegelicht, betreffende het Woordenboek der Zuidnederlandsche schrijvers.

Daaruit blijkt dat daarin zal worden opgenomen de levensbeschrijving der Zuid-Nederlanders, die in onze taal hebben geschreven, en ten minste sedert tien jaar zijn overleden. De eerste aflevering van dat Woordenboek is klaar. — De vergadering keurt het voorstel om ze ter pers te leggen, goed.

Prof. De Ceuleneer wordt belast met het opstellen der levensbeschrijving van wijlen prof. P. Willems.

Davids-Fonds. — *Hoofdbestuur.* — Den 7 Maart had te Brussel eene vergadering plaats van het Hoofdbestuur, onder voorzitterschap van den heer Minister Fr. Schollaert.

Na eene lange gedachtenwisseling over het groote verlies, dat de vereeniging geleden heeft door het afsterven van haren Algemeenen Voorzitter, den heer P. Willems, en de noodzakelijkheid om hem te vervangen door eenen man van erkende verdiensten, naam, gezag en toewijding, werd besloten dat het bureel (de heeren Schollaert, Claeys en de Potter) bij een met algemeene stemmen aangeduiden populairen Vlaming zou gaan aandringen opdat hij het voorzitterschap zou gelieven te aanvaarden. Voorafgaandelijk was het voorzitterschap aangeboden aan den heer Fr. Schollaert, oudstbenoemden ondervoorzitter, sedert vele jaren bijzonderlijk te Leuven, wegens zijne liefde voor taal en volk, ten zeerste gewaardeerd. De heer Schollaert heeft, tot aller innig spijt, gemeend de hem aangeboden taak niet te mogen aannemen, door veelvuldige bezigheden belet zijnde den wensch des Hoofdbestuurs in te willigen. Ook de heer H. Claeys, tweede ondervoorzitter, meende redenen te hebben om den hem aangeboden post te weigeren.

Dit jaar zullen de provinciale kiezingen voor het Hoofdbestuur in April en de algemeene jaarlijksche bijeenkomst der afdeelingsbesturen op Donderdag 26 Mei, te Leuven, plaats hebben.

De afdeelingen, die nog hunne geldelijke bijdragen niet ingezonden hebben, worden dringend uitgenoodigd dit te doen vóór einde Maart, aan den heer H. Veltkamp, advocaat, Leuven. Wie hieraan niet zou volkomen, zou, volgens de verordeningen, geene aanspraak kunnen doen gelden op de buitengewone onderstandspremie.

— Den 1e Maart sprak in de afdeeling Aarschot de heer Neus, beambte bij het ministerie van onderwijs, over den Boerenkrijg; den 20e gaf in de afdeeling Yper de heer A. Van Speybroeck eene voordracht met lichtbeelden over de X-stralen. Op tweeden Paaschdag luistert Zele haar jaarlijksch feest op met muziek en de opvoering van het blijspel « De Tamboer van 't keurregiment », van H. Van Peene.

Willems' gedenkteeken. — Den 16 Januari had in Minardsschouwburg te Gent, de algemeene vergadering plaats der Vlaamschgezinde kringen, waartoe niet alleen de Gentsche maatschappijen, maar ook die van het Vlaamsche land waren uitgenoodigd, door het uitvoerend comiteit dat tot stand gekomen is voor het oprichten te Gent van een standbeeld of een gedenkteeken aan JAN-FRANS WILLEMS, den Vader der Vlaamsche beweging.

Namen het woord de heeren FR. DE POTTER, Dr. FREDERICQ, OBRIE, VAN DUYSE, O. VAN HAUWAERT, K. LYBAERT, A. SIFFER, J. WANNYN, IGN. DE BEUCKER, enz.

De inschrijvingen gaan goed vooruit, dat iedereen het zijne bijbrenge om den Vader der Vlaamsche Beweging te verheerijken! De gelden kunnen aan het Belfort gezonden worden.

Wij ontvingen van : Fr. de Potter, te Gent, 10,00; Dr. Pastoor H. Claeys, id., 10,00; A. Siffer, id., 10,00; Hoogleeraar De Ceuleneer, id., 10,00; Eerw. heer Ballings, St.-Roch, 5.00; Notaris Zylstra, IJzendijke, 35,00; Uit Maaseyck, 10,00; Uit Geeraardsbergen, 6,00; *Onze taal*, te Luik, 11,30; Uit Aarshot, 37,00; Uit Berchem, 10,00; Uit Contich, 15,00; Uit Gent, 56,20; L. De Marteau, 5,00; A. Meyer, 5,00.

Pitthem. J. CL.

DE SCHOONE VAN HET DORP.

I.

Van Huis.

Nog heugt mij 't zoete woord
Der beste aller Moeders;
Het was mijn afscheidsgroete,
De stad had mij bekoord.

Ik trok uit 't rieten dak,
Waar liefde en onschuld woonden,
Naar oorden waar de weelde
Zoo menig bloempje brak.

Naar oorden vol genot,
Waar alles lacht in 't leven;
Waar in zijn rijke kleuren
Fortuin met de onschuld spot.

O 't leven was zoo schoon
Daar, in de stad der rijken;
Ik wilde, ik moest er henen
Daar bleef mijn eeuw'ge woon!

Kan zelfs uw Moeders bee,
Mijn kind, u niet weerhouden?
o Onschuld, arme dwaze.
Uw hart vindt daar geen vree!

Denk aan uw ziel, mijn kind,
De wereld is bedorven;
't Is alles schijnschoon, meisje,
Wat 't argloos harte bindt.

O kind, wat vangt gij aan?
Gij ziet uw moeder weenen,
Uw vader duldde 't nimmer,
Hij — ach, is heengegaan!

Zijn stemme roept uit 't graf:
Wees altijd braaf en eerzaam,
Houd steeds den God voor oogen,
Die u het leven gaf.

« o Moeder, 'k weet het nu,
Vaarwel! » — Lichtzinnig immer! —
« « Ga, kindlief, ga in vrede,
« « Gods zegen zij met U! » »

II.

In den Vreemde.

« Ga, kindlief, ga in vrede,
« Gods zegen blijve u bij! »
Ziedaar haar laatste woorden,
God dank, zij redden mij!

Niet meer zit 'k thans te droomen
Van 't uur zoolang verbeid,
Om in de stad te wonen :
Ik zag haar werklijkheid.

Wel bitter te beklagen
Is 't schuldloos, reine wicht,
Wiens hart, voorheen gelukkig
Voor 't lokkend schijnschoon zwicht.

Als kind had 'k brave ouders,
'k Werd christelijk opgevoed,
Dat heeft, — God dank! — mijn ziele
Van ondergang behoed.

Maar wee, o wee de zwakke!
Wee 't lachend oog en hart!
Men spant haar duizend strikken
Rasch wisselt vreugd voor smart.

Wel lacht 't genot haar tegen,
Geen denkbeeld bij 't gehucht,
Zoo lachtte ook Eva's appel
Maar was verboden vrucht.

Slechts wellust, geile driften,
De teugellooze jool
En « vrijheid van geweten » (?)
Dat is der wereld school!

Haar schaamte is lang geweken,
Hare eer steekt in 't duel.
Genieten, steeds genieten
In zinlijkheid en spel!

Ik zag, en heb genoten,
't Behoefde slechts een tree,
Of 's duivels speelgenoote
Voerde een nieuwe offer mee.

Toen hoorde ik moeders stemme :
« Ga, kindlief, ga in vree,
« Begleide u Godes zegen,
« Dat is der Moeder bee! »

Helaas, waar was de vrede?
Mijn harte vond hem niet;
Voorheen was 'k zoo gelukkig
Thans voor die vreugd — verdriet!

Mijn harte was geschonden,
Het lichaam uitgeput;
Hoe zuchtte ik en verlangde
Naar de oude, rieten hut.

Dáár, tusschen bosch en beemden
Was eertijds 't harte blij,
Aan Moeders dierbre zijde
Daar ademde ik eerst vrij!

Dáár kon ik vurig bidden,
Ik had het lang verleerd;
Dáár leefde ik eens gelukkig
Bij Moeder, ongedeerd!!

III.

Teruggekeerd.

Kerstmis, o Kerstmis, gij zalige dagen
Eens in ons dorpje zoo zalig doorleefd,
Blijft het nog waar, dat uw zalige stonde,
Vrede op deze aarde aan het menschenhart geeft?

Waarom dan langer de boeien gedragen?
Waarom zoolang in dit pesthol vertoefd?
Weg is de vreugde, verdwenen de vrede,
Weg het geluk, en het harte bedroefd...

Ginder, in 't nedrige stolpje verborgen,
Waakt nog de Moeder en bidt voor haar kind.
Hier de rampzalige, diep ongelukkig,
Arm en verlaten, en niemand tot vrind.

Hier, waar de wereld zich baadt in genoegens,
Hier, waar de wereld steeds leeft zonder God,
Hier zwaait de liefde, de vrije, haar scepter,
Hier leeft men enkel voor zinlijk genot.

Ginds slijt de dorper gezegend zijn dagen,
Ginds in de schaduw van dorpskerk en kruis,
Lachen 't geluk en de welvaart u tegen,
Rusten de zegen en vrede op elk huis.

Zal ik nog langer den spotlach verdragen
 Nu mij de zondige wereld miskent,
Zij, die haar zondige en gluiperige oogen
 Slechts naar de schoonen van Cupido wendt?

Dáár vind ik rust in het dorpje der kleinen,
 o Dat ik eenmaal mijn oogen daar sloot!
Zelfs als de vrienden der jeugd mij vermeiden,
 Eene is er toch die haar kind niet verstoot.

Op dan, gij dwaze, neen, toef hier niet langer,
 Op dan, wat treurt gij nog langer in smart!
Vlieg naar uw heimath, daar leeft nog de vrede,
 Klaag er uw leed aan het moederlijk hart.

Sterkte, mijn God, en geef vleuglen mijn voeten,
 Help mij, o Jezus! Lief Kindeke kom!
Heden nog wordt gij in Beth-l'hem geboren,
 Heden nog juichen de velden alom!

Wordt ook opnieuw in mijn harte herboren,
 Schenk mij den vrede van d'engelengroet:
Eere zij God in den hooge, en op aarde
 Vrede den menschen van wille weer goed.

. . . .
. . . .

't Klokkengejubel verkondigt de vreugde,
 't Dorpje herleeft in dees' heiligen nacht,
Jesus, Verlosser, is heden geboren,
 Ziet, hoe het lieflijk in 't kribbeke lacht!

Duizende lichten omstralen de kribbe,
 Duizende harten verzenden een bee,
Ziet ge die moeder naast 't kribbeke knielen?
 Hoort ge haar bede, zoo roerend, om vree?

Naast hare zijde ligt weenend de dochter,
 Zij, die voorheen hare bede verstiet,
Juichend en jubelend dankt zij den hemel,
 Nu weer haar harte den vrede geniet.

Hoort, daar weerruischen de toonen van 't orgel,
 Jubelend stemmen de zangen mede in;
« Glorie zij God, en de vrede aan u allen,
 « Vrede aan elk willig en christlijk gezin! »

Amsterdam TH. R.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Christliche Ikonographie. Ein Handbuch zum Verständniss der christl. Kunst. Von HEINRICH DETZEL. Freiburg, Herder, 1894-96. Deel II : *Die bildlichen Darstellungen der Heiligen.* Mit 318 Abbildungen, gr. 8°, (713 bladzijden). Prijs : M. 9 = Fr. 11 25.

Over het eerste deel van dit schoon werk hebben wij reeds vroeger uitvoerig bericht. (Zie *D. W.* jaargang 1895, bl. 183). Het beantwoordt volkomen aan de eischen, welke wij aan zulk een werk stellen. De schrijver heeft uit den rijken schat der christelijke beelden de hoofdzaken zorgvuldig doen gelden. In het tweede deel houdt hij zich onledig met de heilige beelden van het Oude en Nieuwe Testament. De schrijver geeft van die heiligen een lange of

De Evangelist S. Lucas, naar F. Overbeck. (Symbool der S. Lucasgilde).

korte levensschets. Bij de iconographie van enkele heiligen voegt hij, op tactvolle wijze, eene bespreking van sommige gebeurtenissen uit het Oude Testament, gebeurtenissen die als voorloopers van het rijk van Christus, toenmaals op allerlei manier afgebeeld werden. Omtrent duizend heiligen worden in dit boekdeel behandeld. Kunstenaars zoowel als kunstvrienden kunnen er veel goeds uit leeren. Met wat iever en bewondering voor de schoonheid der christelijke kunst, met welke kennis van zaken de schrijver aan 't werk is gegaan, behoeven wij niet te zeggen.

Ste Gudula, patrones van Brussel, naar Jan Schoreel.

Wij veroorlooven ons slechts één opmerking. Waarom zijn de heiligen niet naar een bepaald systeem gegroepeerd in de plaats van een alphabetische opsomming die te zeer aan soldatentucht herinnert?

Maar hoe kan zulk een klein vlekje aan de waarde van het geheel schaden! Eere zij dus den schrijver die deze ondankbare stof met zooveel zelfverloochening heeft bewerkt. Eere aan den uitgever die het werk zoo prachtig versierd en rijk geïllustreerd heeft. Hierboven twee proeven daarvan. N.

Het leemen Wagentje. Indisch tooneelspel uit sanskr(i)t en prakr(i)t in het Nederlandsch vertaald door J. PH. VOGEL. Amsterdam, Scheltema en Holkema, 1897.

Het werk, waarop hier de aandacht gevestigd wordt, is het proefschrift waarmede de schrijver in December 1897 aan de Amsterdamsche Universiteit zijn doctorsgraad heeft gewonnen. » Waar in naburige landen van alle eenigszins belangrijke voortbrengselen der Indische letteren één, ja dikwijls meerdere vertalingen het licht zagen, valt het te verwonderen, dat ten onzent zelfs de meesterstukken van die door ouderdom, veelzijdigheid en verhevenheid zoo uitnemende litteratuur bijna volkomen onbekend bleven. Niet het minst geldt dit van een tooneelwerk als de Mrcchakatikâ, zóó voortreffelijk door karakterteekening en levendige handeling, door poëtische schoonheid en hoogheid van denkbeelden, dat velen haar zelfs stellen boven Kâlidâsa's wereldberoemd drama. »

Aldus verrechtvaardigt de heer Vogel de keus van zijn onderwerp. Deze keus vereert hem, want gemakkelijk was de taak, welke hij daardoor op zich nam, zeker niet, te minder, daar hij « de afwisseling van gebonden en ongebonden stijl, zoo kenmerkend voor het Indisch drama », in zijne vertaling bewaard heeft, en er naar gestreefd, « bij het weergeven der poëtische gedeelten ... de oorspronkelijke metra, zooveel mogelijk, te behouden. » Ik ben niet bevoegd, om in eigenlijken zin een oordeel te vellen over het werk van den heer Vogel; maar ook zonder dat te kunnen mag ik wel zeggen dat zijne vertaling den indruk maakt goed geslaagd te zijn. Zijn taal is goed Nederlandsch, vrij van gezwollenheid en gewrongenheid, natuurlijk en duidelijk. In eene reeks noten, ophelderingen, wordt medegedeeld, wat den leek tot recht verstand van den tekst noodig is. Daarop volgen nog geleerde aanteekeningen, voor vakgeleerden, waarin de schrijver rekenschap geeft van de door hem gevolgde lezing van het oorspronkelijke, en dergelijke meer.

Het behaaglijk kleed van het werk helpt tot het genot mede. Niet alleen is het met eene fraaie letter op Hollandsch papier gedrukt, maar daarenboven versierd met een aantal teekeningen aan het hoofd van elk bedrijf, door F. Hart Nibbrig, waarvan de meeste zeer fraai zijn.

Het is wenschelijk dat deze vertaling ook in Zuid-Nederland belangstellende lezers moge vinden. Men zal er eene kunst in ontdekken, welke in vele opzichten verschilt van die, welke ons publiek gewoon is te leeren kennen, geheel iets anders dan het klassieke drama, en zien, dat die Indische kunst voor de zoogenaamd klassieke niet hoeft onder te doen.

Onder zijne stellingen heeft de heer Vogel er verschillende die de Nederlandsche taalkunde betreffen : een viertal tekstverbeteringen op den *Malegijs*, waarvan er drie zeer aannemelijk lijken; verder : 14 « De Roman van Walewein is te beschouwen als een oorspronkelijk Nederlandsch werk » en 20 « Van de in het Kudrun-lied genoemde plaatsnamen zijn alleen Friesen, Tenelant (Tenemarke, Tenerîche), Wâleis en Wülpensant (Wülpenwert) in Nederland te localiseeren. »

Gent. WILLEM DE VREESE.

Steek blij den hoorn! — Wachter van het *Belfort*, steek blij den hoorn en laat het schallen over stede en gouw : « Daar kwam ons een zanger te gast, een zanger uit het noorden : 't is jaren en jaren en langer, dat we zulk een zanger hoorden! Goedheil den zanger, edel en jong! Hij zinge nog jaren en jaren en langer, zoo schoon als tot heden hij zong! »

Wie den zanger zal hooren, zal danken u Wachter! Steek blij den hoorn!

Zijn naam? — A. M. J. L. BINNEWIERTZ, — R. K. Priester.

Zijn zangen? — « **Gedichten** » : *Aan mijne moeder.* — *Roeping.* —

Meiliedjes. — Van het hart. — Ter gedachtenis. — Van het leven. — Drie Kerstliedjes. — Ter eerste H. Communie. — Vier tijdverzen.

In 't geheel een vijftig bladzijden druks, edel en mooi verzorgd door de Wed. J. R. VAN ROSSUM, te *Utrecht.*

Bede.

Ik heb zoo menig liedje
Diep in mijn hart bewaard:
Zal ik het ooit nog zingen
Ooit zingen hier op aard?

God geve mij zijn Hemel
Zijn eeuwge Lentezon :
Dan zing ik al de liedjes
Die 'k hier niet zingen kan.

Dat is het laatste; ziehier het eerste, een klinkdicht, één van de vier « Aan mijne moeder ».

O teergeliefde vrouw! nog zie ik U, gebogen,
Met grijzend haar, vermoeid, voor mijne blikken treden,
Zooals ik U vaak zag in 't kinderlijk verleden,
Helaas te snel, te snel voorbij mij heen gevlogen!

Wat hebt Gij, moeder, veel geleden en gebeden,
Gezwoegd, gezorgd voor mij! Wat tranen aan Uw oogen,
Wat offers aan uw hart heb ik gekost! Hoe wogen
Loodzwaar, loodzwaar op U des levens moeilijkheden.

Zoo heb ik U gekend, gedrukt, vergrijsd door zorgen,
En ik, lichtzinnig kind, ik speelde in rozendreven!
Tot eindelijk de dood me ontdekte, wat het leven

Zoo lang, zoo schuldig lang, voor 't harte had verborgen.
O toen heb ik geweend! Maar op dien droeven morgen
Zag ik een zoeten lach Uw bleek gelaat omzweven.

Alle goede dingen zijn drie; nog één gedicht, ditmaal uit het midden van 't lieve bundeltje :

Hoogste Poezië.

Is poëzie de zang van 't harte, dat bemint,
Dan zijt gij 't schoonst gedicht, o moeder met Uw kind!

Maar dan is 't hooglied van der Heemlen poëzie:
De zoete Moedermaagd met Jesus op haar knie.

— Nog! nog!

— Lieve lezer, eer gij van deze drie stukjes al het diep en waar gevoelde, al het edel en hoog gedachte, al het kunstig en tevens eenvoudig gezegde, zult bewonderd, gesmaakt en genoten hebben, ten volle, — zullen drie honderd bladzijden van gewone *courante* dichterwaar gelezen en vergeten zijn. « *Non multa sed multum!* »

Mogelijk wordt verondersteld dat ik het schoonste heb uitgekozen?

Neen, toch! « *Tolle, lege* » neem en lees; en blijf gedachtig dat ik u gelegenheid gegeven heb met zoo een puikdichter als Binnewiertz te hebben kennis gemaakt. Om al het verheven en liefelijk schoone zult gij goedig enkele onvolmaakte rijmen als « schreien » en « medelijen » door de vingers zien: bij meer andere — en van de beste — Hollandsche dichters worden — mijns dunkens ten onrecht — « ei » en « ij » als voegende rijmklanken gehouden. *Punctum, satis!* Dat zou ons te ver leiden.

St. Nicolaas. E. D. L.

Verhandeling over het Patriotismus, door J. LUBLINK DEN JONGE, met aanteekeningen heruitgegeven door Kanunnik J. MUYLDERMANS. Rousselare, Jules De Meester. — Met dit boeksken opent de geleerde en verdienstelijke opziener van het bisschoppelijk middelbaar onderwijs zijne reeks schooluitgaven, waarschijnlijk voor de hoogere klassen der humaniora bestemd. Deze eerste proef mag als welgelukt aanzien worden en verdient de aandacht en belangstelling der leeraren van gemelde klassen. Het is immers niet gemakkelijk, stukken van langen adem te vinden die waarlijk voor de leerlingen geschikt zijn.

De aard der stof van bovengemelde verhandeling heeft waarschijnlijk veel bijgedragen tot de keus van den uitgever: Vaderlandsliefde! Waarover kan men de jeugd beter onderhouden in die jaren, wanneer het hert voor groote en edelmoedige gedachten openstaat? Vooral is dit noodig in eenen tijd en in een land, waarin van alle kanten aan dit heilig gevoelen afbreuk wordt gedaan. Het is noodig dat de natuurlijke genegenheid tot den vadergrond zich tot eene beredeneerde deugd ontwikkele. Daarom past dit boeksken in de handen van reeds tamelijk gevorderde studenten.

Wat aangaat de wijze waarop de stof door Lublink den Jonge (een schrijver van tweeden rang) verhandeld is, zij is wel niet schitterend, misschien zelfs niet in alle opzichten bevredigend; maar de vele gezonde gedachten, die er in voorkomen, zullen den leerling tot nadenken prikkelen. De stijl is akademisch, doch zuiver, klaar en statig; hij kan een goeden invloed oefenen op den schrijftrant der studenten, mits de studie dier verhandeling afwissele met stukken van levendiger aard.

Kortom, deze uitgave beantwoordt aan de vereischten van een goed schoolboek. Zij is beschavend in den vorm, en, wat den inhoud betreft, geestontwikkelend en hertveredelend.

Van de ophelderingen, door den heer Muyldermans toegevoegd, beschouwen wij eenige als overbodig voor leerlingen der hoogere klassen; maar meest alle zijn zij van groote weerde: zij laten den leerling een klaren blik werpen in de innerlijke toestanden van Nederland gedurende de achttiende eeuw. Taal- en letterkundige opmerkingen heeft de uitgever aan den leeraar overgelaten.

F. D.

De vrouwelijke Opvoeding in haar verband met de eischen des levens, door M. DU CAJU, regente van het normaal onderwijs; nieuwe, vermeerderde uitgave (Gent, A. Siffer, 1896); 86 blz.; 1 fr.

Mej. Du Caju is in de schoolwereld gunstig bekend door een aantal werken, waarin zij vooral voor de practische opvoeding der meisjes ijvert. In dit boek, door den Verbeteringsraad van het lager onderwijs goedgekeurd, wijst zij met nadruk en overtuiging op eenige verkeerdheden der vrouwelijke opvoeding in verband met het practisch leven, zoowel wat de volksklasse betreft als in den begoeden stand, en, na den vinger op de wonde te hebben gelegd, duidt zij, met kennis van zaken, het geneesmiddel aan. Zij wijdt uit over het huis-

houdkundig onderricht in de school en gaat — in het V°, o. i. het beste hoofdstuk — de middelen na, waardoor onderwijs en opvoeding kunnen helpen om de meisjes smaak in te boezemen voor huiselijke bezigheden, en om in haar de zedelijke hoedanigheden der huisvrouw te ontwikkelen. Deze reeks nuttige en behartigenswaarde wenken wordt gevolgd door eenige practische rekenoefeningen, aan het gebied ontleend waarop de ijvervolle schrijfster zich met zooveel bekwaamheid beweegt.

Wij wenschen haar boek in veler handen. Het kan niets dan nut stichten.

Het huis Siffer zorgde voor eene nette uitvoering

Zoo schreef het *Volksbelang* over dit nuttig werkje.

Thans is ook van dezelfde begaafde en bevoegde schrijfster verschenen een groot en heerlijk werk, dat wij in een voorgaande nr bespraken. Het is getiteld « De degelijke huisvrouw » en ondanks zijne 352 bladz. in 8° en zijne platen kost het slechts fr. 2,25. Het is een schoolboek, een huisboek, een boek nuttig in de handen van alle vrouwen.

Eene verkorte uitgaaf ervan zag ook het licht « De jonge huishoudster ». Prijs fr. 0,90.

De Keure van Hazebroek van 1336, derde deel, door EDW. GAILLIARD. Gent, Siffer, 1 boekd. in-8° v. 403 bl. Prijs : 5 fr.

Dit boekdeel is het vervolg der merkwaardige studie die de heer E. Gailliard, lid der Koninkl. Vlaamsche Academie en bewaarder van het Staatsarchief te Antwerpen, aan de *Keure van Hazebroek* wijdt. De geleerde schrijver behandelt hier de artikelen 101-150 en sluit daarmede het hoofdgedeelte van zijn werk.

De schrijver heeft de dorre stof dezer studie aantrekkelijk weten te maken en met geweten de opgave der bronnen bezorgd. Oudheidkunde, geschiedenis en rechtswetenschap kunnen wij hieruit leeren : op elk gebied is de schrijver geoefend. De eerlijke critische zin des schrijvers en eene menigte onuitgegeven bijzonderheden maken het werk tot een sieraad der boekerijen waarin nederlandsche philologie en rechtswetenschap der middeleeuwen hunne plaats hebben. N.

Passiebloemen. *Dit is een zeer schoone en godvruchtige oefeninge van het lijden ons liefs Heeren Jesu-Christi.*

Handschrift der jaren 1400 uit het middeleeuwsch in het huidig Dietsch overgesteld door J. VALCKENAERE, onderpastoor te Beerst.

Dit klein, maar rein boekje — rein in stoffelijk opzicht evenzeer als wegens den inhoud, is eene diepgevoelde beschouwing van Jezus' lijden en dood, en zal door de vrome zielen bijzonder gesmaakt worden. 't Komt juist van pas in dezen tijd van godvruchtige overweging en boete, die den dag der opstanding des Heeren voorafgaat, en is, naar de meeste waarschijnlijkheid, uit de pen gevloeid van eenen vurigen kloosterling, het mediteeren gewoon, en ook wel het prediken.

De stijl is helder en vloeiend, de taal waarlijk die van de XVe eeuw, en men stuit op slechts weinige woorden, welke door den gewonen lezer niet recht begrepen zullen worden. De uitgever heeft echter geen diplomatischen tekst geleverd, maar het oorspronkelijke geheel en al genietbaar gemaakt voor den gewonen lezer, en ook daarom de spelling gemoderniseerd.

Mocht het lieve boekje de vruchten afwerpen, welke de schrijver en de uitgever er van verwacht hebben!

Verkrijgbaar bij den schrijver en bij den uitgever A. Siffer, te Gent, die het boekje in een echt kunstig kleedje gestoken heeft. Prijs fr. 1,00.

Tapfer und Treu. Memoiren eines Offiziers der Schweizergarde Ludwigs XVI. Historischer Roman in 2 Bänden v. JOS. SPILLMANN S. J. 12°, 712 bl.; Freiburg i. B., Herder, 1897. Prijs : 5 Mk.

Er is reeds lang behoefte aan goede historische romans. Dit heeft P. Spillmann verstaan. Hij beschrijft ons het lot der edelmoedige Zwitsersche wacht van Lodewijk XVI en de bloedige tooneelen der Fransche omwenteling. Eene groote verdienste van dit aantrekkelijk geschreven verhaal bestaat daarin, dat de hoofdpersonen zich op zoo natuurlijke wijze bewegen, als waren zij inderdaad ooggetuigen geweest van de historische episoden, die hier in het licht gesteld worden. Spillmann heeft daarvoor ontzaglijk groote studies moeten doen.

Wat ons nog meer treft, is dat de schrijver alles zoo schilderachtig weergeeft, als ware hij zelf schilder; er spreekt zich zeker ook een innig zielsverlangen van den schrijver uit, wanneer hij zijnen held Damianus laat verklaren dat hij wel de pen ter hand neemt, maar toch liefst naar penseel en palet zou grijpen...

De karakterbeschrijving van dezen Damianus is overigens hoogst merkwaardig, ofschoon deze ons niet altijd bewondering inboezemt. Ook de overige zeer talrijke karakters zijn goed geteekend. Wij kunnen het boek warm aanbevelen. Iedereen zal er iets treffends voor zich in vinden, zoowel de eerbiedwaardige hoofden der familie als de jonge lieden, waarvoor passende lectuur lastig te vinden is. N.

De muziek en hare grootmeesters. — Een gesprek. Door ANT. RUBINSTEIN. Uit het hoogduitsch vertaald door A. M. GERTH van Wijk. Amsterdam, A. M. Van den Broecke, 1896.

Voor de meeste muziekliefhebbers is dit boekje eene weldoende gave, want zij kunnen daaruit eene reeks van verklaringen vinden der schoonheden van Jo. Seb. en Ph. Em. Bach, Jos. Haydn, Mozart, Beethoven, ja Bellini, Rossini, enz.

De schrijver neemt bijvoorbeeld den grooten Bach tegen de beschuldiging van koudheid en droogheid in bescherming, toont den « zonneschijn » van Mozart, de natuurlijkheid van Haydn, enz. aan.

Hij verraadt eene buitengewone voorliefde voor instrumentaal-muziek en meent dat geene woorden de stemmingen kunnen te weeg brengen, welke men door instrumentaalmuziek bereikt.

Anderszins erkent hij gaarne, dat men bijvoorbeeld bij de Ballade in F-dur van Chopin evengoed eene bloem kan denken, door den wind beroerd, als een meisje door eenen ridder overvallen; ofschoon Rubinstein slechts zeer gematigd voor programmuziek in 't veld treedt.

Hij geeft verder eene beschouwing over de vrouw en hare muzikale kunstgave, benevens de redenen waarom zij nimmer een toonstuk, zelfs geen wiegenlied in 't leven kan roepen.

Ook geeft hij eene vergelijking der oude clavecimbalen met onze klavieren en stelt de eerste in zekeren zin hooger dan onze speeltuigen, vooral ter uitvoering van oude muziek.

Zoo vinden wij hier eene reeks van geestige opmerkingen. Ofschoon wij met allen geenszins overeenstemmen, bevelen wij het werk toch van harte aan; want het noopt tot nadenken over menig belangrijk punt der muziekontwikkeling. A. T.

Het Kinker Genootschap van Luik zond ons zijn verslag over het bestuurjaar 1896-97.

Wij bedanken deze gilde voor hare genegenheid jegens ons blad en willen eenige uittreksels van haar verslag aan onze lezers mededeelen.

In de laatste zitting van het afgeloopen dienstjaar werd het bestuur samengesteld als volgt: Voorzitter, M. A. RUYFFELAERT, ondervoorzitter M. GITTÉE, secretaris M. G. DUFLOU, penningmeester M. P. WEYSEN, boekenbewaarders M.M. ROBERT en ZECKENDORF.

Het Genootschap bestond uit 60 leden.

Gedurende het afgeloopen bestuurjaar werden 20 vergaderingen belegd. Verscheidene belangrijke en nuttige voordrachten werden gehouden, o. a. door M. RUBBRECHT over het Hart van den mensch; M. DE PORTEMONT over JULIUS DE GEYTER en zijn *Keizer Karel*; M. GOLDSTEIN over Israelitische gebruiken en ceremonieën; M. GERRITSEN over de spellingquæstie; M. RUYFFELAERT over de tegenstanders onzer maatschappij, de anarchisten enz. Verder lazen verschillende leden, hetzij eigen werk, hetzij treffende bladzijden onzer jongere schrijvers.

De dienst der boekerij werd merkelijk uitgebreid. Voortdurend groeit het aantal lezers. Meer dan 4030 boekdeelen werden uitgeleend. Het aantal werken, zonder de tijdschriften, bedraagt 2080. Verscheidene werken werden geschonken, namelijk door het staatsbestuur en door verschillende leden.

Het Leesgezelschap wordt voortdurend gewaardeerd door alle deelnemers. Daardoor komen deze in aanraking met de voornaamste tijdschriften en bladen van Noord en Zuid, ja zelfs Duitsche en Fransche.

De werkzaamheden dezer bloeiende maatschappij mogen tot spoorslag dienen aller Vlamingen die in de Waalsche steden verblijven.

J. CL.

Ste Godelive de Ghistelles (lez-Ostende), par ROBERT DE BEAUCOURT DE NOORTVELDE. Ostende, impr. A. Swertvagher, 1897; 250 bladz.

Deze levensbeschrijving der H. Godelieve bevat eene monographie van Ghistel met zijn kasteel, dat later de « Abdij ten Putte » werd, heden Klooster van Ste Godelieve; de kapel, de gevangenis, den put, de « kapel der raven » enz., en talrijke illustratiën. Het werk is met groote vlijt samengesteld en getuigt van des schrijvers kundigheden alsmede van zijne vereering voor de zoete heilige Godelieve, door wie Ghistel beroemd werd. Hij laat zich ook met geestdriftige woorden over het werk van Tinel uit. Het libretto van H. Ram komt er minder goed af.... N.

† **Alfons Van Loo**, dezer dagen te Knesselare overleden terwijl hij de laatste hand legde aan zijn 125ste boekdeel « Maria's Lusthof », dat thans ook bij den uitgever van dit tijdschrift het licht gezien heeft. Hij werkte insgelijks mede aan het *Belfort*.

Ziehier de levensbeschrijving van den schrijver-martelaar, ongeveer zooals hij ze zelf opgesteld heeft.

Hij werd geboren te Gent in 1855 en op achtjarigen leeftijd ging hij de lessen bijwonen in het college van Oudenaarde, in welke stad zijn vader bestuurder van de gevangenis was. Tot zijn elfde jaar genoot hij de bloeiendste gezondheid, doch toen kwam eene typhuskoorts, die hem op den rand van het graf sleepte, zijne krachten ondermijnen, en, ondanks de teederste zorgen, herstelde hij nimmermeer. Achtervolgende kwalen die alle het gevolg waren dezer eerste geduchte ziekte, kwamen tot driemaal hem noodzaken, zijne studiën te onderbreken en wanneer hij deze eindelijk — God alleen weet ten prijze van wat al pijnen — voltrokken ging zien en hij zich bereidde naar het klein seminarie, de wijsbegeerte te gaan bestudeeren, zie, daar werd hij onverbiddelijk neergeworpen door de ijselijke kwaal, die hem, sedert vier-en-twintig jaar, standvastig of aan zijn

bed, of in zijnen zetel gekluisterd hield en hem bijna elke beweging onmogelijk maakte.

Van het eerste begin dier nieuwe ziekte : eene opdroging of vertering der zenuwen, zonk hem de akelige overtuiging in den boezem dat hij er nooit meer zou van opstaan, en zoo geschiedde het werkelijk!

Eilaas! bij de lichamelijke pijnen, die soms onuitstaanbaar waren, kwam zich nu nog de vlijmendste zielesmart voegen. Hoe dikwerf, inderdaad, had hij zich niet verheugd in het blijde vooruitzicht weldra, naar het voorbeeld zijner zes broeders, den verhevensten staat te zullen omhelzen, welken het eenen sterveling gegeven is aan te gaan : de priesterschap!...

Het was in de lange lijdensuren, wanneer de leesboeken zijnen zoetsten troost uitmaakten, dat allengs in zijn geest de gedachte opkwam eveneens de pen op te vatten om, zooveel zijne zwakke krachten het zouden toelaten, ten strijde te trekken tegen den geest van ongeloof en zedenbederf. Doch was dit ontwerp niet al te vermetel voor eenen onervaren en zieken jongeling van twintig jaar? Dit vroeg hij zich in twijfel af, en hij aarzelde de hand aan 't werk te slaan. Edoch, de steun en de aanmoediging die hij vond zoowel bij zijne familie, als bij eenige trouwe vrienden, waaronder hij op den eersten rang zijnen waarden oud-superior, den eerw. heer Adriaan De Smet, mocht noemen, deden hem alle verdere weifeling overwinnen, en op het einde van 1875 bracht hij zijn voornemen ten uitvoer door in het « Katholieken Burger-Zondagsblad van Audenaarde » zijne eerste wapenen te beproeven tegen de alsdan in die stad nog oppermachtige geuzerij.

Daar het schrijven van eenige wekelijksche artikelen zijnen vurigen iever niet kon voldoen en hij bovendien gedurig het gemis hoorde betreuren van oprecht katholieke Vlaamsche lezingen, legde hij er zich op toe eenige goede novellen uit het Fransch te vertalen. De ongemeene welwillendheid met welke zijne eerste gewrochten als feuilleton, in 1877, in het *Fondsenblad* werden aangenomen, was hem een machtige spoorslag om op de ingeslagen baan moedig voort te treden. In 1880 liet hij zich eindelijk overreden een eerste werk in boekdeel uit te geven, namelijk : « De nieuwe maand van Maria in voorbeelden, » welke eenen zoo onverhoopten bijval genoot dat, van het eerste jaar, de gansche oplaag uitverkocht was.

Van dan af, dank vooral aan de dienstvaardigheid en verkleefdheid van zijnen waarden vriend, den heer Alfons Siffer, kon hij boekdeel op boekdeel laten verschijnen, waaronder tal van werken van godsdienstigen aard ; als levens van Heiligen, maandboekjes, beschrijvingen van Bedevaartplaatsen, enz.; eenige wetenschappelijke werkjes en een groot getal verhalen en novellen van zedelijken inhoud. In 1887 genoot hij de voldoening zijn 25e boekdeel te zien verschijnen, en op 15 Juni 1894 mocht hij zich verheugen in de verschijning van zijn 100e boekdeel : het leven van den H. Alfonsus, zijnen doorluchtigen patroon. Alhoewel zijne krachten van dag tot dag vervielen bleef hij onverpoosd werken, en zijn 125e boekdeel : *Maria's Lusthof* verscheen acht dagen na zijn afsterven.

Welke krachtdadigheid en zelfbeheersching! 125 boeken schrijven onder het gedurig knagen der pijn, die soms tot foltering oversloeg, midden van halve en geheele blindheden, lamheden en ellenden van alle slag! Met aandoening bewonderde ik hem in zijnen stillen heldenmoed, als ik hem zag werken op zijnen lessenaar geheschen en er aan bevestigd door steunen van allen aard, of door een berg van kussens overeind in zijn bed gehouden met een schrijfplankje

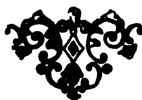
op zijn opgetrokken knieën. Uren duurde het soms eer zijne waarde zusters, die hem verpleegden met de engelachtige zachtheid van moeders, er in gelukten die ingewikkelde en kunstige stelling van sargiën en kussens op zulke wijze op te richten, dat het lijden niet te ondragelijk was. En als de oogen niet goed meer zagen, en dat de verkrompen handen niet medewilden om de pen te houden, vond de edele man nog den moed, eenvoudig weg, kalm en bedaard zijn werk te dicteeren! De onderworpenheid aan den wil Gods was zijne kracht en zijne macht.

Hij had het jubelfeest gevierd van zijn 100ste boekdeel, nu was hij op het punt dat te vieren van 25 jaren ziekte!

Dat zijn ziel in vrede ruste!

† **L. De Hondt**, raadsheer bij het Verbrekingshof. Hij bezorgde eene nieuwe uitgaaf van het Burgerlijk Wetboek door K. Ledeganck, met bijvoegingen en uitleggingen der wijzigende wetten, alsook eene woordenlijst van gezegd wetboek; hij vertaalde het Strafwetboek alsmede het Krijgsstrafwetboek en het wetboek van straffelijke rechtsvordering. Hij was thans werkzaam aan eene 6de uitgaaf van *Ledeganck's Burgerlijk Wetboek*. Zijn overlijden is een groot verlies voor de Vlaamsche rechtskunde.

† **Karel Waeri**, Gentsche liedjeszanger, die zelf zijne compleeten dichtte en soms met meesterlijk talent. Hij was een erge socialist. — **Pater Cl. Ghilain** S. J. te Luik; hij was een welsprekende kanselredenaar en legde de laatste hand aan een uitgebreid Fransch werk over O. L. Vrouw. — **Pater Baesten**, S. J., gewezen bestuurder van « Les Précis historiques ». — **Cavalolli**, Italiaansch dichter en volksvertegenwoordiger, omgekomen in een tweegevecht. Hij was in den tijd, als Garibaldist, onder de 1000 van Masrala. — **Xavier Havermans**, te Brussel, Vlaamsche strijder en voorheen opsteller van « De Kerels » en andere vlaamschgezinde bladen.

Het Belfort

Maandschrift

gewijd aan

Letteren, Kunst

en

Wetenschap

(6 frank 's jaars)

Gent
Drukkerij A. Siffer

Dertiende jaargang, 1898. Mei Nr 5.

EEN

JONGE HELD

(GEBEURTENIS UIT DEN BOERENKRIJG)

TOONEELSPEL IN DRIJ BEDRIJVEN

DOOR

J. DE WAEGENAERE.

Honderd jaren is het geleden, sedert onze Vlaamsche landslieden den wanhopigen Boerenkrijg tegen de Fransche overmacht dorsten aanvangen.

Alhoewel die tijdruimte, op geschiedkundig gebied, betrekkelijk gering is, wist ons volk over die belangrijke en roemvolle gebeurtenis niet te spreken, en zelfs, hoewel tegenwoordig op vele plaatsen comiteiten gesticht zijn met het doel den Boerenkrijg te verheerlijken, is deze strijd aan veel Vlamingen onbekend.

Is het wonder?

Van de Franschen hebben 't de Vlamingen niet geweten, want nadat de strijd, gelijk men het voorzien kon, gesmoord was in eene zee van bloed, scholden de overwinnaars ons moedig, godsdienst- en vrijheidslievend volk uit voor dieven en moordenaars.

Van onze vroegere geschiedschrijvers hebben ze 't niet geleerd, want die waren, ofwel franschgezind, ofwel zij zwegen uit lafhertige schaamte, alsof er geene nederlagen waren die roemrijker zijn dan de grootste overwinning! Zij hebben het niet voortverteld, want terwijl ze treurden bij de puinen van hunne verbrande kerken en woningen, bij de lijken van hunne vrienden en bloedverwanten, werd hun nog de scheldnaam van *Brigands* toegeworpen.

Arme Vlaamsche Boeren!

Doch, de tijden zijn veranderd. Onbeschroomd hebben thans eenige Vlaamsche schrijvers den sluier van laster opgelicht, die het jaar 1798 bedekte, en eere gegeven aan wien eere toekwam.

En nu, dat wij den hondersten verjaardag van dien edelen strijd beleven, hebben talrijke Vlamingen, ('t moet hun dank geweten worden,) in boeken, dagbladen, tijdschriften en tooneelstukken den lof van de *Jongens* uit den Boerenkrijg verkondigd.

't Is een werkje dat naar hetzelfde doel streeft, dat wij de eer hebben UE. aan te bieden.

Binnen weinige dagen zal een Tooneelstuk in drij bedrijven, voor titel dragende *Een Jonge Held*, (gebeurtenis uit den Boerenkrijg,) het licht zien.

't Is eene roerende gebeurtenis uit dien akeligen tijd, en 't mag gezegd zijn, dat het werk wel doordacht en met eene fraaie pen geschreven is. Men voege er bij, dat het vol leven en afwisseling steekt, en dat de treurige en aangrijpende toestanden, die er menigvuldig in voorkomen, somwijlen aangenaam onderbroken worden, door de tusschenkomst van Jan, den knecht, die de kunst bezit van, gelijk de zon somwijlen door de regenvlagen schijnt, eenen glimlach op de betraande wangen te roepen.

Wij durven hopen, dat dit tooneelstuk zeer welkom zal zijn, in 't algemeen, aan alle Vlamingen die onzen Vlaamschen strijd en onze Vlaamsche letterkunde willen aanmoedigen, en, in 't bijzonder, aan de tooneelkringen, die bij hunne vertooningen, in den loop van 't jaar 1898, den Boerenkrijg willen verheerlijken, en aan het volk bekend maken.

THOMAS EDWARD.

IN 1878 mocht ik in de *Revue Générale* een uitgebreid verslag lezen van een werk, dat toen gretig in Engeland gelezen werd. Het was de levensbeschrijving van eenen Schotschen natuurgeleerde, Thomas Edward, toen nog in leven. Deze lezing maakte op mij zulken indruk, dat ik later menigmaal wenschte aan de weet te geraken der verdere lotgevallen van Edward, maar ik kwam n mijne lezingen zijnen naam nergens meer tegen. Ik eindigde nu laatst met hem eens te vernoemen n de briefwisseling, welke ik in Engeland met mijnen oudleerling en vriend Father Lodewijckx onderhoud, hem vragende of Thomas Edward hem bekend was, of de man nog in leven zou zijn enz. Mijn vriend zond mij tot antwoord de laatste nitgaaf — 1895 — van Edward's Leven. Daar had ik nu ineens al de inlichtingen, waar ik sedert zoolang naar trachtte, en ik mag in der waarheid zeggen dat het vervolg van die geschiedenis mij nog meer voldoening gaf dan het begin... Indien gij wilt, heer Lezer, maak ik u aan dit genoegen deelachtig.

Wilde ik bewijzen dat Thomas Edward op wetenschappelijk gebied een verdienstelijk man is, ik had maar de natuurkundige genootschappen te noemen, die hem met een diploma van mede- of eerelid vereerden. Zoo mocht hij onder andere, op zijnen naam drij letters van hooge beteekenis laten volgen : A. L. S., verkorting van : *Associate of the*

Linnean Society, Buitengewoon lid van het Linneus' Genootschap. Deze titel is eene der grootste onderscheidingen, welke een geleerde in Engeland kan betrachten, zoo hoog staat dit wetenschappelijk korps in aanzien; en wat dien eeretitel nog eene bijzöndere weerde bijzet, is dat het getal dier buitenleden beperkt is; er mogen er niet meer dan dertig zijn.

Er zijn nog veel andere redens, waarom Edward verdient dat wij hem met eerbied bejegenen. Voor den oogenblik wil ik mij bij deze enkele bepalen: hij is een echte type van den *selfmade man*, den man, die niemand dan zich zelven te danken heeft wat hij is, wat hij kan, wat hij weet. Werd hij tot den adeldom der Wetenschap verheven, het was toch zijn hooge stand in de maatschappij niet, die de aandacht zijner medeburgers op hem trok; hij was schoenmakersgast van beroep, en bleef het tot het einde zijns levens. Met den bekrompen loon, welken hij bij zijnen meester verdiende, moest hij met veel kommer, ja, soms met grievend hertzeer, in het onderhoud zijner vrouw en elf kinderen voorzien... Dat is de man, wiens korte levensschets wij hier laten volgen.

Kinderjaren.

Thomas Edward werd geboren in 1814, en opgebracht in een voorgeborgte der stad Aberdeen, in Schotland, waar zijn vader met weven het daaglijksch brood won.

De kleine Tom toonde zich van kindsbeen af buitengewoon nieuwsgierig naar al wat de natuur onder onze oogen tentoonspreidt, en dit werd welhaast eene hevige, onweerstaanbare drift, die hem onaangenaamheden van alle slag op den hals zou halen. Als hij aan 't zwerven was door veld, beemd en bosch, peisde hij noch aan maal-, noch aan slaaptijd, zoodat Vader en Moeder Edward hem dikwijls moesten berispen omdat hij te laat t'huis kwam.

Er was niets dat zijne aandacht niet verwekte. Niet ver van zijn huis was eene steengroef, waar zijn verstand stil op bleef staan... Koorn zag hij op de akkers groeien... In 't vak van vogelnesten, eieren en vogeljongskens, die allengs groot werden, was hij al vroeg opgeleerd... Maar de rotsen die hij daar in de groef zag afbreken, groeiden die ook?... Hij ging het vragen aan zijne moeder, die hem antwoordde : « Neen, zij groeien niet; zij zijn altijd geweest gelijk zij nu zijn. » Doch onze Tom was daarmee niet voldaan. Hij dacht zeker dat de mannen, die in de groef werkten, daar meer van moesten weten dan zijne moeder, en hij waagde het eenen van hen aan te spreken... « Wat? zei die man, ruw en onbeschoft, of de rotsen groeien? Met wien komt gij lachen dan, kleine schobbejak? Maak u uit de voeten, of ik gooi u daar beneden in de groef!... »

Tom vond meer troost bij de vischwijven; als zij hem zagen komen, « daar is het vraagsteertje » zeiden zij. Hij was inderdaad nooit ten einde van zijn vragen en talen naar de verschillige soorten van visschen, van waar zij kwamen, waaraan zij te erkennen waren enz. Daar de mijn op zijnen weg naar de school lag, kan men denken hoe dikwijls hij in de klasse te laat kwam, of geheel en al achter de haag bleef loopen. De bekoring was zooveel te grooter, daar hij nergens zulke groote, malsche ratten kon zien dan in dien bevoorrechten omtrek, en als het lukte dat hij de hand op eenen nest rattejongen kon leggen, dan was hij gelukkig gelijk een koningskind.

Er was overigens geene dierensoort die bij het toekomende lid van het Linneus' Genootschap voorkeur genoot; al wat roert en leeft was hem even lief, en werd gestreeld, al was het eene pad, een worm, eene rups, eene slek of eene spinnekop, en het moest al mee, hetzij naar school, waar de andere kinderen schrik van hem hadden, hetzij naar huis, waar hij natuurlijk met al zijn ongedierte ook niet

welkom was. Zijne moeder moest van tijd tot tijd met den bezem alle hoeken en kanten uitvegen om geheel Tom's menagerie op straat te smijten, en daar waren de geburen zeer weinig mee gediend, daar zij vreesden dat hunne woning ook nog met dat walglijk gespuis zou besmet geraken.

Op zekeren avond hoorde Moeder Edward de andere kinderen elkander in het oor fluisteren : « Tom heeft geen hemd aan. » Zij snapte hem bij de kraag, en het onderzoek bewees dat het werkelijk zoo was... « Waar zijt gij met uw hemd gevaren, stoute jongen?...» Geen antwoord... Maar nu kwam de vader bij, zeggende : « Breng mij eens de zweep. » Tom wist al lang hoe duchtig de vaderlijke hand dit instrument kon zwaaien, en hij wees de plaats, waar het hemd was, den aschbak in het achterhuis. — « En wat is daarin gewikkeld? » — « Een bieënnest. Hij is zoo schoon; het is alsof hij van papier gemaakt ware » en hij was teweeg het hemd te ontvouwen om den nest te laten zien, maar hij hield zich in, ziende dat de zweep omhoog ging... Er werd een vat met water op het vuur gezet, en het verdacht pak werd er in geworpen. Als het door en door gekookt was, werd het onderzocht... Het was een wespennest, dat de vermetele in huis gesmokkeld had, en waarvoor hij, na een lang overleggen, geen ander omwindsel gevonden had dan zijn hemd.

Eenen anderen keer stond de moeder voor de deur met eenige gebuurvrouwen, als Tom ineens te midden den hoop komt gesprongen, zot van vreugd. « Ziet eens, riep hij, wat schoone beest ik daar in de heide gevangen heb!... » De vergadering stoof uiteen in alle richtingen... Het was eene slang, die in zijne vuist vastgenepen, rond zijnen arm krinkelde. Op het angstgeschei der vrouwen kwam een gebuur bijgesprongen... « Tom, zei hij, haast u daarmee naar M. Ferguson. » Deze was een drogist, niet ver van daar wonend, bij wien voor het ven-

ster bokalen stonden met allerlei gedierte, dat bij het volk eene eerbiedige vrees verwekte. Tom kende dien heer zeer goed, want hij had hem reeds menigmaal zijne vangsten gedragen; hij trok dan op, gevolgd van eene bende jongens, die echter op goeden afstand bleven en aan 't loopen gingen, zoodra hij tot hen wilde naderen. Als hij bij M. Ferguson inkwam, snauwde deze hem heel driftig toe: « Buiten met dat ding, en wacht in 't midden der straat... » Na eenige stonden werd hem eene flesch ter hand gesteld, waar hij het dier moest inkrijgen en dan een goed stopsel op steken... Het geschiedde alzoo en hij ontving tot vergelding vier *pence,* zoo iets gelijk 40 centiemen. 's Anderendaags stond, tot groote glorie van onzen jongen held, de slang aan het venster van den drogist te prijken.

Wat zoo glorieus niet afliep, was zijne thuiskomst van bij M. Ferguson. Zijn vader wachtte hem af. « Waar is die venijnige beest? vroeg hij, — Bij M. Ferguson. — Hebt gij niets anders mee? — Niets. — Dat verwondert mij, zei de vader. Het gebeurt zelden dat gij maar éène beest meebrengt. Wij zullen zien. » Tom moest naar achter en zijne kleederen uitspelen; ieder stuk werd geschud en onderzocht, de vader met eenen stok daarbij staande. Er werd gelukkig niets gevonden, en Tom mocht optrekken naar zijn bed.

Genoeg zulke bijzonderheden om de maat te geven van de onrust en het ongenoegen, door Tom in de ouderlijke woon veroorzaakt. Op school was het natuurlijk niet beter; wij hebben reeds gezeid dat de andere leerlingen schrik van hem hadden om de leelijke beesten, waarmee hij afkwam, en bij den meester stond hij ook op een uiterst kwaad bladje, daar zijne gevangenen hem dikwijls ontsnapten en stoornis in de les brachten. Boos was hij nochtans niet; als hij berispt werd, beloofde hij welmeenend dat hij hem zou beteren, en het gebeurde dat hij

weken lang zijn woord getrouw bleef. Doch alle mensch is krank, en Tom, ook een Adamskind, herviel somtijds in zijne lievelingszonde.

Hij was eens aan 't vangen van echels, welke hij in eene gebrokene flesch vergaarde, die daar op den boord der sloot weggeworpen lag. « Tom, riep een zijner gezellen, gij gaat te laat komen bij den meester! » Hij sprong zoo haastig naar de school, dat hij daar nu stond, zijne vangst nog in handen hebbende.... Wat daarmee gedaan?... Hij stak de flesch weg in een donker hoeksken; doch er was geen kwartier verloopen of de stilzwijgendheid werd door eenen wanhopigen kreet onderbroken... « Wat gaat er nu om? » vroeg de onderwijzer... « Meester, jankte een kind, 't is eene echel, die op mijn been kruipt. Er staat er daar een geheele flesch; 't is Tom Edward, die ze meegebracht heeft. » De plichtige kreeg eene schrikkelijke ranseling, waarna hij de deur gewezen werd, met verbod van nog ooit zijnen voet in de school te zetten. Dit was nu al de tweede, waar hij op zulke wijze afgedankt werd.

Dit voorval gold hem de hardste waarheden uit den mond zijns vaders, die hem verweet dat hij de geesel zou worden van al wie met hem te doen had, een leeglooper, een deugniet, die met niemand verkeert dan met slecht volk; dat er uit hem een dief zou groeien; dat hij in 't gevang zou gestoken worden, en, gelijk al wie zijne ouders ongehoorzaam is, zijn leven in ellende en schande zou eindigen... Tom, die toch eene goede inborst had en oprecht godvreezend was, werd door die strenge berisping diep getroffen en deed opnieuw de stelligste beloften.

In zijne derde en laatste school verliepen er verscheidene maanden in rust en vrede... Maar, eilaas! zonder dat hij er dezen keer schuld aan had, ging het hier ook al kwalijk uitvallen. Hij werd het slachtoffer van den slechten naam, welken hij verworven had, en moest alzoo zijne voorgaande zonden uit-

boeten... Op zekeren dag was er opnieuw een toeval in de klasse, maar nu was het de meester, die op zijn gemak niet was; men zag hem den arm schudden en voor zijne voeten viel een duizendpoot!... « Tom, zei hij, dit dier komt van u. — Neen, meester, ik heb het niet meegebracht. » Hij werd van leugen beticht, vreeslijk geslagen en weggejaagd... Alzoo eindigde zijn schooltijd; hij kon nauwelijks lezen, en het was maar op lateren leeftijd dat hij met veel moeite leerde schrijven.

Aan het werk.

Na zijne studiën voltrokken te hebben op de schitterende wijze, gelijk wij daar zeggen, vroeg Tom zelf om te mogen gaan werken. Hij werd aanveerd in eene tabakfabriek, waar zijn oudere broeder reeds in dienst was. Dat was nu een veel verzettelijker leven dan op school, want de fabrikant was een liefhebber van vogels, en Tom, die er hem aanbracht, was algauw zijn vriend, zoodat hij zelfs de toelating verkreeg om op eene achterkoer konijnen te houden.

Dit duurde twee jaar, waarna het hem begon te vervelen altijd dezelfde vogels en konijnen te zien; hij zuchtte naar al wat in de vrije natuur groeit en leeft... In de buurt, te Grandholm, was er eene spinnerij, waarvan de omstreek in Tom's oogen een Land van Belofte moest zijn; er was afwisseling van water, bosch en open land. De twee broeders vroegen hunne ouders om daar te mogen gaan werken, voor reden gevende dat zij er meer zouden verdienen, wat waarheid was. De ouders aarzelden, omdat de afstand twee mijlen — veertig minuten — bedroeg; niettemin, na wat heffen en leggen, werd het hun toegestaan.

Tom werd aldaar in zijne verwachting niet bedrogen en hij zei later : « Men mag van de fabrieken

zeggen wat men wil, maar ik was te Grandholm oprecht gelukkig. » De tijd voor maal en rust gegund, was lang genoeg om dan nog vogels te gaan zoeken en allerhande gedierte na te zien. Hoeveel insecten, planten en bloemen, welke hij tot dan nooit gezien had!.. Hoe luisterde hij naar den, « Sedge Warbler » of den « Schotschen nachtegaal!.. » En wat heerlijke ontdekkingstochten, als hij, met nachtwerk belast, de fabriek te zes uren van den morgen mocht verlaten, en maar om acht uren 's avonds moest terugkeeren!.. Het was bij zulk eene gelegenheid dat hij voor de eerste maal zijns levens den ijsvogel mocht zien, zoo prachtig in zijne menigvuldige kleuren — blauw, groen, koper en goud — dat men hem voor eenen vogel der warme landen zou nemen, in onze noordstreken verdoold... Hoe stond de jonge natuurvorscher te kijken als dat lief ding achter eenen visch recht in 't water vloog... Het moet verdrinken, dacht hij, of in alle geval gaat het toch zoo doornat zijn, dat het niet meer kan vliegen, en dan is 't het mijne... Natuurlijk werd hij in die verwachting bedrogen.

Er kwam een einde aan dit geluk met het besluit, door de ouders genomen, dat de twee jongens een ambacht zouden leeren. De oudste trad in dienst bij eenen bakker, en Tom werd bij eenen schoenmaker geplaatst. Niettegenstaande zijn spijt van Grandholm's schoon landschap te moeten verlaten, was hij zeer oppassend bij zijn nieuw werk en maakte goeden vooruitgang, zonder nochtans zijnen meester te kunnen bevredigen, die een oploopend man en daarbij een verstokte dronkaard was. Hij behandelde zijnen leerling zoo onmenschlijk, dat Tom, alhoewel tegen roede en zweep gehard, eindelijk halsstarrig weigerde bij hem nog te gaan werken. Hij beleefde nu menige bange dagen; hij had het schoenmaken in afschuw genomen, en vroeg om eenen anderen stiel te mogen leeren, wat hem niet toegestaan werd.

Het zeemansleven en de vreemde landen bekoorden hem, maar daar verzetten zijne ouders zich nog heviger tegen. Hij eindigde met wederspannig te worden, en zocht buiten hunne weet naar Amerika over te steken, maar hij mislukte in die poging.

Op achttienjarigen ouderdom werd hij voor eenen korten tijd bij de militie, eene tweede reserve van het leger, ingelijfd. Hij was daar in zeer slecht gezelschap, maar Tom was te eerlijk om deel te nemen in de drinkpartijen en baldadigheden zijner wapenmakkers. Eenen enkelen keer beging hij eene grove overtreding der regeltucht; het spreekt van zelf dat hij er door zijne onweerstaanbare drift naar natuurkennis toe gebracht werd.

Zijn regiment was aan het exerceeren, als hij op eenmaal eenen vlinder ziet fladderen van eene soort, die hem onbekend was. Zonder op iets te denken, springt hij buiten het gelid en snapt er naar, maar hij was mis... Dan begon eene jacht met duizend omwegen, waarbij de vlinder toch in zijne macht ging vallen, als hij door eene forsche hand bij den nek gegrepen werd.

Het was een sergeant, met vier man afgezonden om hem naar den wachtpost te brengen.

« Edward, zei hij, wat hebt ge nu gedaan?

— Ik wilde dien vlinder hebben.

— Zijt gij nu ineens stapelzot geworden?

— Ik denk het niet, zei Tom.

— Alzoo onder de exercitie deserteeren, dat zult ge bezuren... Mee met ons, ik ben belast u aan te houden. »

Onderweg kwamen zij eenen officier tegen, die uitleg vroeg over de zaak. Als hij alles gehoord had : « Jongeling, vroeg hij, zijt gij soms onderhevig aan vlagen van krankzinnigheid? »

Tom wist het zeker zelf niet heel goed of hij zot of wijs was, en zei niets, zoodat de officier hem vroeg : « Kunt ge niet spreken dan? »

— Wel ja, Mijnheer, maar ik weet niet wat geantwoord.

— In alle geval schijnt gij niet te vermoeden aan welke zware straf gij u blootgesteld hebt. Doch daar de sergeant mij verzekert dat het de eerste fout is, waar gij u plichtig aan maakt, laat ik u naar de gelederen terugkeeren, in de hoop dat gij in het toekomende zeer stipt aan de regeltucht zult getrouw zijn... Sergeant, zeg aan uwen overste dat ik met hem over de zaak zal spreken. »... Daarmee was de sukkelaar gered.

Zulke tegenstribbeling belette niet dat Tom het soldatenleven behaaglijker vond dan geheel den dag op den schoenmakersstoel genageld te zitten, en hij had zich heel geern voorgoed bij het leger aangesloten. Doch op het hevig aandringen zijner ouders hernam hij zijn ambacht, waarmee er nochtans te Aberdeen bitter weinig te verdienen was. Er werd ten laatste besloten dat hij naar Banff zou gaan, eene kleine stad, waar hij standvastiger werk zou vinden. De arme jongen was er in den eerste niet gelukkig; zijne eenige verstrooiing was, gelijk altijd en overal, de natuur waarnemen en navorschen, maar de vrouw, bij welke hij inwoonde, en zijne werkgezellen spraken algauw van hem met zijne *leelijke beesten* op straat te zetten... Tom werd droefgeestig, en zijne genegenheid om naar Amerika te verhuizen kwam hem heviger op dan ooit... Doch al in eens veranderde hij van gedacht. Hij ontmoette in de gebuurte van Banff een meisken, dat indruk maakte op zijnen geest, en het meisken van haren kant voelde genegenheid voor Tom... Zij maakten het kort en goed, en trouwden. Van dezen oogenblik af was hij genezen van zijne zucht naar de vreemde landen en van den afschuw, welken hij tot dan van zijn ambacht had.

Nu begon voor Thomas Edward een geheel nieuw leven. Hij betrok eene woning, waar voorzeker alle

weelde ontbrak, want ten tijde van zijn huwelijk bedroeg zijn wekelijksche loon de som van... twaalf frank!... Maar in dit armtierig huis was hij nu toch heer en meester; hij zal in het toekomende uitgaan en inkomen als het hem belieft; niemand zal nog spreken van hem, met al wat hij vergaart, op straat te smijten. Wat zijne vrouw aangaät, voor haar bestaan er geen *leelijke beesten;* al wat Edward inbrengt, is schoon en lief in hare oogen; zij helpt hem aan al de dooskens, welke hij vandoen heeft om zijne vangsten ongeschonden naar huis te brengen, en in het schoenmaken steekt zij ook moedig een handje toe met het overleer der schoenen te naaien... Tom van zijnen kant geeft haar niet de minste reden tot klacht: nooit zet hij eenen voet in de herberg; geheel zijn leven onthoudt hij zich van whisky, en hij kwijt gemoedelijk zijne werktaak van zes uren 's morgens tot negen uren van den avond.

Vervolg in het naaste nummer.)

J. B. MARTENS, Kan.

NAAR AANLEIDING VAN EEN BOEK

OVER

OPVOEDKUNDE.

Schets van de Geschiedenis der Opvoedkunde, naar het Duitsch boek van Dr A. FUNKE, *bewerkt en vermeerderd door* G. L. WILLEMS, *kantschoolopziener.* — Gent, A. SIFFER, 1897. Prijs fr. 3,00.

De heer schoolopziener van Maaseik, G. L. Willems, heeft een boek geschreven, en voegen we er aanstonds bij, een schoon boek. 't Is getiteld : *Schets van de Geschiedenis der Opvoedkunde, naar het Duitsch boek van Dr. A. Funke bewerkt en vermeerderd.* Het verscheen ter drukkerij van den heer Siffer, te Gent, en dit laat op voorhand veronderstellen, dat de druk wel verzorgd werd.

Trachten wij vooreerst eene korte ontleding van dit werk te geven.

« Christus is het middelpunt van de geschiedenis der opvoedkunde. » — Van daar uitgaande verdeelt de schrijver zijn boek in twee hoofddeelen: 't is de « voorchristelijke » — en de « christelijke » tijd; en beurtelings bestudeert hij de opvoedkunde *a*) bij de Heidenen, en *b*) bij de Joden; daarna *a*) van Christus' tijd tot bij het Protestantisme, en *b*) van den tijd der ketterij af tot op onze dagen. Elk der verdeelingen wordt nog op passende wijze onderverdeeld.

Zijn werk noemt de schrijver eene *schets;* 't is zoo: 't is een overzicht, bondig maar klaar, al zoo klaar, dat weinige werken op duidelijker voorstelling kunnen aanspraak maken. Het volgende geve er eene gedachte van : Waar men van eenen opvoedkundige gewag maakt, wordt er eerst gesproken van zijn leven, dan over zijne geschriften, vervolgens over zijne grondstellingen 'tzij voor opvoeding, 'tzij voor onderwijs, en daarop volgt doorgaans ook het oordeel van den schrijver, 'tzij goedkeurend, 'tzij afkeurend, waarna eenige uitspraken uit de vermelde werken getrokken.

Zie, alleen die wijze van voorstellen geeft alreede aan het boek eene groote verdienste. De lezing er van wordt gemakkelijk; men ziet klaar in die lange reeks van schrijvers en schriften, en, voor den leerling vooral, die het boek moet hanteeren, ligt daar een groot voordeel in. Voor dien leerling is immers de schrijver een onderwijzer; en van den schoolman, *qui bene distinguit,* die wel weet te onderscheiden, zegt de spreuk dat hij *bene docet*, dat hij goed onderwijst.

Hoe aangenaam ook die eenige uitspraken na te gaan, welke bij de opgave der werken van de voornaamste opvoedkundigen, na de bespreking hunner schriften, gevoegd worden!...

Maar dunkt u ook niet als gij die overloopt, dat er in kwestie van opvoeding weinig, bitter weinig nieuws onder de zon der 19e eeuw voorkomt? Men staat wel eens verstomd, dat de stelregels, waar men nu toch zoo vaak mede schermt, al voor honderden, duizenden jaren werden uitgedrukt en toegepast!... Och ja, onze voorgangers waren menschen zooals wij, menschen in wier ziele ook eene sprankel van het scheppend Opperwezen ingestort was, en waar die goddelijke sprankel door de ondeugd niet was uitgedoofd of verflauwd, lichtte zij helder in de omringende duisternis. Hoe meer echter de mensch

vergeet, dat hij naar Gods evenbeeld geschapen is, hoe lager ook zijne opvoedkunde staat; hoe minder veredelend en verheven de uitspraken van zijn oordeel zijn... 'k En weet niet of er eene andere waarheid der Openbaring den onderwijzers, en over 't algemeen allen die den akker der zielen bebouwen, of er eene andere uitspraak hun meer troost kan schenken, hen meer kan opbeuren in 't ure der ontmoediging dan deze der eerste bladzijde onzer heilige Boeken : « *Et creavit Deus hominem ad imaginem suam,* en God schiep den mensch naar zijn beeld : naar het beeld van God schiep hij hem. » Wat onbegrijpelijke weerdigheid, o mensch! Wat verheven schepsel, dat arme wichtje, hetwelk u ter schole wordt toevertrouwd! En voegt daarbij de uitspraak van den Zaligmaker, dat een glaasje koud water zelfs, in zijnen Naam gegeven, hem zelven is gegeven en dit zijn loon zal hebben!...

Doch komen wij tot Funke's en Willems' boek terug. — Ik sprak daareven over verdeeling en voorstelling, beide zoo klaar als aantrekkelijk; voegen wij er bij, dat de geest van hun werk christen en deugdelijk is. Zij laten recht weêrvaren, ja, aan andersdenkende schrijvers; zij huldigen hunne verdiensten rechtuit gelijk het betaamt; doch zij aarzelen niet hunne gebreken aan te stippen, en de jonge onderwijzers in te lichten over zoo menige gevaarlijke strekking in hoog opgevijzelde schriften verscholen. In zoo verre ik kon nagaan, is Funke's *Schets* een zekere leiddraad, een openhertig raadgever op de baan van 't onderwijs. En in dien zinne, hoop ik, zal de arbeid van den heer Willems goede vruchten opleveren, zal hij waarlijk veel dienst bewijzen.

Want hoe gaat het? Het ligt in den geest der eeuw, — en het schijnt zelfs de hoofdtaak van eenen onzijdigen Staat, — te verzwijgen of te minachten al wat eenen christenen stempel draagt. Die zoekt hoog te vliegen, meent dat hij beginnen moet met

zich om zijne Moeder te schamen, met zijne Moeder, de Kerke Christi te bespotten. Is dit zoo niet? Gisteren nog las ik toevallig in een *Nederlandsch-Museum*-nummer van 1889 : « Zeker, het ligt op onzen « weg, en geen liberaal kan of mag het zich ont- « veinzen, *den verderfelijken invloed, door de Kerk « en hare bedienaars op alle vakken van beschaving* : « onderwijs, nijverheid, handel, kunst, letteren, sedert « verscheidene eeuwen geoefend, uit al onze kracht « te keer te gaan. » En de schrijver van die onbeschoftheid? Een oud-makker, een leeraar aan 't atheneum van Antwerpen, die toen hij het brood der « papen » at... doch zwijgen wij er over : zulke herinneringen zijn al te bitter. Ah, Pol de Mont, van anderen wel maar niet van u hadde ik zulke lage daad verwacht!... Arme dwaler!... Zoo schijnt het dan in zekere wereld vereischt, dat men de Kerke zal hoonen, alvorens zijne sporen te ontvangen, en even laf als weleer de Hollandsche kooplui het kruis in Japan met de voeten trapten, spuwen thans sommige lieden naar de Moeder die over hunne jonkheid waakte, en de Moeder hunner moeder was... Al treft men daar wel overal voorbeelden van aan, toch zijn die in het schrijversgilde niet zeldzaam, ook niet in zekere onderwijzerswereld, en 't valt dan niet te verwonderen, dat, in zake der geschiedenis van onderricht en opvoeding, zoo menige waarheid de nek verwrongen wordt en verminkt. Voor onze jongeren in het vak ligt daar groot gevaar in, vooral voor de werkzuchtige jeugd, buiten de school alleen staande, — en daarom, zeg ik, om mijne lange parenthesis te sluiten, dat het boek des heeren Willems te goeder ure komt, en als een trouwe gids dient aanbevolen.

Ik weet hoe ik weleer zelve voer : Men hoort en ziet hoog oploopen met Comenius en Rousseau, met Pestalozzi en Diesterweg, met Spencer en Channing, alsof uit hun brein alleen alle goeds ter opvoe-

ding was voortgekomen; en, geloofde men zekere school op haar woord, er waren, buiten die, geene andere reuzen op Gods bodem verschenen. Die school verzwijgt al zoo licht, of liever met opzet, wat er bijwijlen verderfelijks in hunne stellingen zit, en men zou mede op het dwaalspoor geraken, ware men niet op zijne hoede. Heer Willems, na Dr Funke, bewondert de welige tarwe, maar wijst ook met den vinger naar het kruipende, soms verstikkende onkruid daar tusschen. Dat is echt practisch.

Hiermede, meen ik, heb ik de hoofdverdiensten dezer nieuwe uitgave genoegzaam doen kennen. Nu nog 't een en 't ander over de bewerking.

De woorden op het titelblad « bewerkt en vermeerderd door G. L. Willems » deden mij aanstonds vragen : Waarin bestaat die vermeerdering? Het antwoord daarop had ik geerne bij de inleiding aangetroffen; doch er gaat hier geen « woord vooraf ». De lezer diende nochtans te weten hetgeen men anders maar toevallig kan vernemen : « dat de schrijver eene werkelijke uitbreiding heeft gegeven aan de hoofdstukken handelende over Fénelon, Montaigne, Bell en Lancaster, Pater Girard en Fröbel; — dat hij tevens Dr Funke's werk heeft vermeerderd door inlassching der geschiedenis van Plutarchus, Rollin, Kant, Mad. Necker de Saussure, Dupanloup, Spencer, Bain en Channing; — en dat bijgevolg Willems' uitgave ongeveer 80 bladzijden meer telt dan het oorspronkelijk werk. » De beknopte geschiedenis van het onderwijs in België, dat die uit Willems' penne komt, is het eenige dat wij gereedelijk mochten gissen.

Zonder nu uit te weiden over de taal waarin het boek opgesteld is, — de heer Willems schrijft eene keurige taal, — zullen wij ons bij dat laatste punt, bij zijn hoofdstuk over België, eene wijl ophouden. En wat ik er over denk? Dit hoofdstuk voldoet mij maar half.

Ja rechtuit, ik wenschte het boek wat meer Belgisch getint ten bate onzer jeugd. En waarom?

Och! *men* kent — velen zijn onder dit *men* begrepen, — *men* kent nog zoo weinig van onze geschiedenis hier te lande, vooral van die geschiedenis, welke twisten en oorlogen op het achterplan schuift! Dit zal de heer schoolopziener al hebben ondervonden en nog ondervinden.

Dr Funke schreef een *Duitsch* boek, en ten dienste van Duitschland. En dit verstaat men. Dit verstond ook de heer Willems, toen hij er de hand op legde om het te vertalen ten behoeve van België: hij achtte het immers noodig, of althans nuttig er een hoofdstuk over het vaderland bij te voegen.

Doch hier diende de schets uitgebreider. Het ware eene verdienste te meer geweest : want bij mijne weet bestaat er nog geen Vlaamsch boek over de geschiedenis van onderwijs en opvoeding te onzent; 't en zijn al maar stukken en brokken, die men daarover in dit of geen tijdschrift aantreft. En, zooals de heer Willems zelf getuigt, al « bracht België geene « opvoedkundigen voort, in de goede tijden paste « het de goede gedachten toe, en bereikten zijne « scholen niet zelden een grooteren bloei dan in de « andere landen van Europa ». Dit doet wel met reden veronderstellen, dat hier bekwame en ieverige mannen leefden, die zich onderwijs en opvoeding met ganscher herte aantrokken, het alleszins bevoordeeligden en in den schoot des volks ontwikkelden. En die mannen moesten gekend; hun hoeft hulde gebracht! En niet enkel hun naam zij vermeld, maar eenige hoofdtrekken van hun leven en streven brachte ik bij waar dit paste.

Met één woord dan, ik zage geerne den heer Willems zijne bijdrage over België uitbreiden: hij staat op de baan, en is er ook de rechte man toe. Dit kan hij op tweeërlei wijze: Ofwel doe hij het in nota, aan den voet der bladzijden, waar nu reeds

in 't voorbijgaan van België of Belgen wordt gewag gemaakt; — ofwel werke hij zijn hoofdstuk over het vaderland om. Daar ik echter in zijn werk bijzonder belang stel, durf ik zijne aandacht vestigen op eenige voorname puntjes. Hij gelieve daar geene bedilzucht in te zien, maar veeleer een bewijs mijner achting voor hem en mijner ingenomenheid met zijn boek.

En welk zijn die punten?

Werpen wij samen eenen blik in de vaderlandsche geschiedenis.

Of het noodig is, om volledigheidswille, een woord te reppen over de druidenscholen bij de voorvaderen, laat ik onverlet; doch wat de bemoeiing van Karel den Groote aangaat, daar zoude ik meer over uitweiden. — In de 9e eeuw worde o. a. niet vergeten Hincmar, aartsbisschop van Reims en primaat van Belgisch-Gallië, die elk zijner landdekens beval te onderzoeken, ofwel ieder pastor eene school bezat en terzelfder tijd eenen man, bekwaam om de kinderen der parochie te onderwijzen (1). — Onder de dom- of kathedraalscholen (bl. 47) weze die van Luik vermeld, welke, met die van Paderborn in Beieren, de beroemdste was in het keizerrijk der Karolingers, en eveneens die van Doornik, welke zeer hooge befaamdheid verwierf in de 11e eeuw onder het beheer van den zaligen Odo, later bisschop van Kamerijk gestorven. — Eraclius en Notger en Wazo, die groote kerkvoogden van Luik, verdienen elk een afzonderlijk hoofdstuk; en ook de Nederlander Geert Groote heeft recht op onze hulde. Die groote man is toch zoo weinig onder ons gekend! — Onder de Belgische steden, waar de Hieronymieten eene school geopend hadden, telt men ook Mechelen, Brussel, Gent, Geeraardsbergen, Luik, Leuven, enz... Overigens wat staat er

(1) Zie P. CLAESSENS' *Les Civilisateurs chrétiens de la Belgique*; Liége, 1872.

veel wetenswaardigs te lezen en op te teekenen in 't 4e § van 't VIIe hoofdst. des heeren Lebon's *Histoire de l'enseignement populaire en Belgique!*

Uit al die opgaven zoude tevens blijken, hoe valsch de bewering is, welke men zoo licht onze tegenstrevers in het Noorden en ook te onzent hoort vooruitzetten, als zou de ontwikkeling der volksschool uit Luther en het Protestantisme uitgegaan zijn...

Een bijzonder hoofdstuk zij gewijd aan onze hoogeschool van Leuven, het *Athenæ Belgicæ*, zooals Justus Lipsius haar begroette, en waar de beroemde kardinaal Pallavicini van schreef, dat « zij doorging als het wapenhuis van het Geloof tegen de aanvallen van Luther en zijne volgelingen! »... 't En is dan ook geen wonder, dat zij te allen tijde door de nieuwe sekte zoo snood gelasterd en zoo vinnig geminacht werd. En om te bewijzen, dat in zake van onderricht en wetenschappen onze middeleeuwsche kloosters den warmen dank van het nageslacht verdienen, volsta het hunne *scriptoria* te herdenken met de spreuk uit die dagen bewaard: « *Claustrum sine armario quasi castrum sine armamento*, een klooster zonder boekerij is een legerkamp zonder wapenhuis »...

Doch 't en is hier de plaats niet om in nog meer bijzonderheden te treden; 't zijn maar wenken in 't voorbijgaan, die wij geven... Aan die pochhanzen, die den « verderfelijken invloed der Kerk en harer dienaars » met zulke bittere (?) krokodillentranen bejammeren, hun zij nochtans nu gevraagd: hoe het er met onderwijs en opvoeding in ons vaderland zou uitgezien hebben, hadde de Kerk zich beide niet aangetrokken, vooral in die benarde tijden, toen ons vaderland op een uitgestrekt slagveld scheen te gelijken?... Waar blijft het antwoord? En of de Kerke ooit hare zending ontrouw werd: *Gaat, onderwijst alle volkeren?* Zet nu daarnevens maar de grootspraak van den Patriark der Fransche wijsgeeren. Schreef Voltaire, die ellendige kerel, dien het Fransche

volk niettemin wil vergoddelijken, schreef hij aan zijnen vriend d'Alembert niet met den 1 April 1766:

« Je crois que nous ne nous entendons pas sur « l'article du *peuple*, que vous croyez digne d'être « instruit. J'entends par *peuple* la populace qui n'a « que ses bras pour vivre. Je doute que cet ordre « de citoyens ait jamais le temps ni la capacité de « s'instruire. Il me paraît essentiel qu'il y ait des « gueux ignorants... Quand la populace se mêle de « raisonner, tout est perdu ? »

Daarmeê echter zijn wij in de 19ᵉ eeuw. Zij alvorens nochtans herinnerd, dat de Fransche Republiek met boffende woordenpralerij het onderwijs in den grond boorde. Lees daarover Taine o. a... Nopens de geschiedenis van 't onderwijs sedert 1830 (1) is de heer Willems weinig van zeggen; hij stipt enkel eenige feiten aan. Ik versta die ingehoudenheid; doch eene wat uitgebreider maar streng onpartijdige voorstelling dier feiten zal of zou niemand hem euvel opnemen, en ik meen, dat recht vereischt hier eenige namen vooruit te zetten, wien het vaderland dank verschuldigd blijft. Die namen zoeke men altijd niet onder hen, die, verzilverd en verguld door de officiëele wereld, des volks oogen uitsteken met hunne glansende pauwenveêren; maar zoek ze waar echte verdiensten doorgaans schuilen... in de vergetelheid... En om niemand anders te noemen, worde enkel de naam van zaliger deken Ph. de Coster herinnerd, bestuurder der Normaalschool van Lier. Waar een Jan van Beers in 1879 den lof van dien priester uitspreekt, zal men ons niet ten kwade duiden, dat we Ph. de Coster's werk in eene geschiedenis van onderwijs en opvoeding met eere vermelden (2).

(1) Zie daarover o. a. *De l'Enseignement primaire en Belgique*, par P. DE HAULLEVILLE, *Brux.*, *1870*.

(2) Zie bl. 8 van *Het Hoofdgebrek van ons Middelbaar Onderwijs*, 1879.

Doch punctum... Mijne aanteekeningen liepen al veel te verre uiteen. Weze ten slotte nog eens herhaald, dat ik ze gelden doe als een bewijs mijner belangstelling in des heeren Willems' boek. Elk schoolman, dien name weerdig, koope het aan. De inhoud is degelijke waar, en de wijze waarop deze voorgesteld wordt, moet elkeen bevallen. Mochte weldra de heer schoolopziener van Maaseik zich in eene nieuwe uitgaaf verheugen.

Kanunnik J. MUYLDERMANS.

Mechelen, 20 *Febr.* '98.

JONGE LETTEREN.

Koning Hagen, van HUBERT MELIS.
Starkadd, van E. HEGENSCHEIDT.
Aan 't minnewater, van Dr M. SABBE.

Is het de opvoering van A. Rodenbach's Gudrun, zijn het de heden zoo talrijke vertooningen van Richard Wagner's opera's, die bij *H. Melis* en bij *Hegenscheidt* deze voorliefde verwekten voor de helden van het Noorden, voor de ruwheid der Edda's of van het Nevelingenlied? Wat ook de oorsprong zij van deze voorliefde, het feit is kenschetsend voor den geest onzer literatuur, en bewijst dat over het algemeen — er zijn uitzonderingen natuurlijk — onze letterkundigen nog uit het Romantisme niet gekomen zijn. Is er vooruitgang geweest in de taal, de denkbeelden gingen maar traag vooruit, en staan bijna nog op de hoogte van Rodenbach's en van H. Conscience's tijd. Terwijl onze naburen reeds op het tooneel tot de zoo fijne moderne comedie gekomen zijn, staan wij nog bij draken of grove geestigheid, voor wat de literatuur van derden, vierden rang betreft, terwijl die jongeren die er naar streven een oprecht letterkundig werk te leveren, nog bij Rodenbach school gaan. — Zoo iets verwondert me niet van een Antwerpsch schrijver als H. Melis — gansch het jongere geslacht van Antwerpen heeft te veel onder den rechtstreekschen invloed van H. Conscience en Jan Van Beers gestaan en — ik breng hulde aan die pieteit als pieteit — heeft zich nog niet losgerukt van dien invloed, hetzij uit apathie, hetzij omdat

meesters daar nog de aloude principepen der Antwerpsche school in eer houden. Ik vind toch dat het tijd zou zijn eenige stappen vooruit te gaan. Wat E. Hegenscheidt betreft, dit verwondert me meer. De tendenz van « *Van nu en straks* » waartoe hij behoort, was een volstrekt jonge, zelfs ietwat ruitenbrekende tendenz. « Van nu en straks », scheen het, zou aan onze literatuur een reuzenstap doen vooruitgaan, en zie, in één der laatste nummers verschijnt een schooltaak van A. Rodenbach en novelletjes « à la Conscience » en in het allerlaatste, een drama van Hegenscheidt, « *Starkadd* » dat ons terug brengt tot den jongen Th. Gautier en den jongen Victor Hugo, volop in het begin van het Romantisme.

Deze inleidende woorden vermeerderen geenszins de waarde van *Koning Hagen* van H. Melis, dat een zeer middelmatig drama is en blijft, noch verminderen die van *Starkadd*, dat een oprecht schoone brok literatuur is, het allerbeste drama dat sedert Gudrun verscheen en dat de vergelijking met dit laatste niet moet vreezen.

In *Koning Hagen* wordt ons een tamelijk ingewikkelde geschiedenis verteld, die de zwakke behandeling nog verduistert : Het is een van die langdradige, melodramatische verhalen, die bewijzen dat de schrijver veel meer draken als de *Twee Weezen* en andere *Levende Bruggen* zag opvoeren, dan wel degelijke comedie.

Doch, het is juist niet tegen de fabula dat ik het heb. Het onderwerp is van ondergeschikten rang. De behandeling is alles. In het geval van *Koning Hagen* is die behandeling uiterst zwak. — De personen komen op en gaan af het tooneel zonder den minsten schijn van reden; ze veranderen van opinie en van karakter even gemakkelijk als ik en gij van handschoenen; ze weten dingen die ze een oogenblik te voren niet wisten en niemand kan vermoeden hoe ze daar toe komen. — Iedereen bijvoorbeeld kent in het lang en in het

breed de geschiedenis van Haduland, één der helden, tot Siegelinde zijn bruid toe, en hij weet niets van de zaak af; alles in dit stuk is onwaarschijnlijk en redeloos, en wat er vooral aan ontbreekt, is een groot leidend denkbeeld, dat eenheid in het geheel zou brengen.

Wat de verzen betreft, ze redden het onderwerp noch de behandeling niet. Ze loopen *à la queue leuleu* in eentonige maat, zonder zenuwachtigheid, zonder gloed, en ze schijnen veeleer gemaakt door een ouden man dan door een jong en vurig temperament.

Heel anders zit het in *Starkadd*, het drama van E. Hegenscheidt — O men zal wellicht wel zeggen dat Hamlet en Macbeth en de Vliegende Hollander, ook een deel in het stuk hebben. Het is hoogstwaarschijnlijk, maar dat het stuk flink gebouwd is, dat het, om een brutale uitdrukking te gebruiken, goed op zijn pooten staat; dat de verzen zwier hebben en tintelen van gloed, dat is buiten kijf, en de fouten die men kan aanstippen, wegen volstrekt niet op tegen de groote hoedanigheden. Klaar en helder ontwikkelt zich de fabula : Het land van den ouden koning Froth is in gevaar, de Friezen komen het bedreigen. Starkadd, een held die reeds meer dan eens hunne aanvallen afstootte, zal weer tegen hen krijg voeren, maar ze nu opvolgen tot in hun eigen land. Doch als hij henen zal gaan voor den nieuwen tocht, nadat Froth hem verlooofd heeft met Helga zijn dochter, wordt hij bloedig gehoond door Ingel, Froth's zoon, die hem verwijt de hoop te koesteren, eens als vorst op den troon te stijgen. Die Ingel is een zwakkeling, opgehitst door Saemund, een intriganten gunsteling. Zoodra Starkadd vertrokken is, zoeken Ingel en Saemund het middel om de verovering van den troon door den held onmogelijk te maken : daarom moet Froth verdwijnen en Ingel zelf den troon bestijgen. De vadermoord geschiedt dan ook. De terugkomst van Starkadd maakt die euveldaad openbaar, en de tragedie eindigt, even als alle goede tragedie's, met een algemeene moordpartij.

Er is in dit drama karakter-ontleding, er is daarin een figuur, Starkadd, die gansch het drama beheerscht, met een epische grootheid; de verzen zijn jong, vol gloed, in een woord, het is de veropenbaring van een gezond en kloek talent, dat, hoop ik voor onze onbeduidende en ellendige tooneelliteratuur, zich ontwikkelen en bloeien zal.

Voor zoo ver wat de twee drama's betreft.

Van gansch anderen aard is het werk van mijn vriend Dr M. Sabbe : « Aan 't minnewater. » Deze drie verhaaltjes in proza behooren tot de liefste dingen die sedert Tony Bergman's dood het licht zagen in onze literatuur, en de jonge schrijver, die reeds in gedichtjes, rechts en links verspreid, blijken gegeven had van een zeer gemoedelijk temperament, veropenbaart zich in deze drie verhaaltjes, als een fijn en delikaat ontleder van het hart van het kleine volkje. Zijn ontleding is niet zenuwachtig en vermoeiend, niet nauwkeurig streng en logisch als de oplossing van een problema; zij dringt niet door tot in de kleinste vezeltjes van de patienten : zij toont alleen de groote eenvoudige lijnen aan, van eenvoudige lieden. — Er is niets ingewikkeld in de ziel van Cieltje, het brave meisje dat door Frans gevrijd wordt tegen den wil van den vader, en er is ook geen duisternis in het karakter van dien goeden Bruggeling duivenliefhebber, die, omdat Frans hem uit den nood helpt in een zaak van duivenliefhebberij, aanstonds zijn wrok varen laat, om hem te vervangen door liefde. Rondom die hoofpersonen komen er enkele episodische leven, die allen een zeer kenschetsende Brugsche tint hebben en aanleiding geven tot scenen van oprechten humor.

Het is vooral in den tweeden schets « Twee kalverliefden » dat Dr M. Sabbe ons het treffendste beeld van het Brugsche leven voorhangt. Het is bij de geringste burgerij dat men nog het zuiverste, het meest onverbasterd karakter vindt van een volk. In Verelst, den timmerman, en Barbara zijn huisvrouw, wordt gansch dat Brugsche

volk gesynthetiseerd, in Jantje en in Ursula, leeft gansch de kinderwereld van Brugge, en wat vooral treft in deze bladzijden, is de gemoedelijkheid die uit alles spreekt, uit de menschen, uit de dieren, uit de voorwerpen. Menig schrijver reeds koos Brugge als tooneel van een verhaal, niet één slaagde erin den waren toon te vatten van die stad. Zij is niet wreed en kil als de dood; zij is niet middeleeuwsch mystiek: zij is eenvoudig gemoedelijk kalm.

Ook mag ik minder den derden schets: « Hoe Stientje uut den Arend gevrijd werd », juist omdat daarin die toon van gemoedelijkheid gebroken wordt door het optreden van een type, den kapitein Leonard, die niet in den aard valt van het Brugsche volk. De Bruggeling is alles behalve soldatesque. Door de tegenstelling komen de andere personen van dezen schets ongetwijfeld beter uit, en die zijn wel door en door Brugsch, doch de opvatting van de twee eerste schetsen heeft den lezer in zulke stemming gebracht, dat het hem waarlijk spijt uit die dichterlijke gemoedelijke stemming getrokken te worden, door een « sabreur » die tot de caricatuur behoort, terwijl al de andere typen tot de zuiverste poezie behooren. Gansch alleen genomen is die derde schets wel de beste als bewerking: er is levendigheid, karakterstudie in deze novelle, doch de fijne humor der twee eerste novellen, die humor die zoo goed gepaard gaat met het gemoedelijke, vervalt hier soms in « charge », in caricatuur die onaangenaam verrast na de lezing van « Cieltje » en van « Twee kalverliefden. »

Doch, wat in dit boek, dat zoo prachtig uitgegeven is, het allerongenaamst verrast, zijn de teekeningen die het versieren. De drie etsen zijn uitstekend, doch de andere illustratiën zijn volkomen mislukt. De kunstenaar schijnt den schrijver niet begrepen te hebben: hij leverde zeer onvoldoende grostesken, waar men dichterlijke fijne figuurtjes verwachtte.

HENDRIK DE MAREZ.

BOETE (1).

Voorbericht.

DEN 22 Februari 1812 schreef Th. Körner, uit Weenen aan zijne ouders : « Mit der *Sühne* « bin ich fertig; ich hätte nicht geglaubt, dasz « auch der gräszlichste Stoff so vielen Eindruck auf « meine Nerven machen könnte. 's Ist eine verfluchte « Sache um die Versinnlichung einer empörenden Situa- « tion. »

Den 26 derzelfde maand luidde het : « Meine *Sühne* « ist fertig und nach aller Geständnisz das gräszlichste, « was man je gewagt hat. Was die Ausführung betrifft, « so kann ich wohl mit mir zufrieden sein. » En een weinig verder : « Doch fürchte ich die Censur, da « sie das Verhältnisz eines Mannes, der des nur todt « geglaubten Bruders Frau heirathet, nicht billigen « wird. Fiat justitia!... »

Het duurde niet lang, of het werk kwam in het bezit van Duitschland's grootsten dichter, Gœthe, *die er zich zeer gunstig over uitliet, en het al dadelijk in den schouwburg te Weimar, dien hij bestuurde, liet opvoeren, waar het zulken bijval genoot, dat Gœthe er verheugd over bericht zond naar Dresden* (2) waar Theodoor's ouders woonden.

(1) Treurspel in een bedrijf door THEODOOR KÖRNER.
(2) Zie : Dr J. HALLER : « *Theodoor Körner's Leven en Werken. — Jozef Heyderich. — Toni. — Zriny.* »

« *Die Sühne* » nu in onze taal overbrengen en zoo ons Volk bekend maken met mannen van edel karakter, en in het bijzonder met den jeugdigen held, Theodoor Körner, die voor zijn vaderland wist te sterven en aan wier nagedachtenis, met het uitgeven zijner Levensbeschrijving en Meesterwerken, door den Heer Haller, hulde werd gebracht, ziedaar ons doel bij het aanvatten van deze en nog andere vertalingen (1).

Wij kozen dit stuk, omdat het met *Jozef Heyderich*, *Toni* en *Zriny* ons best geschikt scheen om op groote en kleine tooneelen te worden opgevoerd.

Wat nu de vertaling betreft, de Lezer oordeele over de waarde ervan; alleen zij dit gezegd, dat ik mij bij het uitgeven niet verschoon noch verschooning vraag, maar enkel de opmerking wil maken dat het eene eerste poging is.

Temsche, 1898. DE VERTALER.

(1) Eene vertaling van *Hedwig*, drama in drie bedrijven, van denzelfden schrijver, is in bewerking.

BOETE

Treurspel in één bedrijf.

PERSONEN : **Willem.** — **Klaartje.** — **Koenraad.**

Het tooneel verbeeldt de kamer van een boschwachter. — Aan de muren hangen jachtgeweren. — Ééne middeldeur en twee zijdeuren. — Links een venster.

EERSTE TOONEEL.

Klaartje, *bij het spinnewiel.* **Koenraad,** *in jagerskleedij, poetst een geweer.*

KOENRAAD.

Zie, beste vrouw! dat is dezelfde buks,
Waarmede ik mij den prijs verwierf, toen ik
Bij 't Buchner schijfschieten u leerde kennen.
Wel had mijn broeder 't woord uws vaders, maar
Het scheen mij toch, als moest *ik* u bezitten.
Vrij angstig klopte mij het hart, gelijk
Bij 't meesterstuk, toen ik vóór onzen Graaf,
Een duif den havik uit de klauwen schoot.

KLAARTJE.

'k Herinner mij, hoe Willem tot mij trad :
« Die flinke jager is mijn broeder Koenraad! »
Zoo sprak hij, wenkte u bij en toen gij kwaamt —

KOENRAAD.

Mij werd het eensklaps zonderling om 't hart.

KLAARTJE.

Ging 't mij dan anders? Vond ik toen één woord,
Slechts één verstandig woord, wanneer hij u
Zijn stille bruid voorstelde? — Werden niet

Mijn wangen gloeiend rood? Hij schreef
Dien blos aan maagdelijke schaamte toe:
't Was heimelijk ontwaken van de liefde.

KOENRAAD.

Mijn broeder gaf me een stoot: « Zijt gij van hout?
Zegt gij dan niets tot zulk bevallig meisje?
Gij zijt met woorden anders niet zoo karig! » —
Ik, stoute knaap, stond echter gansch onthutst,
En stamelde iets en plukte aan mijnen hoed.

KLAARTJE.

Daar riep men uwe beurt af om te schieten.
« Wat ik thans neervel is voor u, schoon Klaartje! »
En henen sneldet gij. —

KOENRAAD.

De buks ontgleed
Haast mijne hand. Nog bevend legde ik aan;
Daar scheen 't me alsof dat schot u kon verwerven;
Vast werd mijn arm en vast ook trok ik af,
Mijn kogel ging de roos te midden door.

KLAARTJE.

Als overwinnaar leidden ze u terug:
Gij hadt het koningsschot gedaan, als prijs
Was u een zijden doek bestemd.

KOENRAAD.

Ik bracht het u
En lentevreugde daalde in mijne ziel.

KLAARTJE.

Den eersten ronddans dansten wij tezamen.
« Zie eens dat paar! » klonk het van mond tot mond;
Ik wist haast niet meer wat ik deed.

KOENRAAD.

Mijn broeder
Stond knorrend afgezonderd in den hoek;

Op eenmaal rukte hij u uit den kring
En dwong u, hem naar huis te volgen. — 't Scheen
Dat al mijn blijdschap met u henen was.
Ik moest daar weg, moest in mijn donker woud
En, had ik dáár mijn broeder aangetroffen,
Vergeef mij God, het waar' niet goed geweest.

KLAARTJE.

Hij drong bij vader aan op snelle bruiloft, —
Ik was een kind, ik had nog geenen wil;
Hij nam mij mede naar zijn garnizoen —
Doch, zag ik u ook maar dien enklen keer,
Uw beeld stond immer in mijn ziel geprint.

KOENRAAD.

Ik legde intusschen alle blijheid af
En wist niet, wat er gaande was met mij.
Mijn goede vader, die de frissche wangen
Des wakkren jonglings langzaam zag verbleeken,
Zocht vruchtloos de oorzaak van mijn stil verdriet.
De krijg brak uit. Uw man toog meê ten strijd';
Wij hoorden dra van twee verloren slagen
En Willem was gesneuveld, zegden zij.
Daar keerden vluchtelingen weer in 't dorp;
« Willem is dood! » was hunne boodschap. — Weenend
Sloot vader zich in zijne kamer op. —
Ik kende geene tranen, God vergeve 't;
Wij hadden nooit elkander lief gehad
En, sedert gij zijn vrouw geworden waart,
Scheurde ook de laatste band des bloeds in twee.

KLAARTJE.

Uw vader schreef mij, dat ik komen moest;
Hij wilde troosten en verlangde troost,
Ik kwam. Mijn' voeten beefden, toen
Ik binnentrad waar 'k u ontmoeten zou.
Gij waart zoo schuw, geen woord, hoe onbedacht,
Van eene liefde, die u stil verteerde,
Ontviel aan uwe lippen. Hadde niet
Uw vader op zijn doodsbed u geroepen,

En zeegnend onze handen saâmgelegd, —
Wij zwegen nog en zuchtten! — Ach, en nu
Mag ik vol blijdschap in uwe armen vliegen
En aan uw borst mag ik mijn hoofd neervlijen!

KOENRAAD.

Mijn dierbaar Klaartje! Kon ik ooit vermoeden,
Dat ik nog zóó gelukkig wezen zou? —
Zóo het geen droom is, dat onze afgestorvenen
In liefde van daarboven nederzien
En in 't geluk der vrienden zich verheugen,
Dan ziet ook Willem met een glimlach neer
Op al de bloesems stiller, zaalger vreugde,
Die we op zijn grafsteê plukken.

KLAARTJE.

Ja, hij stierf
Voor ons geluk. God moge 't hem vergoeden!
Hij was wel goed, ofschoon een weinig hard.
Ook waren mijne tranen niet gelogen. —
Wilt gij nog eens naar 't bosch?

KOENRAAD.

Maakt zich tot uitgaan gereed.

Ik moet, mijn kind!

KLAARTJE.

Gij komt toch gauw terug?

KOENRAAD.

Terstond!

KLAARTJE.

Blijf niet
Te lange weg, gij weet hoe bang ik ben.

KOENRAAD.

Vrees niet! Nog dezen kus. En nu vaarwel!
Door de middeldeur af.

TWEEDE TOONEEL.

KLAARTJE. *Alleen, Koenraad naroepend.*

Houd maar uw woord! Verstaan! God zij met u! —
Mijn goede, trouwe Koenraad! Hoe hartstocht'lijk
Bemint hij mij! — Ik kan 't hem nooit vergelden.
Bij 't venster.
Daar gaat hij nog, hij werpt mij kussen toe. —
Vaarwel! Vaarwel! — Hij is al om den hoek. —
Ik ben nu reeds drie maanden zijne vrouw
En kan er mij nog immer niet aan wennen,
Een oogenblikje zonder hem te zijn.
Hij is toch ook zoo lief! — Bij 't kamervenster
Moet ik hem nog wel zien. — Ik wil 't beproeven;
Het schemert wel is waar reeds in het dal,
Doch voor een vrouwenoog is het nog klaar;
Het wordt geen nacht, waar onze liefde heerscht.
Gaat rechts af.

DERDE TOONEEL.

Het wordt nacht, Willem, *in een wijden mantel gehuld, door de middeldeur.*

WILLEM.

Wees weer gegroet, gij wiege mijner jeugd!
o, Wees gezegend, dierbaar vaderhuis!
Wild is het leven met mij omgesprongen,
In strijd en bloed heeft mij de tijd gedoopt! —
Een eeuw'ge wisling brak de wereldwetten
En trotsche rijken, lang verjaarde vormen,
De rijpe bloesems veler menschenlevens,
Zag ik verbrijz'len in der tijden storm
En de verwoesting bouwde zich een troon
Op bergen puin der zinkende geslachten.
U vind ik echter trouw aan vroeger zeden;
Hier is nog alles zooals ik het liet;
Een heilige erflating uit bet're dagen
En zonder schâ te plegen dreef die storm,
Die der paleizen vorstenzuilen omstiet,
Langs 't needrig dak van deze hut voorbij! —
Legt den mantel af.

Al wat mij lief is zal ik hier begroeten,
Mijn goeden vader, mijn getrouwe gade. —
Ik trad gelouterd uit den levensstrijd;
Thans voel ik, dat ik soms gestreng en hard,
Onvriend'lijk was en norsch — doch de âam des tijds
Heeft deze koelheid, dezen ernst gewijzigd. —
Vergoeden wil ik alle schuld, ik wil
Des harten drang verdubb'len! — Wat genieten
De menschen toch van zulken korten tijd;
Hij is een oogenblik voor hunne vreugde,
Een eeuwigheid nochtans voor hunne smart.
Zullen zij mij herkennen? — Dit litteeken,
Dat mij een Fransche sabel toebracht, schendt
Des ouden Willems welbekende trekken;
Doch Klaartje kent mij wel. — 'k Was onbewust,
Dat ik haar beeld zóó diep in 't harte droeg;
Doch, toen de kogels sissend om mij floten
En toen de dood de bloed'ge zeisen zwaaide,
Dan voelde ik eerst hoe zeer ik haar bemin;
Het leven was mij niets, een dapper man
Geeft dit met vreugde prijs tot heil zijns volks.
Toch hield mij nog een sterke band, het was
Het stil verlangen naar verzuimd geluk. —
't Is nu twee jaar geleên; zij waant mij dood,
Want zwaar gewond bleef ik op 't slagveld liggen.
Hoe zal ze juichen, als ik, frisch en trouw,
De stevige armen haar zal tegenreiken. —
Daar hoor ik stappen! — Ja, zij is 't, zij is 't! —
Wees kalm mijn hart! — Foei, jongen, wees een man!
Wel andre slagen stond ge moedig door,
Sta daar niet zoo erbarm'lijk voor de vreugde!

Trekt zich wat terug.

VIERDE TOONEEL.

De Vorige, Klaartje, *door de deur rechts, met licht.*

KLAARTJE.

Het scheen me als opende iemand onze deur;
Zou Koenraad reeds terug zijn, soms?

WILLEM.

Mijn Klaartje!

Tot haar snellend.

KLAARTJE.

God! welke stem!

WILLEM.

Het is uw Willem!

KLAARTJE.

Willem? —

Gerechte Hemel!

Zijgt ten gronde.

WILLEM.

Vangt haar op.

Klaartje! dierbaar Klaartje! —
Zij hoort mij niet, hare oogen zijn gesloten!
Ik onvoorzichtige! 't Is mijne schuld.
Ik had mij sedert maanden voorbereid;
Haar echter kwam de blijdschap als de bliksem
En trof haar onmeedoogend in de ziel! —
Doch stil, zij ademt weder! God zij dank! —
Mijn dierbaar Klaartje! Goede, trouwe gade!
Ik ben 't, uw Willem, ben de doodgewaande.
Hoe kon ik weten, dat de snelle vreugd
Zoo gruwzaam door de weeke ziele rijt?

KLAARTJE.

o, Willem! Willem!

WILLEM.

Kom, bedaar vrouw lief!
'k Viel onder 't zwaard eens Franschen kurassiers,
Nochtans hield mij des dokters kunst in leven.
Ik moest den Rijnstroom over als gevangne;
Daar heb ik vele maanden lang gesmacht,
Tot het mij lukte, in stout gewaagde vlucht,
Het lieve vaderland terug te winnen. —
Nu sta ik hier! Een schoon gedroomd geluk

Treedt op mij toe in blijde werk'lijkheid.
In vreugdetranen baadt mijn trouwe gade. —
Spreek, spreek, hoe is 't met vader? —
Klaartje wijst ten Hemel.
Groote God!
Begrijp ik wel? — Ginds boven? — dood! — dood! — dood! —
Ik mag niet twisten met het karig leven:
De haren grijsden lang reeds op zijn hoofd,
Hij was het graf vervallen, toen 'k vertrok.
Toch stel ik het mij nauw'lijks voor! — dood! — dood! —

KLAARTJE.

Ach, Willem!

WILLEM.

Laat mij! Eerst moet ik mijn vader
Der kindertranen heilge schuld voldoen,
Eer ik het heil der liefde mag begroeten. —
Daar wil ik gaan; daar waar hij immer zat,
Den laatsten zegen mij gegeven heeft,
Breng ik zijn schimme mijne groeten aan. —
Blijf hier, laat mij alleen, gij hoeft verpoozing,
Daar in mijn mannenborst mijn harte bonst!
Ween u maar uit! Gij hebt slechts vreugdetranen,
De mijne stroomen uit een diepe smart.
Laat mij, getrouwe gâ, dra ben ik rustig. —
Links af.

KLAARTJE.

Zijn trouwe vrouw! Ik, gade van zijn broeder!
Mijn God! mijn God! hoe hebt gij mij verlaten. —
Rechts af.

VIJFDE TOONEEL.

KOENRAAD, *door de middeldeur.*

Mijn arbeid is volbracht! Na goede dagtaak
Smaakt zulk een avond dubbel zoet. — Er is
Niets beters op de rijke, groote wereld
Dan het gevoel van eerlijkheid in 't hart

En eene vrouw als Klaartjen aan de borst.
Als ik zoo 's avonds, door het lastig werk
Vermoeid, mijn lieflijk hutje binnentreed,
Hoe zij verheugd dan in mijne armen vliegt,
Met kus en groet den zalige begroet,
En elken rimpel van het voorhoofd streelt.
Dienstwillig grijpt ze mijn geweer, neemt
De zware tasch van mijnen rug, zet mij
't Fluweelen mutsken kozend op, en snel
Zit ik in mijn gemakkelijke vest.
Dan wieg ik haar op mijne knieën; keuv'len
Van onze liefde. — Ik hadde 't nooit geloofd,
Dat men daarvan zoolang vertellen kan. —
Waar blijft ze toch? — Waarschijnlijk bij den haard
En kookt mij eene krachtige avondsoep.
De goede vrouw! — 't Was waarlijk wijs van mij,
Dat ik die muziekanten uit Bohemen vroeg.
Hoe zal zij blijde schrikken, als 't opeens
Met volle tonen zal door 't venster klinken.
Dan sluit ik in vervoering haar in de armen
En in den roes der tranen en der liefde,
Zal stil de nacht twee gelukzaalgen hullen. —
Daar komt zij!

ZESDE TOONEEL.

De Vorige, Klaartje, *door de rechter deur.*

KOENRAAD.

Lieve, zoete Klaartje!
Zie! Ik heb woord gehouden, mijne taak
Is afgedaan. Wat van den dag nog rest,
Dat brengen we in vertrouwlijk kouten door.
Ik ben vandaag zoo ongewoon verheugd,
Als was 't verjaring van ons bruiloftsfeest.
Wij mogen 't droomen, laten wij het droomen;
Het goede huwlijk is een eeuwig vrijen. —
Doch merk ik wel? Gij baadt in tranen? Klaartje!
Gij weent? Om 's Hemels wil, wat is er, spreek?

KLAARTJE.

Ach, uwe vreugd verbrijzelt mij het hart! —
Wees kloek, o, Koenraad! Stoot den ganschen droom,
Dien wij van heil en levenslente droomden,
Stoot hem van u, in de verbolgen wereld!
Het aandenken aan schoone, zalige uren,
Ruk 't uit uw hart, uw bloedend hart; ach, ja,
Ruk mijne trouwe beelt'nis uit uw ziele!
Ik ben voor u, ben voor 't geluk verloren!
Uw broeder Willem leeft! —

KOENRAAD.

Hij leeft? Onmooglijk!
Hij viel bij Saalfeld onder Fransche sabels;
Een los gerucht heeft u verschrikt!

KLAARTJE.

Hij leeft.

KOENRAAD.

Neen, zeg ik!

KLAARTJE.

Hij is hier: ik ben zijn vrouw!

KOENRAAD.

Hier?

KLAARTJE.

Daar in de kamer stort hij zijne tranen,
Voor de afgestorven schim van uwen vader.

KOENRAAD.

Het is niet mooglijk! — Ziek'lijke verbeelding
Verwekte in uwe ziel dit hersensspook.
Hij ligt in 't graf.

KLAARTJE.

Neen! Neen! Hij leeft! Hij leeft!
Ziehier, dat is zijn mantel Geloof mij,
Het is geen droom; gij zijt voor mij verloren!

KOENRAAD.

Bij alle Heil'gen, neen! Gij zijt mijn vrouw!
Wat God vereend heeft, mag geen wereld scheiden!

KLAARTJE.

De vroegre band heft onze banden op!

KOENRAAD.

Neen, zeg ik u, neen, bij den eeuw'gen God!
Hij moet met mij om dezen Hemel kampen!
Hij winne of ik! —

KLAARTJE.

Ach, Koenraad, 't is uw broeder
En éene moederborst heeft u gezoogd!

KOENRAAD.

Mijn broeder! — Broeder! — Wel, dat is afschuw'lijk
Zoo midden uit des Hemels zoetste droomen
In deze helsche werk'lijkheid! — Dat is
Meer dan een menschenhart kan dragen! 't Is
De gansche vrijheid van de ziel opeischen!
Natuur lijdt schipbreuk tegen deze klip!

KLAARTJE.

Kom, wees bedaard! —

KOENRAAD.

Kunt gij den stroom weerhouden,
Die over rotsen in den afgrond stort?
Beveel de vlamme koud te zijn! Gebied
Den storm, wanneer hij loeiend om u huilt
En zich in d'algemeenen schrik begraaft,
Dat hij Zefiertje worde! — Wees bedaard!
Onzinnig woord! — Zoo 't slechts het leven gold,
Of slechts de lichte goedren dezer aarde,
Doch u, u! Neen, bij den Alhooge, neen!
Bedaren wil ik niet, ik wil niet kloek zijn!
Wanhopen wordt hier plicht; ik wil wanhopen!
Lafhartige die hier om troost verlangt!

KLAARTJE.

Zoo ik u dierbaar ben, aanhoor mij dan!
't Is niet onmooglijk, dat u Willem 't recht,
Dat hij op mij en mijne liefde heeft,
U af wil staan, zoo hij verneemt, dat wij — —

KOENRAAD.

Wordt gij krankzinnig? — Denkt gij dat men zoo
Lichtvaardig 't hoogste goed verloren werpt?
Als men den hemel vindt, wanneer de poorten
Van 't paradijs verheugend opengaan
Werpt slechts een razende ze weder toe.
Wat is dan broederdank voor zoo een offer?
Wat geeft de wijde, groote, rijke wereld
Voor de verspeelde zaligheid? — Niets! Niets!

KLAARTJE.

Willem is vol vertrouwen. — Vreugdetranen
Heet hij de tranen die mij de angst ontperste.
Laat het mij openhartig hem bekennen;
Hij is uw broeder, hij zal mensch'lijk zijn. —
Alleen, 'k bezweer u, ga hem uit den weg!
Het kon een vreeselijk ontmoeten worden.
Er kookt een heftig bloed in uwe borst.
Wijk thans voor hem zoo gij mij ooit bemind hebt. —
Hij is de zoon uws vaders.

KOENRAAD.

De sterkste band
Des bloeds breekt onder d'aâm der liefde in twee —
Verwant in 't leven is alleen hetgeen
Haar stille godengroet tezamen brengt.
Zoo heb ik uw vermaagschapt hart gevonden,
De wereld kan in stormen ondergaan,
Ik houd het vast, geen duivel zal 't mij rooven!

KLAARTJE.

Geeft u mijn woord, u mijne vrees zóó weinig,
Dat gij in 't hollen uwer wilde zinnen

De beden uwer arme vrouw versmaadt?
Laat me eerst met uwen broeder spreken, storm
In den nacht van uw woud en woed daar uit,
Dan kunt gij rustiger hem tegentreden.

KOENRAAD.

't Zij zoo! — Ik zal de gansche mannenkracht,
Die 'k in de vezels van mijn harte vind,
Tezamenbrengen. — Doch, 'k bezweer u, vrouw!
Lang houd ik het niet uit. — Maak kort, ik beef,
Wanneer ik denk hoe hij in d'arm u prangt,
Hoe hij zijne echtbreukige lippen op
De wangen mijner gade drukt! Wees kort,
Ik raad het u, wil ik niet razend worden,
Wil ik der menschheid wetten niet vergeten!

KLAARTJE.

Verwijder u! Hij mocht eens komen.

KOENRAAD.

Hoede u God!
Ik ga.

Hij gaat. — Klaartje ijlt hem na en valt hem om den hals

KLAARTJE.

Koenraad!

KOENRAAD.

Vrouw! mijn dierbre vrouw!
'k Zou u verlaten? — Neen, bij 't helleduister!
'k Scheid liever van het leven dan van u.

Door de middeldeur af.

ZEVENDE TOONEEL.

Klaartje, *alleen.*

Gij zult het ondervinden, arme Koenraad!
Wij zijn de slachtoffers, de schuldigen.

De goede Willem trad, met vast geloof
In zijner vrouwe trouw, hier in dit huis;
Ik wil me zijn vertrouwen waard betoonen. —
Een hart moet breken dat mij teer bemint. —
Hij opent mij zijne armen vol vertrouwen,
En dit vertrouwen loon ik met den dolk! —
Wat heb ik u misdaan, vertoornd noodlot,
Om zoo den ganschen smartelast des levens
Op mijne ziel te tassen? Wat
Heb ik de Liefde dan misdreven, dat
Ze mij in dezen strijd geworpen heeft,
Mij schepsel dienend om verderf te zaaien,
Dat twee gebroeders wild elkaar betwisten;
En beiden moet ik huiv'rend toebehooren!

ACHTSTE TOONEEL.

De Vorige, Willem, *uit de kamer links.*

WILLEM.

Mijn dierbre vrouw! — Thans ziet gij mij bedaard;
Verdwenen de eerste smart; nu zwellen
Nog zoete tranen der herin'ring slechts,
In de verwende oogen. — Laat ze vloeien!
'k Betaal daarmede vroeg vergeten plichten,
Der kinderliefde lang verzuimden zegen;
Zoo weze de avond van ons wederzien
Den afgestorven ongestoord gewijd.
Vertel mij hoe hij stierf; heeft hij mij nog
Gezegend? Dacht hij nog aan Willem? — Spreek!

KLAARTJE.

Hij hield u ja, voor lang reeds voorgegaan,
Verheugde zich in zijnen zaalgen zoon,
Die hem daar ginder tegenkomen zou.

WILLEM.

Hij heeft zich sterk vergist.

KLAAKTJE.

Ach! Ja!

WILLEM.

Ik ook
Heb mij in koene hope zwaar vergist.
Doch neen! Misleid ben 'k daarom niet! Ik vond
U, ja, ik vond mijn trouwe vrouw; wat kon
Ik van het karig noodlot meer verwachten?

KLAARTJE, *terzijde.*

Hij breekt mijn hart.

WILLEM.

Het vaderlijke huis,
Waardoor de geest des afgestorv'nen zweeft,
Uw eenzaam werken, dat ik overal
In 't nedrig plaatsken dezer hut herken,
Is dat niet meer dan ik verwachten kon?

KLAARTJE, *terzijde.*

Ik mag niet langer zwijgen. — *Luid.* — Goede Willem! —
Het is niet alles zoo gelijk gij hooptet;
Gij toovert met het rustig spiegelbeeld
Van 't eigen hart u vroolijke gedachten;
Doch tijd en noodlot wijzigen de schoonste droomen;
Wees kalm, wees man, als gij de waarheid hoort!

WILLEM.

Wat zal ik hooren? Wat? — Doch neen, mijn Klaartje,
Wat gij mij zeggen moet zeg het mij morgen;
Laat heden mij mijn lentedroom behouden!

KLAARTJE.

Ik mag niet Willem! mag niet. Onmeedoogend,
Ruk ik den sluier thans vaneen, ik moet! —
Uw broeder Koenraad — —

WILLEM.

Heeft de spitsboef u
Beleedigd? — Ja, gewis! — —

KLAARTJE.

Neen, Willem! neen,
Hij heeft mij nooit beleedigd : immer was
Hij goed, ja, broederlijk gezind.

WILLEM.

't Verwondert mij;
Want wie mij lief had was voor hem een vijand.
Waar is hij dan?

KLAARTJE.

Hij is in 't woud. — Gij
Miskent uw broeder; hij heeft veel om u
Getreurd — — —

WILLEM.

Koenraad? Doe mij niet lachen —
Hij is juist de eenge mensch op deze wereld,
Met wien ik nooit eendrachtig leven kon.
Waar ik ook ging, daar stond hij op; wij waren
Steeds tegen een, zoo in geluk als spel;
Des eenen zege was de val des anderen. —
Niets meer van hem! Gij stoort den ganschen avond,
Het heele feest, zoo gij mijn broeder noemt.

KLAARTJE.

Ach! heeft zich dan de tweedracht uwer jeugd
Zoo diep geworteld in de mannenborst,
Dat alle zachtere gevoel ontvlucht?

WILLEM.

Wees stil, ik bid er om! — Dat doet u aan,
De tranen staan u parelend in de oogen,

En angstig rijst de borst. — o, Spaar u!
Kunt gij mijne eerste bede dan verstooten?
Niets meer van hem! De naaste morgen zal
Mij uw geheim veel kalmer openbaren.

KLAARTJE.

Neen, heden, heden! Ziet ge niet, hoe mij
De vrees het hart verplet? Het moet er uit,
Dit vreeselijke woord, ik kan niet zwijgen;
Het geldt een drievoud menschenheil — het geldt
De zielehoop van twee geliefde broeders. —
Hoor me aan, ik ben —
valt op de knieën.
Helaas! — ik kan niet meer!
Mijne oogen breken — Hemel, wees genadig! —

WILLEM.

Zij valt! Zij sterft! — Mijn vrouwe! Houd u kloek!
Een vreeselijke storm moet in u woeden,
Die wild door uwe levensdraden scheurt. —
Mijn Klaartje! Zij ontwaakt! — Mijn dierbaar Klaartje!
Vergun u enkele oogenblikken rust;
Sta slechts de bevende nature toe,
Dat zij des lichaams gansche kracht verzamel
En dezen zielestrijd gerust besta. —
Leg u te bedde — Huivering doorloopt
Ja, elke vezel uwer aders. —
Dekt haar met den mantel toe.
Neem mijn mantel!
Verwarmen zal hij u; hul u er in!
Tracht ook te sluim'ren en, zoohaast ge ontwaakt,
Wil ik volgaarne 't schrik'lijk nieuws vernemen. —
Zoolange slechts gun u en mij wat rust. —

KLAARTJE.

Ach! dat de zinnen eeuwig van mij weken! —
Ik ben zoo zwak, zoo moê! — Nauw heb ik kracht,
De stem nog den gewonen toon te geven. —

WILLEM.

Stil, liefste Klaartje! Sluimer, sluimer zacht!
De droom moog zoeter uwe ziel omsluieren,

Dan u het leven zijne groeten brengt.
Slaap zacht mijn dierbre vrouw! — Mijn Heer en God!
Zegen den sluimer dezer weeke ziel.
Omsluier met het zoete spel der droomen,
Het schrikkelijk geheim, dat zoo noodlottig
Aan haar vermorzeld harte knaagt. —
Ik kan het niet, ik durf het niet onthullen;
Een kwade dag komt immer vroeg genoeg!
Zij schijnt te sluim'ren. — Maar dat is geen sluimer!
Hare adem staakt, de borst beweegt niet meer! —
Mijn Klaartje! — Klaartje! Wilt gij zonder afscheid
Uit de armen van uw man? — o, God des Hemels!
Onmachtig, als op sterven, ligt zij daar.
Waar vind ik hulpe, waar? Wat ongeluk!

Hij gaat met het licht links af.

NEGENDE TOONEEL.

Nacht. — **Klaartje,** *ligt op een rustbed;* **Koenraad,** *met een dievenlantaarn door de middeldeur.*

KOENRAAD.

De rust heerscht overal — alleen hier woedt het!
Des levens elementen, in storm gebracht,
Ombruisen het oproerig hart. Het noodlot
Staart jammerend zijne eigen lagen aan.
Ach! — Moest het zóóver komen? — Moest ik zóó
Ontwaken uit mijn lieven lentedroom? —
Verroert daar iets? — Wat huiv'ren mijne leden,
Bij d'aanblik dezes mantels! Welke beelden
Beschrijven eenen bloed'gen kring om mij?
Wat hebt gij, Koenraad? — Wees geen laffe schurk!
Wat is er toch? — Het is uw broeder, 't is
Uw aangeboren vriend. — Mijn vriend? — Is Klaartje
Zijn vrouw niet, en wij zouden broeders zijn?
Neen, nimmermeer! — 't Verroert zich weer! — Koenraad!
Als u de slapende reeds zóó verschrikt,
Hoe zult ge u vóór d' ontwaakten dan gedragen? —
Moet hij ontwaken? Moet hij dan? — Hij kan
Ook slapen, — slapen. — God van eeuw'ge goedheid!
Stort uwe gansche liefde uit in mijn hart,

Dat niet de wreede duivel van den haat,
De bloedgedachte in mijne ziele lokt. —
Sliep hij voor goed, ik zou gelukkig zijn, —
Sliep hij voor goed, zij zou mijn gade wezen! —
Stil, stil, met u, verraderlijke ziel!
De duivel praat u uwen hemel af.
Dat is het oud serpent! — Vertrouw het niet!
Houd vast aan God, geloof in hem, mijn hart!
Hij is mijn een'ge broeder! Weenend heeft
Ook hem mijn moeder tot geluk gebaard. —
Hij had mij nimmer lief; hij rukte 't heil,
Met bloed'ge hand, uit de verscheurde borst; —
Doch om den wil van mijne moeder, die
In éénen liefdedroom ons beide zoogde —
Wil ik vergeten, dat één stoute stoot
De toegesloten hemelpoorten opent.
Hij zal beslissen — wijkt hij niet, dan blijft mij
Nog de eenige uitweg dien een moedig hart,
Dat koen den grendel van het graf doet springen,
Zich door de diepten aller jam'ren baant.

Eene scherpe, lustige jachtmelodie hoort men in wilde rythmen weerschallen.

Ik wou bij dezen tonenjubelkrans,
Den eersten lenteroes des bruiloftsnachts
Genieten in verruk'lijk vreugdezwelgen. —
En nu? Nu sta ik hier, tot worm vernederd,
En in de plaats van 't zoet genot der liefde,
Woedt door mijn ziel de donder der vertwijfling.
In welken hemel ware ik thans geweest,
Had niet het graf de geesten uitgebraakt?
Moest hij voor mij dan uit den dood verrijzen, —
De zaligheid mijns levens hier vernietigen? —
Ha! — Hoe zij galmen! — Hoe zij, vol van liefde,
Het wilde hart tot berg van vreugde vormen!
En nuchter sta ik hier, gesloten zijn
De gulden poorten van het paradijs! — Hij
Zal gretig jub'len, wen ik derven moet?
Op deze borst, waar ik den hemel vond,
Zou de aterling den gloed van zijne lippen
In lust ontbrande kussen mogen blusschen?
Neen, bij den eeuw'gen God! Dat zal hij niet;
En moet ik mijne zaligheid verbeuren!! —

Versta ik u, o tonen? — Moedig dan! —
Weg met dat licht! De zoete stem des harten
Kon soms de stoutheid van den arm verlammen,
Wanneer die welbekende trekken vóór mij staan. —
Weg met het licht!

Sluit de lantaarn.

Wat maakt de nacht mij bang! —
Schalt, horens, schalt, om de aarz'lende natuur
Tot deze bloeddaad duiz'lend aan te drijven.
Wie naar de kronen dezer wereld grijpt,
Die moet het hoogste ook aan het hoogste wagen.

Hij trekt zijn jachtmes, stort op Klaartje en doorsteekt haar.

KLAARTJE.

Wee! Hulpe! Hulpe!

KOENRAAD.

Duivelswerk der hel!
Die stem, die stem!

KLAARTJE.

Hulp! moordenaar!

KOENRAAD *Stort met open lantaarn op haar.*

O! Hemel!
Ik heb mijn vrouw vermoord!

KLAARTJE.

Ach! Koenraad! Koenraad!

TIENDE TOONEEL.

Willem, *met licht door de linker deur;* **de Vorigen.**

WILLEM.

Wie roept om hulpe! — Klaartje! Dierbaar Klaartje!
Wie heeft die gruwelijke daad begaan?

KOENRAAD.

Ik deed het.

WILLEM.

o, Dat u de hel verslinde! —
Vervloekte moordenaar! Zoo'n lieflijk schepsel!
Het eenig dierbaar kleinood van uw broeder! —

KOENRAAD.

Zij was mij meer, — zij was mijn vrouw! —

WILLEM.

Uw vrouw? —
Ha! vrees'lijk wordt nu alles klaar om mij!
En deze moord'naarsstoot? —

KOENRAAD.

Die stoot gold u! —

KLAARTJE.

Heer! God des Hemels!

WILLEM.

Ongehoorde schanddaad! —

KOENRAAD.

Het noodlot treedt met schromelijke woede
In onze hutte! — Klaartje! dierbaar Klaartje!
Buigt zich over haar.

WILLEM.

Van hier! Van hier! Ontwijd haar lichaam niet! —
Weg! moordenaar! Zij is mijn vrouw! —

KOENRAAD.

Zij was 't;
Nu is zij mijn, ik heb haar zelf gedood!
Ik heb haar met mijn ziel teruggekocht.

WILLEM.

Van hier, gij monster!

KOENRAAD.

Nimmermeer! Ik wijk
Niet van de bruid, in moord mij aangetrouwd. —
Hoort gij die horens? — Dat is bruiloftsjubel;
De hel viert onzen liefdenacht.

KLAARTJE.

Vergeve u God!

WILLEM.

Moordenaar! Vergiftig niet
De laatste stonden mijner arme vrouw!
Weg! Weg, met u!

KOENRAAD.

Vergeefs! Van deze plaats
Verdrijft mij gansch de macht der helle niet,
Al gelde 't ook mijn leven. — Hebt gij moed,
Om 't handbreed gronds met bloed mij af te koopen?
Daarboven wordt de Hemel toegegrendeld!
Gij hebt geen recht op mijn vermoorde vrouw!

WILLEM, *neemt een geweer van den muur en lost het op Koenraad.*

Zoo vaar ter hel!

KOENRAAD, *zinkt ineen.*

God zij barmhartig!

KLAARTJE, *legt stervend hare hand op hem.*

Amen.

Luid, uitbundig en snel wegstervend hoorngeschal.

GORDIJN.

Juliaan De Vriendt.

DE VLAAMSCHE TAALWET.

HOEZEE!

Vlaandren! vier de zegepraal
Van uw volksrecht, van uw taal!
Was de strijd zoo lang, zoo bang
Juublend stijge uw zegezang!

Elk beschaafde natie, vrij
Van der vreemden heerschappij,
Ziet haar eigen recht en wet
In haar eigen taal gezet.

't Is zoo reedlijk! 't is zoo recht!
En nochtans, dat bleef ontzegd,
Meer dan zestig jaar ('t is schand'!)
Aan het vrije Vlaanderland!

. . . .

Jammer is 't dat Roeland zwijgt
Als het Vlaamsch triomflied stijgt!
Jammer dat zijn edel brons
Nu niet medejuicht met ons!
(H. C.)

'T WAS een ontzaggelijke kreet
Opgalmend langs de Leie en Schelde
Den avond die de zege meldde
Waar Vlaandren zestig jaar om streed.

't Was dag dien avond en dien nacht,
Dag in de zielen... 't Laatste duister
Week vóór ons blijden morgenluister,
't Vooroordeel vóór der waarheid kracht.

Aan rede en recht de zegepraal!
Juicht in uw zege, Zustersteden!
Het wanbegrip hoort tot 't verleden;
In recht en eere troont de Taal.

Daar troont zij met den zegekrans
Gekroond gewonnen door haar zonen,
Wen 't galmt om haar in zegetonen :
Heil! Heil De Vriendt! Heil Coremans!

Gewonnen is de groote slag!
De lange, bange strijd is over!
Omkranst uw lans met eereloover!...
o Wachters! 't is geworden dag!

Heil! Heil ons trouwen Begerem!
Hij sloot zijn daden aan zijn woorden,
De woorden die we in geestdrift hoorden
Bij Davids eerzuil!... Huldigt hem!

Heil! Heil ons mannen vroom en vroed,
Door wien, als Vlaandren werd beleedigd,
Ons volk en tale zijn verdedigd,
Hersteld zijn in hun eer en goed,

In 't erfrecht van het vrije volk :
Het vrije volk lijdt dwang en schande
Waar hem de wetten van den lande
Toespreken door een vreemden tolk,

In vreemde taal — hier, in het Fransch,
Dat ons de smartelijke tijden
Herinnert van der vaadren lijden,
Ons Vlaandrens bloedgen lijdenskrans.

Nu, dankt en juicht! Het is voorbij;
't Is heên en weg en 't mag vergeten.
Maak van de knel der Fransche keten
Nu, Vlaandren, voorts uw handen vrij.

Wat gij gewild hebt — uwe wet
U in uw eigen taal geschreven,
Vervlaamsching, — dát nu in uw leven,
o Volk van Vlaandren, vastgezet!

Dr H. CLAEYS, pr.

Wet De Vriendt en Coremans.

Art. 1. — De wetten worden gesteund, bekrachtigd, afgekondigd en bekend gemaakt in de Fransche en in de Nederlandsche taal.

Art. 2. — De wetsontwerpen uitgaande van de regeering, worden de Kamers aangeboden in dubbelen tekst.

De wetsvoorstellen uitgaande van de leden der Kamers, worden overgelegd, hetzij in dubbelen tekst, hetzij in de taal verkozen door de voorstellers.

In 't laatste geval doet het bureel ze vertalen vooraleer ze in beraadslaging komen.

De stemming over de wijzigingen voorgesteld gedurende de beraadslaging, mag gebeuren over eenen enkelen tekst. Worden ze aangenomen, dan doet het bureel de aldus gewijzigde artikelen vertalen vóór de tweede lezing.

Indien, tijdens de tweede lezing, wijzigingen worden toegebracht aan de bij de eerste lezing aangenomen artikelen, dan mogen de Kamers beslissen dat de eindstemming tot eene latere zitting uitgesteld wordt.

In elk geval heeft er eene eenige stemming plaats over eenen volledigen, in beide talen opgestelden tekst.

De Kamers bepalen in hare verordeningen, de maatregelen welke zij nuttig achten om elk, wat haar betreft, de uitvoering der wet te verzekeren.

Art. 3. — De bekrachtiging en afkondiging der wetten geschiedt op de volgende wijze :

« LEOPOLD II, Roi des Belges,

« Les Chambres ont adopté et nous sanctionnons ce « qui suit :

(Loi).

« Promulguons la présente loi, ordonnons qu'elle soit « revêtue du sceau de l'Etat et publiée par le *Moniteur*. »

En in 't Vlaamsch :

« LEOPOLD II, Koning der Belgen,

« De Kamers hebben aangenomen en Wij bekrachtigen « hetgeen volgt :

(Wet).

« Kondigen de tegenwoordige wet af, bevelen dat zij « met 's Lands zegel bekleed en door het *Staatsblad* bekend « gemaakt worde. »

Art. 4. — De wetten worden, na hunne afkondiging, opgenomen in het *Staatsblad*, de Fransche tekst en de Nederlandsche tekst tegenover elkander.

Zij zijn verplichtend in gansch het rijk te rekenen van

den tienden dag na den dag harer bekendmaking, ten ware de wet een ander tijdsverloop bepale.

Art. 5. — De koninklijke besluiten worden insgelijks opgesteld en bekend gemaakt in de Fransche en in de Nederlandsche taal.

Ze worden binnen de maand na hunne dagteekening, bij middel van het *Staatsblad* bekend gemaakt, de Fransche tekst en de Nederlandsche tekst tegenover elkander.

Ze zijn verplichtend bij het eindigen van het tijdsverloop in voorgaand artikel bepaald, ten ware het besluit een ander tijdsverloop stelde.

Art. 6. — Niettemin worden de koninklijke besluiten, waarbij niet de algemeenheid der burgers belang heeft, verplichtend van den stond af dat ze beteekend zijn aan de belanghebbenden.

Deze besluiten worden, daarenboven, bij uittreksel en binnen het tijdsverloop bepaald in voorgaand artikel, opgenomen in het *Staatsblad*, de Fransche tekst en de Nederlandsche tekst tegenover elkander, uitgezonderd de besluiten wier bekendmaking zonder eenig karakter van openbaar nut op te leveren, bijzondere belangen zouden kunnen krenken of schadelijk zijn voor de belangen van den Staat.

Er wordt niet afgeweken van de van kracht zijnde wetsbepalingen die daarenboven, eene andere bekendmaking voor soortgelijke besluiten vergen.

Art. 7. — De betwistingen, gegrond op verschil van teksten, worden opgelost ingevolge den wil van den wetgever, bepaald volgens de gewone regelen tot uitlegging, zonder voorrang van den eenen tekst op den anderen.

Art. 8. — Eischt de wet de opneming in arresten of vonnissen van bewoordingen der toegepaste wet, dan wordt enkel de Fransche of de Nederlandsche tekst opgenomen, naardat het arrest of vonnis in het Fransch of in 't Nederlandsch is opgesteld.

Art. 9. — De ministerieële besluiten en omzendbrieven die bij middel van het *Staatsblad* worden bekend gemaakt, verschijnen insgelijks in de twee talen, de Fransche tekst en de Nederlandsche tekst tegenover elkander.

Art. 10. — Het Staatsbestuur doet de wetten en besluiten, waarbij de algemeenheid van het land belang heeft, in het Fransch en in het Nederlandsch overdrukken in eene afzonderlijke verzameling. De verzameling wordt gezonden aan de gemeenten en deze zijn verplicht er op in te schrijven.

Art. 11. — De Wet van 28 Februari 1845, gewijzigd door deze van 23 December 1865, wordt afgeschaft.

STARREN.

BUK niet het hoofd, den blik omhoog geheven
Naar 't blauwe blad van 't grootsche scheppingsboek;
In starrenletters staat het daar geschreven,
Die flikkren tot den versten wereldhoek!

Lees : « Almacht! » daar, in starrengoud gedreven.
Verscheur wat u verblindt, den twijfeldoek.
God vraagt uw ziel, o! wil uw ziel hem geven;
Gij strijdt voor hem, strijd moedig dus en kloek.

Wijd hangt zijn mantel, van azuur geweven,
Bestippeld met robijn en diamant.
Hij is de Koning, Heer van Dood en Leven!

Mocht gij soms twijflen aan zijn troon, zijn land,
Laat dan, naar hem, uw bede stijgend zweven
Die bakenstokken langs, door hem geplant.

Hassett, 11 April 1898. HUIBRECHT HAENEN.

UIT HET HERT.

(Naar het Platduitsch van E. HACKLAND.)

ER is zoo meenge bloeme,
Er is zoo meenge boom,
Daar vloeit zoo menig water
Zoo zacht als in een' droom.

En buiten, op het kerkhof
Daar ligt wel graf bij graf,
Daar vloeien zooveel tranen
De wangen zachtjes af.

En buiten, op het kerkhof
Daar ligt een graf zoo klein,
En onder 't groene terpje
Daar ligt het liefje mijn.

Tienen. A. HENOT.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

De Geestelijkheid van Antwerpen in 1798-99 door AUGUSTIN THYS. Naar oorspronkelijke oorkonden. Antwerpen. Drukk. H. en L. Kennes, Markgrave-straat, 17.

Onder de Belgische schrijvers, die, sedert dit en vijftien jaar, degelijk werk leverden op het gebied der geschiedenis, bekleedt de heer A. THYS eene voorname plaats. Zijn Vlaamsch en zijn Fransch boek over onze *Jongens van 1798 — Les Conscrits belges en 1798 et 1799* — vindt men op elk' lessenaar, en het heeft dan ook machtig bijgedragen, om onzen verongelijkten Boerenkrijgers te laten recht weervaren. De heer Thys ontvange daarom den welgemeenden dank van allen die de vereering onzer vaderlandsche martelaars ter herte nemen : die dank is waarlijk verdiend.

Een schoon en belangrijk boek is eveneens *De Geestelijkheid van Antwerpen in 1798-99*. Kent gij het reeds, vriend lezer? Zoo neen, dan zullen wij trachten er u met eenige woorden kennis van te geven. Dit werk is eeniger wijze het vervolg van zijn boek over de *Conscrits*. Onze *Jongens* stonden hand in hand met onze vervolgde priesters rondom het Kruis geschaard; waar wij hunnen moed huldigen, mogen wij ook de vastberadenheid en de opoffering dier priesters niet vergeten. De eenen zoowel als de anderen vielen als martelaars onder de beulenroede der Franschen : *Voor God en Vaderland!* was immers beider leuze. — De schrijver bepaalt zich, naar hij zegt, bij de vervolgde geestelijken van Antwerpen. Nochtans levert ons zijn boek veel belangrijks over hetgeen de priesters ook elders hadden te lijden, en een vluchtige blik op de inhoudstafel laat dit aanstonds gissen.

Het eerste deel des werks vangt aan met den staatsaanslag van den 4 Sept. 1797 en diens gevolgen. De priesters werden gedwongen eenen eed af te leggen, welken hun geweten voor God verbood, en, daar zij bijna allen kloekmoedig weigerden, brak de tot alstoen min of meer verkropte woede der Republiek openlijk tegen hen los. De kerken werden gesloten, de geestelijken als wilde dieren achtervolgd, gekerkerd, mishandeld, verbannen en weggevoerd. Akelige namen zijn het : Cayenne, Conomama, Sinamary, Ré, Oléron!...

Het tweede deel is getiteld : Ontvluchting uit Sinamary van 9 Belgische priesters.

Het derde handelt over de sluiting der kerken te Antwerpen; — waarna eene alphabetische lijst van al de voorkomende namen het werk sluit. Hetzelfde telt nagenoeg 240 blz. druks op stevig, schoon papier en met sierlijke letter, en, in aantal genomen, wordt het tegen één fr. afgeleverd.

Het boek is rijk aan bijzonderheden van allen aard, en geeft een bondig en nauwkeurig overzicht der vervolging onzer geestelijken.

Geerne wezen wij op dit of geen feit; doch dit brachte ons te verre, en, buiten den samenhang van het geheel voorgesteld, ware het uittreksel wellicht niet altijd vatbaar voor den lezer.

Eénen wensch moet ik echter uitdrukken : Ik zage geerne de stoffe klaarder verdeeld en onderverdeeld in hoofdstukken. Dit zou de lezing fel vergemakkelijken, en den inhoud in zijn geheel beter doen omvatten. In dit opzicht verdient de bewerking van *Les Conscrits* de voorkeur. Wat de taal aangaat, zij is over 't algemeen keurig, zooals het geschiedenisvak meêbrengt; doch de vertaling der teksten heeft hier en daar nog al een « gallicisme » laten doorslibberen (b. v. *dat verstaat zich*,... de gevangenissen *hadden zich gevuld*, enz. bl. 116), en wij hopen, dat men dit onkruid in eene 2e uitgaaf zal uitroeien. — Dit neemt echter het belang niet weg hetwelk het werk van den heer A. Thys voor ons oplevert. Volgeerne zagen wij het overal verspreid, en de prijsuitdeelingen zouden daar veel kunnen toe bijdragen. Vlaamsche boeken van dit slag zullen er nooit genoeg zijn ; — doch men vergete dan ook niet den schrijvers verdiende waardeering te schenken.

Ten slotte drukken wij de woorden over, waar de heer Thys (bl. 136) zijn eerste deel mede sluit :

« De jaren 1798 en 1799 waren zonder tegenspraak de schromelijkste, de rampzaligste die België in den loop zijns bestaans had « door te worstelen.

« Het was niet ontijdig en ook niet zonder belang, naar onze « meening, deze zoo gewichtige en zoo weinig gekende gebeurtenissen « met al hunne bijzonderheden in de vorige bladzijden te verhalen, « zooveel te meer daar het jaar 1898, honderdste verjaring dier bar- « baarsche feiten, met rassche schreden nadert. Het ware wenschelijk, « dat het katholieke België alsdan eene plechtige herinnering toewijdde « aan die roemrijke priesters en geloofsbelijders, welke deze schromelijke « vervolgingen hadden uit te staan, en waarvan een gedeelte een « wreeden marteldood stierven, hetzij in de gevangenissen of op de « Fransche schepen, hetzij op de eilanden Ré en Oléron of in de « moerassige streken van Guyane.

« Plicht is het voor het huidige geslacht, dunkt ons, die slacht- « offers van een bloeddorstig en onverbiddelijk Staatsbestuur, dat ons « geheel vreemd was, luisterrijk heel het land door te herdenken, en « gezamenlijk eene kroon te vlechten voor die manhaftige priesters, « die met zooveel moed als stille onderwerping de hardste ontberingen « en het grievendste lijden doorstonden, liever dan door lafheid hun « geweten te bezoedelen met eenen eed af te leggen strijdig aan de « eerste beginselen der Roomsche Kerk... »

Wie zal met die passende woorden des geschiedschrijvers niet gereedelijk instemmen?

Dank zij nog eens den heere Thys! zijn zaakrijk en boeiend boek is eene eerste en voorafgaande hulde aan onze martelaars bewezen. Mochte de andere weldra volgen!

Kanunnik J. MUYLDERMANS.

Kerkgebruiken ten dienste van de kosters en andere kerkbedienden, door H. VERHASSELT, professor aan de bisschoppelijke Normaalschool te Sint-Nikolaas. Schoon boekdeel van 236 bladz. Prijs : fr. 2,00. — A. Sifter, Gent.

De E. H. Verhasselt heeft daar waarlijk een keurig en nuttig boek uitgegeven. Meer dan eens gebeurt het dat de goddelijke diensten in onze

kerken, door ontoereikendheid van inlichtingen, in stiptheid te wenschen laten; menig voorschrift der rubrieken geraakt welhaast in vergetelheid en elk heeft geene uitgebreide werken van kerkgebruiken te zijnen dienste. Nu 't is juist daarin dat het boek van den E. H. Verhasselt voorzien heeft : al wat er te weten valt voor koster of misdienaar staat er op klare en methodische wijze in uitgelegd. Regeling van het kerkelijk officie, ceremoniën en plechtigheden der H. Mis, onderscheiding der missen, bediening der HH. Sacramenten, het zingen van Vespers, Lof en Officie der overledenen, ceremonieën eigen aan sommige bijzondere dagen van het jaar : als Veertiguurgebed, Asschenwoensdag, Goede Week, enz., zijn er, volgens geleerde en goedgekeurde schrijvers, in opgegeven. Ook vernemen wij dat reeds bij zijn eerste verschijnen, het werk van den E. H. Verhasselt den grootsten bijval geniet en, wij twijfelen niet of geene enkele kerk of kapel zal een zoo gemakkelijk middel en zoo nuttige aanwijzingen tot het opluisteren en zelfs betamelijk celebreeren der goddelijke diensten willen ontberen.

De Jonge Huishoudster. *Leerboek voor de Huishoudelijke en Lagere scholen.* (Naar het programma van huishoudkunde en gezondheidsleer van 1[n] Mei 1897) door MARIA DU CAJU. — Fraai boekdeel in-8°, 170 bladzijden, met printen, Gent, A. Siffer. — Prijs, 0,90 fr.

Iemand, die een vak waarlijk meester is, heeft het recht, en het is hem als 't ware een plicht, zijne kennissen aan anderen mede te deelen. Wie is niet overtuigd van de ervarenheid van Jufvr. M. Du Caju in zake van huishoudkunde? Het onderhavig boek is nogmaals een perel harer schitterende kennissen, die zij op meesterlijke wijze aan alle jonge dochters, aan alle huismoeders mededeelt.

De schrijfster heeft de *huishoudkunde* en *gezondheidsleer* in verband met elkaar behandeld, en al de punten ontwikkeld, die door het jongste programma der lagere scholen (1[n] Mei 1897) voor den hoogsten graad aangeduid zijn. Met het oog op de behoeften der huishoudelijke scholen, heeft zij ook de bereiding der gebruikelijkste spijzen uitgelegd, zooals zij in de keuken der werkers en kleine burgers kan toegepast worden.

Een goed handboek voor 't onderwijs dier vakken is in de lagere en huishoudelijke scholen onmisbaar : immers, er zal weinig van het mondeling onderwijs overblijven, indien eene gepaste samenvatting den eerlingen niet helpt om de les in 't geheugen te printen. Uit dat oogpunt zal 't boek gewichtige diensten bewijzen, niet alleen met zeer veel vrucht in elke huishoudkundige of lagere school gebruikt worden, maar het is ook waardig in alle gezinnen — en vooral in de werkersgezinnen — tot Gids te dienen van orde en spaarzaamheid, stoffelijken en zedelijken welstand.

De schrijfster getuigt dat zij maar één doel heeft : hare medemenschen van nut te zijn. Derhalve is het veelbevattend boek aan eenen betrekkelijk geringen prijs gesteld en zal ongetwijfeld door geestelijke en wereldlijke overheden ter gelegenheid der prijsdeeling druk worden verspreid.

Aan de onderwijzeressen en huisvrouwen, die over deze stof zeer breedvoerige uitleggingen verlangen, zullen wij de zeer volledige uitgave met printen — getiteld *De Degelijke Huisvrouw*, en hier reeds beoordeeld — ten zeerste aanbevelen. Z. A.

Das Kunstwerk der Zukunft und sein Meister Richard Wagner, von THEODOR SCHMID, S. J., Freiburg im Breisgau, Herder'sche Verlagshandlung. Pr. Mk. 2 = fr. 2,50.

Deze studie verscheen in het bekende tijdschrift « *Stimmen aus Maria Laach* ». Zij vond zulk een gunstig onthaal dat de uitgever er toe besloot haar in een bijzonder boekdeel uit te geven.

Talrijk zijn de inktflesschen die gebruikt werden om den grooten apostel van het « kunstwerk der toekomst, » Richard Wagner, tot in den hemel te verheffen of in den diepsten afgrond der zevende hel te slingeren. Maar hij verdient :

« Ni cet excès d'honneur, ni cette indignité. »

Men kent de lijvige boekdeelen van Adolphe Jullien, van Houston Chamberlain, Gasperini, Dannreuther, Pohl, Wolzogen, enz. enz. Er is niet een enkel bij dat het juiste midden weet te bewaren tusschen apotheose en verwensching. Men leze het bovengenoemd werk. Hier is « de nagel op den kop getroffen ».

Alle kunst komt van God, God is een onstoffelijk wezen, de muziek is de onstoffelijkste aller kunsten, dus is de muziek de goddelijkste aller kunsten. Doch het christendom, zegt Richard Wagner in zijne *Gesammelte Schriften* (*Die Kunst und die Revolution*), is de gezworen vijand van het schoone in den mensch.....

Leest Schmid en gij zult begrijpen hoe Wagner, aangedreven door een geheimzinnig iets dat God in de ziel van den kunstenaar legt — of hij zijn eigen gaven eerbiedigt of niet — iets schoons schreef

« Unbewusst, höchste Lust! »

en verre ten achter bleef waar hij meende met zijn verstandelijke Leitmotief-theorie enz. enz. het toppunt der kunst bereikt te hebben.

Het zou wenschelijk wezen dat dit schoon werk, het beste dat over Wagner is geschreven, weldra vertaald wierd : in ons vaderland dweept men nu reeds lang met den germaanschen reus Richard Wagner, maar men weet eigenlijk nog niet recht waarom..... *Jurant in verbo magistri.*

N.

Maria's Lusthof *of* 31 *bloempjes ter eere van Maria geplukt*, door Alf. Van Loo. — Boekdeel in 12°, van 168 bladz. met kerkelijke goedkeuring.

Dit nieuw werk, tot eere en glorie van onze goede Moeder Maria opgesteld, bevat, voor elken dag der maand Mei, een treffend voorbeeld gevolgd door een passende bemerking of opwekking. *Maria's Lusthof* zal met veel nut door de priesters kunnen gelezen worden in de kerken, waar de Meimaand wordt gevierd. De onderwijzers in de scholen zullen er insgelijks met vrucht elken dag eene lezing kunnen uit houden, om aldus het betrouwen en de liefde tot Maria van jongs af in het hert hunner leerlingen te planten, en in de kloostergemeenten zal men zich gelukkig achten, weezen en ouderlingen met nieuwe blijken van Maria's goedheid bekend te maken.

Het boek, met zorg door den heer *A. Siffer te Gent* gedrukt en met veelkleurigen omslag versierd, is allerbest geschikt om als belooning in de week- en zondagscholen uitgereikt te worden.

Dit posthume gewrocht van den godvruchtigen schrijver verleden maand overleden — zijn eerste werk was een boek ter eere van Maria en zijn laatste ook — is verkrijgbaar bij alle katholieke boekhandelaars, alsook ter pastorij van Knesselaere, fr. 0,85 ingenaaid, 1 fr. gekartonneerd.

Vies de quelques-unes de nos grandes Saintes au pays de Liége, par le P. H. Nimal, Rédemptoriste. I. Sainte Marie d'Oignies. II. Sainte Christine l'Admirable. III. Sainte Ivette de Huy. IV. Sainte Lutgarde. V. Sainte Julienne de Cornillon.

Onze vaderlandsche geschiedenis is eene kostelijke mijn, ongelukkig nog te weinig ontgonnen. De levensgeschiedenis der heiligen van ons land bevat alzoo schatten te weinig gewaardeerd omdat zij te weinig gekend zijn.

Dit is onder andere het geval met de heiligen waarvan hier spraak is; en nevens de daden dier uitverkoren zielen leert men ook uit dit werk de 13ᵉ eeuw beter kennen, waarin zij geleefd hebben.

Wij wenschen de meeste verspreiding aan dit uitmuntend boek en drukken de hoop uit dat de schrijver voort zou gaan met zijne aangevangene taak en eens eene volledige galerij zou samenstellen van al de personen van belang welke ons land op dit gebied voortgebracht heeft.

Schoon boekdeel in-12ᵉ met 304 blz. met platen opgeluisterd en uitgegeven door H. Dessain, te Luik. Prijs, fr. 1,50.

Boerenkrijg. — Dank aan de opborreling van vaderlandsliefde en aan de zorg waarmede onze geschiedschrijvers de archieven en de volksoverleveringen geraadpleegd hebben, wordt de opstand onzer vaderen tegen het goddeloos volkstergend bewind der Fransche Omwenteling ten onzent, meer en meer gekend en gewaardeerd. Ook zal die hopelooze en des te roemrijker strijd der Boeren met ongewonen luister gevierd worden.

Met vreugde vernemen wij dat niet alleen de Kempen, Klein-Brabant en Limburg zich aangorden tot het herdenken van die martelaars voor altaar en troon, Oost-Vlaanderen, namelijk Overmeire, waar het eerst de klokken geluid werden tot den opstand, bereidt insgelijks groote feestelijkheden. Een comiteit is thans gevormd door volksvertegenwoordiger Tibbaut en waarin de bijzonderste mannen onzer provincie zetelen.

Dichters bezingen dit Vlaamsch epos, archivisten zoeken tot de kleinste bijzonderheden op, historieschrijvers verwerken dit materiaal tot gaarn gelezen volksboeken. Verschillende werken zijn reeds verschenen over dit boeiend onderwerp; hoe meer er het licht zien hoe beter, ook is het met genoegen dat wij de bijzondere aandacht roepen onzer lezers op de volgende nieuwe werkjes over dit vaderlandsch onderwerp:

Onze Boeren te Herenthals, bladzijden uit de Geschiedenis van den Boerenkrijg, door Fr. Waltman van Spilbeeck der abdij van Tongerloo.

Beknopte geschiedenis des Boerenkrijgs, (October-December 1798), door J. Fr. Pallemaerts, leeraar in 't klein Seminarie te Mechelen. Dit boekje wordt verkocht bij den uitgever R. Van Velsen, te Mechelen, ten profijte en onder de bescherming der feestcomiteiten van Boom en Klein-Brabant. Prijs, fr. 1,00.

La guerre des paysans en 1798. Vertaling door Simon Blondeel van het zoo vaderlandsch en zoo goed geschreven vlaamsch vlugschrift van Lodewijk Opdebeek.

De boerenkrijg te Mechelen in 1898 door Aug. de Rees. P. Ryckmans, Mechelen.

Martelaars en Brigand, lied overgedrukt uit de *Zangschool*. Mechelen, P. Ryckmans. De heer De Puydt heeft er eene begeleiding voor geschreven voor fanfaren; eene variante met begeleiding voor piano zal door het Davidsfonds uitgegeven worden.

De Boerenkrijg in het Kortrijksche. In dit lief boeksken beschrijft de heer Th. Sevens, reeds zoo gunstig gekend door menigvuldige geschiedkundige en letterkundige werken, de godsdienstige en vaderlands-

lievende woelingen langs de boorden der Leie op het einde der verleden eeuw. De schrijver is er in gelukt de namen te ontdekken van de jongens zijner stad die de wapens opgenomen hebben in den strijd voor God en Vaderland.

Het werkje wordt verkocht ten voordeele van het gedenkteeken van den Boerenkrijg welke men gaat oprichten in de St.-Michielskerk te Kortrijk.

Eerste Communie. — Het volgend werkje zij bijzonder aanbevolen : Gedachtenis der Eerste H. Communie of duurzame herrinnering van hetgeen de kinderen en hunne ouders toen gehoord, gezien, gevoeld en voorgenomen hebben, door DE BECKER, pastoor van Droogenbroeck.

Beknopte regels van den Nederlandschen versbouw, door Jos. GEURTS, leeraar in St-Josefscollege, te Hasselt. — St-Quintinus drukkerij, Hasselt.

Schrijver heeft voor doel den leerlingen die eenigen aanleg tot dichten gevoelen, eene behulpzame hand te reiken. Wel is waar, bestaan er in onze taal eenige handboeken waarin de regels der dichtkunst wijd en breed worden uitgelegd, maar veeltijds zijn zij te geleerd, te zeer ingewikkeld voor beginnelingen, en te duur voor eene studentenbeurs. Wat er ook van zij, dit boekje op zijne beurt zal nut en dienst bewijzen.

Middeleeuwen. — Prof. G. Kurth sprak op het wetenschappelijk Congres der Katholieken gehouden te Freiburg in Augustus l.l. eene redevoering uit over de beteekenis van het woord *Middeleeuwen*. Deze redevoering is thans uitgegeven door de « Société belge de librairie » (Qu'est-ce que le moyen âge, Bruxelles, 1898. 12. 33 bl.) Algemeen wordt aangenomen dat de middeleeuwen een tijdvak zijn tusschen de oude en de nieuwe tijden, en voor velen waren zij, tot in de laatste jaren, niets anders dan barbaarsche eeuwen. Prof. Kurth zoekt den oorsprong dezer benaming op en vindt haar in het feit dat de geschiedenis, deelmakend tot in de 16e eeuw van de philologie, de humanisten op de geschiedenis toepasten, hetgeen men enkel van de geschiedenis der latijnsche taal zegde : klassieke taal tot Konstantinus, barbaarsche taal of media-latinitas tot Karel den Groote, doode taal af infima-latinitas tot heden toe. Cellarius was de eerste die het woord in 1688 op de geschiedenis toepaste. (Historia medii ævi) en sedert hem is die onjuiste benaming algemeen geworden.

Prof. Kurth bewijst heel wel dat deze eeuwen geen tusschen tijdvak zijn, maar wel als het begin der hedendaagsche, dat is der christene beschaving, aanzien moeten worden.

Koninklijke Vlaamsche Academie. — *Zitting van 20 April.* — Na de goedkeuring van het verslag over de vorige bijeenkomst, wordt door den heer De Potter, met bijtreding van het bestuur, voorgesteld, hulde te brengen aan de volksvertegenwoordigers en senators, die de gelijkheidswet hebben verdedigd, alsook aan de Regeering, en inzonderheid aan den heer Begerem, aan wien het te danken is dat het wetsvoorstel onverminkt werd aangenomen. De vergadering neemt dit voorstel bij toejuiching aan.

Dr. H. Claeys wenscht hier nog iets aan toe te voegen : hij spreekt den wensch uit dat de Academie ook hulde zou brengen aan twee harer leden, Dr. Aug. Snieders, die in het *Handelsblad* zoor

krachtig voor de taalwet ijverde, en Mr Julius Obrie, die op 38 meetings als voorzitter optrad.

Vervolgens stelt de heer Coopman, uit naam der commissie voor nieuwere Taal- en Letterkunde, de vraag : hoe ver de werkzaamheden gevorderd zijn der bijzondere commissie gelast met het vaststellen der terminologie voor de Nederlandsche spraakleer. Hij spreekt tevens namens de commissie den wensch uit, dat voortaan op de jaarlijksche plechtige vergadering een beknopt verslag over de uitkomst der uitgeschreven wedstrijden zou worden uitgebracht.

Namens de commissie voor het onderzoek van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, deelt de heer Coopman mede, dat zij besloot aan Dr De Vreese het vervaardigen van een opstel over de geschiedenis van het Woordenboek op te dragen, om dit monument onzer taal beter bij het Vlaamsche volk bekend te maken. Deze commissie wenschte ook dat de voornaamste woordenlijsten en glossaria der XVIe en XVIIe eeuw opnieuw zouden worden uitgegeven.

Dit laatste voorstel wordt door Dr. De Vreese breedvoerig toegelicht. Spreker stelt voor, de reeks der uit te geven herdrukken aan te vangen met het *Vocabulaie* van Noël de Berlaymont. Door het uitgeven van dit en dergelijke werken, die niet enkel voor de redactie van het Woordenboek, maar ook voor de bevordering der kennis van de lexicologie van het hoogste nut zullen zijn, zal de Academie het verwijt van velen ontgaan, dat zij zich te uitsluitend met het uitgeven van Middelnederlandsche werken zou bezighouden.

Thans wordt overgegaan tot de kiezing van een werkend lid, ter vervanging van wijlen Prof. P. Willems. De heer Alf. Janssens bekomt 15 stemmen.

In de Junivergadering zal de Academie te voorzien hebben in de benoeming van een briefwisselend lid ter vervanging van den heer Janssens en van een buitenlandsch eerelid ter vervanging van den heer Arnold.

Als leden der commissie, die, met het Bestuur, candidaten voor die openstaande plaatsen zal voorstellen, worden aangewezen de heeren Dr. H. Claeys, Dr. A. De Vos en Julius Obrie.

Ten slotte houdt de heer Segers eene lezing over : « De ontwikkeling onzer taal. »

Davidsfonds. — In zijne zitting van 28 April heeft het hoofdbestuur, onder voorzitterschap van den eerw. Dr H. Claeys, den heer Helleputte, hoogleeraar te Leuven en volksvertegenwoordiger voor Maaseyk, aangesteld en ingehuldigd als voorzitter, in vervanging van wijlen hoogleeraar Willems.

De kiezingen van het bestuur hebben de volgende uitslagen opgeleverd : West-Vlaanderen : Th. Sevens, Kortrijk; Noterdaeme, Brugge; Eerw. heer De Molder, Nieuwpoort, en kanunnik Duclos, Yper, in vervanging van den eerw. heer Beheyt.

Oost-Vlaanderen : A. Siffer, Gent; A. Janssens, St-Nikolaas; Em. Van Winckel, Dendermonde; Fr. Van Hemelryck, Zele, allen uittredende leden.

Antwerpen : Eerw. heer Rosel, Antwerpen ; E. Ossenblok, Borgerhout; A. Roëll, Lier; Kanunnik J. Muyldermans, Mechelen; uittredende leden.

Limburg : A. Van Geel, Hasselt; Ceelen, St-Huybrechts-Lille, Eerw. heer J. Boelen, Schuurhoven; uittredende leden; Kerkhofs, pastoor van Hoesselt, nieuw lid.

Namen : D. Claes, rustend leeraar van het Atheneum, Namen, nieuw lid.

De kiezing van Brabant onregelmatig geweest zijnde wordt verbroken, en eene nieuwe vergadering zal bijeengeroepen worden.

De heeren Fr. Schollaert, Dr H. Claeys en Fr. De Potter, worden bij handgeklap herbenoemd; de twee eerste als ondervoorzitters, de laatste als secretaris.

De rekeningen van 1897 worden goedgekeurd en het budget van 1898 opgemaakt. De uitgaven beloopen ongeveer 22,000 fr. en de inkomsten 20,000 fr.

Verdere huiselijke zaken werden geregeld en het uitgeven van vier platen over den Boerenkrijg besproken, waarna men de jaarlijksche algemeene vergadering vaststelt op Donderdag 26 Mei, te Leuven.

Algemeen Nederlandsch Verbond. — Het voorloopig hoofdbestuur wordt samengesteld voor België uit de heeren P. Fredericq, Julius Obrie, H. Meert en M. Rooses. Voor Noord-Nederland zijn aangewezen de heeren H. Kern, H. Kiewit de Jonghe en De Ridder. Het vierde lid wordt later benoemd.

In het bijzonder bestuur voor België zullen voorloopig zetelen de heeren :

J. De Vriendt en J. Van der Linden, volksvertegenwoordigers, Frans Reinhard, Kesseler en T'Sjoen, te Brussel; J. De Beucker, J. Heuvelmans, J. Van Rijswijck en Max Rooses, te Antwerpen; baron de Maere, P. Fredericq, H. Meert en Julius Obrie, te Gent; J. Sabbe en D. Van Steenkiste, te Brugge, Frans Van den Weghe, te Oostende en D. Is. Bauwens, te Aalst.

Het algemeen bestuur, dat zich zelf aangesteld heeft, beantwoordt aan de verwachting niet, ten eerste, allen liberalen op éene uitzondering na, ten tweede geene verdeeling tusschen de verschillende Vlaamsche Provinciën. Ongetwijfeld zal die regeling door de afdeelingen niet goedgekeurd worden.

Prijskampen. — Zijn bekroond in de wedstrijden der Brusselsche Tentoonstelling : de eerw. heer Van den Driessche, pastoor van Oostkerke voor zijn werk « *Corporation paroissiale d'œuvres économiques* » en de eerw. heer Gahide, pastoor van Ghislenghien voor zijn vlugschrift « *Utilité et sécurité des caisses Raiffeisen* ».

Naar wij vernemen zou de jury, gelast met het toekennen van den driejaarlijkschen prijs voor Nederlandsche tooneelletterkunde, geen der talrijke mededingende stukken den louwer hebben waardig gekeurd.

De Prijs Guinard (10,000 fr.) gesticht door Dr. Guinard van St.-Nicolaas, voor het beste werk of de beste werking ten voordeele van de arbeidende klas, is, voor de 5 laatste jaren, toegewezen aan de Belgische matigheidsmaatschappij. De prijs werd opvolgendlijk behaald door Fr. Laurent voor het sparen in de scholen (1868-72); L. Melsens voor een werk over de lood- en kwikziekten (1873-1877); J. Dauby voor zijn boek « *Des grèves ouvrières* » (1878-1882); E. Gilon voor zijn boekwerk « *La lutte pour le bien-être* » (1883-1887); Fr. Robyns voor het invoeren der matigheidsmaatschappijen in de scholen (1888-1892).

De keurraad van den vijfjaarlijkschen prijskamp van Fransche letterkunde zal bestaan uit : Descamps, hoogleeraar te Leuven; Fêtis, hoofdbibliothecaris der koninklijke bibliotheek; Kurth, hoogleeraar te Luik; Pergameni, hoogleeraar te Brussel; Priester Stiernet, prof. van letterkunde te Brussel; Tardieu, voorzitter der Belgische Academie.

Voor den tienjaarlijkschen prijskamp van wijsgeerige wetenschappen zullen zetelen : Callier, Capart, Dwelshauwers, Leclerc, Mgr. Lamy,

respectieveijk hoogleeraars te Gent, Brussel en Leuven; Loomans, lid der Belgische Academie en Monchamp leeraar in het Seminarie te Luik, lid der Belgische Academie.

† **Dokter Goffin**, strijdende Brusselsche flamingant en als dusdanig in den gemeenteraad der hoofdstad gekozen. — **Stortenbeker**, beroemde Hollandsche dierenschilder. — Baron **Prosper de Hauleville**, dagbladschrijver, kunstcriticus, historieschrijver en letterkundige van naam, lang bestuurder van het *Journal de Bruxelles* en *La Revue Générale*; hij maakte ook deel van den Brusselschen gemeenteraad. — **Cesar Snoeck**, te Gent, bekend om zijne prachtige verzameling van oude muziekinstrumenten waarover hij menige vlugschriften uitgegeven heeft. — Te Marburg de Hofrath **Hans Wochenhuren**; schrijver van eenige niet hoog verdienstelijke rómans, was inzonderheid gekend voor zijne merkwaardige oorlogsverslagen : Krim, Oostenrijk, Italiaansche veldtocht, opstand van Polen, Sadowa, Sedan. — Prof. **Stokes**, hoogleeraar in de kerkgeschiedenis aan de Universiteit te Dublin, schrijver van *Ireland and the Celtic Church*, *Ireland and the Anglo-Norman Church* en andere werken op dit gebied. — **Fréderic Béchard**, tooneelcritiek in « Gazette de France » en schrijver, in medewerking met Armand de Pontmartin van verschillende romans : *Corbeaux du Gévaudan*, *Traqueurs de dots*, *Jambe d'argent*, enz. — **James Payer**, Engelsche schrijver van een 100 tal romans van den ouden stempel en waaronder de bekendste is *By Proxy*. — **Borchenhagen**, publicist te Bloemfontein (Oranje-Vrijstaat) en vurige bestrijder der Engelsche belagers der Zuid-Afrikaansche Nederlandsche Republiek. — **Paul Kustoks**, welbekende Belgische landschapschilder te Parijs. — **Sandbergen** vermaarde aardkundige te Würzburg. — **Zacharius Topelius**, Finsche dichter en novellist te Helsingfors. — **Eleonore Marx**, de jongste dochter van Karel Marx, den schrijver van *Das Kapital*, het eerste evangelie der Sociaal-democratie. Zelve schreef en sprak zij voor het parlementair socialisme; buiten kerk en wet was zij de vrouw van Dr. Aveling; zij heeft zich vergiftigd. — **A. Wauters**, stadsarchivaris van Brussel, schrijver van de geschiedenis der hoofdstad, van vele gemeentemonographien uit het Brabantsche, oudheidskundige studiën en geschiedkundige werken.

Dertiende jaargang, 1898. Juni Nr 6.

BOEKHANDEL, A. SIFFER, GENT.

Werken van juffrouw MARIE DU CAJU.

Om eerstdaags te verschijnen.

(De werken zullen bij 't verschijnen aanstonds gestuurd worden.)

Le livre de l'épargne et de la prévoyance. Lectures dédiées aux ouvriers, propagandistes, aux élèves des écoles d'adultes, des écoles industriel professionnelles, etc. *Illustré.*

Het Boek van spaarzaamheid en vooruitzicht. Vlaamsche uitgave van 't zel werk. *Met printen.* (Zal in Juli verschijnen.)

Soyez prévoyants. Edition abrégée du même ouvrage.

Arithmétique de l'épargne et de la prévoyance. Recueil de problèmes.

De drie volgende werken van dezelfde schrijfster zijn dezer dagen goedgek door den Verbeteringsraad van het lager onderwijs.

De Jonge Huishoudster. *Met printen* 0

De Degelijke Huisvrouw. id. 2

De Vrouwelijke Opvoeding in haar verband met de eischen des levens 1

AD. WESMAEL-CHARLIER, éditeur.

Iwan Fonsny. Grammaire française, — langue française comparée aux langues allemande, néerlandaise et anglaise à l'usage de l'enseignement moyen 0

J. M. Schmitz. Histoire de Belgique à l'usage des écoles primaires 0

J. Maingie. Notions d'arithmétique généralisées et premières notions d'algèbre. — Ecoles moyennes de filles. — Conformes au programme du 10 septembre 1897 0

L. Michelet. Elements de physique. Ecoles moyennes, cinquième édition 1

M. Haccour. Introduction au cours d'algèbre à l'usage des écoles moyennes pour filles, 2e édition 0

F. Henry et A. Defoin. Cours harmonique complet de langue française. — Ouvrage conforme au programme officiel du 1er Mai. — Degré moyen 0

O. Terfve et O. Picalausa. Cours de sciences naturelles conforme au programme officiel, 2e année 1

id. id. id. 3e année 2

D. Dolhen. Cours d'hygiène à l'usage des écoles primaires des sections préparatoires des écoles moyennes et des écoles d'adultes, degré inférieur 0

id. id. id. degré moyen 0

id. id. id. degré supérieur 0

A. Pirsch et Edg. Hubeau. Cours élémentaire d'hygiène à l'usage des élèves des écoles moyennes. — Ouvrage conforme au programme du 10 Sept. 1897 0

Edgar Hubeau. Cours élémentaire d'hygiène en trois parties, 1e partie: degré inférieur 0

id. 2e partie : degré moyen 0

id. 3e partie : degré supérieur 0

J. W. G. Cours d'analyse grammaticale et logique préparatoire à la rédaction et à l'étude des langues — en tableaux analytiques à l'usage de l'enseignement primaire et moyen 0

Jules Lemoine Bellière. Manuel pratique des sociétés scolaires de retraite. — Comment on les fonde et comment on les administre 0

J. Roland et Delpire. Handboek van geschiedenis voor den middelbaren graad. — Werk overeenkomende met het ambtelijk programma van 1 Mei 1897 0

L. Michelet. Leçons préparatoires à l'étude des sciences naturelles. — Ecoles moyennes. 1e année 0

Marcellin Chapaux et Pierre Romedenne. Notions de sciences naturelles conformes au programme officiel. — Ecoles moyennes. — 473 fig. dans le texte 2

Léon Dumas. Aide-mémoire de chimie, de minéralogie et de météorologie. — Conforme aux programmes des écoles normales primaires et des écoles moyennes 1

Nestor De Tière et Gustave Lagye. Boerenkermis, kindertooneelen. — Kermesse villageoise, scènes pour garçons et fillettes. — Muziek van Joost De Mol 4

Lemoine J. Le Mendiant, chant de tempérance et de prévoyance pour les sociétés scolaires de retraite 0

BEOWULF.

ALHOEWEL, op het gebied der Oud-Germaansche letteren, de Beowulf eene eereplaats inneemt, is er tot hier toe in Nederland weinig over geschreven. Hij mag, zeggen wij, in de letterkundige nalatenschap van den Duitschen stam, eene eereplaats bekleeden, niet alleen om de eerbiedwaardige oudheid van het gedicht, -- het behoort tot de zevende eeuw, — noch ook om het eigenaardig mengsel dat er in voorkomt van christendom en heidendom, maar veel meer omdat verschillende der daarin voorgestelde legenden internationaal zijn en, tevens, omdat het stuk een zoo helder licht werpt op den beschavingstoestand van een der voornaamste Oud-Duitsche volksstammen, de Angelsaksen, stichters van het Engelsche rijk. Immers, reeds de grondgedachte van het gedicht, de strijd van den held Beowulf tegen het zeemonster, en inzonderheid tegen den draak, is eene verbleekte herinnering aan de oudheidensche legenden der Eddaliederen, alwaar Sigurd de reus met vonkelende oogen, den halfgod *Fafnir* doodt, welke zich in drakengestalte nederlegde op den vervloekten goudschat, op de Gnitaheide. Dezelfde grondstof is ook de kern van het Nevelingenlied, alwaar Sigurd vervangen is door Siegfried en Fafnir door den dwerg Alberic. Dat ook in de nieuwere letterkunde de volksoverleveringen der Duitsche rassen stand houden, bewijst ons Schiller, die, in zijnen *Wilhelm Tell*,

II^de^ bedrijf, 2de tooneel) eenen *Winkelried* voorstelt, wiens voorvader omgekomen was in den strijd tegen den draak uit het moeras bij Weiler. De schat door Beowulf op den draak bemeesterd, waar hij ook het leven bij inschiet, is de schat van Sigurd en « der Niebelungen hort », die eveneens vervloeking neertrekt op allen die hem erven : Het is het eeuwige thema van Horatius : « Auri sacra fames », de vervloeking van het menschdom om zijn zucht naar goud en genot, andermaal geschilderd in het aandoenlijk gedicht *Goliath*, van den onlangs gestorven duitschen dichter Weber.

Ook die andere sage uit de middeleeuwsche letterkunde, de vermaarde legende van den *Ridder met den Zwaan*, waarvan nog een brokstuk in het Nederlandsch en eene geheele bewerking in het Fransch bestaan, heeft hier haar voorganger. Immers in den voorzang van den *Beowulf* gaat van den held Sceaf, (of liever van dezes zoon Scyld, want het feit is volgens de wet der epische overdracht van den vader op den zoon gebracht), de sage uit dat hij, nog kind zijnde, op een geheimzinnig schip, aan het zeegewoel werd toevertrouwd, te midden van wapens en schatten en zoo in Denemarken aanlandde. Zoo zag Helias, de Zwaanridder, op zekeren morgen een scheepje aangevaren komen, getrokken door zijn broeder, den zwaan, — (den welbekenden Indischen geluksvogel) — voer er mede tot Nymegen, alwaar hij de hand won van Clarisse van Billoen of Bouillon. Hierdoor werd de Zwaanridder stamvader van Godfried van Bouillon, gelijk bij Bilderdijk *Elius*, of de ridder met den zwaan, de stichter van het hertogdom Brabant.

Daarom reeds moeten wij dank weten aan de Koninklijke Vlaamsche Academie, dat zij van een harer leden eene Nederlandsche vertaling van den *Beowulf* heeft uitgegeven.

De andere reden, waarom eene goede, Nederlandsche vertaling van den *Beowulf* belangrijk is, namelijk dat ze ons de beschaving leert kennen van sommige

met ons verwante Duitsche volksstammen, zoogezegde « Barbaren », zal zich van lieverlede geldend maken bij de ontleding van het gedicht, welke nu volgt.

De heer Simons laat zijne uitgave van een zaakrijke, geleerde inleiding voorafgaan, waarin de menigvuldige en ingewikkelde vraagpunten, nopens het ontstaan en de beteekenis van den Beowulf geopperd, besproken of opgelost worden.

Het gedicht is opgesteld in Angelsaksische of Oud-Engelsche taal, in Northumberland, onder de regeering van Eadwini, of Edwin, in de zevende eeuw, toen de beschaving der Angelsaksen, of Denen en Jutten in Engeland sedert de vijfde eeuw gevestigd, haar bloeitijdperk bereikt had. Geen andere Germaansche volksstam was in die tijden tot eene zoo schitterende ontwikkeling gekomen. De dichter, die blijken geeft van volmaakte kennis der plaatsen en geschiedkundige omstandigheden in Denemarken, zal waarschijnlijk zelf een Deen, een Jutlandsche Deen, geweest zijn, naar Engeland mede overgekomen, aangelokt door de bloeiende welvaart zijner stamgenoten in het overzeesche, nieuwe vaderland. Dat het epos uit de zevende eeuw dagteekent mag hieruit opgemaakt worden dat het toen juist de gulden eeuw was voor Northumbrië, en ook dat het niet vóor de zesde eeuw kan ontstaan zijn, daar het een voorval bezingt van het jaar 515, noch ook na de negende eeuw, daar in het gedicht de grootste lof wordt toegezwaaid aan de Denen, die toch in de negende eeuw ergelijke plundertochten in Engeland aanrichtten en dus niet meer na dien tijd geestdriftig zouden worden bezongen.

Het *Beowulf-Epos* heeft twee verschillende kernen als bouwstof tot zijn onderwerp verwerkt : eene geschiedkundige en eene mythische, ontwikkelingsproces dat in meest al de volksheldendichten kan waargenomen worden. De gelegenheid der wording is een geschiedkundig feit : de Nederlaag der Denen, onder hunnen koning Chochilaïcus of Hygelac, in 515 ondergaan vanwege de Franken, gevestigd in den pagus Hattuarius of de

gouw der Hattuarische Franken, langs de Noordzee in Friesland (1). Deze Franken hadden als hoofdman Theodorik I, van Austrasië, de legendarische Hug-Dietrich, zoon van Clovis. De koning der Denen had eenen neef *Beowulf*, welke, te midden der nederlaag, zooveel moed betoonde dat hij, met de wapens van dertig neergevelde Franken beladen, in de zee sprong. Daardoor verdiende hij, de geschiedkundige held, de gelegenheidskern van het volksepos te zijn. Dat eene nederlaag aanleiding geve tot een heldendicht moet geene verwondering baren, daar wij zien dat ook bij de Gallische Franken de nederlaag van Ronceval aanleiding gaf tot het vermaarde Roelandslied. Het behoort immers tot de glorie van een volk in de moeielijkste omstandigheden van zijn bestaan, alleen voor overmacht geweken te hebben. Daardoor verdienen de gevallen helden de kroon der martelaars en de eeuwige dankbaarheid van het vaderland. Roeland wordt veel grooter in de legende door dat hij gevallen is, na een moedigen, heldhaftigen kamp, dan indien hij zegevierend met den keizer ware teruggekeerd. Al zijne daden worden verbloemd, vergroot, bijna vergoddelijkt. Zoo ook wordt Beowulf in het gedicht met bovenmenschelijke krachten bedeeld. Iedere slag van den volksgeliefden held, gelijk van Roelands vreeselijke Durendal, doorklieft eenen vijand van boven tot onder. Zelfs is het hoogst waarschijnlijk dat er afzonderlijke zegeliederen, of toch heldenliederen, bestaan hebben vóor

(1) Het is opmerkenswaardig dat het eenige geschiedkundig feit waarop men den oorsprong van het gedicht kan laten berusten, op Nederlandschen grond plaats gegrepen heeft. Dit is eene reden te meer om de belangstelling der Nederlanders voor dit gedicht op te wekken, en verklaart wellicht ten deele waarom de legende van Beowulf en Grendel zoo lang, ook in Vlaanderen, heeft stand gehouden. Daarbij komt nog dat, gelijk Mgr. Everts zegt, eene nauwe verwantschap bestond tusschen onze vaderen en den Angelsaksischen stam, die ons zijne geloofspredikers zond, als de heiligen Livinus, Willibrordus, Bonifatius, alsook tusschen de Angelsakische taal en die der Friezen.

het ontstaan van het eigenlijke epos, ter eere van den moedigen Beowulf, gelijk er heilliederen gezongen werden ter eere van Roeland vóor het epische Roelandslied en heilliederen ter verheerlijking der Grieksche helden vóor het ontstaan van Homeros' Ilias.

Edoch deze eerste kern, de historische, wordt zoo goed als opgeslorpt in eene tweede, de mythische.

Daar bestond bij de Angelsaksen, Denen en Jutten in Denemarken en Jutland gevestigde Germanen, van overouds een mythus van den held *Beowa*, die, in zijne jeugd, een zwemwedstrijd had aangegaan met Brecca, het Zeewezen, en de geheele Baltische zee, van af de Deensche of liever Jutlandsche kusten tot in Finland, met zijne forsche armen had doorkliefd; die, in zijn rijperen leeftijd, het onheilbrengend watermonster Grendel in een reusachtigen kamp had neergeveld en, op den avond zijns levens, een geweldigen draak met zijn wapen gedood. Volgens de beginselen der algemeene, vóorhistorische godenleer, is deze mythische opvatting de verpersoonlijking, de vergoddelijking der natuurkrachten, voornamelijk van deze waarmede de Germanen in het noorden het meest te kampen hadden: de zee en hare stormen.

Nu wordt, in het gedicht, de mythus van den ouden halfgod *Beowa* samengesmolten met de daden van den historischen, reeds verbloemden *Beowulf*, den held van 515, en zoo lossen zich de twee kernen in eene grondstof op. Dit samensmelten gebeurt volgens eene wet, of liever eene algemeene gewoonte, eene nog heden heerschende behoefte des volks welke algemeen heerscht in de geschiedenis der epische dichtkunst waaraan de Franschen den naam van *transfert épique* geven, omdat door haar de dappere daden van verschillende personen op een enkelen uitstekenden held, als op een middenpunt worden overgedragen. Voorbeelden daarvan zijn Hercules (met zijn twaalf reuzendaden) bij de Grieken, in de vijfde eeuw na Chr. Theodorik, de groote Oostgothische koning; vervolgens « koning

Arthur », dan Karel de Groote, enz. enz. gelijk onder andere schrijvers ook de heer Kurth, in zijn voortreffelijk werk: *Histoire Poétique des Mérovingiens* zeer wel doet opmerken.

Nu, volgens het gedicht, komen de heldendaden van den halfgod *Beowa*, mensch geworden in den leest van *Beowulf*, hierop neer.

De Deensche koning *Hrodgar* had eene rijke troonzaal, met name *Heorot*, laten bouwen, op eenigen afstand van zijn vorstelijk paleis en dezelve met luisterrijke feestelijkheden ingewijd. Het gejubel scheen ondraaglijk aan een monster, Grendel genaamd, dat huisde in moerassen langs de zeekust. In woede ontstoken, sloop Grendel 's nachts in Heorot binnen en verslond er dertig Denen. Den volgenden nacht werd nogmaals de prachtige troonzaal met het bloed van 's konings beste mannen besprenkeld. Het land dóor heerscht groote opschudding, zoodat niemand meer in de feestzaal durft verblijven. Dit verneemt Beowulf, de heldhaftige neef van Hygelac, uit Jutland (ook dikwijls onder Denemarken, en zijne inwoners onder de Denen, begrepen). Hij scheept zich met veertien makkers in naar de Deensche kusten, om het monster te gaan bevechten, wordt op ridderlijke wijze door koning Hrodgar ontvangen, bij wien zijn strijdroem reeds doorgedrongen was, en verzoekt om alleen met zijne makkers, zonder wapenen, den strijd met Grendel aan te gaan. Op de spottende toespraak van eenen ijverzuchtigen Deen, die aan Beowulfs reuzenkracht twijfelen en op hem smalen durft, verhaalt deze zijnen zwemwedstrijd met Brecca (of de zee) en gaat, met het vallen van den avond, in Heorot het wangedrocht afwachten. De makkers waren ingeslapen, hij alleen hield de wacht. Opeens stoot Grendel de deur open, verslindt een der Jutten, wil ook Beowulf grijpen, doch hier begint de worsteling. De zaal dreunt onder het gebons van de twee tegen elkander hotsende en botsende kampers en onder het gejammer van Grendel. De makkers springen bij, doch hunne zwaarden hebben

geen vat op de ruige huid van het monster. Eindelijk vlucht Grendel, maar laat arm en schouder in de handen van Beowulf, welke die als een zegeteeken plaatst voor de deur van de troonzaal. Van heinde en verre, ook door koning Hrodgar, wordt 's anderendaags, het tooneel der bloedige worsteling en ook de reuzenklauw van Grendel en zijn met bloed afgeteekend spoor naar de moeras in oogenschouw genomen. Aan den overwinnaar Beowulf worden lofredenen toegezwaaid en koninglijke geschenken aangeboden. Doch den nacht daarop begeeft zich Grendels moeder (1) naar Heorot om haar kroost te wreken, en ontvlucht alleen nadat zij een voornaam ridder van den koning en den arm van haren zoon ontvoerd heeft. Vóor dag en dauw, is Beowulf bij den koning ontboden, opdat hij het gebeurde zou wreken en in het Grendelmeer nederdalen. Nu rust Beowulf zich uit en gordt het vermaarde zwaard Hrunting aan: hij springt in het meer; hij slaat geweldig met Hrunting, maar het wil niet vatten; hij delft het onderspit en is op het punt gedood te worden toen hij, door eene schikking Gods, aan den wand der onderaardsche krocht een reuzenzwaard bemerkt, waarmede hij den vijand doodt en tevens het hoofd van Grendels lijk afhouwt.

Toen verschijnt Beowulf bij zijne makkers met het gevest van zijn reuzenzwaard, wiens lemmer door het bloed van het monster gesmolten is, en met het hoofd van Grendel.

Nogmaals wordt Beowulf prinselijk beschonken, neemt afscheid van den koning en keert naar Jutland, bij zijn oom Hygelac, terug, alwaar hij den koninklijken troon beklimt en zijne derde heldendaad verricht, den strijd tegen den draak.

---

(1) Dat de legende van Grendel en diens moeder ook in Vlaanderen langen tijd bekend geweest is, bewijst het algemeen verspreide spreekwoord: *De duivel en zijn moer* en ook de eigennaam *Grendele*, *De grendele*, welke, volgens den heer Dr GUIDO GEZELLE, in West-vlaanderen zoo algemeen is als de naam *Den dievel*.

Beowulf had reeds vijftig jaren op voorspoedige wijze geheerscht, toen op zekeren dag een slaaf, die eene schuilplaats zocht in eene bergholte, eenen onmetelijken schat ontdekte. Deze schat was in den grafheuvel verborgen door den laatsten afstammeling van een oud geslacht en, na dezes dood, door den draak bemeesterd geworden. De slaaf nu van Beowulf liet zich bekoren, bij het zien van al dit vonkelend goud en zilver, en eigende zich eenen beker toe uit het hol. De draak ontstak in woede, vloog uit, met den avond, om zich te wreken en zette Beowulfs woning in vuur en vlam. Beowulf zint op wederwraak en laat zich nieuwe wapens smeden. — Hier verhaalt nu de dichter nogmaals de wapenfeiten uit de jeugd van Beowulf, zijnen reuzenkamp met Grendel; een klaar bewijs dat het gedicht samengesteld is uit verschillende voorafbestaande liederen of legenden, zooals dit het geval is met het Roelandslied, de Niebelungen, de Eddas, de Ilias en al de oude volksepopeeën : ook het historische feit, dat aanleiding gaf tot den geestdrift der Deensche volkeren voor Beowulf, en zoo tot het ontstaan van epische liederen te zijner eer : namelijk de oorlog met de Franken in Friesland, waarin de nog jeugdige held met de wapenrusting van dertig gesneuvelde vijanden in de zee springt, wordt hier ingelascht — Na deze afwijking, welke wederom den Beowulf gelijk stelt met andere oorspronkelijke volksgedichten, neemt de schrijver den draad van zijn verhaal weder op : Beowulf begeeft zich met elf wapenbroeders naar het hol van den draak, heeft een voorgevoel van zijn dood en doet eene treffende toespraak tot zijne makkers. Dan gaat hij naar den ingang der bergholte, daagt den draak tot een kamp op leven en dood uit, zoodat de draak verschijnt. Beowulf zwingt den geweldigen arm en hakt met het zwaard, doch het dringt niet dóor en hij moet zich terugtrekken voor den gloed der vlammen die opstijgen uit de diepte rond het monster. Al de makkers van den held nemen de vlucht, uitgenomen Wiglaf, die door

den vuurgloed dringt, de lafaards met scherpe woorden tuchtigt en zijnen meester moed gaat inspreken. Beowulf verwondt het hoofd van den draak, doch breekt zijn eigen zwaard. Hierop omklemt het monster met zijne tanden den hals van den koning, welke aanstonds verwurgd zou geweest zijn indien niet Wiglaf, toespringend, den draak doodelijk geslagen had. Beowulf, een oogenblik bedwelmd, komt weder tot het bewustzijn en hakt met zijn slagmes het monster middendoor. Doch hij put den dood in de zegepraal : hij voelt zich vergiftigd en zijgt neder. Zijn vriend Wiglaf besprenkelt hem met water en ontgespt zijnen helm, zoodat Beowulf bekomt en Wiglaf verzoekt de schatten te gaan halen in de spelonk. Deze komt weldra terug met ontelbare kostbaarheden, maar vindt den koning wederom bedwelmd. Hij besprenkelt hem nogmaals met water; Beowulf komt weder tot zichzelven, aanschouwt die onmeetbare schatten en spreekt zijn laatste woorden. Hij bedankt God voor die rijkdommen, vraagt dat men hem eenen hoogen grafheuvel oprichte aan den oever der zee, schenkt aan Wiglaf zijn halssieraad, zijnen ring, zijnen helm, zijn harnas, en sterft.

Wiglaf geeft dan verslag over het gebeurde. De dichter doet intusschen opmerken dat de schat betooverd was, zooals die van Fafnir of van Alberic in de Eddas en de Niebelungen; dan wordt een brandstapel opgericht, de schat met het lijk des konings daarheen gevoerd, de draak in zee gestort en de lijkverbranding van Beowulf begint : Het lijk is boven op den houtstapel gelegd : het vuur wordt er aan gestoken, onder het gejammer en het misbaar van magen en vrienden. Men werpt eenen hoogen grafheuvel op; de assche des konings met de noodlottige rijkdommen worden er in verborgen, terwijl de zonen der twaalf rijksgrooten rond het graf rijden en rouwzangen aanheffen.

Hier zou men wanen tegenwoordig te zijn bij de lijkverbranding van Patroclos of van Hector, of de

hartverscheurende jammerkreten te hooren van Achilleus op den dood zijns vriends of deze van Priam, van Hecabe, van Andromache op het door Achilleus onteerde, later verheerlijkte overschot van hunnen zoon en echtgenoot. Met eene laatste lofspraak op den verscheiden vorst besluit het gedicht.

Ziedaar de hoofdgebeurtenissen, rond dewelke zich eene reeks episoden, schilderingen, bijgevoegde karakters en omstandigheden scharen, welke allen te zamen een tafereel ophangen van de Angelsaksische beschaving der VIIe eeuw, dat, volgens het woord van den heer Simons, eene verrassing mag heeten. Men verwacht zich immers daar niet op, bij de zoogezegde « Noordsche Barbaren », omdat men geene andere oude beschaving heeft leeren kennen dan die van Griekenland en Rome.

Wij zien hier de Staatsmacht in de handen van een erfelijken koning, wiens gezag niet steunt op overmacht noch teugellooze bloedvergieting, maar op adel van geboorte en van inborst. De zedelijke grootheid heeft zich reeds boven de stoffelijke ontwikkeld.

De koning is omringd van een gevolg (*comitatus*), bestaande uit beproefde krijgers en aankomende jongelingen, zoo dat hier de kiem voorhanden is van de inrichting des ridderschaps met strijders en leerknapen. De dienstmannen ontvangen van hun meester woning en voedsel, ook soms gronden, zooals in het leenroerig tijdvak : zij gaan niet uit om bloed te storten uit enkele wraak of strijdzucht, maar om onheilen af te weren en hunne broeders te helpen in den nood, zooals Beowulf den koning Hrodgar van het zeemonster verlost. Aan het vorstelijk hof was een dienstman tot raadsheer aangesteld, en andere als schenker, als zanger, als hofmeester. Daar heerschte rijkdom en pracht, te oordeelen naar de kostelijke troonzaal, naar de rijke kleederen en wapenen, naar de geschenken die gedurig gewisseld werden.

Ook de verstandelijke ontwikkeling had een veel hoogeren graad bereikt, dan de humanisten zich die

wel believen voor te stellen. De meest benijde en gevierde lauwer is die der wijsheid, der ervaring. De raadsheer des konings is als de hoogste dienstman van het rijk aanzien, de welsprekendheid wordt hoog in eer gehouden. Hierin ook gelijken de helden op deze van Homerus : zij strijden met het zwaard, maar ook met het woord. Ook de dichtkunst, althans de macht van overweldigend gevoel, welke liederen doet opborrelen uit innig zieleleed, komt er tot haar recht; rouwklachten zijn er menigvuldig en, hoewel minder ontwikkeld, hooren zij toch tot even tragische tooneelen als de grootsche jammerkreten uit de laatste zangen van den Ilias. De grootste gebreken welke de Angelsaksiche helden aankleven zijn dronkenschap en wraakzucht. Ook hechten zij, niettegenstaande hun vernis van christendom, blindelings geloof aan het Noodlot, de ἀναγκὴ der Grieken, het Fatum der Romeinen.

De stijl van het gedicht is even min gering van waarde als zijn inhoud. Gelijk in alle oude gedichten het geval is, onderscheidt zich de stijl van den Beowulf door rijkdom en kracht van woorden, woordvorming en figuren, maar tevens door eenvoudigheid, oprechtheid en eene zekere nuchterheid in den gang van het verhaal.

Dat de dichter over een rijken woordenschat beschikte, blijkt uit het overgroot getal bijvoeglijke composita, met verzwegen voorzetsel, waarop de heer Simons in zijne inleiding de aandacht trekt, en waarvan hij het recht tot bestaan, en de voortreffelijkheid aantoont, al wijzen sommige *composita* ook op de kinderlijkheid der tale (bl. 209). Voorbeelden zijn : *goldhladen*, goudbeladen (*met* goud beladen) *daedcêne*, daadkoen (koen *in* daden) *sadol-beorht* zadelglanzend (glanzend *van* zadel). Verschillende dezer bijvoeglijke naamwoorden munten uit door kracht van voorstelling en stoutheid van beeldspraak. Zoo wordt het schip genoemd *Saegenga*, zeeganger of zeedoorschrijder, gelijk bij Homerus ποντοπορος. Overigens heeft de stijl veel van dien van den Ilias door den overvloed van omschrij-

vingen, zooals *goudgever* in plaats van *koning*, *kampvlam* in plaats van *zwaard*, *zwanenweg* in plaats van *zee*, door het gebruik van vergelijkingen, verpersoonlijkingen en zelfs allegorieën. Alleenlijk zijn over het algemeen de stoute beelden minder ontwikkeld, minder uitgewerkt dan in den Ilias, daar de geestesbeschaving der Grieken hoogere vlucht genomen had. Een schip dat over het water ijlt wordt bij vergelijking beschreven als volgt: « Het schuimhalzige schip ging over de golfzee, gelijk aan eenen vogel. » Het smelten van Beowulfs zwaard wordt aldus omschreven : « Het zwaard versmolt geheel en al, gelijk het ijs, wanneer de Alvader den band van de vorst losmaakt. » Eene eigenaardigheid welke de Beowulf met vele oude gedichten, onder andere, met de psalmen van David en andere dichterlijke deelen van den Bijbel gemeen heeft, is de gewoonte vele zaken dubbel uit te drukken bij middel van bijstellingen of *parallelvormen*. Daardoor worden vele verzen in twee evenredige deelen of halfverzen ingedeeld, zooals (vers 82-83).

Haar was te wachten
't Vijandig vuurgewoel, de *leede laaie.*

Wij zegden hooger dat de verhaaltrant veel te wenschen overlaat. Dit is vooral ter oorzaak der talrijke herhalingen, ook van langen adem, der gebrekkelijke overgangen en ontoereikende toelichtingen. Doch oude gedichten hebben met kinderen en ouderlingen dit voorrecht, dat zij nutteloze herhalingen mogen doen, dat volslagen gemis aan doorzicht en doelmatigen vooruitgang hun niet ten kwade wordt geduid. Wanneer in de Ilias iemand antwoordt op eene vraag, spreekt hij vaak in dezelfde bewoordingen als deze die de vraag stelde zesde zang vers 376-385); wanneer iemand eene opdracht ontvangt bij middel eener lange redevoering, dan herhaalt hij deze redevoering, om zoo te zeggen, letterlijk, op het oogenblik dat hij zijne zending vervult.

Daarenboven vallen ook vele herhalingen op rekening van de manier zelve waarop zulke gedichten ontstonden.

Zij werden immers niet in eenen adem uit de ziel des dichters gegoten, maar uit verscheidene, voorop bestaande heldenliederen, samengevlochten. In deze liederen was meermaals gedeeltelijk dezelfde stof behandeld, of althans dezelfde aanvang of hetzelfde slot voorhanden. De latere opsteller, of liever samenvlechter, dezer epische stukken eerbiedigde zooveel mogelijk de oude overleveringen, die somtijds nog levendig waren in den mond van het volk, en zoo waren herhalingen onvermijdelijk. Van den anderen kant wilde de samenvlechter zijne persoonlijkheid toch ergens door doen gelden, en zoo voegde hij hier en daar eenige regels tusschen van eigen maaksel, welke dikwijls deerlijk afsteken op de verhevenheid der toestanden, of den gang verlammen, of een beeld, dat anders kern en kruim had, verwateren.

Nu zullen wij, om te sluiten, eenige staaltjes geven van beschrijvingen, genomen uit de voornaamste plaatsen van het epos. Zij zullen, hopen wij, als bewijsstukken kunnen dienen voor hetgene wij gezegd hebben nopens stijl en toestand van beschaving. Schijnt het uiterlijke dezer vertaling eenigszins stroef en streng, men neme in acht dat de heer Simons niet alleen te kampen had met de moeielijkheid om eene oude, doode taal in eene nieuwe, springlevende, over te brengen, maar ook met dit ander bezwaar om den rijkdom, den overvloed der stafrijmen of alliteratiën (gelijke medeklinkers in verscheidene woorden of lettergrepen van hetzelfde vers) in het Nederlandsch te bewaren.

Ziehier, vooreerst, de beschrijving der plundering door Grendel in de zaal Heorot aangericht. (vers 124.)

*Vr*eeselijk, *vr*aatzuchtig
Was *r*as ge*r*eed *d*e *d*æmon *d*er ver*d*erfnis,
Ver*w*oed en *w*ild, en *r*oofde van het rustbed
Der dappren dertigtal. Dan weder wendde
Hij, roemend op den roof, van hier zich huiswaarts
En kwam met kampbuit weer in zijne woning.
Toen bleek des ochtends bij het morgenblozen
De worstelmacht van Grendel aan de mannen.

Toen steeg, na 't feestgelag, 't gesteen naar boven
Het machtig morgenwee. De hooge heerscher,
De eervolle vorst, was lusteloos gezeten,
Beleefde leed, de zorg om zijne strijders,
Nadat men 't spoor bespeurd had van den vijand,
Den doembren geest. De droefheid was te drukkend,
Geweldig, onverpoosd.........

Nu hoort de held Beowulf het gebeurde en wil er heen om hulp te bieden: (vers 198.)

Nu hoorde Hygelaces leenman, onder
De Gooten (Jutten) goed, te huis de gruwlen Grendels.
Hij was in weerbaarheid der menschen machtigst
In gindschen leeftijd, eêl, doorluchtig. Treflijk
Een waterros (schip) gebood hij uit te rusten;
Hij zeide dat hij zoo den krijgerkoning,
Den hoogen heerscher, langs het zog der zwanen (de zee)
Opzoeken zou, wien mangel was aan mannen.
Bij lang niet laakten wijze lien die reize,
Hoe waard hij was; den wildgezinde zetten
Zij aan en namen waar gewenschte teekens.
. . . .
De boot was vlot, het schip nabij 't gebergte.
De helden stegen uitgedost ten steven.
De strooming krulde zich, de zee op 't kustzand.
Zij droegen op den schoot des schips de schoonste
Juweelen neer, de weidsche kampgewaden
En tot de lustvaart boomden nu de lieden,
De kampers, hun gebonden kiel naar buiten.
Door winden aangewakkerd vloog, een vogel
Gelijk, 't schuimhalzig schip langsheen de baren,
Totdat ten tweeden dag, ter eigen ure,
De slankgedraaide boeg was voortgedrongen,
Dat land de varenslieden zagen blinken,
Strandklippen, steile bergen, breede kapen.

De aangelande helden trekken met Beowulf naar den koning Hrodgar: (v. 321).

De baan was bont bevloerd; de straatweg voerde
De strijders al te zaam. Hun kamphemd straalde.
Het harde, handgevlochten. 't Staal, het heldre,

Het ringversierde, zong op hunne rusting,
Juist als ze in 't schrikgewaad ten zaalbouw schreden.
De zeevermoeiden zetten 't schild, het machtig,
Het strijdrondas geweldig sterk, nu tegen
Den buitenwand des bouws en bogen bankwaarts.
De rusting rinkelde, der helden harnas.
De lansen stonden saam, der zeelien strijdtuig.
Hun esscheschacht, blauwschemerig van boven. —

Verder verhaalt Beowulf zijne vroegere heldendaden n op vers 580 beschrijft hij een zonopgang:

Van 't Oosten zeeg het licht, de zegestanderd,
De glanzende van God. De stormen stilden,
Zoodat ik de oeverkapen kon beschouwen
Het windbestreken strand. — Vaak strekt het noodlot
Tot redding van d'onvoorbestemden stervling,
Indien zijn sterkte deugt. — Ik trof het trouwens
Te dooden met den degen negen nikkers. (zeemonsters)

Ziehier nu het monster Grendel in strijd met Beowulf: (vers 739).

De wrevelzieke, woedend was hij, wrikte
Der halle monding los en haastig stapte
De vijand langs den bontgeverfden bodem
En ging al grijnzend voort. Gelijk aan vlammen
Schoot onheilspellend uit zijn oog een schemer.
Daar zag hij menig man in slaap gezonken,
Te zamen in de zaal de zwaardgenooten,
Den heldenhoop. Toen lachte daar zijn harte. . . .
. . . . Eensklaps
Ontrukt hij de eerste reis een slapend ridder,
Verscheurt hem schielijk, breekt de beengeleding,
Slurpt beken bloed en halst met rustloos rijten.
Zoo had hij zonder dralen doorgezwolgen
Den levenlooze heel met hand en voeten.
Hij rukte naderbij en greep op 't rustbed
Met handen naar den hooggestemden strijdheld.
De vijand voer hem tegen met de vuisten,
Ontving hem snel, den valschgezinde, en stutte
Zich op den arm. De moordbeschutter merkte

Fluks, dat hij nooit ontmoette op 't ondermaansche,
Op 's aardrijks schoot, bij eenig ander sterveling
Een vaster vuistgreep. 't Werd hem bang in 't binnenst,
In 't hart. Niet kon hij des te sneller henen.
Zijn inzicht was ter vlucht, hij wilde wijken,
Naar zijne krocht, der duivels drijven zoeken.
. . . .
Hij (Beowulf) rees dan recht in zijne gansche grootte.
Omving hem vast. De vingers borsten open. . .
. . . . Heel de halle dreunde.
Den Denen al gewerd, den burgbewoners,
Der koenen elk, der kampers, doodsontzetting......
. . . .
Zoolang de een leefde, was 't den andre leedvol.
't Verwaten wezen vond er leed des lichaams;
Ten schouder werd de onheelbre wonde schouwbaar,
De zenuw zwichtte, 't beengetimmert barstte;
Aan Beowulf bleef de zege.

Nu de kamp van Beowulf met Grendels moeder: (vers 1546).

Nu zag de dappre de wolvin der diepte
Het schrikbaar waterwijf. Hij schonk het slagzwaard
Een reuzenzwaai. Niet trokken zich terugge
De handen tot den houw, zoodat de degen
Op haren schedel zong een hongrig kamplied.
Toen ondervond de vreemde dat de strijdstraal
Niet wilde vatten, noch het leven letten;
Het lemmer liet den vorst in nood verlegen.
. . . .
Alsdan ontwaarde hij bij andre wapens
Een zeegrijk zwaard, een oud rapier der reuzen
Geducht van snee, der strijders sier......
Hij vatte toen 't gevest. der Schijldings strijdwolf (Beowulf)
Hij zwaaide 't zwaard vergramd en ijzergrimmig,
Het ringgetooide, reeds aan 't leven twijflend.
Hij hieuw in 't wilde, dat het hard ten halze
Naar binnen drong en brak de beenderwervels,
Het lemmer 't veege lijf geheel doorvlijmde.
Ten bodem bonsde zij. Het staal was bloedig
En over 't werk verheugd de wapenkrijger.

Nu bliksemde de kling; van uit haar binnenst
Ontschoot een schemer, evenzoo als schittrend
Vanaf den trans de hemeltoortse blikkert.

Hier staken wij aanhalingen en beschouwingen, den lezer verzendend naar het werk, waarvoor de heer Simons dank en hulde verdient.

E. SOENS.

Gent, Maart 1898

JAN DE LAET ALS LETTERKUNDIGE.

Den Heere P. A. DE VOS,

Leeraar te Antwerpen,

Aan U, die op het roemrijkveld der Vlaamsche Letterkunde mijne eerste stappen leidde, worde deze nederige pennevrucht uit hoogachting en dankbaarheid opgedragen. E. v. H.

DROEVIG is het om te bestatigen hoe sommigen, die zoo machtig medewerkten om ons vaderland eene eigene letterkunde te schenken, en daardoor onze eigendommelijkheid te vrijwaren tegen vreemden en al te overheerschenden invloed, door het al te lichtzinnige nageslacht in den hoek der vergetelheid gelaten worden. Zoo willen wij het huidige geslacht een man herinneren, wiens naam op letterkundig gebied bijna uitgewischt is, en die nochtans eene eereplaats verdient niet alleen als prozaschrijver en dichter, maar als medewerker, vriend en raadsman van de glorie onzer landeigene letterkunde, van onzen onsterfelijken Hendrik Conscience.

Dit zoo onverdiend vergeten mag ons echter niet verwonderen. Na onder dichterlijk oogpunt, in gebonden en ongebonden stijl, zijnen roem gevestigd te hebben, brak hij in de volle vruchtbaarheid van zijnen helderen geest met de eigenlijke letterkunde af, verzekerd als hij was, dat, zoo er in dit vak strijders genoeg waren, hij de eigendommelijkheid van het Vlaamsche volk beter zou kunnen bevorderen in maatschappelijke, staatsbestuur-

lijke zaken, die, tot dan toe, voor de Vlamingen waren gesloten.

Met het machtig redenaarstalent dat hem eigen was, wilde hij den zege der Vlamingen bevechten op den bestuurlijken, wetgevenden grond, en zoo wij ons thans in de wet De Vriendt en Coremans mogen verheugen, dan is het dank aan dien onvermoeiden strijder, Jan de Laet. Hem zij eere!

Zijn naam als letterkundige verzwond voor zijn naam als krachtdadig en welsprekend kamerlid.

De eerste klinkt langer van duur dan de laatste, misschien wel omdat de bewijzen van de zelfstandigheid eens letterkundigen, duurzaam geboekstaafd zijn en ten allen kante verspreid, iets wat niet het geval is met den redenaar; en daar Jan de Laet in zijne edele vaderlandsliefde, in het vurig nastreven van zijn droombeeld, zijne letterkundige werken zelf als ongeboren aanzag en zich slechts met zijn staatkundig strijden onledig hield, moest hem bijna natuurlijk op het veld der letterkunde eene betrekkelijke, om niet te zeggen geheele vergetelheid ten deele vallen.

Zonder ons met zijne staatkundige loopbaan, met zijn edel streven op dit gebied in te laten, zullen wij Jan de Laet toonen als dichter, als romanschrijver, als dagbladschrijver en als vriend en medewerker van onzen onsterfelijken Conscience.

Johan Jakob de Laet — als schrijver bekend onder den naam van Johan Alfried de Laet, — werd op 13 December, 1815, geboren te Antwerpen, in het nummer 65 der Lange Koepoortstraat, en was zoon van Jan Jozef en van Maria Joanna Herwegh. Zijn vader, zegt Conscience in zijne *Geschiedenis mijner Jeugd*, was landmeter en tevens ambtenaar bij het bestuur van den Waterstaat.

Als eenige zoon van bemiddelde lieden ontving Jan Jakob eene welverzorgde opvoeding. Na gedurende eenigen tijd de lessen gevolgd te hebben aan het Stedelijk Atheneum, werd hij naar Leuvens hoogeschool gezonden, om er de geneeskunde te bestudeeren. In 1839 ontving hij er zijn doktoraat met eenen schitterenden bijval en vestigde zich als geneesheer eerst te Ranst en dan te Antwerpen.

Dit duurde echter niet lang. Weldra toog hij naar Brussel en stichtte er *Vlaamsch België*, het eerste Vlaamsch dagblad der hoofdstad, dat onder den naam van *De Vlaamsche Belg* sneuvelde.

Op 27 October 1845 wierd hij, te gelijkertijd als Conscience en Ledeganck, tot bijgevoegd leeraar der Hoogeschool van Gent benoemd, ijdele titel die hem echter geen bestaan verschafte. Als leeraar van handelswetenschappen aan Antwerpens Atheneum, poogde hij er den leerstoel der geschiedenis machtig te worden, terwijl Lodewijk Vleeschouwer dien van Fransche taal beoogde; doch beider vragen wierden afgeslagen.

In 1849 was hij opnieuw bij de dagbladpers werkzaam aan den opstel van den *Journal d'Anvers*, dien hij in 1851 overliet aan Vleeschouwer, om tot de Brusselsche *Emancipation* over te gaan. Nogmaals duurde dit niet lang, en weldra keerde hij naar Antwerpen weder en vestigde er zich als bakker. *Geblazeerd* zooals hij zich meende, gaf hij voor den letterkundigen en staatkundigen strijd voor goed vaarwel gezegd te hebben, en toen Mevrouw von Reinsberg-von Duringsfeld rond 1859 hem een zijner werken vroeg, zond hij haar... een pakje worstenbrooden.

Gedurende eenigen tijd bleef hij den bakkersoven getrouw. Reeds op 11 Februari, 1840, was hij in het huwelijk getreden met Johanna Maria Gons, zuster van den Antwerpschen kunstschilder, en misschien was het wel eenigerwijze aan dezer invloed, gevoegd bij dien zijner vrienden, te danken dat hij zich in 1863 als kandidaat liet voordragen voor de Kamers der Volksvertegenwoordigers.

Van dat oogenblik begon zijn staatkundige rol, die hij zou volhouden met den meesten glans, tot in 1890, wanneer de dood hem aan zijne werkzaamheden ontrukte.

La biographie d'un homme célèbre tient souvent en quelques lignes, zeide eens de Fransche kritikus Charles Simond. Dit blijkt uit bovenstaande levensschets. Over zijne werken dient er echter meer gezegd geworden.

Als dichter bekleedt Jan de Laet eene voorname eereplaats tusschen al degenen die zich in dit vak sedert 1830 eenen naam verwierven. Getrouwe medewerker van het *Taelverbond*, werkte hij machtig mede tot ontwikkeling van dit zoo gunstig gekende maandschrift, waar al de groote namen onzer letterkunde in vertegenwoordigd waren. Zijne losse stukjes verschenen bijna alle onder den deknaam *Zoophylus*, of onder dien van *W. Edelinck*.

Zijn eenige dichtbundel verscheen te Antwerpen in 1848 onder den eenvoudigen titel van « *Gedichten van Johan-Alfried de Laet* » en bevatte een keus onder zijne onderscheidene stukken in de *Noordstar*, in het *Taelverbond*, het *Nederduitsch Jaerboekje*, enz. Hoogstgunstig werd dit werkje ontvangen en dit welwillende onthaal was niet onverdiend : de bundel bevat inderdaad stukken die voor de beste in hun vak niet moeten onderdoen.

Van het openingsstuk : « *Aen de Dichters*, » waarvan de krachtige, gespierde verzen het hart van elken kunstminnaar raken, zegt de dichter in de *inhoudstafel* : « Dit stuk heeft bij zijne eerste verschijning « in het « *Nederduitsch Jaerboekje voor 1839* » eenen « voor mij al te vleijendenden opgang gemaekt, dan « dat ik er veel zou willen aen verbeteren. De lezer

« vindt het dan hier nagenoeg terug zooals ik het in « 1838 schreef. Enkele verzen slechts zijn eenigzins « gewijzigd en eene korte strofe is weggevallen. Dat « het stuk bij zijn ontstaen een fragment was en het « nu nog blijven moet, is mijne schuld niet. De tijd « laet, jammer genoeg! den Vlaming nog niet toe, een « zegelied aen te heffen. »

« *Aan een meisje dat zich op de beoefening der dichtkunst wilt toeleggen* » is, zegt Jozef Staes, « een « wezenlijk pereltje, dat, na schier eene halve eeuw, « nog al zijne frischheid heeft behouden ». « AEN MARIA » heeft ons altijd zoowel bevallen, dat wij den lust niet kunnen wederstaan het hier af te schrijven, opdat de lezer zelf kunne oordeelen over Jan de Laet's dichterlijk vernuft.

Aen Maria.

Verstaet ge, Maria, de stem der orkanen,
De stemme der golven, 't ontzettend gedruis
Der dondrende wolken, 't onhoorbaer gesuis
Der schittrende bliksems die trillende, banen

Hun weg langs den hemel om ons te vermanen?
Verstaet ge die stemme die roept onder 't kruis :
Wel hem die in God hoopt en bidt in de kluis;
Want niets baert de wereld dan smarten en tranen!

Vergeefs roept die stemme — de wereld blijft doof
Voor menschlik gevoel en voor Godlik geloof;
Geen zuchten ontvlieden verdorvene harten.

Verstaet ge die stemme van God in natuer,
Dan vraeg niet, waarom ik in 't akelig uur,
Ga bidden in stilte — of de golven ga tarten!

De kleine wanklank op den zevenden regel van dit klinkdicht vermindert geenszins de weerde van het stuk. Zijn « *Schicht en Zeis* » is een waar pereltje van frissche en oorspronkelijke gemoedelijkheid.

Wij zullen niet verder gaan, en slechts betreuren,

met al wie de echt Vlaamsche dichtkunst lief heeft, dat de Laet's *Gedichten* bij hunnen eersten druk gebleven zijn en thans zoo goed als onvindbaar.

Als romanschrijver bezit de Laet geene mindere verdiensten dan als dichter, alhoewel hij, bij onzen wete, slechts een viertal verhalen geschreven heeft.

Als zijn meesterstuk aanschouwt men « *Het Huis van Wesenbeke* », een Spaansch-Nederlandsch roman, in betrekking met een oud Antwerpsch geslacht en die op korten tijd, drij malen in het Duitsch overgezet wierd. Professor Heremans stelde, in het Taelverbond, het « *Huis van Wesenbeke* » in vergelijking met de « *Leeuw van Vlaanderen* » en ziehier hoe hij zich uitdrukte :

« Om het beste zijn doel te bereiken : het vader- « landsche gevoel te ontvlammen, door het afschilderen « der wonderlijke daden der voorouderen, moest hij « (Conscience) zoo dicht mogelijk bij de geschiedkundige « waerheid blijven : dat is de reden waarom de *Leeuw* « *van Vlaenderen* eerder eene romantische geschiedenis « dan een geschiedkundige roman is.

« De Laet in zijn *Huis van Wesenbeke* is hetzelfde « pad ingeslagen, niet omdat hij Conscience heeft willen « volgen, maar omdat voor iedereen, die den stand van « zaken met een opmerkzaam oog gadesloeg, de histo- « rische roman het beste middel moest schijnen ter « vestiging van het Vlaemsche element. Wij hebben de « namen van Conscience en de Laet te samen neerge- « schreven, nogtans verschillen hunne romans hoofd- « zakelijk : bij Conscience, gelijk wij reeds gezegd hebben, « is de historische roman eene bladzijde uit de geschiedenis, « romantisch verteld; bij de Laet eene ontleding van den « geest, de ziel eener eeuw; de schrijver van den *Leeuw* « *van Vlaenderen* schildert meer het volk in zijne daden, « de schrijver van het *Huis van Wesenbeke* doet de « gedachten, de gevoelens van het volk kennen, Con-

« science's hoofdpersonaedjes zijn historisch, en moeten « zich in een gegeven ruim bewegen, de Laet's hoofd- « personaedjes zijn niet historisch, omdat hij zich zelven « soms in deze verpersoonlijkt; de stijl van den eerste « is bevalliger gekleurd en lichter, die van den laetste is « dieper, maar wordt soms loom; Conscience is objectief « in zijn *Leeuw van Vlaanderen*, de Laet is meer sub- « jectief. »

Docter van Droomenveldt, zijn eerste verhaal, heeft het gebrek aller eerstelingen : de onwaarschijnlijkheid. Het valt voor aan en rond Leuvens *Alma Mater* en in Van Droomenveldt vinden wij de geheele afschildering van Jan de Laet weder.

Het Lot beviel ons beter. De schrijver was destijds als geneesheer te Ranst gevestigd en verkoos de najaging der Letterkunde boven de stroeve uitoefening van zijn ambt. De inleiding is een lokkend tafereeltje, dat door zijne ongekunstelde voorstelling zijne proza met zijne dichtwerken gelijk stelt. Het verhaal zelf is een zeer oorspronkelijk stuk en wasemt de frissche landelijkheid van Antwerpens omstreken uit. Iets wat ons bijzonder beviel, en wat wij tot nu toe weinig in onze letterkunde vonden, is het welgepaste gebruik van de volksuitdrukkingen. Wanneer hij in dit werk de rolvoerende pachteres doet zeggen : *Meent de* dat toch? in stede van : Meent gij...?; *de* Peer Jacobs is mijn zwager, in plaats van : Peer Jacobs..., de eigen zuster van *onzen boer*, in stede van : ...van mijnen man, dan zou men zich waarlijk in eene pachthoeve verplaatst wanen, in druk gesprek met eene onzer Vlaamsche natuurlijke boerendeernen.

Van « *Herman de Schaliedekker* » konden wij ons geen gedacht vormen, daar het ons onmogelijk was dit werkje te ontdekken. Enkel dient er dit gezegd te worden, dat er aan de letterkundige weerde van dit verhaal ook niet mag getwijfeld worden, zoo men nagaat dat het reeds kort na zijne verschijning door Maria von Plönniers in het Duitsch wierd overgezet.

Van de Laet sprekende in « *Von der Schelde bis zu Maas* » zegt de baronnes von Reinsberg-von Duringsfeld : « Zijn stijl wordt door de oud-Neerduitsche school zoowel als door de nieuwe Vlaamsche als voortreffelijk gehouden : romantisch voor wat het gedacht betreft, is hij echter klassiek als vorm. »

Het ware te wenschen dat de verhalen van Jan de Laet eene jongere uitgaaf mochten beleven, voornamelijk zijn « *Huis van Wesenbeke* » en zijn « *Lot* » die echte pereltjes van de Vlaamsche letterkunde mogen genoemd worden.

Als dagbladschrijver had Jan de Laet eene dubbele pen. Hij schreef zoowel in de Vlaamsche als in de Fransche taal, en dit met een zeldzaam gemak. Als bewijs van des schrijvers ongemeenen geest en machtige bespraaktheid, meenen wij niet beter te kunnen doen dan den lezer te verwijzen naar het *Taelverbond*, 1e deel, bl. 34, waar hij een hevig antwoord inlascht aan de « *Revue nationale* », die het prachtige werk van Van den Hoven (1) : « *La langue flamande, son passé et son avenir* » trachtte te weerleggen.

Der Fransche spraak waren zijne eerste werken op dit gebied gewijd. Reeds noemden wij hem aan den opstel van het « *Journal d'Anvers* » en de Brusselsche « *Emancipation* ». Op Vlaamsch gebied stichtte hij met Vleeschouwer, na de mislukte aanvraag, waarvan wij in het begin dezer studie spraken, den bijtenden « *Roskam* » die vele goed getroffene wonden toebracht aan de franschelarij in Antwerpen en na eenigen tijd verdween om plaats te maken voor « *Reinaert de Vos* », het scherpe hekelblad.

(1) VAN DEN HOVEN was een Waal van Bergen die zich eenen schoonen naam in de Vlaamsche Letterkunde verwierf. Zijn echte naam was DELECOURT.

Wij denken niet beter te kunnen doen dan hier het woord te laten aan Conscience, wen hij in de « *Geschiedenis mijner jeugd* » het volgende zegt :

« Mijn vriend Jan de Laet, Michiel van der Voort « en ik, wij verbonden ons om gezamentlijk in Vlaamsche « en Fransche dagbladen eenen hardnekkigen strijd te « beginnen tegen de vijanden onzer moedertaal en onzer « voorvaderlijke zeden.

« Geen dag ging er voorbij, of wij plaatsten in de « dagbladen hevige opstellen tegen degenen die wij bas- « taards noemden, en riepen het Vlaamsche volk in vurige « taal tot het besef zijner gekrenkte weerdigheid en tot « de herwinning zijner miskende rechten. In korten tijd « schikten andere sterkmoedige jonge lieden zich aan « onze zijde en hielpen ons krachtdadig tot het vol- « houden van den vaderlandschen kamp.

« Tusschen ons allen was de Laet in deze zaak « het werkzaamste; hij behandelde de Fransche taal « met uitnemend gemak en sierlijkheid, iets wat hem « in den pennestrijd eene onbetwistbare en meest altijd « zegevierende macht leende.

« Van dan af heeft de Laet, uit vaderlandsche « opoffering, zijnen letterkundigen roem grootendeels ver- « waarloosd, om in de dagbladen ten voordeele van « het Vlaamsche volk, en 's lands letterkunde te wor- « stelen. Werd er door iemand een werk uitgegeven, « de Laet trok er, door zijn schrijven in de dagbladen, « de aandacht op; werd het bevochten of afgekeurd, « de Laet moest het verdedigen; werd er van wege de « overheid jegens de Vlaamsche zaak eene miskenning « gepleegd, de Laet moest te velde om het gekrenkte « recht te wreken... en zoo is het gebeurd dat de Laet, « — met uitstekende letterkundige begaafdheid, — na « twintig jaren arbeid voor het goede van Vlaanderen, « van zijne taal en zijne kunsten, weinig belooning heeft « gevonden, aangezien buiten twee of drie letterkundige « gewrochten, al de vruchten zijner vaderlandsche pen « verbrokkeld en verspreid liggen in dagbladen en tijd-

« schriften, waarvan de meesten sedert lang niet meer « verschijnen. »

Na deze schoone en rechtveerdig verdiende lofrede des meesters, is alle uitleg overbodig...

De Laet was een trouwe vriend van Conscience. Inderdaad, slaat des meesters levensboek open, en ten allen kante, op al de gewichtige tijdperken zijns levens, ziet men naast hem, meer dan als een vriend, als een broeder, Jan de Laet.

Werpen wij het oog op de « *Geschiedenis mijner Jeugd* » en reeds van af de kinderjaren zien wij Jan de Laet, « wiens naam men later tusschen de beslissendste voorvallen mijns levens zal gemengd vinden ».

Later als soldaat te Antwerpen verblijvende, was het *de Laet* die in hem het vuur der letterkundige begeerte ontstak, dit vuur, dat eens het ingesluimerde Vlaamsche gemoed in laaie vlam zou zetten.

Nog later, wanneer, in de kazerne te Dendermonde, de mismoed zich dreigde meester te maken van het hart van Conscience, wie was het die de hoop opnieuw in dit geschokte gemoed deed ontvlammen? *Jan de Laet.*

Wie was het, die Conscience de Vlaamsche letterkunde deed kennen en waardeeren, door hem met den Door (1) in betrekking te brengen? *Jan de Laet.*

Wie was het, die Conscience de eerste bladzijden toonde van het eerste gewrocht onzer letterkundige heropwekking? Wie was het, die hem alsdan het thans verwezenlijkte verschiet voorspiegelde? *Jan de Laet.*

Wie zorgde zoo machtig voor de uitgave van Conscience's *Wonderjaar? Jan de Laet.*

Tot wien wendde zich Conscience, toen hij besloten had de *Leeuw van Vlaanderen* te schrijven? Tot *Jan de Laet.*

(1) Theodoor van Rijswijck.

En waar schreef hij dit machtig werk? Bij *Jan de Laet*. En wie hielp hem in al de moeilijkheden die hij er in ontmoette? *Jan de Laet*.

Wie was het die, in dagbladen en elders, altijd voor Conscience in de bres sprong? Immer en altoos JAN DE LAET.

En zulk een man wordt vergeten!

En zulk een man is uit het boek der Vlaamsche Letterkunde als verdwenen!

Voorwaar, hij verdiende dat niet!

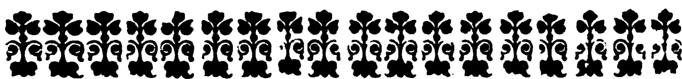
Dat machtige vernuft, waarvan Conscience eens zegde dat zijne tegenwoordigheid « eene bron van durende begeestering en klaarheid der opvatting » was, dat zijne woorden toereikend waren « om mijn oordeel te vestigen en mij met krachtgevende zekerheid de pen te laten hervatten », dien hoogen geest wordt slechts eene kleine plaats gegund te midden van Vlaanderens kunsthelden!

O! dat die miskenning ophoude! Dat het Vlaamsche volk Jan de Laet kenne voor wat hij was, fiere dichter, gemoedelijke verteller, machtig dagbladschrijver, en vooral boezemvriend en trouwe helper van Conscience in het oprichten van het grootsche gebouw der Vlaamsche Beweging.

Dát is onze wensch!

Antwerpen. EDWARD VAN HOVE.

THOMAS EDWARD.

(*Vervolg van blz.* 295.)

Schoenmaker bij dage, naturalist bij nachte.

HET is bijna ongelooflijk wat uitgebreide taak Edward in de studie der natuur vervuld heeft; hoeveel duizenden dieren, schelpen, eieren, enz. hij samenbracht; wat al vogels, visschen, schaal-, week- en straaldieren hij ving, waarvan het bestaan in Schotland niet vermoed werd. Als hij na jaren tijd eindelijk wat gekend werd, ondervonden de grootste natuurkenners dat zij op menige punten van hem konden leeren.

En hij was een ambachtsman, die van 's morgens vroeg tot 's avonds laat aan 't werk moest zijn... « Ja, zei hij op het einde zijns levens, ik heb iets gedaan; maar hoeveel meer had ik kunnen doen, zoo mij niet alles ontbroken had : geleerdheid, meesters, boeken, tijd en geld. » Hoeveel tijd gespaard, had hem iemand op de hoogte der toenmalige wetenschap gesteld en gezeid : dit en dat is bekend: zulke en zulke quaestie wachten nog naar oplossing. Maar hij was gansch alleen, en moest alles door zich zelven leeren. En toch overwon hij alle hinderpalen, dank aan zijnen ingeboren trek tot Gods heerlijke werken, zijnen vastberaden wil en zijne weergalooze spaarzaamheid, zoo van tijd als van geld; met waarheid mocht hij later

zeggen, dat hij nooit eenen penny noch eene minuut verkwist had.

Schotland, tamelijk hoog in 't noorden gelegen, heeft in den zomer zeer korte nachten. Edward maakte daar gebruik van om na zijn daaglijksch werk op studie en jacht uit te gaan. Hij had van jongs af weinig op slaap geschaft, en hij bekende zelfs op lateren leeftijd dat hij lang het slapen als verloren tijd verfoeid had. Hij zwierf dan 's avonds door bosch, en beemd, en veld, en langs den zeeoever zoo lang het maar wat klaar was; als het al te donker werd, sliep hij twee, drij, ten hoogste vier uren op de plaats waar zijne avonturen hem gebracht hadden, en met de eerste klaarte was hij weer te been.

Hij nam maar eens te week volkomene rust. Men weet hoe nauwgezet de Engelschen zijn in het onthouden van alle werk op den zondag, en zelfs van bezigheden, waar wij geen slaaflijk werk in zien. Daar bleef Edward gansch zijn leven getrouw aan. Den zaterdag avond ging hij uit gelijk de andere dagen, maar op klokslag van twaalf uren was hij t' huis. Onder den dag woonde hij met zijn gezin den goddelijken dienst bij, nam eene uitspanning en ging op zijn bed slapen, maar te middernacht was hij weer op gang om het een of het ander af te loeren of buit te maken, eer hij zich den maandag morgen naar zijn werk begaf.

Men kan denken hoe verbaasd zijne geburen op zulke levenswijze stonden te zien. « Het is een stormige nacht, zeiden zij, als Edward binnenblijft. » Er werden allerlei gissingen omtrent zijne nachtelijke uitgangen gemaakt, en onder het volk liepen over hem zonderlinge geruchten... 's Avonds zijn huis verlatende, was hij altijd met een geweer gewapend, een oud geweer, dat hem zeer weinig gekost had.. Waarom dit wapen?... Hij kon onmogelijk voor wild- of baanstrooper aanzien worden, daar iedereen wist

dat hij matig en eerlijk leefde, in veel ontberingen, en nooit over zijn lot klagend, alhoewel hij een hard en lastig leven had. Maar waartoe dat dolen bij nachte op eenzame, woeste plaatsen, waar niets kon aan te treffen zijn dan geesten en spoken? Voor niets ter wereld had een zijner buren op het kerkhof van Boyndie willen slapen, en het was mondsgemeen dat Edward daar dikwijls ging vernachten...

Dit was waarheid; als hij langs den kant van Boyndie op tocht was, ging hij gewoonlijk zijne korte nachtrust op het oud, verlaten kerkhof dier plaats nemen, om de eenvoudige reden dat er daar een groote platliggende zerk was, op vier kolommen rustend, waar hij een onderkomen aan vond. Door geesten werd hij er nooit gestoord, maar soms wel door katten.

Eenen der eerste nachten dat hij zoo uitging, greep er een toeval plaats, dat zijne haren deed te berge rijzen. Er borst een vervaarlijk onweer los met bliksem, donder en regen, waar hij eene schuilplaats tegen zocht in een rotshol. Hij had juist te voren eene veldmuis gevangen, welke hij wenschte levend mee te doen. Hij knoopte ze vast in eene dunne streng, waarvan hij het ander uiteinde aan eenen zijner knoppen vastmaakte; dan liet hij het beestje maar rond hem loopen terwijl hij zou slapen... In eens werd hij bij zijn kleed wakker geschud, en onmiddellijk daarna hoort hij dicht tegen zijn oor een ijselijk geschreeuw!... Wat mocht dat zijn?... Als hij wat van zijnen schrik bekomen was, kwam hem zijne muis te binnen. Hij trok de streng in, maar de muis was weg, en bij het weinig licht dat er nog was, ontwaarde hij eenige voeten van hem eenen grooten uil... Deze was het, die hem wakker geschud had met de muis van de koord los te rukken, en eenen luiden schreeuw van misnoegdheid gegeven had, omdat die vangst hem meer moeite kostte dan naar gewoonte...

In het vervolg verschrikte hij zoo hevig niet meer bij zulke voorvallen, want hij had er menige en werd ze gewoon. De ratten kwamen hem bezoeken om de liefde van het brood en het spek, waar hij zijn ontbijt aan moest vinden, en de muishonden poogden onder zijnen slaap zijn hoofddeksel af te wroeten, waar hij gewoon was kleine vogels in te verbergen. Het gebeurde dat zijne slaapplaats een dassenhol was, en als de eigenaar van het logist t' huiskwam, toonde deze grimmig de tanden aan den onrechtmatigen bezitnemer.

Hij was eens zijne nachtrust gaan nemen in een oud, vervallen kasteel, waar hij dikwijls zijnen intrek nam. Hij werd er uit zijnen slaap gewekt door de aanraking van een dier, dat hij eerst voor een konijn nam. Hij schopte er naar om het op de vlucht te drijven, maar eenige minuten nadien was het daar weer; hij gaf er eenen zwaren vuistslag op, en nu liep het dier weg, eenen schreeuw gevend, waar hij een groot fluwijn aan herkende. « Het zal weerkomen, dacht hij; het is verlekkerd op het waterhoen, dat ik dezen avond schoot. U moet ik ook hebben, ruststoorder. » Hij knopte den vogel onder zijnen jas op de borst, en legde zich met de oogen naar den ingang gericht, waar hij in het schemerend licht het dier kon zien inkomen. Hij wilde het met de hand grijpen om de huid niet te beschadigen; het was bovendien zijne gewoonte niet zijn poeder te verschieten als hij zijn doel anders kon bereiken.

Hij lag wel twintig minuten in afwachting... Ja, eindelijk kwam het fluwijn af. Na wat gedraald te hebben, sprong het op de beenen van den man, die zich doodstil hield, en dan trok het recht naar de borst... Tom greep en sprong recht, maar ongelukkig had hij het beest bij de keel, zoodat de pooten en klauwen, naar hem gekeerd, vreeslijk zijne handen verscheurden; hij moest zijne uiterste krachten inspannen om het bij den nek vast te krijgen, en onder-

tusschen schreeuwde het dier dat het akelig was om hooren. Het duurde lang eer het fluwijn weerloos was; de victorie bleef niettemin aan Tom, maar hij wist aan welken prijs; zijne handen bleven lang ontstoken van de wonden, welke hij in den strijd ontving. Hij troostte er zich evenwel gemakkelijk over, want zijne vangst was een heerlijk stuk, een volgroeid mannetje, en daar hij reeds een opgevuld wijfje had, zoo was nu deze dierensoort ten volle in zijne collectie vertegenwoordigd.

In den winter zijn de nachten in Schotland even lang als de dagen in den zomer. Doch toen zelf bleef Edward nog niet t'huis als er schoone maneschijn was. Buiten den zondag staakte hij overigens nooit zijn werk; als hij niet kon uitgaan, besteedde hij het grootste deel van den nacht aan zijne collectie, vulde de gevangene dieren op, en maakte de lijsten en ramen, waarin hij ze dan zeer keurig elk zijne geschikte plaats wist te geven... Is er iets gemeener dan musschen? Edward groepeerde ze met eene wezel, en deed hen door hunne houding zoo klaar den schrik uitdrukken, door het zicht van dien aartsvijand verwekt, dat deze groep voor een zijner meesterstukken aanzien werd. Daar hij, benevens zijn geweer, alle slag van strikken, knippen en vallen gebruikte, zoo viel onder zijne hand bijna al wat in Schotland loopt, vliegt, kruipt of zwemt. Na verloop van acht jaren telde hij in zijne collectie niet min dan 2.000 viervoeters, vogels, kruipdieren, visschen, schaaldieren, insecten, enz.

Voor- en tegenspoed.

Als Edward al dit gedierte samenbracht, had hij eerst geen ander inzicht dan zijn eigene voldoening en het nut, dat hij er aan zou vinden om zijne kennis der natuur te volmaken, Doch later als hij eenen hoop kleine kinderen had, die allen eene goede

maag hadden en nog niets verdienden, begon hij na te denken of er soms geen middel was om uit zijne verzameling munt te slaan... Iets daarvan verkoopen kwam hem niet eenmaal in het gedacht, niet meer dan voor geld een stuk van zijn hert te laten afsnijden. Hij vond het anders: ter gelegenheid der jaarmarkt van Banff richtte hij eene tentoonstelling zijner zeldzaamheden in, waar het publiek voor een gering inkomgeld bij toegelaten werd. De uitslag was tamelijk aanmoedigend; Edward had niet alleen den huurprijs der zaal en andere kosten terug, welke hij gemaakt had, maar er bleef nog iets der ontvangst in zijnen zak steken.

Het volgende jaar herhaalde hij de proef. Hij had ondertusschen zijne verzameling verrijkt met eenige wondere visschen en zeevogels, en er namelijk veel eieren bijgevoegd. Hij lukte dezen keer zoo goed en zijne collectie werd zoo hoog gewaardeerd, dat hij tot het besluit kwam de kans te wagen in eene groote stad, te Aberdeen, waar hij zijne jeugd overgebracht had, en zijne ouders nu nog woonden. Dit zou hem eene aanzienlijke uitgaaf kosten, welke hij echter hoopte drij- en vierdubbel in te winnen... Had de ongelukkige kunnen voorzien wat bittere teleurstelling hem daar verwachtte!..

Den 31 Juli 1845 — een dag van rampzalig geheugen in het leven van Edward — trok hij op naar Aberdeen met geheel zijn gezin en eenen trein van zes wagens, waar zijne verzameling op geladen was. Hij huurde eene zaal om ze uit te kramen, liet plakbrieven drukken, en bekwam zelfs een zeer gunstig en vleiend verslag zijner tentoonstelling in het *Aberdeen Journal*. De uitslag was dat eenige leeraars van de Hoogeschool van Aberdeen en andere geleerden of liefhebbers kwamen zien, en Edward eene oprechte bewondering betuigden, maar de burgerij en het volk bleven volstrekt onverschillig. Het ging zoo slecht, dat hij na vier weken nog niet

genoeg ontvangen had om den huurprijs der zaal te betalen, en hij, de eerlijke man, die tot nu door zijnen zuren arbeid het bestaan van zijn gezin gewonnen had, hij ging in schuld en schande vallen!..

Zijne ouders hadden zijne vrouw en kinderen in hun huis opgenomen, maar die oude menschen konden niet lang zulken zwaren last blijven dragen. Tot overmaat van ongeluk ontving hij eenen brief uit Banff, waarbij zijn meester hem verklaarde dat indien hij niet aanstonds terugkeerde, zijne plaats in den werkwinkel aan eenen anderen zou gegeven worden... Wat aangevangen?.. Hij kon geen ander reddingsmiddel uitpeizen dan zijne verzameling te verkoopen, maar daartoe kon hij zich niet beslissen... Hij eindigde met zijn verstand te verliezen — zoo heeft hij later altijd zelf gezeid — en in zijne zinsverbijstering liep hij naar den zeeoever om zich te verdrinken. Aan het water gekomen, wierp hij hoed, kleed en vest af...

Edoch de Voorzienigheid waakte over hem. Op den oogenblik dat hij zijn noodlottig ontwerp ging ten uitvoer brengen, valt niet ver van hem eene bende vogels neer, waarvan een, verschillig van al de andere, hem gansch onbekend was... Zijne natuurkundige drift werd weer wakker; hij wil dien onbekende van dichterbij zien, maar als hij toenadert, vliegt de bende op en houdt wat verder stil. Edward trok er achter, maar zij vluchtten opnieuw... Dit gebeurde herhaalde malen, totdat het gevogelte voorgoed al over den mond eener rivier heenvloog... Daar stond Edward nu, blootshoofds, in zijne hemdsmouwen. Het scheen hem dat hij uit eenen akeligen droom ontwaakte; hij kwam weer tot bewustheid, ging op zoek naar zijne kleeding en keerde naar de stad terug... De vogel, waar hij zijne redding aan te danken had, bleef zijn leven lang in zijn geheugen geprent, en hij beweerde later dat hij in 't vervolg nimmer eenen van dat maaksel en gevederte zag.

's Anderendaags van dit ijselijk voorval begon hij, wat koeler van gemoed, op zijnen toestand na te denken. Hij moest terug naar Banff, en spoedig, want daar alléén kon hij het daaglijksch brood voor vrouw en kinderen winnen. Zijne verzameling... daar had hij geen geld voor om ze weer te doen voeren... En de schulden, welke hij te Aberdeen gemaakt had!.. Hoe zou hij nog zijn wezen laten zien, zoolang die niet betaald waren?.. Hoe verscheurend de opoffering ook zij, hij moet van de vrucht zijner acht jaren nachtarbeid scheiden om er geld van te maken... Eilaas! de verkoop van al die kostbaarheden, die hem zoo nauw aan 't herte lagen, bracht nauwelijks 500 frank op, waarvan hem niets overbleef na het vereffenen zijner rekeningen. Vrouw en kinderen moest hij tot Aberdeen laten; hij trok alleen, te voet, treurig en ziek. naar Banff, zeventien uren verre, waar het uitzicht van zijn huis, nu doodsch stil en van al zijne sieraden ontbloot, zijn hertzeer verdubbelde...

Gelukkig werd hij er niet alleen gelaten; een gebuur kwam hem halen om bij hem een maal te gaan nemen, dat hij hoogst noodig had.

Hij ging toen bij zijnen baas, met wien hij gemakkelijk overeenkwam voor zijn werk, want hij stond er in achting bij... Bleef nu de vraag hoe de vrouw en kinderen zouden t'huis geraken?... Dien langen weg konden zij niet te voet afleggen, en een gerij kon hij niet betalen... De voerman, die hem bij de heenreis ten dienste geweest was, zei dat hij het huisgezin kosteloos zou terugbrengen. Nadat alles alzoo geschikt was, nam Edward zijn verblijf bij eenen vriend in een naburig dorp.

Als hij twee, drij dagen nadien weder in zijn huis trad, vond hij er zijne vrouw, die hem met vreugd ontving; de kinderen kwamen blij rond vader gesprongen; het vuur brandde aan den heerd, en de muren waren al zoo naakt niet meer. Hij

voelde verkwikking aan zijn hert en kracht om den levensstrijd voort te zetten. 's Anderendaags zat hij op zijnen schoenmakersstoel zoo neerstig te snijden, te naaien en te kloppen als ooit.

Onder de eerstvolgende maanden zou men gezeid hebben dat zijne drift naar natuurstudie uitgedoofd was; hij zag naar niets om dan zijn werk, en bij nachte bleef hij t'huis. Doch dit was een bedrieglijke schijn; het vuur smeulde onder de asch.

Vervolg in het naaste nummer.)

J. B. MARTENS, Kan.

STUDIES VAN HEDENDAAGSCHE NEDERLANDSCHE LITERATUUR.

HÉLÈNE SWARTH.

II.

(*Slot.*)

Passsiebloemen.
Poezie.
Verzen.
Blanke duiven.
Diepe wateren Van Kampen en Zoon. Amsterdam.

WEE jaren verliepen tusschen *Rouwviolen* en *Passiebloemen*, die in 1891 verschenen.

Dit is zeker wel, uit een psychologisch oogpunt, het meest belangwekkend werk van de dichteres. De gedichten uit *Passiebloemen* hebben niet die ingrijpende intensiteit van die uit *Rouwviolen*, ze zijn zoo niet gesproten uit een geschokt gemoed, maar in hunne stille ontwikkeling, leveren zij den prachtigsten overgang die een ontleder volgen kan, van éen gemoedsstemming tot een andere. Ieder gedicht is een stap vooruit in de evolutie die plaats grijpt in de ziel van de schrijfster. — De smartelijke liefde die tothiertoe de kenschetsende trek was van het gemoed der dichteres, wendt zich om naar kalme gelukkige liefde : de zon die het bloemeken in zijn lente mild bestraald had, was langzaam aan het dalen gegaan, om te verdwijnen in een treurigen ondergang, aan den gezichteinder. Beroofd van het liefdelicht, vielen de blaadjes van het bloemeken samen,

wachtend op den dood, toen een nieuwe zon opprees, badend in nieuw verkwikkend licht het treurend viooltje, dat, krachten puttend in die bron van leven, weer herbloeide, en zijn fijnste geuren tot die liefdebarende zon, toewierookte.

Het eerste gedicht reeds van *Passiebloemen* : « *Diep in mijn droomen* » dat nog al het wee der jongste jaren bevat, zegt in diepe wanhoop, de groote begeerte om te treden uit dat zenuwachtig bewogen leven van vroeger in een nieuw en kalm leven. — En zoo begint langzamerhand de afscheid van dat verleden, dat de dichteres in herinneringen nog eens verwekt. De toon van haar gedichten wordt gansch anders : de soms zoo snijdende scherpe zang van vroeger, wordt een zachte, mystieke melodie die men in de verte hoort, als in een droom. En het is ook in een droom dat de dichteres de verwezenlijking ziet, van al het verloren geluk ; haar liefste is niet dood, haar liefste was niet ontrouw, voor Gods outer bracht hij haar. En luister hoe haar mijmering bij het droomen van dat uiterst geluk, plotseling ontploft in een zang vol epischen zwier.

Verkonden 't nu alle de klokken,...

Verkonden 't nu alle de klokken, met plechtige monden van brons!
Wie vlecht nu de krans in mijn lokken? Wie strooit er nu rozen voor ons?

Laat wapperen zilveren vaandels! laat schallen het bruiloftskoor,
En trede ons, in blanke gewaden, een rei van maagden voor!

En valle er, in geurende vlokken, een sneeuw van bloemen voor ons,
Dat wij wandlen als op tapijten van vlekkeloos zwanendons.

En vulle de stille straten met golven van zoet geluid
Een stoet van blonde knapen met vedelmuziek en fluit.

Laat stroomen de purperen wijnvloed in de bekers van rein kristal
En laat vonklen de vreugde in uw oogen, als de zon in een waterval.

En kom nu tot mij waar ik neerknîel, licht mij op als een wervelwind,
Klem mij vast aan uw hart, als een moeder haar wedergevonden kind!

Lief, nu boven en rond ons, als golven, laat de vlammen te zamen slaan,
En laat ons vergaan in die vuurzee, als twee vogels in d'oceaan!

Van dit gedicht af, dat als de opperste kreet is van

al haar voorgaande zangen, begint de oude liefde te verzwakken. Er is als een strijd tusschen de dichteres en de herinnering aan het verleden die niet sterven wil, men gevoelt een onuitgesproken lust naar nieuw leven, en langzamerhand vermoedt men achter dien lust tot nieuw leven, een nieuwe liefde, die doorschemert, eerst in de manier van schrijven van de dichteres : zij is niet meer zoo eenvoudig tragisch als in *Rouwviolen*, maar meer gekunsteld; dan in een woord, dan in een vers, als,

gun andren vreugd, hoewel u smart verkoos!

om eindelijk zich duidelijk te veropenbaren in gansch een reeks sonnetten waartoe « *Nieuw leven* » als een inleiding dient.

Nieuw leven.

Nu wil ik zoeken voor den zomernoen
Een koel groen woud, waar 't mos veerkrachtig is
En, bij een donkren poel met bloeiend lisch,
Kalm liggen wachten op een schoon visioen.

Hoe klaagt de wind! Is dat geen doodenmis?
Ik kan niet droomen als ik placht te doen.
Wild spring ik op.... neen, tusschen nu en toen
Ligt heel een oceaan van droefenis.

'k Wil niet verzinken in die zee van leed,
Waar 'k eens, gelijk een duiker, paerlen zocht,
Voor wie van paerlen niet de waarde weet.

Zadel mijn paard nu voor een nieuwen tocht,
Wuif mij vaarwel... uw hand!... Ik ben gereed
Recht op nieuw leven heb ik duur gekocht.

« *Langs de Amstel* », « *Nieuwe Lente* », « *Als in een sprookje* », « *Laatste liefde* » bezingen de herboorte van het hart der dichteres, de blijde intrede in een leven van heil, na de jaren van sombere smart.

Juist die ontmoeting van de oude en van de nieuwe liefde in een zelfde boekdeel, maakt van *Passiebloemen* een der belangrijkste werken van Hélène Swarth. Ongetwijfeld zijn *Rouwviolen* dramatischer door de grootte van het wee, maar *Passiebloemen* zijn menschelijker,

omdat de dichteres er zich toont met den kenmerkenden trek van het mensch-zijn : de zwakheid. Wie zal haar werpen den eersten steen omdat ze niet getrouw bleef aan haar eeden van eeuwige liefde? Wie behoort nog tot dat ras van halfgoden, geschapen door de weelderige verbeelding der dichters? Zij zelf dacht eens dat de dood alleen in haar hart zou dooden de trouw aan die eerste liefde en ze verscheen aan den lezer in een aureool van martelares. Ongetwijfeld verhief zij zich zoo een oogenblik tot het ras der halfgoden, en lokte zij bewondering uit door hare uitzondering op den algemeenen regel. Doch wanneer die dichteres, die voor het oog van de wereld slechts in de herinnering aan een liefde leeft, alsof het voorwerp van die liefde nog bestond, langzamerhand, onder den invloed der milde natuur, der koesterende stralen van twee minnende oogen en onder den invloed van een zoetluidende stem die weer de zoete woorden spreekt die de doode eens sprak, zich laat roeren, de rouwsluiers afwerpt van hare jeugdige lent, en weer gaat tot het leven, zij die dood liep in dat leven, dan is ze prachtig menschelijk, omdat ze in haar de wet van God en van de natuur verheerlijkt : het leven en het geluk van leven in de liefde. Dan trillen wij tot in de intiemste vezeltjes van ons wezen, omdat die dichteres niet meer is een uitzondering, maar ons wezen van ons allen, gansch het menschdom in een woord.

De kalmte kwam dan, met dat nieuwe leven over Hélène Swarth. Tusschen 1891 en 1895 liet zij twee bundels gedichten verschijnen : *Poezie* in 92 en *Verzen* in 93, die anthologien zijn uit hare vroegere werken en waartoe zij eenige nieuwe gedichten voegde, enkele in den trant van de oude, andere die merkelijk den stempel dragen van hare letterkundige ontwikkeling; want het is een waarlijk merkwaardig feit, dat die dichteres met haar immer frisch en jeugdig gevoel, een immer jeugdigen vorm bewaarde, zelfs meer, dat ze gansch natuurlijk, zonder aanstellerij, onze meest moderne

dichters aan de zijde ging en zoo het lievelingskind was van ouden en van nieuwen Gids.

Het is vooral in hare twee laatste dichtbundels : *Blanke Duiven* en *Diepe Wateren* dat deze evolutie in taal en vorm zich treffend voordoet : de losse, eenvoudige taal van vroeger, is rijker en nauwkeuriger geworden; de vorm is wellicht niet meer zoo lenig, zoo plooibaar, zoo vlaamsch: hij is wat stijver, maar integendeel veel fijner bewerkt, gedreven; veel zuiverder, en in *Diepe Wateren* veel aristocratischer. De sonnetten vooral worden juweelen flonkerend van edelgesteenten.

Blanke Duiven, verschenen in 1895, zijn een vervolg op het blijde gedeelte van *Passiebloemen*. Het is de herboorte van de dichteres tot het gelukkige leven, het is een zonnestraal in haar bestaan, een oasis op hare baan van smart.

Ze herdroomt zich weer de jonge maagd van vroeger, licht als een verschijning, rein als een lelie, en rondom zich, schept zij een wereld van etherische beelden, roze, blank, bleekblauw, zwevend in een kalme atmosfeer, als van een Elyseisch dal.

De werkelijkheid werpt zij van zich af; roert zij die nog aan, dan is het als een fee, die er langshenen zweeft; zoo in dat sonnet waarin zij nog eens, met een oprechte vrouwelijke fijnheid, herinnert aan de oude liefde, en dat als prophetisch *Diepe Wateren*, voorspelt.

Herdenk wat ik u zei ...,

Herdenk wat ik u zei, dien heil'gen stond :
— « Uw zomer bloeit, mijn lente is lang voorbij.
Een blauwen morgen voegt geen storm — en gij
Past niet bij mij, wie 't lot veel stormen zond.

« Mij weefde leed, terwijl gij, levensblij,
U weelderozen om de lokken wond,
Al zilverdraden door mijn harenblond....
Verzoek mij niet! deez' vreugde is niet voor mij! »

Toen kuste uw mond, met streelend stemgeluid
En teedere' eed, mijn droeven twijfel dood
En, eer ik 't wist, lag 'k in uw arm als bruid.

Licht van mijn leven, troostrijk Avondrood,
O 'k smeek! vergeet niet wat dit vers beduidt
En laat me uw liefde, ook als mijn blij-zijn vlood!

Door hare sonnetten, als door een tuin van bloemen, loopt hare frischheid, hare herboren jeugd, zingend de mannelijke schoonheid, den lach, de verleiding der stem van haar geliefde, met de naïveteit van een maagd, naïveteit waardoor soms de ervaring straalt, in het leven van leed opgedaan, wat dan in hare gedichten een zonderlingen toon brengt, een verren naklank van wee. En zie hoe het geluk den mensch hervormen kan! Hare denkbeelden van moraal en godsdienst ondergaan een volkomen ommekeer. Zij die vroeger met een zekere minachting neerzag op het huwelijk als op een wederzijdsche slavernij, vindt nu daarin een rozenketen.

Ring van trouw.

Eens haatte ik, als symbool van slavenketen
Den gouden schakel van het trouwverbond.
Rampzalig dwaas noemde ik wie zich vermeten
Vlinders te binden die m' in 't blauwe vond.

Maar sedert gij — nooit zal 'k dien dag vergeten —
Uw ring mij boodt uit rooden liefdemond,
Weet ik een geheim, nooit zonder u geweten:
Die kleine ring omspant heel 't wereldrond.

O plechtig plukte ik, schier van weelde aan 't weenen,
Als uit een roos in Tooverland, uw ring.
En uit dien ring, door zomergloed beschenen,

Straalt nu 't geluk, dat zooveel leed verving,
Een atmosfeer van goudlicht rond mij henen:
Uw liefde omringt mij als een tooverkring.

En haar godsdienstig scepticisme, zwarte bloem die de smart ontluiken deed, stierf uit voor de stralen van de gelukszon, en in hare plaats ontlook een blanke bloem van geloof.

Iets treft in al deze gedichten: de volkomen afwezigheid van zinnelijkheid. Reeds in Hélène Swarths allereersten bundel was dit een kenschetsende trek. De levenservaring van twintig jaar en zelfs niet het

huwelijk brachten in dit opzicht verandering in haar gemoed. Integendeel, hare intrede in de stoffelijke liefde, schijnt dat gevoel van zuiverheid nog gesterkt te hebben. Aan de aarde schijnt haar niets te kunnen binden, een zucht naar vleugelen verteerdt haar onophoudend.

O hoog, hoog boven de angstvolle atmosfeer,
Waar 'k adem zwaar in lichaams slavernij,
Heft soms de Geest me in 't heerlijk hemelmeer.

In licht en vrijheid zweef ik licht en vrij,
Met de englen juich ik, voel geen banden meer.....
Dan, de Aard herdenkend, ween 'k uit medelij.

En verder nog :

'k Vroeg God om vleuglen als mijn plechtig recht :
Waarom ik niet, de kleinste vogel wel?
Rein was de vogel, maar was ik dan slecht?

Lief, was uw hart ook zulk een droomenwel?
't Kind weet nog niets, maar voelt als de englen echt. —
O vleuglen beiden, ver van de aardecel!

Die loutering van het gevoel, die in ieder werk van Hélène Swarth, meer en meer op den voorgrond treedt, die afzondering van de wereld, niet alleen in de daden, maar ook in de uitdrukking van daden of ideeën, wordt in *Diepe wateren* een systematisch stelsel, en de gedichten spreken hier niet meer immer, zooals vroeger, rechtstreeks tot het hart; ze zijn van een fijnere, subtieler natuur, ze zijn diep gevoeld, maar even diep gedacht, en daarom wordt er meer geeischt bij hunne lezing dan het harmonieus deinen van het gevoel op den zangerigen rhythme van het vers : de geest moet ook gespannen blijven op den gang der ideeën of op het raadsel dat soms achter het symbool schuilt.

Dat de kring der lezers van Hélène Swarth vermeerdert, geloof ik vrij, maar dat het getal der lezers die haar begrijpen niet stijgt in evenredigheid, daarvan ben ik overtuigd. Hare lectuur eischt, hoe

langer hoe meer, inwijding, en die nog tijd en lust hebben om zich in te wijden in een schrijver, zijn gering in getal; maar die zich die moeite getroosten, indien zooiets moeite heeten mag, verheugen zich in het hoogste genot, want ze zijn als de priesters die niet alleen de uiterlijke poezie der godsdienstige riten genieten, maar die er den diepen verborgen zin of het mystiek symbolisme van doorgronden.

Achter het symbolisme van *Diepe wateren* ligt de zoo ingewikkelde ziel van Hélène Swarth en die ziel is een zonderling raadsel.

Blanke duiven, was een kalme zang van geluk, *Diepe wateren* is weer een onrustige zang van smart; een ongewone nervositeit trilt door al de gedichten, een hartknijpende angst weent uit de verzen, en het wee van vroeger herleeft, maar gelouterd, gezuiverd. Het zijn niet meer de feiten van vroeger die verwekt worden, maar de smart die eraan ontsproot: de bloemen zijn verwelkt, dood, verdwenen, maar door de tooverkracht der dichteres, bleven de geuren hangen in de lucht, onsterflijk.

Hoe kwam de dichteres weer plotseling tot die ontmoedigde stemming van weemoed? wat wekte weer in haar ziel dat heimwee naar de smart? Aan zeer kleine feiten is de richting van een dichterziel vaak verbonden.

Een woord van liefde — en 'k hoor mijn jeugd weer zingen;
Een woord van spot — en 'k zie mijn weeën spoken.

Zoo schrijft zij ergens. Wellicht is een feit van gering belang wel de oorzaak geweest die haar gemoed naar de nieuwe richting in beweging bracht, maar die richting zelf lag in kiem in het temperament van de dichteres. Uit een strijd van twintig jaar, is zij zegevierend getreden, strijd tusschen het hart dat verslaafd was aan wereldsche liefde, dat beminnen wilde in heil of leed, en de ziel die zich boven de wereldsche dingen wilde verheffen, in opperste reinheid.

Van daar die onrust in gedichten als

Begraven.

In nachtzwart en krijschen van raven
Kwam een klacht, ik weet niet van waar:
— O help mij den Heiland begraven!
« Hij weegt mij alleen te zwaar. »

Ik torste, bevend van eerbied,
In mijn armen dat bleeke hoofd.
Als mijn blik nu in donker neerziet,
Schouw ik Hem die verlossing belooft.

Geloken waren zijn oogen,
Maar toch drong door de leden licht.
En goddelijk mededoogen
Lag over zijn aangezicht.

Vol levende bloedrobijnen
Was het goud van zijn haren blond.
Eén zag ik zoo lokkend mij schijnen:
Ik dronk het met dorstigen mond.

Nu heugt me niet wat er verder
In dien wonderen droom is gebeurd,
Maar ik weet dat nadien om zijn Herder
Mijn hart als een lammeken treurt.

Eén droppel, hoe kan mij die laven?
Wie geeft mij vergeten... en waar?
Wie helpt mij den Heiland begraven?
Hij weegt mij alleen te zwaar.

Van daar ook die angstvolle kreet van een hart dat schipbreuk lijdt.

O wat ruischt toch....!

O wat ruischt toch zoo luid, zoo beangstigend vreemd,
Dat mijn luisterend oor niet uw fluistren verneemt?

O wat wolkt tusschen u toch en mij als een mist,
Dat mijn zoekende blik uw zoet aanschijn vermist?

O dat ruischen, die nevel, die dood tusschen twee
Die op één rots ontvloden de razende zee!

Is 't geen rots dan? een wrak maar, vermolmd en verteerd,
Dat, gescheurd door den stortvloed, zijn woede niet weert?

O ik hoor u, ik zie u zoo vér van mij af....
Lief, omhels me eer wij zinken, dat we één zijn in 't graf!

Maar ook uit dien strijd tusschen hart en ziel, sproot die prachtige philosophie der reinheid, die zich in het sonnet : *Hooge hoop* veropenbaart.

Hooge hoop.

Armzalige enge wereld, waar ik streed
Om lucht en licht, gekerkerd in mijn dagen,
Op d'adem Gods door wolkenzee gedragen,
Ontvlucht mijn ziel u met een zegekreet.

Ik durf, alleen, het opperst waagstuk wagen.
Vermetel grijp ik Gods genadekleed.
En, schoon ik niets van dood of leven weet,
Hoog heft mij hoop : Elia's vlammenwagen.

Ik wil niet rusten eer ik wedervind
Mijn lelietuin van heil'gen kindervrede,
Die bloeide in 't blauw en balsemde in den wind.

O goede Hovenier, aanhoor mijn bede!
Leid bij de hand uw arm verloren kind,
Dat weet geen weg, en beeft bij elke schrede.

Diepe wateren is de uitdrukking nog van het strijdend tijdperk, in het gemoed der dichteres; er is nog vrees en angst in de gedichten, nog zeer veel menschelijkheid, naast heerlijke vluchten in de ideale wereld. De toekomst zal uitwijzen of de dichteres de kracht zal bezitten om het wereldsche kleed geheel en al af te werpen, om in kalme sereniteit de reine vlucht van haar overwinnende ziel te bezingen.

In groote, breede trekken, heb ik gepoogd de personaliteit van Hélène Swarth te schetsen, mij houdend vooral bij hare psychologische ontwikkeling, verwaarloozend soms te veel de esthetische zijde van hare gedichten; maar het « ik » van de dichteres is zoo overweldigend en zoo belangrijk, dat men onwillekeurig het leeuwenaandeel aan dat « ik » geeft.

Hare subjectiviteit ergert niet een oogenblik, omdat het gevoel dat ze bezingt niet beperkt is in de palen van haar enkel persoontje. Zij zingt het eeuwige, onsterflijke gevoel dat nooit wordt uitgedoofd, en dat in gansch zijn heerlijkheid, tot voor het outer Gods zijn pracht behoudt, dan nog wanneer de maagd die aan al het wereldsche verzaakt, in mystiek huwelijk hare liefde opoffert aan Jesus : het is gelouterd, verheven, vergoddelijkt, dat gevoel, maar toch, het is de aloude liefde; en in de verhevenste zangen van mystieke aanbidding, van het Hooglied tot het lied van Joan a Santa Croce en de liederen der mystieke zusteren, het is immer in het kleed der wereldsche liefde dat de aanbidding gaat knielen voor den troon van God. Want de liefde, als ze blijft binnen de palen van het reine gevoel, is het verhevenste gevoel dat de aarde kent. — In de ouderlijke liefde spreekt de dankbaarheid van het bestaan, in broederlijke liefde de aantrekkingskracht van een zelfden oorsprong, maar in de liefde van twee wezens die gister gansch vreemd tot elkander heden de handen samenleggen, om afbrekend, met al wat hen omringt, zich geheel en al op te offeren aan elkander, ligt de verhevene verwezenlijking van Gods woord : « zij twee zullen wezen éen vleesch, » beduidend dat niet alleen het stoffelijke zou vereenigd zijn, maar ook al het onstoffelijke dat Hij aan de lichamen verbond.

En omdat Hélène Swarth dat hoogste gevoel gezongen heeft, nu eens als een eenvoudig mensch, dan eens als een half-god, reikt al wie een hart in de borst draagt haar een lauwerkrans toe, want zong zij haar leven, zij zong ook zoo het leven van ons allen.

HENDRIK DE MAREZ.

KARDINAAL WOLSEY.

« Geschiedenis is geen dichtstuk. »

DE hongerige, vuige laster, die in onze dagen, waarin logen en afgunst schering en inslag zijn, nog maar al te dikwerf zijn woedende heerschappij doet gevoelen en als een invretende kanker de maatschappij tot in haar fijnste zenuwen aantast, heeft den naam van menig groote historische persoonlijkheid met al te zwarte stift in de boekrollen der geschiedenis opgeteekend. Ook Wolsey's naam is niet kunnen ontkomen aan de diepsnijdende striemen en verpletterende slagen van grimmigen haat en verraderlijke valschheid en partijzucht. Persoonlijke veeten, staatkundige vijandschappen en godsdienstige vooroordeelen hebben als het ware samengespannen om de bronnen der waarheid te verstoppen en te vergiftigen omtrent de figuur van Wolsey, op wien het « *semel malus semper malus* » maar al te dikwerf is toegepast. Zoo is het niet te ontkennen, dat de eerste ruwe schetsen van de persoon van Wolsey, door het meesterlijk, maar in slijk en zwadder gedoopte penseel van Polydorus Vergil en Skelton op het doek gebracht, al te zwart zijn, en deze, helaas! aan vele geschiedschrijvers, tot bronnen gediend hebben op den steilen en moeitevollen weg der geschiedenis. Ja, wat nog erger was, niet alleen putten zij uit die verpestende bronnen, maar hun venijnige pen knaagde nog dikwerf in snijdende ironie, de sobere lofspraak weg, die overgebleven was.

Polydorus was gewis wat zijn verstandelijke vermogens aanging, een der lichtbaken der Renaissance,

een genie, waarover de geleerde wereld verbaasd stond; maar, wat zijn zedelijk leven betrof, was hij een wellusteling, een huichelaar, een geslepen bedrieger en leugenaar (« the most abject liar in Europe »), die om zijn persoonlijke vijandschap tegen Wolsey, van onpartijdigheid niet vrij te pleiten is.

Wat den dartelen, wulpschen Skelton betreft, daarover willen wij niet verder uitweiden; hij, als priester der katholieke kerk, had de priesterkroon en het kleed, dat hij in reinheid en heiligheid van leven dragen en dat hem als navolger van den gekruisten Verlosser kenmerken moest, met voeten getreden en was door Kardinaal Wolsey om zijn ergelijken levenswandel gestraft.

. Hierover vertoornd en het hart opgekropt van spijt en woede, zoo eigen aan vernederden trots, trachtte de ongelukkige zich in vlijmende satiren op den kardinaal te wreken en in felle ironie en snijdende bitsheid smaalt hij op diens lage afkomst en slingert hem de schandelijkste misdaden naar het hoofd, om zóó ten minste aan zijn verzengenden toorn eenigermate voldoening te schenken. Hoort slechts hoe hij den kanselier, die wel is waar van nederige afkomst was, de zoon van een slager, doch door noeste vlijt en stalen volharding de hoogste sporten der maatschappelijke ladder beklommen had, als een slagershond uitkrijt :

« Our barons be so bolde,
Into a mouse-hole they wolde
Run away and creep,
Like a mayny of sheep
Dare not look out at dur
For dread of the mastiff cur,
For dread of the butcher's dog
Would worry them like a hog. »

De geschiedenis echter, die als Koninginne der Waarheid en der Rechtvaardigheid zetelt, mag voorzeker zulke bronnen niet vertrouwen.

Doch van den anderen kant, valt het niet te ontkennen, dat het beeld van den kardinaal van Hendrik VIII, door enghartige partijgangers in de schitterendste en

bevalligste kleuren voor de nakomelingschap is afgemaald. Zoo noemen wij slechts Dr. Fiddes, die de zwarte vlekken, die den naam van Wolsey aankleefden, geheel en al trachtte weg te wasschen, en zich daardoor niet alleen den haat van de groote menigte, maar ook van de beoefenaars der geschiedenis op den hals haalde. Later heeft Mr. Brewer wederom de loftrompet gestoken over de daden, het karakter en den persoon van Kardinaal Wolsey, doch zich steeds laten leiden door een partijdige voorliefde en ingenomenheid met den grooten staatsman.

Neen, de geschiedenis moet op de eerste plaats *waar* zijn. Haar is het weggelegd om na langdurig, nauwgezet en rusteloos onderzoek het juiste, getrouwe afbeeldsel van personen en daden in het marmer neer te beitelen.

Kardinaal Wolsey was trots, eerzuchtig; zijn trots kende geen grenzen, hertogen en graven des rijks behandelde hij als zijn minderen. Dit alles is ten duidelijkste gebleken en aan het licht gekomen, door de onderzoekingen van 1888-1890 in de Vaticaansche bibliotheken en in andere archieven, waardoor over dat tot nog toe soms zoo duistere tijdperk der geschiedenis meer licht geworpen is. Dit gevoelen deelen de meeste geschiedschrijvers van naam. Luisteren wij slechts een oogenblik naar Hallam: « Hij (Wolsey) was een man van onbuigbaren trots, nalatig in het vervullen van zijn ambtsbezigheden, niet minder weelderig levend dan roofzuchtig, hardvochtig en gestreng tegenover zijn minderen, wiens val reeds lang door het volk verlangd werd. Zijne edelmoedigheid heeft meer de volgende eeuwen en latere geslachten verblind, dan wel zijn eigen tijdgenooten. Alles wat wij tot zijn verdediging kunnen aanvoeren, is de gemoedstoestand van zijn vorst en diens regeeringsjaren. De latere jaren van Hendriks bestuur waren veel tirannieker en wreeder dan de eerste, waarin hij den raad van Wolsey opvolgde. »

Het is hier de geschikte plaats, alvorens verder te gaan, een woord in het midden te brengen over den persoon van Wolsey; hoe hij van zoon eens slagers opklom tot de hoogste sporten der maatschappelijke ladder en alles

weldra bukte voor zijn reuzenarm. Wolsey werd in 1470 te Ipswich geboren en was de zoon van een slager. Hij ontving zijn opleiding in Oxford en werd in 1500 te Lymington als geestelijke geplaatst en in 1505 op aanbeveling van den bisschop van Winchester door Hendrik VII tot zijn kapelaan benoemd. In 1507 ging hij als afgezant naar Keizer Maximiliaan te Brugge. Om hem voor zijn verdiensten te beloonen bevorderde hem Hendrik VIII in 1509 tot aalmoezenier en weldra wist Wolsey door zijn uitmuntende talenten meer en meer de gunst van zijn vorst te winnen. In 1514 tot aartsbisschop van York verheven verleende Paus Leo X hem het volgende jaar den kardinaalshoed en benoemde hem tot legaat *a latere* voor het geheele koninkrijk. Frans I en Karel V overlaadden hem met geschenken, en Wolsey van zijn kant stelde alles in het werk om door hun voorspraak eens de pauselijke tiaar op het hoofd te mogen drukken.

Hendrik VIII benoemde hem daarna tot rijkskanselier en begiftigde hem achtereenvolgens met 3 andere bisdommen : Bath, Worcester en Hereford. Al deze betrekkingen waren winstgevend en verschaften Wolsey een fortuin van Nabab. Zijn ruime inkomsten veroorloofden hem op vorstelijke wijze te leven. « Vertoonde hij zich in het openbaar, dan was hij geheel in het scharlaken, met marterbont om den hals en droeg in de hand een uitgeholden oranjeappel, die eene in azijn en fijne, geurige wateren gedoopte spons bevatte, als voorhoedmiddel tegen de slechte lucht in volle zalen; hij liet zijn kardinaalshoed en zijn bisschopskruizen voor zich uitdragen, alsook een beurs met het rijkszegel... dan kwam hij zelf op een muildier met roodfluweelen schabrak en gouden stijgbeugels, gevolgd door een langen stoet van edellieden. » Zijn paleis deed in pracht en rijkdom niet onder voor dat des konings zelf. Zijn dienstpersoneel wordt door sommigen op 400 man geschat, waaronder zich vele edellieden bevonden; Cavendish spreekt zelfs van 500 man, die de kardinaal onder zijn huisgenooten telde. Hij was

de vriend en tafelgenoot van Karel V en Frans I en van bijna alle monarchen van Europa. Zijn inkomsten overtroffen verre die van de Kroon. Hij was de ijzeren staatsman, de groote minister, die met ijzeren hand het roer van het dobberend schip van den Staat omkneld hield, zonder wiens uitdrukkelijken wil geen batterij haar dreunende echo's over Europa deed weergalmen. Toen de doge van Venetië hem zijn opwachting kwam maken, sprak deze hem aldus aan : « Uwe zeer eerwaarde Majesteit » (Reverendissima Majestas); de ongehoorde welwillendheid uwer majesteit (inaudita tuae majestatis benignitas); uwe schitterende en hoog eerwaarde majesteit (Vestra illa sublimis et longe reverendissima majestas). Lodewijk XII noemde hem « mijn goede vriend »; Karel V « mijn goede en koninklijke vriend » (1).

Zijn invloed op staatkundig gebied was ontegenzeggelijk machtiger dan die van den Paus. Hij was een staatsman, en een staatsman van den eersten rang; hij bezat de hoedanigheden en gaven den waren staatsman eigen; maar was ook niet geheel en al vreemd aan de gebreken, die dezen aankleven. Steeds trachtte hij zijn plannen, zijn dikwerf eerzuchtige plannen met inspanning van alle krachten te verwezenlijken; en aan hem heeft het Engeland te danken, dat het van den derden rang, dien het bekleedde onder de mogendheden, opgevoerd werd tot beheerscher van Europa. Op de deinende en woelende zee der staatkunde, was hij het centrum, waar zich alles om groepeerde, was hij het mikpunt van haat en afgunst, was hij de hoofdpersoon op het tooneel dier dagen en dikwijls heeft hij den bitteren kelk tot den bodem toe moeten ledigen.

Hoezeer de afgunst ook in haar daemonische woede tegen hem somwijlen samenspande, hoe het monster van haat en laster hem ook aangrimde, pal en onbewegelijk

(1) Vgl. Fiddes, Bodleian archiven, p. 178; Brieven van Karel V in het Britsch Museum.

bleef hij staan te midden der woedende stormen, die in hun reuzenspel hem tegen de rotsen trachten te smakken. Dat hij, de uitstekende staatsman, boven alle miskenning, verguizing en tegenwerking van den adel in die verbijsterende verwarring, waarin hij leefde, verheven was; dat hij zich er weinig aan gelegen liet liggen, zich tegen den tergenden haat en woede van het lagere volk te rechtvaardigen (wat trouwens de laatste onderzoekingen in het Vaticaansche archief ingesteld ook aan het licht brachten); dit alles vinden wij in die vloeiende, melodisch golvende en kristallen verzen van Shakespeare in vlammende trekken afgemaald :

« Zoo mij tongen
Onwetend gispen, die van mijn persoon
Noch ambt iets kennen, en toch als kroniek
Optreden van mijn doen, zoo laat mij zeggen,
Dat dit der grootheid lot is en het doornbosch,
Dat deugd doorworst'len moet. Volbrenge een elk
Wat moet gebeuren; niemand weif'le uit angst
Voor strijd met booze vitters, die toch steeds
Als vraat'ge visschen ieder vaartuig volgen,
Dat nieuw is uitgerust, doch niets bejagen
Dan ijdel spart'len. T'beste wat wij doen
Is vaak, voor kranke en meestal zwakke rechters,
Ons werk niet, of niets waard; van 't slechtste gaat,
Wijl 't grover zinnen streelt, de roep vaak uit,
Als 't beste wat wij deden. » (1)

Als heerscher en staatsman vond Wolsey zijn evenknie in geen enkel ander land. Sir Thomas Morus, dien wij zeker niet van partijdigheid kunnen betichten, daar hij geen vriend van Thomas Wolsey was, spreekt met uitbundigen lof over de uitstekende eigenschappen en talenten van den kardinaal als staatsman. Ja, als staatsman was Wolsey groot. Nooit heeft hij zich zelven gespaard, waar het gold de hoogste belangen van het Engelsche volk te verdedigen, waar hij voor zijn vorst in de bres kon springen. Gedurende al den tijd dat de zweetziekte

(1) Shakespeare vertaald door Burgersdijk, p. 183.

« sweating-sickness », die omstreeks 1530 dagelijks bij duizenden van slachtoffers telde onder het Engelsche volk, met alle verschrikking woedde, was Wolsey de eenigste man van beteekenis, die pal op zijn post bleef staan. Tot viermaal toe werd hij door de ijzeren klauwen dier allesverdelgende ziekte aangetast, die hem zelfs tweemaal op den rand des grafs bracht. Ja, zoolang Wolsey zich op staatkundig terrein bewoog en volstaan kon met rustige staatkundige berekening, zoolang alleen de talenten van den staatsman werden vereischt, was hij in zijn werkkring grootsch en schitterend. Hierin is voorzeker de tijd na zijn val zijn grootste lofredenaar.

Wij kunnen hier niet in bijzonderheden treden over al de grootsche daden door de reuzenkracht van Wolsey gewrocht, over de staatkundige, maatschappelijke beweging der zestiende eeuw in Engeland, waarvan de groote kardinaal de spil was, waarom alles draaide. Wie dieper wil indringen in de geschiedenis dier voor Engeland zoo woelige en noodlottige dagen en meer van nabij den staatsman gadeslaan, nu eens verguisd en gelasterd, dan weer als een halfgod vereerd, hij raadplege het voortreffelijke werk van Cavendish : « Cavendish's Life of Master Wolsey ».

Lichtzinnig met den lichtzinnigen koning, stom en onderworpen voor diens geringste eischen, was hij trotsch en heerschzuchtig en leefde dan ook voortdurend in vinnigen twist met den gesmaden en berooiden adel, dien hij op alle mogelijke wijze trachtte te verzwakken en uit te zuigen. Zoo is het genoegzaam bekend, dat in 1520 bij de beroemde samenkomst in Picardië, tusschen Hendrik VIII en Frans I, waar de Fransche alliantie plechtig bevestigd werd, vele Engelsche edellieden door de willekeur van den kardinaal aangewezen waren om den koning te begeleiden en niet nalieten daarover hun ontevredenheid te kennen te geven en te morren om de zware uitgaven, hun bij die gelegenheid opgelegd. Met name was de hertog van Buckingham, wien de kardinaal een doorn in het oog was, hierover verstoord. Later schreef Wolsey

een belasting uit, ten behoeve der krijgstoerustingen, volgens welke ieder het zesde gedeelte van zijn vermogen moest storten. « Naar alle oorden des rijks werden gemachtigden gezonden, die de heffing moesten innen, maar overal ondervond hij zulken tegenstand, dat de koning zich genoodzaakt zag zijn minister in het ongelijk te stellen en zijn besluit te vernietigen. »

In de eerste jaren van zijn bestuur was hij echter het armere volk nog al goedgezind. Geven wij het woord aan Giustiniani : « Hij staat overal bij het volk als buiten gemeen rechtvaardig bekend; hij verlicht het ondragelijke juk waaronder het arme volk bijwijlen gekromd gaat en beschermt hen tegen de aanmatigende willekeur en hebzucht van den adel; terwijl hij hun klachten liefderijk verhoort en hun smeekingen inwilligt. »

Doch, van onbuigbaren trots en onverzadelijke eerzucht is Wolsey overigens niet vrij te pleiten. Tot zijne verontschuldiging kan men echter aanvoeren, dat hij in een tijd van woeling en gisting leefde, waarin zelfs de grootste mannen bijwijlen het spoor bijster werden en waarin ook Wolsey niet vrij bleef van den besmettenden tijdgeest, maar door den stroom meegesleurd werd. Daarenboven werd hij, bij al de zorgen, die hem drukten, nog voortdurend vervolgd door den verzengenden haat en de woede zijner vijanden, die niet eerder zouden rusten, voor zij den priester-vorst geheel en al vernietigd hadden.

Brewer en met hem enkele andere Engelsche geschiedschrijvers hebben over het algemeen veel te veel de loftrompet gestoken over de daden van Wolsey en niets onbeproefd gelaten om het Romeinsche purper schoon te wasschen van de vlekken die het aankleefden en hierin kunnen wij geenszins hun handelwijze rechtvaardigen (1). Neen, nogmaals, geschiedenis is *waarheid*, en de waarheid heeft geen valsche drogredenen of begoocheling noodig, om het hoofd fier omhoog te houden.

(*Slot in de volgende aflevering.*) J. K., S. J.

(1) Vgl. Brewer-Gairdner (The reign of Henry VIII, II, 444).

1798 BOERENKRIJG. 1898

KANTATE

Muziek van **Arth. Troffaes.**

Uit te voeren bij de onthulling van het gedenkteeken te Overmeire, op Zondag 31 Juli 1898.

Verhaal.

't Is ramp en weedom in de Vlaamsche gouwen
Die zuchten onder 't Fransche schrikbeheer;
't Is overal één jammeren en rouwen:
De vrijheid weg! Geen rust, geen welvaart meer!
Het Vaderland gekneld in slavenbanden;
Het volk gehoond met trotschen overmoed;
De jonglingschap gesleurd naar vreemde stranden,
Om 't beulenrot te steunen met haar bloed;
De tempels toe, ontheiligd en bestolen;
De priesters naar Cayenne, naar 't schavot.
Of, 't volk ten dienst, in stal of schuur verscholen
Trots doodsgevaar, voor Vlaanderland, voor God!

Strijdkreet.

Op, te wapen! Op, te wapen!
Vlaamsche mannen! Vlaamsche knapen!
Hoog de vlag, voor God en Land!
Kloek gestreên voor Haard en Outer!
Grijpt geweer, en zeis en kouter;
Neemt al wat gij vindt ter hand.
Hoort! de kreet gaat over 't land:
Weg de Fransche dwingeland,
Die met spot en helsche blijheid,
Hier den valschen boom der vrijheid
Heeft geplant!
Op te wapen! Op te wapen!
Vlaamsche mannen, Vlaamsche knapen,
Op voor God en Vaderland!

Fransche spotgeest.

Welhoe, gij nietige Vlaamsche dwergen,
Gij durft het roekeloos bestaan
De groote republiek te tergen,
Die u in stof kan doen vergaan!
Welhoe, gij durft de vrijheid smaden,
U aangebracht met zwaard en lans
Maakt opstand, boeren, 'k zou 't u raden,
Men zal u leeren een nieuwen dans:
Brigands!

Verhaal.

Uit Overmeire klinkt het sein door Vlaandrens gouwen.
Het Boerenleger snelt den vijand te gemoet,
Terwijl een smeekgebed, gestort door zusters, vrouwen,
Den Heere 't offer brengt der strijders lijf en bloed.
De Boerenkrijg vangt aan! De Fransche troepen wijken.
De vrijheidsboom ligt neer! verlossing is nabij.
De Fransche sanskulot zal haast de vlagge strijken :
Voor God en Vaderland! Ons Vlaanderen is vrij!
Helaas! te vroeg gejuicht, daar worden onze dappren
Op hunne beurt bestookt, verplet door overmacht;
Zij vallen roemvol neer, de Fransche vlag blijft wappren
En Vlaanderen zinkt terug in rouw er donkren nacht.

Kinderkoor.

En toch melden
Van die helden
Boek en zang en kunstgewrocht.
Dat zij leefden
Dat zij streefden
Opdat Vlaandren leven mocht;
Dat zij leden
Dat zij streden
Voor geloof en land en haard;
Dat hun lijden
En hun strijden
Ons die schatten heeft bewaard!

Slotkoor.

Want, Vlaandren leeft, dank aan zijn heldenzonen,
Ja, Vlaandren leeft, zijn godsdienst en zijn taal!
Zijn Martelaars mag 't volk met lauwren kronen
Bij 't luid hosanna van de zegepraal.
Ja, Vlaandren leeft, en duldt geen slavenbanden,
Hem aangesnoerd door vreemde dwinglandij,
Het wordt geroemd tot op de verste stranden
Op 't veld der kunst, 't is edel, groot en vrij!
Hun zij ons dank, die voor de vrijheid vielen
Die 't Vaderland getrouw in ramp en wee,
Den nazaat leerden slechts voor God te knielen :
Het volk begroet hun eerezuil. Hoezee!

Gent, 11 April 1898.

A. V. Bultynck.

EZEL EN HOND.

« Helpt steeds elkaar » is 't groot bevel van vrouw Natuur.
Waaraan op zeekren dag baas Langoor zich onttrok.
'k Begrijp nog niet door welke kuur,
Want doorgaans is hij zoet gelijk een suikerbrok.
Hij was op reis met buldog Barnabe,
Zij trokken zacht vooruit in peis en vree,
Gevolgd door Snapsman, hunnen meester,
Die straks te slapen ligt nabij een eikenheester.
Grijs valt aan 't grazen in eene groote groene wei,
Die hij, schoon zij geen distelstruiken had,
Toch zijn klandizie niet ontzei,
Bewijs te meer dat hij een goede ziel bezat.
Daarbij wat is de rest zelfs van een koningsmaal?
Grijs is een filosoof, al acht hij 't eten schraal
Waar hij geen distels vindt, hij dringt er niet op aan.
De hond, die van gebrek schier moest vergaan,
Vraagt zeer beleefd : « Vriend ezel, lieve maat,
« Indien gij u eens bukken woudt, ik waar in staat
« Een brok te nemen uit ons aller voorraadsmand. »
Geen antwoord; niets! Grijs graast zeer gretig voort,
Want elke stond geeft voorraad naar zijn tand,
Hij schranst alsof hij zijnen broêr niet hoort.
Dan eindlijk zegt hij toch : « Gezel, mag ik u raden
« Te wachten tot de baas zijn trok heeft uitgedaan,
« Hij zal uw toestand wel verstaan
« En u naar hartelust verzaden;
« Hij moet eerlang, mij dunkt, ontwaken. »

Een wolf verschijnt, wiens ingewanden blaken.
« Vriend Barnabe! » roept meester Grijs,
« Kom, help me maat, wees toch in dit gevaar geen lijs! »
De hond weerlegt : « Mijn waarde, ik raad u aan
« Te vluchten tot de baas zijn trok heeft uitgedaan!
« Neen, lange duurt hij niet! Loop beste, loop gezwind,
« Of toont dat Meester Wolf in u een kamper vindt
« Zijn tanden overwaard. Gebruik uw ijzers, vriend,
« En velt zijn heerschap neer, die zulke straf verdient! »
Intusschen keelt de wolf den ezel als een zwijn;
't Besluit : Men moet op aard elkaar behulpzaam zijn.

Schaarbeek. Edm. De Geest.

LUX MUNDI!

LLEEN vergeten herders waken...
In satan's macht
Ligt diep de zondige aard verzonken
Met ijz'ren ketenen omklonken...
't Is duist're nacht!
En eensklaps op'nen zich de wolken
En 't duister zwicht:
Gods Eng'len dalen en vertolken
In 't Gloria de vreugd der volken
Bij 't rijzend Licht.

Het Kruishout staat; — en 't klinkt den hemel:
« Het is volbracht! »
De donder rolt om 't aardrijk henen,...
Geen zonne wil heur stralen leenen,
't Is duist're nacht.
En satan juicht!... Maar ras verdreven
Is 't droomgezicht :
In wanhoop ziet hij d'afgrond beven,
De Christus leeft,.. de dood werd leven
In 't hemelsch Licht.

Straks breekt de breede stroom der tijden
Op 's Heeren kracht.
Gevreesde krijg en honger dwalen
Langs de aarde en spreiden schrikb're kwalen...
't Is duist're nacht!
Dan komt — geweldigste aller dagen —
Het jongst gezicht;
Dan zal het kruis erkenning vragen,
Door de Eng'len Gods vooruit gedragen
In 't eeuwig Licht.

. . . .

O God, behoed ons op uw wegen.
O God, houd wacht,
Als Ge ons in duizende gevaren
Ziet strijdend, lijdend hooger staren
In duist'ren nacht.
Met U is 't goede strijd gestreden
Door heil'ge plicht,...
En rusten doen we in 't eeuwig heden,
Waar 't vlekk'loos Lam wordt aangebeden
In 't Godd'lijk Licht!

H. DONDERS, PR.

(Ten deele naar 't Duitsch.)

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Een gerechtelijk Drama in 1813, door AUGUSTIN THYS. Zaak Werbrouck en consoorten, naar onuitgegeven oorkonden. — Antwerpen, drukk. H. en L. Kennes, opv. van L. Gerrits, Markgravestraat, 17. — 1897.

« De geschiedkundige oorkonden der stad Antwerpen, rakende het « begin dezer eeuw », — alzoo begint de Heer Thys zijn boek, — « leveren ons een der leerrijkste voorbeelden op der buitensporigheden, « waartoe de onbeperkte heerschappij een staatsbestuur noodlottig heen« brengt. — Wij willen spreken van het rechtsgeding, op de aanhitsing « van een agent van Napoleon, den algemeenen commissaris van politie, « Bellemare, ingespannen tegen den maire van Antwerpen Werbrouck, « alsmede tegen verscheidene onzer medeburgers, uit hoofde van zooge« zegde onregelmatigheden in de ontvangst van het octrooi. De beschul« diging was zoodanig van allen grond ontbloot en de achtbaarheid der « aangeklaagden zoo goed daargesteld, dat men zorg gedragen had de « zaak voor het hof van assisen der Dijle (Brabant) om reden van wettige « verdenking te doen verzenden... Zij liep echter op eene om zoo te « zeggen zegepralende vrijspraak uit. — Het is alsdan dat Napoleon « tusschenkwam... en de haat dreef dezen tot een der geweldigste aan« slagen tegen de rechterlijke macht, waarvan de geschiedenis melding « maakt... »

In die woorden ligt het onderwerp begrepen, dat de geleerde geschiedschrijver in 't lang en 't breed verhandelt. Men kan daar aanstonds uit besluiten, dat dit nieuwe boek van den Heer Thys, evenals zijne vroegere bijdragen, niet zonder wezenlijk belang is, en, zonder uit te weiden over de talrijke inwikkelingen van dit « gerechtelijk drama », mogen wij zeggen, dat deze studie in menig opzicht helder licht spreidt over de Fransche overheersching te onzent en over de gestalteniss der gemoederen te dien tijde.

De historie schandvlekt naar verdiensten de verwijfde gelatenheid der Romeinsche senatoren onder de opvolgers van keizer Augustus; maar of de Fransche Senaat onder Napoleon meer eerbied verdient valt te betwijfelen. Meester en knechten gingen al menigmaal even eerloos te werk. Dit proces geldt ten bewijze. — En of de Belgen vrede hadden met de Fransche dwingelandij : och, neen; waar de gelegenheid voorkwam, schoot het nationaal gevoel wakker, en dit konnen de Fransche voetlikkers van den Korsikaan niet verkroppen; de Antwerpenaren bleven als « dwepers, als vijanden van Frankrijk, die men van niet te nabij kon bewaken », in het krijt staan. Doch gaf dit wonder? Wat zou men de Franschen in 't hert gedragen hebben! D'Argenson, de toenmalige prefekt van 't departement der Beide-Nethen, een man, met rechtveerdiger bedoelingen bezield, schreef over het hoofd der politie, den

beruchten Bellemare : « Hij gebruikt openlijk agenten, die voor het meerendeel mannen zonder eer zijn; in naam der algemeene politie doen « zij aanhoudingen, schenden de woningen zoo bij dage als des nachts, « geven geene rekening dan aan hem alleen, en zijn meest altijd buiten « staat hunne zendingen te verrechtveerdigen » (z. bl. 12). Met mannen van dat slag valt niet veel goeds te verwachten. Wat al laags en schandigs zij in dit proces uitrichten, volge men bij den Heer Thys. Opmerkenswaardig is het ook wat hij op bl. 176 aanteekent over Bellemare's vertrek uit Antwerpen, en over de verraderije, waarmede deze het onbeperkt vertrouwen van zijnen keizer beloonde. Zijn naam prijkt zeker vooraan op de lijst dier ellendige verklikkers, die beurtelings bij Republiek, bij Keizer en bij Koning hunne trouw en hunne eer te koop droegen voor eene handvol penningen, vergetende dat Judasgeld door hert en ziele brandt en een onuitwischbaar merkteeken in de geschiedenis achterlaat. God lof, dat die geschiedenis toch ongenadig de eerloosheden wreekt, welke de menschen maar al te lichtzinnig of ondankbaar verontschuldigen!...

Het werk des Heeren Thys is een werk van degelijke verdienste. Het weze welkom, en de achtbare schrijver vinde in de belangstelling van het publiek eene eerste belooning voor zijnen onvermoeibaren ijver.

KANUNNIK MUYLDERMANS.

Zeggen en Doen is twee! Een praatje over 't Socialisme en zijne Gelijkheid. — Peer, in Limburg, drukk. der Gebr. Smets, 1898. — Broch. van 52 blz. Prijs : 0.25.

Het socialisme is eene woekerplant, die overal zoekt wortel te schieten, en daarom mag nergens of nooit het oog gesloten, om dat onkruid te keer te gaan. Wacht er niet mede totdat de kiezing voor de deur staat, noch rust ook niet, als die kiezing voorbij is. Dit nieuwe vlugschrift zij dus welkom. — Onder den vorm eener tweespraak tusschen Jan en Pier, wordt de leering van het socialisme klaar uiteengedaan. Het gesprek is levendig, Jans bewijzen doorslaande, en die er naar luisteren wil zal erkennen, dat het socialisme waarlijk op onrecht en onzin steunt.

Men verspreide dit schriftje zooveel mogelijk; het kan niets dan goed stichten. Met zeker getal aangekocht, wordt het tegen prijsvermindering afgeleverd.

Van denzelfden schrijver en in dezelfde drukkerij blijft nog een ander degelijk vlugschrift voor handen : *Op Wacht! Het Socialisme komt! Zijn strijdplan tegen Godsdienst, Huisgezin en Eigendom.*

Mechelen, 9 Mei '98. KAN. MUYLDERMANS.

S. Thomas van Aquino. *Drie voorlezingen*, door Dr H.-J.-A.-M. SCHAEPMAN. Utrecht, Wed. J.-R. van Rossum, 1898. Een fraai in 4° van 103 bl.

« Koninklijk », « Vorstelijk » is een bijnaam waar Dr Schaepman herhaaldelijk gebruik van maakt, en als 't ware met eene onbewuste voorliefde : treffender bijnaam kan ik niet vinden om 's mans woord te bestempelen.

In deze voorlezingen nog eens klinkt dit woord vorstelijk, koninklijk; op hoogen vollen toon, gemakkelijk en zwierig, niet om in zelfbehagen kracht en omvang der stem te toonen, maar om uit plichtbesef hoogedele gedachten en gevoelens in hunne adellijke weerdigheid te vertolken; niet om het handgeklap te wekken eener verblufte menigte, maar om uitgelezen geesten te laten verblijden in lichtstralende beschouwingen, om uitverkoren herten te ontvlammen van reiner, krachtiger liefde voor het Ware, voor het Goede, voor het Schoone.

Aard en schikking der behandelde stof schetst Dr Schaepman zelf, in dezer voege, op de eerste bladzijde der Aanteekeningen die zijne Voorlezingen toelichten :

« Toen mij de uitnoodiging tot het houden dezer voordrachten gewerd, heb ik mij afgevraagd welke taak ik te vervullen had. Het scheen mij toe, dat ik in dezen kring (het Genootschap der Studenten van de Katholieke Hoogeschool te Leuven, onder de bescherming van den Heiligen Thomas van Aquino) moest spreken zooals dat tot kweekelingen eener Hoogeschool voegt. Het gold hier te leeraren, zoodat anderen konden leeren en tot leeren werden opgewekt. *Docere* werd eenigermate en naar mijn bevoegdheid mijne roeping; *discere*, een hooger lust tot leeren moest bij anderen worden opgewekt. De leer moest trekken door haar eigen kracht. Niet welsprekendheid te toonen was hier het doel, maar een groot man en eene grootsche leer te teekenen.

Deze opvatting besliste de keuze van den vorm. Geen leerredenen, maar voordrachten, die niet de gemakkelijke gemeenzaamheid hadden van sommige fransche *Conférences*, maar eer den stevigen ernst der engelsche *Lectures*. Lacordaire kon ik niet nastreven, het genie is éénling. Maar ik mocht, dit was ik mijn gastheeren schuldig, een eigen weg kiezen en een eigen gang.

Dit was voor mij een te gebiedender noodzakelijkheid, omdat ik de bespiegeling niet van de historie scheiden kan. Om de leer en de ideeën te kunnen aangeven, moet ik eerst het beeld van den man en van zijn tijd voor mij zien. Zien, voorzeker, onder het alles overheerschende licht der beginselen, dat steeds hetzelfde is, altijd en overal, maar ook onder de wisseling van morgen en avond, van schaduw en zonneschijn, van storm en middaggloed. Alleen dan verschijnen de volle kracht en grootheid van den man en de onsterfelijke beteekenis, de eeuwige majesteit van de boodschap, die hij aan de wereld heeft gebracht.

Om deze redenen heb ik de uiteënzetting der leer steeds aan de feiten uit het leven en de mededeeling der feiten aan de schets van de geestesontwikkeling gebonden. Niet in kronijk-orde, maar, naar ik hoop, ook niet op verwarrende wijze. Het was mijn taak en mijn doel niet een leven van S. Thomas van Aquino te schrijven, ik had voordrachten te houden over leven en leer.

Ziedaar eene korte en eerlijke rekenschap. Zij betreft alleen wat ik wilde, niet wat ik deed. Betrof zij dit laatste dan zou ze moeten zijn een *Confiteor*. Maar, tenzij het wordt afgelegd voor God en Zijn plaatsbekleeders, heeft een *Confiteor* te dikwijls een bijsmaak van ijdelheid. »

Zoo min als de toehoorders, door den spreker in geestdrift verrukt en opgetogen, zullen de lezers aan de noodzakelijkheid van een *Confiteor* denken; ook zij zullen prijzend loven en danken.

Schoon, leerzaam inderdaad en stichtend boven alle waardeering is de schets ons in deze drie voordrachten geboden : nooit wordt nog het beeld van den H. Thomas uit ons geheugen gewischt.

« Een krachtige, edele gestalte, rijzig en statig, vol kloeke mannelijkheid in zijn witte monnikspij. Een schoon geteekend gelaat, met een blank machtig gewelfd voorhoofd onder de kroon der zwarte haren, met een paar oogen, waar de kinderlach in speelt en de adelaarskracht uit straalt. Een bloeiende, gezonde verschijning, geadeld door de versterving, die aan den mensch zijn Paradijsschoonheid als hergeeft.

De glorie, die hem omlicht, is weêrgaloos.

Drie dingen zijn onsterfelijk : het ware, het goede en het schoone. Wie voor deze drie dingen wordt gehuldigd en gevierd, overleeft wereld en tijd. De openbaring van het ware is het weten, de wetenschap van God en van den mensch. De openbaring van het goede is het gebed, het heilig, biddend leven. De openbaring van de schoonheid is de kunst.

Deze drie openbaringen omstralen Thomas' hoofd. »

St.-Niklaas, 9 Mei 1898. E. D. L.

Historisch verslag over Joannes Petrus Minckelers, uitgebracht door JOZEF DE RAS, stadsarchivaris van Maastricht. — In 15 bladzijden maken wij hier kennis met een hoogstverdienstelijk man, die in de voorgaande eeuw tot de geleerdste hoogleeraren der Lovensche hoogeschool gerekend en door de mannen van wetenschap ten zeerste gewaardeerd werd.

Natuurwetenschap was zijn vak. Toen in 1783 te Parijs de eerste proef genomen was met de opstijging van eenen luchtbal, werd onze geleerde, met Thysbaert, van Boekhoute, aanzocht om naar een goedkoop en licht gas te zoeken, waardoor de luchtballen gemakkelijk konden naar de hoogte stijgen. Reeds het jaar nadien waren de onderzoekers met hunne proef klaar, en de toepassing daarvan te Heverlee, Loven en Antwerpen gelukte volkomen.

Van meerder gewicht was de ontdekking van Minckelers nopens de ontvlambaarheid van het kolengas, dat reeds in 1785 (lees wel: 1785) in de leeszaal van den professor te Loven tot verlichting werd aangewend. Men neme hier in aanmerking dat eerst in 1799 te Parijs, door Lebon, kolengas werd gebezigd, en niet vóór 1804 in Engeland, door de zoogeheeten « uitvinders » Murdoch en Windsor. Lebon's verlichtingstelsel geraakte dadelijk vergeten, en dat van Minckelers verkreeg ook aanvankelijk geene algemeene toepassing. Dit belet evenwel niet, dat de hoogleeraar der Lovensche hoogeschool met volle recht te beschouwen is als den uitvinder en den eersten toepasser van de verlichting met gas uit steenkolen.

De heer de Ras deed wèl, de verdiensten van zijnen geleerden stadsgenoot te doen kennen. Zijn goed geschreven boekje is klein, maar bijzonder zaakrijk.

De Kerk van O. L. Vrouw te Kortrijk, door TH. SEVENS. De stad Kortrijk is den Heer Th. Sevens reeds menige bijdrage tot hare geschiedenis schuldig en onlangs nog heeft deze verdienstelijke navorscher van archieven en rekeningen, deze ontcijferaar van zerksteenen, eene zeer belangrijke studie geleverd over « de O. L. V. Kerk van Kortrijk » van den vroegsten tijd tot heden.

De O. L. V. Kerk is in alle opzichten veel interessanter dan de Sint Martens-Kerk aan welke de Heer Th. Sevens ook reeds eene schets gewijd heeft. Zij is belangrijker door haren ouderdom en door haren bouwstijl. Zij bevat, naast schatten van godsdienstigen aard, het beroemde tafereel van Van Dyck : *De Kruisiging*, en in de kapel der graven van Vlaanderen, een heele reeks portretten van het grootste belang. Jan van Hasselt schilderde er omstreeks 1374 een eerste reeks, eindigende met Lodewijk van Male; Melchior Broerlam, in 1407, een tweetal andere; Jacob Ovin in 1467, een onbekende in 1507, en Olivier Bert in 1559, en vervolgens een aantal andere schilders zetten de reeks voort, tot aan « Francis II, Roomsch keyser, koning van Hongarië en Bohemen, grave van Vlaenderen, door het

tractaet van Campo Formio, 17 Oct. 1797, stond de Nederlanden af aen Frankrijk. » Onder deze muurschilderingen zijn er die waarlijk kunstwaarde hebben, andere van weinig belang, doch het geheel is een merkwaardig document voor de geschiedenis. — Wat het tafereel van Van Dyck betreft, ik wil deze gelegenheid niet laten voorbijgaan zonder ook te zeggen hoe diep het te betreuren is dat het eens zoo merkwaardig werk van Van Dyck, in zulk een slecht licht hangt — tusschen twee vensters — en in zulke een afschuwelijke omgeving : een grijze muur, met al zwarte leeuwtjes erop. Alhoewel er van het gewrocht van Van Dyck niet veel meer overblijft, het prachtig tafereel werd menigmaal zoo onbehendig hersteld, toch zou men wat meer eerbied moeten over hebben voor eene schilderij die eens onder de meesterstukken van Van Dyck gerekend werd. Er hoeft volstrekt een andere plaats in de kerk gevonden te worden, uit het dubbel licht dat op het doek valt, en ver van de ellendige zwarte leeuwtjes.

De studie van den Heer Th. Sevens is opgepropt met documenten en uittreksels uit rekeningen en archieven, waaronder veel wetenswaardige dingen.

Een kleine opmerking : eene kaart is bij het werkje gevoegd, het poldergoed beschrijvend dat het kapittel van Kortrijk bezat in de omstreken van Hulst. De verschillende polders zijn aangeduid door nummers die verwijzen aan den voet van de bladz. naar hunne namen. Het ware wenschelijk die namen rechtstreeks op de noodige plaats te laten drukken : de kaart zou er in helderheid bij winnen.

H. DE M.

Six ans aux Congo. — *Lettres de sœur Marie Godelieve.* — Gent, bij A. Siffer. — Boekdeel van 180 bladz. versierd met talrijke zichten uit Congo, alsook met de portretten van Zuster Marie Godelieve. Mgr Van Ronslé, en van den eerw. pater De Deken. — Prijs : 2 frank.

Op verzoek van verscheidene bestuurders van onderwijs-gestichten hebben de Zusters van Liefde, van Gent, in een prachtig boekdeel, de volledige verzameling uitgegeven der brieven van hare moedige medezuster Marie Godelieve. zendelinge in den Congo, overleden te Luluabourg, na een schitterend en vruchtbaar apostolaat.

Ter gelegenheid van dit overlijden schreef de Baron de Hauleville in de *Journal de Bruxelles* een artikel over de heldhaftige Zuster, dat het aangekondigde werk als voorwoord dient.

Daarin zien wij dat Zuster Marie Godelieve, geboortig uit de omstreken van Poperinge, den 6 Juni 1892 naar den Congo is vertrokken, met nog vier andere Zusters van Liefde uit het moederhuis van Gent.

Zij ontscheepte te Banana den 10 Juli 1892. Na een jaar overgebracht te hebben in de huizen harer orde te Moanda en te Nemlao vertrok zij in September 1893, met vier harer medezusters naar de zending van den eerw. pater Cambier.

Na eene vermoeiende reis van tien weken kwamen de vijf zusters, in 't begin van 1894 aan te St-Jozef van Luluabourg. Na vier en half jaren, als zendelinge, ieverig werkzaam te zijn geweest is Zuster Marie Godelieve in den zetel van die bloeiende zending overleden.

Te midden harer menigvuldige en vermoeiende bezigheden vond Zuster Marie Godelieve nog den tijd om in uitgebreide brieven hare medezusters te Gent op de hoogte te houden van den toestand en de vorderingen der zending.

Het boek, deze merkwaardige brieven bevattende, moet zijne plaats hebben in de boekenkas van allen die belang stellen in het werk der

Zendingen van het zwarte werelddeel. Het is tevens een der beste werken welke men als prijsboek kan geven in colleges en pensionaten.

Zooals wij hooger melden kost het boek 2 fr. per exemplaar. Het wordt verkocht ten voordeele der Zendingen.

Horand de Zanger, zangspel in vier bedrijven. Tekst door J.-H. SCHELTEMA. 's Gravenhage, Martinus Nijhoff, 1897.

't Is verdienstelijk onderwerpen voor het tooneel uit onze nationale overleveringen te putten. Indien bovengenoemd gedicht er iets toe bijbrengt *Goedroen* op nieuw te doen lezen en liefhebben, dan heeft de schrijver reeds veel bereikt.

Moge eenmaal het hs. van *Goedroen* teruggevonden worden, gelijk het voorzeker op de kusten van Vlaanderen in het Nederlandsch heeft bestaan.

Hier is alleen het eerste gedeelte van het episch gedicht behandeld: de bruidstocht van Wate en de zijnen om de hand van Wilde, de iersche prinses, voor koning Hetel van Hegelingeland te verwerven, die, betooverd door Horand's zang, zich laat medevoeren.

Tegen storting van fl. 25, ten voordeele der *Maatschappij tot opvoeding van de weezen in het huisgezin*, is er toestemming te bekomen van den schrijver, Borneostraat, 29, 's Gravenhage, het gedicht in muziek te zetten.

Beknopte Geschiedenis des Boerenkrijgs, door J. FR. PALLEMAERTS, Mechelen, 1898.

Het eeuwgetijde van den Boerenkrijg, den Vendeeschen oorlog der Belgische provinciën, heeft eenen tocht van geestdriftige bewondering voor de zoogenaamde *Brigands* aangeblazen. Tot herdenken van dien strijd, zijn in Vlaamsch-België algemeene en plaatselijke comiteiten tot stand gekomen om in den loop van den zomer de gesneuvelden en dezer christene en vrijheidslievende gevoelens te verheerlijken. Woord en schrift, dicht en geschiedenis, tooneel- en toonkunden wedieveren onderling om de Boerenkrijgers om 't meest te huldigen. Voor het muziek o. a. componeert Wambach, op woorden van Hilda Ram, eene Cantate: *Boerenkrijg;* Benoit bewerkt, op tekst van Hiel, zes liederen over hetzelfde onderwerp. Het eeuwfeest van den Boerenkrijg doet als bij tooverslag eene gansche letterkunde uit den grond rijzen. De katholieke pers, zoo fransche als vlaamsche, wijdt tal van artikels aan het herdenken dier gebeurtenis; in alle katholieke vereenigingen worden over dit onderwerp voordrachten gegeven door geestelijken en wereldlijken, b. v. door Pater Verstraeten s. J., den eerw. heer E. Claesen, en den heer Lodewijk Van Boeckel; op honderden plaatsen voert men tooneelstukken op met hetzelfde inzicht, als « Besloten Tijd » van Kervijn en Van Britsom, in Januari door het Davidsfonds uitgegeven. Orts en Thys (*Les Conscrits Belges*) hadden de feiten verhaald; Conscience in den *Boerenkrijg*, Snieders in *Onze Boeren* hadden den opstand gedramatiseerd; Hiel had Wilm de Lantsheere bezongen; Kanunnik Muyldermans had *Sansculot en Brigand* geschreven. Nu zagen het licht over die episode onzer geschiedenis, schriften van Van Caneghem (in het fransch), Robyns, Pattyn, — drie priesters, — Van Laeken, Opde Beeck, Sevens, Thijs (*La persécution religieuse en Belgique pendant la domination française*, Antwerpen, Kennis, 1898, 3 fr.).

Iets meer wil ik zeggen over de beknopte geschiedenis van den Boerenkrijg door den eerw. heer J. F. Pallemaerts, leeraar in 't Klein Seminarie te Mechelen (Mechelen, Van Velsen, 80 bladz., 1 fr.).

Kanunnik Muyldermans van Mechelen schreef ter inleiding een puik

voorwoord, waarin hij de redenen opsomt van den opstand der boeren tegen de uitheemsche dwingelandij. Die opstand, waarbij de wet op de loting eene bijoorzaak kon zijn, neemt zijnen oorsprong in de liefde tot het vaderland en in de trouw aan den godsdienst. Ten gevolge van dien strijd bleef de zucht naar vrijheid en zelfbestaan in het herte van ons volk levend.

De schrijver wil zoo eenvoudig en kort mogelijk, achtereenvolgens in de verschillige streken waar de *Jongens* optraden, den dag des opstands aanteekenen, de wisselvalligheden van den strijd verhalen en de benden Patriotten volgen tot den dag, waarop zij door de Fransche soldaten uiteengeslagen of verpletterd werden. Zoo leidt de heer Pallemaerts ons beurtelings door het Land van Waas, dan naar Boom, dan in Klein Brabant, voorts naar Edingen, Hal, Ninove, Ronse, Kortrijk en Izegem, Duffel, Mechelen, Lier en omstreken, Turnhout en Herenthals, Aarschot, Diest en Leuven, Geel, Meerhout, Mol en Diest, Hasselt en het Departement der Wouden. Tot slot dient een belangrijk en tot heden onuitgegeven stuk van den E. H. Pastoor De Winter, van Mariakerke.

Die beknopte maar treffende bijdragen over den Boerenkrijg verdienen bijval en waardeering!

K. J. A. M. C.

Onder het Schrikbewind, eene heromgewerkte, merkelijke vermeerderde uitgave van *De Beloken Tijd*, door Fr. de Potter. — I. van der Poorten, Gent. — Deze uitgave, aan welke de heer van der Poorten zijne beste zorgen heeft besteed, zoodat ze wel eene prachtuitgave mag heeten, is versierd met 16 platen van den heer L. Geens, de gruwelijkste tooneelen voorstellende uit de sombere dagen van de Fransche tirannij.

Het verhaal van den Boerenkrijg, in Vlaanderen, Brabant, Antwerpen en Limburg komt natuurlijk in het werk voor, dat wij ten zeerste aanbevelen voor Leesbibliotheken, vlaamschlezende huisgezinnen en ook om als prijs aan scholieren en studenten in handen te geven.

Schriften van het slag als het hier aanbevolene, die het godsdienstig en vaderlandsch gevoel opwekken en verkloeken, behooren onder het volk in ruime mate verspreid te worden, nu vooral, dat een hoop verdwaalden denzelfden uitzinnigen kreet slaken tegen God, Vaderland, Familie en Eigendom als vóór honderd jaren. Een goed werk moet het heeten, het volk te waarschuwen tegen de valsche profeten, die het willen terugstooten tot de eeuwen van barbaarschheid en dwingelandij, met beloften van eene onmogelijk te verwezenlijken aardsche zaligheid...

Het schoon, op zeer net papier gedrukt boek is aan een betrekkelijk goedkoopen prijs verkrijgbaar.

L.

De Brigands van 1798, beknopte geschiedenis van den Boerenkrijg, door Osw. Robyns, priester. Prijs fr. 1.00. Te bekomen bij den schrijver, onderpastoor te Exel (Limburg).

Vreemd mocht het heeten, dat de geschiedkundige werken over den Boerenkrijg, die hoofdzakelijk 't Vlaamsche land voor tooneel had, tot heden alle in 't Fransch geschreven waren. Wel werd aan deze bijzonderheid onzer nationale geschiedenis, door onze Vlaamsche schrijvers eenige bladzijden toegewijd; maar een *oorspronkelijk* geschiedkundig werk in Nederlandsche taal geschreven, *uitsluitelijk* den Boerenkrijg behandelende, bezaten wij tot nu toe nog niet. Ik zeg « bezaten », want thans is deze leemte aangevuld door de verschijning van het hier boven vermelde werk. Ook zal dit boek bij iederen Vlaming welkom zijn, en wij weten

het hoofdcomiteit tot herdenken van den Boerenkrijg onzen dank te betuigen, medegeholpen te hebben aan het Vlaamsch publiek een handboek te bezorgen, waardoor ons volk op de hoogte gesteld wordt van de voorvallen des Boerenkrijgs.

Het werk van den eerw. heer Robyns ontrolt voor de oogen van den lezer het tooneel dat over honderd jaren plaats greep tusschen onze vrijheidminnende voorouders en de Republikeinsche verdrukkers en onheilstichters. Dit alles is zoo levendig beschreven, dat men de voorvallen als 't ware waant, onder zijne eigene oogen te zien gebeuren. — Dit boek vol leven en gloed van de eerste tot de laatste bladzijde, verwekt in den lezer eenen diepen afkeer voor de republikaansche dwingelanden en eene echte bewondering voor onze heldhaftige Boeren.

Dit zoo degelijke werk dient verspreid te worden, ten einde ons volk bekend te maken met de daden van moed en zelfopoffering onzer kloeke voorouders.

't Vaandel met het roode kruis, door HUIBRECHT HAENEN, Hasselt, Eug. Leën. Prijs : fr. 1.00.

Veel is er reeds over den Boerenkrijg geschreven geworden : geschiedkundige werken, verhandelingen, romans, novellen en schetsen ; doch een werk in verzen is er tot nu toe niet verschenen. Insgelijks het onze willende bijdragen tot verheerlijking der helden van 1798, zegt de schrijver, bieden wij thans den lezer een dichterlijk verhaal aan.

In eene groote afwisseling van versmaat geschreven, komen er idyllen, beschrijvingen, oden, episoden en gevechten in voor, en is het op zulke wijze behandeld, dat het afwijkt van al wat er tot nu toe over den Boerenkrijg verschenen is, en eigenlijk als nieuw en oorspronkelijk mag beschouwd worden.

Het geschiedkundig wit vaandel met het roode kruis speelt er de hoofdrol in en is als de spil waar om al de personen en toestanden zich bewegen. Ons werk is als het epos van dit vaandel, dat terzelfdertijd de verpersoonlijking is van Godsdienst en Vaderland, het hoofddoel van den krijg der boeren.

Hun leste strijd, het bloedbad van Hasselt, wordt er omstandig in bezongen en beslaat de twee laatste hoofdstukken.

De Kongozending. — Dit is de titel van een gedicht door kanunnik S. DAEMS, opgedragen aan den hoogwaardigen heer F. Adrianus Deckers, abt der Norbertijner zending in Kongo, bij zijne zegening den 19 Maart 1898.

Edele poëzie vol gloed en lyrisme, onberispelijke vorm, gelijk al de werken van den geleerden en zangerigen Norbertijn.

De behoudsgezinde partij tegenover het land, bilan van 1884 tot 1898. — Het boekje van 188 bladzijden, is keurig gedrukt, vatbaar geschreven, en al de feiten en cijfers zijn eenvoudig gegroepeerd en duidelijk aangegeven. Het is als een spiegel, waarin men de daden ziet van de veertienjarige katholieke regeering, daden van bevrediging en van gerechtigheid, van zorge voor vrijheid en zelfbestuur, van bezorgdheid voor het welzijn van den mindere, van wijs beleid met 's lands gelden, van durvende ondernemingen, die den algemeenen welstand moeten verzekeren, en wij zullen 't in één woord zeggen, van nationaal bestuur.

Wil men de opgave van eenige hoofdstukken ; men zal er genoeg aan zien dat de katholieke regeering op deugddoende daden mag wijzen : Herziening der grondwet ; — Maatregels betrekkelijk den maatschappelij-

ken toestand, — Geldelijke toestand, — Maatregels wegens landbouw en nijverheid, — Landbouw : onderwijs, vergoeding voor afgemaakt vee, verbetering der rassen, voordrachten, leergangen van melkerij, enz. — IJzeren wegen, trams, kalsijden, landelijke wegen. — Bijzonder fonds van 10 miljoen (fonds Beernaert.) — Hooger, middelbaar en lager onderwijs. — Vergoeding aan de milicianen. Enz., nog veel andere dingen.

Deze korte opsomming is, ons dunkt, de beste aanbeveling. Eén exemplaar, 25 cent, 100 exempl., 10 frank; 500 exempl., 25 frank. A. Siffer, St.-Baafsplaats, Gent. Deze bilan is ook in het Fransch verschenen.

Davidsfonds. — *Algemeene Vergadering.* Op 20 Mei heeft te Leuven, in eene der zalen der Katholieke Hoogeschool, de algemeene jaarlijksche vergadering van het *Davids-Fonds* plaats gehad. Meest al de afdeelingen hadden den oproep beantwoord.

De heer de Potter, algemeene secretaris, gaf lezing van het verslag over de werken van het Midden-Bestuur gedurende het verloopen jaar. Hij herinnerde de uitstekende diensten aan de maatschappij bewezen door wijlen professor Willems, algemeenen voorzitter, zoo onverwacht aan het Davidsfonds, aan zijne leerlingen en aan zijne talrijke vrienden ontrukt, en stelde aan de vergadering, in naam van het Midden-Comiteit van 't *Davids-Fonds*, den nieuwe voorzitter, den heer Helleputte, voor, die, ofschoon nog betrekkelijk jong, zich sedert jaren als een man van verdienste heeft doen kennen. Begaafd met een groot talent en bezield met toewijding heeft hij zijne riddersporen verdiend in de groote veldslagen voor de geestelijke en zedelijke belangen van het volk.

Lange en eenparige toejuichingen begroetten die woorden, en verzekerden den nieuwen voorzitter dat zijne benoeming in de wenschen van allen lag.

In zijn verslag, zette de heer de Potter de afdeelingen vurig aan, om het hunne bij te dragen tot het welgelukken der herinneringsfeesten van den Boerenkrijg, die dit jaar zullen plaats hebben te Hasselt, Overmeire, Tielt, Mol en elders, om de groote betooging bij te wonen die, te Gent in de hoofdstad der Vlaanderen, bereidt wordt, om de stemming der Wet Coremans en De Vriendt te vieren. Hij beval dringend de sectiën aan om bij te dragen tot de kosten voor het Monument J.-Fr. Willems, den vader der Vlaamsche beweging, en riep de aandacht der leden op de feesten die het *Davids-Fonds* schikt toekomende jaar in te richten, ter gelegenheid van zijn jubelfeest van 25-jarig bestaan.

Na lezing van dit verslag, meermaals door de toejuichingen der vergadering onderbroken, nam M. Helleputte het woord. Met gloed, in gevoelvolle woorden en in eene verhevene taal, sprak hij over de diensten welke het *Davids-Fonds* reeds bewezen heeft en over het doel, welk, volgens hem, die groote maatschappij moet najagen, om al het goed voort te brengen dat de Katholieke en Vlaamsche zaak nog van haar verwachten. Hij beloofde het *Davids-Fonds* zijne werkzame en verknochte toewijding, hopende het nog te zien aangroeien.

Op wetgevend gebied is de Vlaamsche zaak gewonnen, alle grieven zullen hersteld worden, welhaast zal het onrecht den Vlamingen aangedaan op de krijgsraden, volkomen verdwijnen, doch dit alles is niet voldoende. De Vlamingen moeten den zege behalen op hen zelven en zelven meer en meer Vlaamsch worden in geest en zeden, in handel en wandel, zooals Dr Claeys het zoowel gezongen heeft in zijn heerlijk gedicht in het laatste *Belfort* verschenen. Inderdaad quid leges sine moribus?

Alhoewel overlast met bezigheden van allen aard, zegde hij ook, heeft hij zijne aarzeling tot het aanvaarden van den eerepost hem aangeboden slechts overwonnen op het aandringen der Vlaamsche vrienden en inzonderheid op dit van den Vlaamschgezinden Bisschop van Gent, die in

alle omstandigheden getoond heeft hoe nauw het *Davids-Fonds* hem aan het harte ligt.

De redevoering van den heer Helleputte, geestdriftig toegejuicht, maakte een diepen indruk op de vergadering.

De zitting eindigde met de bespreking van de rekeningen en de begrootingen, het onderzoeken van eenige huishoudkundige zaken, alsmede van verschillige zaken in betrekking tot de Vlaamsche zaak; waarna de leden zich naar het *Hôtel de Barcelone* begaven, waar het jaarlijksch banket plaats had.

De toast tot den nieuwen algemeenen voorzitter gericht werd gedaan door den eerw. heer Dr Claeys, ondervoorzitter. Onnoodig te zeggen hoe de uitmuntende redenaar zich van die taak kweet. Wij hebben zeldzaam een zoo welsprekenden heildronk gehoord.

De heer Helleputte muntte insgelijks uit in zijn antwoord. Te nederig, verklaarde hij, gelijk in de zitting van 's morgens, niet genoeg aanspraak te hebben om het *Davids-Fonds* voor te zitten — een eerepost, en terzelfdertijde eene zware taak. Hij herinnerde vervolgens de groote diensten aan de inrichting bewezen door den waardigen ondervoorzitter, den eerw. heer Dr Claeys. De vergadering bevestigde door vurige toejuichingen de woorden van den voorzitter, en deed meer en meer de overtuiging op dat de heer Helleputte de rechte man is om de Katholieke Vlaamsche zaak te leiden. De voorzitter eindigde zijne heerlijke redevoering met de gezondheid voor te stellen der leden van het bureel en van het Midden-Comiteit, en met te drinken aan den vooruitgang van het *Davids-Fonds*.

Die vergadering is zeer hartelijk geweest. De goede woorden die er gezegd zijn, zullen zonder twijfel uitmuntende vruchten voortbrengen, in gansch het Vlaamsche land, waarvan het *Davids-Fonds* het getrouwe beeld is : gewijd aan godsdienst, het Vaderland en aan de taal des volks. Dit land (men heeft het Zondag laatst gezien!) is en zal blijven het *katholieke Vlaanderen*.

Om 5 uren, zijn de leden uiteengegaan, na het zingen van het *Lied van het Davids-Fonds*, woorden van den heer professor Opdenbosch, muziek van een ander lid der sectie van Borgerhout.

Kon. Vlaamsche Academie. — Op voorstel van den heer Obrie zal bij de Regeering de wensch uitgedrukt worden tot het inrichten van een voorbeeldigen dienst voor de vertaling der wetten. Dr Claeys stelt voor, dien wensch te volledigen met een adres van dank aan Minister Begerem voor zijne kloeke houding in de verdediging van het wetsvoorstel van J. de Vriendt en Ed. Coremans.

Vervolgens wordt verslag uitgebracht over de verhandelingen, die op de uitgeschreven prijsvragen werden ingezonden.

Eindelijk komt in behandeling een voorstel der commissie voor het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, strekkende tot het uitgeven door de Academie van het *Vocabulaer* van Noël de Berlaimont (1542) en van het *Vocabilario para aprender Franches Espannol y Flamincq* (1520).

Varia. — Van het groot *Woordenboek der Nederlandsche Taal* is de elfde aflevering van het tweede deel verschenen, bewerkt door Dr. A. KLUYVER; ze omvat het vervolg van de letter B, van *Beklappen* tot *Belust*.

Zooals bekend is, kost het *Woordenboek* slechts 85 1/2 cent hollandsch, ongeveer 1,60 fr., en kan men tegen zeer voordeelige voorwaarden al de verschenen afleveringen koopen, als men voor 't vervolg inteekent.

— Van *Woordenschat* is verschenen afl. 4 : *Nobele-Pakirn*.

— De eerw. heer Wouters, gewezen leeraar in het St.-Rombautcollege te Mechelen, is bekroond met den prijs De Keyn, voor zijn werk over physica.

— Onze landgenooten Valère Gille en Burggraaf Charles de Spoelberch de Lovenjoul zijn in de Fransche Academie te Parijs bekroond, de eerste met zijn werk « La Cithare », de tweede met « Autour de Honoré de Balzac.

— Ter gelegenheid van haar 425jarig bestaan richt de aloude hoofdrederijkerkamer « Het Kersouwken », te Leuven, op 26 Juni, een tooneel- en zangkundigen wedstrijd uit.

— De Noorwegers zijn voornemens den 70sten verjaardag te vieren van hunnen nationalen schrijver Ibsen.

— Te Clermont in Frankrijk gaat een gedenkteeken der kruisvaarten opgericht worden; Charcot, de vermaarde dokter der Salpêtrière, wordt te Parijs vereeuwigd in brons; Louis Veuillot krijgt eenen herinneringssteen in de kerk van het H. Hert van Montmartre, te Parijs.

Theulegoed. — Wij lazen onlangs in het *Staatsblad* de benoeming van Ridder ... de Theulegoet tot enz.

Theulegoet, ik las nog eens, meenende mij bedrogen te hebben. Wis en waar, er staat Theulegoet.

Wat is *Theule*? Niets van beteekenis.

Wij kennen het dorp *Heule*, alsmede een oudheerlijk goed van dien naam te Meenen en te Kuurne.

De Ridder ... bezit, of een van zijn voorzaten bezat het goed te *Heule*, in oude acten weleens, bij verkorting, *tHeulegoed* geheeten. 't Zal wel zulk stuk zijn, dat den Heraldischen Raad voldoende zal geschenen hebben om den Ridder te machtigen bij zijn naam dien van Heulegoed te voegen, maar daar noch de Heraldische Raad, misschien ook de Ridder, onze taal niet bijzonder machtig is, of de beteekenis van 't Heulegoed niet kenden, gaf men oorlof tot het dragen van eenen naam, die, gespeld zooals hij in het Staatsblad voorkomt, louter eene dwaasheid is.

Het woordje *de* is hier ook onzin. Men zegde niet : heer *de* Heulegoed, maar heer *van*. In Duitschland is *von* niet buiten 't gebruik geraakt en voor velen een teeken van adeldom; hier klinkt *van* te Vlaamsch (te gemeen?) en 't moet *de* zijn, al klinkt het ook valsch.

Er zijn, beweert men, meer adeltitels verleend naar slechte, gebrekkig gespelde plaatsnamen. Is er eenig voordeel om onze historische namen in een belachelijk kleed te steken?

D. P.

Vaderlandsliefde. *Die zijn vaderland bemint, is geen wees.* —
De vaderlandsliefde is de liefde tot het land waar wij het eerste levenslicht aanschouwd hebben, waar onze voorvaderen met heldhaftigen moed gestreden en geleden hebben, waar wij de gezegende vruchten van hun zwoegen en slaven genieten; het is nog de verkleefdheid aan de plek waar wij de melk uit de borst eener teergeliefde moeder hebben gezogen, waar wij, gedurende de zoete kinderjaren, zooveel onuitsprekelijke geneugten hebben gesmaakt, waar wij uit den mond van eenen schutsengel de eerste lessen van Christus' goddelijke leer hebben aanhoord.

Die liefde, die verkleefdheid is den mensch ingeboren; elkeen, ten ware hij een steenen hert bezate, moet onwillekeurig zijnen geboortegrond eene vurige genegenheid toedragen, eene zekere vereering toewijden.

De wildste, de onbeschaafdste volkeren hebben te allen tijde de streek, die zij van hunne voorouders erfden, met wonderbare koenheid verweerd; zij hebben niet geaarzeld hun bloed te plengen en met stoïsche fierheid te sneuvelen om hun land te verdedigen en tegen de onmenschelijke wreedheid en baatzucht der overweldigers te beschutten.

En wij, die in eenen stroom van licht en beschaving varen, wij zo... ons lief Belgenland de verschuldigde hulde niet brengen, de billijke ac... ting en verknochtheid niet schenken?..

Die onderstelling — ik beken het — is zeker kwetsend voor de ec... vaderlanders, voor die helden die elken stond hun leven veil hebben ... bescherming van België. Edoch — wie zou het durven loochenen? wij ... heden ten dage getuigen der droevigste en schandelijkste feiten. V... lafaards, die den naam van « socialisten » dragen, spannen al hunne kra... ten in om den gloed der vaderlandsliefde in de herten, der edele en roe... rijke Belgen uit te dooven, om in dezer aderen een goddeloozen haat vo... der vaderen erf te spuiten. Schaamtelooze huichelaars, zij willen zich wer... burgers noemen, en zij zouden, indien het in hunne macht was, gansch ... wereld en tevens hun eigen land verdelgen. Maar God dank! hunne poging... zullen verijdeld worden; die verachtelijke wanschepsels zullen vergaan als ... de rook; verpletterd onder de algemeene versmading zullen zij in het zand moeten bijten, en het vaderland zal van hunne listen en lagen verlost wezen.

Welaan, fiere Belgen die wij zijn, hebben wij het land onzer geboorte lief met dien vurigen gloed, die in onze minnende boezems blaakt. Wezen wij steeds bereid om België, dit uitverkoren land waar wij reeds vroeg de te... derheid der verrukkelijkste betrekkingen genieten, waar wij onze toekomst verzekeren, onze levensdagen verlangen door te brengen, en zooveel geluk proeven als eenen sterveling kan geschonken worden, wezen wij bereid, zeg ik, om het altoos met raad en daad, met hand en tand te beschermen; en indien de omstandigheden het ooit vergen mochten, trekken wij alsdan, gelijk de roemweerdige Boeren die op het einde der verledene eeuw de Fransche bloedhonden bekampten, met vromen moed ten strijde en red... den wij het Vaderland ten koste van ons leven.

Geene bloodaards, geene verraders in onze gelederen! allen dapper, indien de nood ons dwingt, — hetgeen echter de God des vredes verhoede! — het harnas gegespt, de wapenen gevat, ten slagvelde gevlogen!!

Herinneren wij ons de krachtige verzen des Vlaamschen dichters:

> En dorst een dwingland spreken: « Kniel! »
> Dan bruise 't vrije bloed;
> Dan keere in elk der vaadren ziel,
> Dan zegeviet' de moed,
> Of vall' de Belg op 't eerebed,
> Al stervend, onvermaand!

Gestreden en geleden voor God en Vaderland! Dit weze onze le...

Leuven. JULIUS LAURENS, student.

† **Gladstone**, de groote Engelsche staatsman en schrijver. — ... **Nothomb**, Belgische staatsminister en verdienstelijke schrijver... **Maurice Hovelacque**, Fransch wetenschappelijk man. — **J... bert**, Engelsche geschiedschrijver. — **L. Lalanne**, Bibliothecaris ... Fransch Instituut en schrijver van verscheidene geleerde werken. — **Antoine Zichy**, Hongaarsche letterkundige van naam. — **F... Muller**, te Weenen, schrijver van « Allgemeine Ethnographie » ... « Grundriss der Sprachwissenschaft ». — **Edward Bellamy**, Am... sche socialistische schrijver, bijzonder vermaard voor zijn werk « ... Bockward » en zijn boek « Equality ».

† Mevrouw weduwe **Cogen**, dochter van dichter Ledeg... den deknaam van Johanna Filips schreef zij in verscheidene t... van Noord en Zuid menige verhalen en schetsen van hooge let... waarde.